

Història del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona

Dr. Josep Maria Massons

1842

FUNDACIÓ URIACH 1838

**HISTÒRIA DEL REIAL COL·LEGI
DE CIRURGIA DE BARCELONA
(1760-1842)**

Dr. Josep Maria Massons

FUNDACIÓ URIACH 1838

Editat per Fundació Uriach 1838
© Fundació Uriach, 2002
© Josep Maria Massons, pels textos

Concepte gràfic i autoedició:
equipodeedicion@infonegocio.com

ISBN: 84-699-8438-1
Imprès a Espanya per Gràfiques Manlleu
Printed in Spain

La reproducció total o parcial d'aquesta publicació per qualsevol procediment resta rigurosament prohibida sense l'autorització escrita del propietari de l'obra.

n L'autor i l'obra

Fa més de cinquanta anys que conec Josep Maria Massons, personalitat veritablement polifacètica. En efecte, a finals de la dècada dels quaranta, poc després d'incorporar-me com a assistent al Laboratori de Farmacologia de la Facultat de Medicina, dirigit pel professor García Valdecasas, em va tocar ajudar Massons en unes proves de tolerància a un producte per ell descobert: un sèrum d'origen animal, desanafilactizat, que acabà comercialitzat amb el nom (si no recordo malament) *d'Isoplasma*. Massons, sense deixar el seu exercici de la cirurgia, es convertí en director d'un laboratori farmacèutic que, durant els anys difícils del nostre país, esdevingué un dels que possibilitaren l'embranchida experimentada en el camp de la Farmàcia industrial.

Poc em podia imaginar aleshores que, unes dècades després, ens tornariem a trobar a la *Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya*, compartint escó amb una bona colla de companys que també, de manera total o parcial, s'havien format al laboratori de Farmacologia: el mateix F.G. Valdecasas, J. A Salvà, R. Castillo, A. Caralps, a més de nosaltres dos. Ja, en aquella època llunyana, Massons tenia fama merescuda de bon escriptor i, posteriorment, a les seves activitats professionals hi ha afegit la d'historiador de la Medicina, molt especialment de la seva evolució a casa nostra durant els darrers segles, fet que l'ha conduït a ocupar la presidència de la *Societat Catalana d'Història de la Medicina*.

Una bona mostra d'aquesta activitat la constitueix aquesta Història del **Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona (1760-1842)** la lectura del qual ens informa no solament de com va anar la construcció de l'edifici que avui ens hostatja i que –dit sigui entre parèntesi– va costar 69.801 lliures catalanes, sinó, molt especialment, de les vicissituds dels ensenyaments superiors a Barcelona, durant l'època de l'exili de la Universitat de Cervera.

Com és ben sabut, dos personatges originaris del Camp de Tarragona –els busts dels quals presideixen les nostres sessions solemnes– tingueren un paper molt important en la creació i la consolidació d'aquest important centre docent: Pere Virgili en fou el creador i Antoni de Gimbernat va contribuir a consolidar-lo, tot i les seves tendències centralistes que l'autor ens descobreix. Altrament, a més de tota la història prèvia a la definitiva unificació dels estudis de Medicina i Cirurgia, se'ns expliquen molts detalls sobre el funcionament de la institució que –a tots els que coneixen a fons la

vida universitària i la influència que sempre hi ha tingut els estaments polítics— ens venen a demostrar la vigència de la vella màxima *Nihil novum sub sole*. Els excessos d'allò que en aquell temps se'n deia el *despotismo ilustrado*, les depuracions en forma de la necessària demostració de la *limpieza de sangre*, les influències per a aconseguir el nomenament de professor o, simplement, per a obtenir un aprovat o un determinat premi, la "benignitat" dels examens als excombatents o, fins i tot, les polèmiques entre el cos ensenyant i la MIA de l'Hospital de la Santa Creu posen en relleu que els vicis que, de mica en mica, hem anat extirpant de la vida universitària tenen, com a mínim, un parell de segles d'antiguitat.

Al costat d'aquests fets, més o menys anecdòtics, hi ha molts aspectes positius en la densa història que ens explica Massons. Estic segur que la seva lectura serà molt apreciada per tots els que tenen interès en les nostres institucions docents i, en general, per tots els que vulguin aprendre més coses sobre com va transcórrer el segle passat al nostre país.

Josep Laporte
President de la Reial Acadèmia
De Medicina de Catalunya
Barcelona, juny de 1999

Abreviatures

AUC - Arxiu de la Universitat de Cervera.

AGS - Arxiu general de Simancas.

Aparicio - J. Aparicio. Historia del Real Colegio de San Carlos de Madrid, Aguilar, Madrid, 1956.

Danón - José Danón. El Real Colegio de Cirugía médica de Santiago. Medicina e Historia, 46, 1993.

Diccionari - Josep. M. Calbet i Camarasa i Jacint Corbella i Corbella, Diccionari biogràfic de metges catalans. Seminari Pere Mata. Universitat de Barcelona 1982, 1983.

Francesc Puig - Josep Mª Massons, Francesc Puig (1720-1797) i els cirurgians del seu temps. PPV. Barcelona, 1993.

Historia de la S.M - José Mª Massons. Historia de la Sanidad Militar española, Barcelona, 1994.

López Gómez - José Manuel López Gómez. Documentos para el estudio de los profesores catalanes del Real Colegio de Cirugía de Burgos (1799-1824) Gimbernat, 12, 201, 1989.

Nomina academicorum - Josep Seculi i Jacint Corbella. Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. (1770-1994), Barcelona 1994.

Pirala - Antonio Pirala. Historia de la guerra civil. Turner, Historia 16, Madrid 1984.

RCC - Real Colegio de Cirugía.

RAMC - Arxiu de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya.

Riera - Juan Riera. Cirugía española ilustrada y su comunicación con Europa. Acta histórico-médica vallisoletana, VII, Valladolid, 1976.

Segovia - Arxiu general militar de Segòvia.

Usandizaga - Manuel Usandizaga. Historia del Real Colegio de Cirugía de Barcelona, Instituto municipal de Historia de la Ciudad, Barcelona, 1964.

Introducció

El utilísimo establecimiento de los Reales Colegios de Cirugía en Cádiz y en Barcelona es el más claro testimonio de la protección que hallan las Ciencias y las Artes en el Trono de nuestros benignísimos soberanos; y los rápidos progresos que ha hecho por esta razón la Cirugía en España...

Del pròleg de la obra "Curso Theorico-Práctico de operaciones de Cirugía (Madrid, 1763) de Diego Velasco i Francisco Villaverde.

En els 83 anys de vida del RCC de Barcelona es van produir cinc reformes de l'ensenyament encara que tan sols dues van ser decisives. La primera l'any 1795 i següents –sobretot el 1799– sota la inspiració de Gimbernat i la segona l'any 1827, promoguda per Pere Castelló.

Aquest és el motiu de dividir aquesta història sobre el Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona en tres períodes. El primer que abarca pràcticament tot el segle XVIII fins 1795, el segon que s'ocupa d'aquesta primera reforma i de l'intent d'unificació de 1799-1801 amb la reforma de 1804 i tota l'època constitucional fins 1827 i el tercer de 1828 a 1842 en què el Col·legi va desaparèixer convertit en Facultat de Medicina.

P R I M E R A P A R T

■ Els primers 35 anys. De 1760 a 1795

Els antecedents

El segle XVII va ser calamitosos per a tota Espanya i –d’una manera especial– per a Catalunya. De la decadència a Castella es van salvar la literatura i la pintura. A Catalunya es va esfondrar tot. Els cirurgians no van constituir cap excepció.

És cert que a les facultats de medicina universitàries hi havia càtedres on s’impartien ensenyaments d’Anatomia i de Cirurgia, de manera que –teòricament– asseguraven la presència de cirurgians universitaris adornats amb els coneixements propis d’un batxiller en Llatinitat i Filosofia, condició indispensable per a posar els peus en una facultat de medicina.

Però aquelles càtedres estaven mal dotades des del punt de vista econòmic, de tal manera que s’havia de recórrer a fer que una sola persona ocupés les dues a la vegada.

L’ensenyament a les universitats de poblacions importants com Barcelona, València, Sevilla i potser Saragossa solia ser passador perquè hi havia la possibilitat de disposar d’algun cadàver amb què a l’hivern els alumnes estudiessin Anatomia i de malalts d’hospital amb afeccions quirúrgiques.

Però en universitats radicades en poblacions com Girona o Alcalá aquest ensenyament era impossible.

La conseqüència era tenir uns quants cirurgians universitaris mal preparats i al costat d’aquests llicenciats en cirurgia també coneguts com “llatins”, una legió de cirurgians-barbers que havien fet llur aprenentatge al costat d’un altre barber i que havien acreditat tres anys d’assistència a un hospital i havien superat un examen prop del delegat del Protomedicat aprenent-se poc menys que de memòria una “cartilla” que no era res més que un tractat elemental de cirurgia redactat a base de preguntes i respostes com els catecismes per a infants de fa molts anys.

La mediocritat teoricopràctica d’aquells professionals es va fer palesa a Espanya en ocasió de la Guerra de Successió (1707-1714), en què un bon nombre de cirurgians vinguts a Espanya acompanyant l’exèrcit francès i tropes de mercenaris italians, irlandesos i suïssos, s’hi van quedar a l’acabament de la campanya, molts al servei de la Marina de Guerra, de l’exèrcit i de la població civil.

El nou aire dels Borbons

Felip V va arribar a Espanya voltat d'un núvol de francesos que estaven totalment convençuts que l'única manera de reedificar aquell país ruïnós era afrancesar-lo. Entre aquells francesos arribats a Madrid hi havia uns metges i uns cirurgians encarregats de tenir cura de la salut del rei, i ells van voler aplicar a Espanya el que havia donat bons resultats a França.

Hi havia a França dues institucions de molta anomenada que formaven bons cirurgians. L'una era la Facultat de Medicina de la Universitat de Montpeller i l'altra el Col·legi de Sant Cosme de París. El secret d'aquells centres d'ensenyament no era altre que el fet que els estudiants aprenien anatomia sobre el cadàver i clínica al costat del malalt i al quiròfan.

Aquells francesos van començar per crear a Madrid l'any 1701 una càtedra d'Anatomia dotada amb 3.216 rals anuals on van treballar dissectors com Florencio Kelly i Blas de Beaumont. Aquest darrer va ser nomenat Demostrador Mayor de Anatomía de los Reales Hospitales de Madrid i després va anar a Sevilla a anatomitzar contractat per la Sociedad de Medicina que s'acabava de fundar; Beaumont va romandre en aquell càrrec fins a l'any 1732. Al cap de tres anys, es confià l'ensenyament de l'Anatomia a Sevilla a un altre francès –Guillermo Jacobe– fins a l'any 1750.

Durant l'hivern es feien a Madrid dotze demostracions anatòmiques a les quals acudien els joves que aspiraven a esdevenir mestres cirurgians obrint una botiga de cirurgia-barberia.

Jean de la Combe

Es deia realment Jean Tremouillet de la Combe (1). Era francès i va ser un dels tants cirurgians que un cop acabada la guerra amb la rendició de Barcelona (al setge de la qual va prendre part) decidí quedar-se a Espanya.

Havia fet amistat amb el ministre Patiño, al qui fou encomanada la missió de crear una Marina de Guerra poderosa. Ultra l'avarament de noves unitats navals, Patiño va dedicar una especial atenció a la formació d'una bona oficialitat fundant l'Acadèmia de Guardamarines de San Fernando i millorant l'assistència sanitària. L'home a qui Patiño va encarregar aquesta darrera gestió va ser La Cómbe.

La Combe, cirurgià en cap des del 21 de febrer de 1718, (2) va fer a Cadis –que era aleshores la base naval més important– l'any 1729 el primer intent per a millorar la

formació dels cirurgians. Va aconseguir que un valencià –Gregori Condomina, format a Montpeller– impartís classes de dissecció en un amfiteatre *ad hoc* a tots els cirurgians de la Marina que es trobessin durant els mesos d'hivern a Cadis (3).

Pere Virgili

Fill de Pere Joan Virgili i Francesca Bellver, va néixer a Vilallonga del Camp el 15 de febrer de 1699. El pare era un pagès relativament acomodat que al final va tenir dificultats econòmiques derivades d'haver de tirar endavant nou fills. La mare procedia d'una família benestant, ja que un germà seu –Pere Bellver– exercia de metge a Arbeca i un altre –Josep– era sacerdot com també ho era un oncle.

Pere Virgili, que durant una temporada va ser un dels homes més ben situats políticament d'Espanya, va mantenir un silenci absolut sobre els anys de la seva adolescència i sobre quina havia estat la seva formació, de manera que els biògrafs van haver de crear una llegenda que afirmava que l'afició a la cirurgia li va venir d'ajudar el metge de Vilallonga –Jaume Esteve– i de la seva anada a peu a Montpeller, on despenjava els cadàvers de criminals de la forca perquè fossin dissecats, etc.

El Dr. Rafael Albiol ha demostrat que tot són fantasies. L'autèntica història és vulgaríssima. Perquè és la de tots els minyons catalans del seu temps que aspiraven a ser un mestre cirurgià, propietari d'un operatiu de barberia i cirurgia. Efectivament, el Dr. Albiol ha trobat el contracte entre el pare de Pere Virgili i el cirurgià de Tarragona Gabriel Riera, de data 12 de gener de 1721 (4).

Fou a la botiga dels Riera on Virgili va rebre els primers ensenyaments pràctics de la cirurgia, tot afaitant i tallant els cabells de la clientela, i acabat aquest període de pràctiques o d'aprenentatge de tres anys va passar a l'hospital de Tarragona, on havia de treballar tres anys més abans d'examinar-se davant del tinent del Proto-medicat per poder exercir la cirurgia.

Tot fa pensar que ni va arribar a examinar-se. A l'hospital deuria destacar per la seva habilitat i per la seva poderosa intel·ligència i algú deuria donar el seu nom al Regiment de Cavalleria de Calatrava, que aleshores (1724) es trobava a Tarragona.

Aquest Regiment va ser traslladat a València el 2 d'octubre de 1726 i Pere Virgili, que hi servia, va passar en aquella ciutat tres mesos, atenant la tropa i actuant a l'hospital d'aquella capital. Finalment, al gener de 1727 la seva unitat va marxar cap a San Roque a prendre part en el primer setge de Gibraltar.

Allí –a la plaça d'Algeciras– va fer amistat amb Jean de la Combe. Virgili –molt més jove que la Combe– es devia entusiasmar amb les idees sobre la formació de bons cirurgians que La Combe professava. La Combe va convèncer Virgili de passar al servei de l'Armada.

La "carrera" d'un cirurgià de l'Armada era en aquell moment la següent. S'hi entrava de "Cirujano 2º", s'ascendia a "Cirujano 1º" i a "Ayudante del Cirujano Mayor" i finalment, al cim de tot, a "Cirujano Mayor", càrrec que aleshores ocupava La Combe.

L'actuació de Virgili a la Marina va ser la de tot cirurgià, per bé que la seva carrera va ser molt ràpida, ja que amb tres anys de serveis va assolir una elevada graduació¹. Ingressat l'any 1728 amb la categoria de "Cirujano 1º" de l'Armada, va fer entre 1729 i 1730 un viatge a Amèrica (5), i prengué part en la reconquesta d'Orà (1732) amb la graduació d'"Ayudante del Cirujano Mayor", que va obtenir el dia 1er d'octubre de 1731 (5).

El 10 de setembre d'aquell mateix any, tot just retornat a Cadis, obté permís i una subvenció de 3.000 rals a fi de desplaçar-se a París on, segons sembla, devia passar un any allotjat a casa d'un cirurgià que es deia Claude Nicolas le Cat.

Entre l'octubre de 1735 i el setembre de 1737 va fer el seu segon viatge a l'Amèrica. El tercer el va realitzar entre el 2 de juny de 1738 i el 13 d'agost de 1739. El final d'aquesta navegació va ser el port de Santander. Dues contrarietats l'esperaven. D'una banda va contreure una greu malaltia (segurament una pneumònia) i va ser destinat a la base del Ferrol.

Però tot es va superar. La pneumònia es va curar i es va aconseguir que tornés a Cadis a fi que dirigís "la dotación de Zirujanos... atendiendo... la Curación y a la Enseñanza en demostraciones anatómicas propias de la estación" (era al desembre) (6). Això vol dir que l'obra de formació i ensenyament que La Combe havia iniciat anava endavant i que Pere Virgili n'era un dels elements més actius. El quart –i darrer– viatge a Amèrica va tenir lloc entre 1740 i el 9 de març de 1745, data de la seva reincorporació a la base naval de Cadis (7).

1. Aquesta carrera pot qualificar-se de meteòrica. Hem de pensar que els cirurgians al servei de la Marina de Guerra passaven molts anys de "Cirujano 2º" per ascendir a "Cirujano 1º". Tan sols tres o quatre assolien el càrrec de "Ayudante de Cirujano Mayor". Virgili hi va arribar als 32 anys.

El projecte dels reials col·legis de cirurgia

Els anys següents els va passar Virgili a Cadis. La Combe era molt vell i estava pràcticament jubilat. Virgili, com ajudant del cirurgià major més antic, dirigia tots els Serveis quirúrgics i tota la màquina d'ensenyament que, a poc a poc, s'havia creat a Cadis, on ultra les 20 disseccions de cada hivern, s'impartien classes de cirurgia i els cirurgians assistien a les visites que ell o el "Protomédico" de l'Armada feien a l'hospital, única manera d'adquirir coneixements de cirurgia i medicina interna que de tanta utilitat haurien de ser al cirurgià únic sanitari a bord d'una embarcació.

Però Virgili no es podia considerar satisfet amb aquells ensenyaments. En la seva estada a França entre 1732 i 1733 segurament va tenir ocasió de conèixer l'Escola d'Anatomia que l'any 1722 havia fundat a Rochefort el cap dels cirurgians navals Jean Cochon Dupuy i durant tots aquells anys devia anar modelant mentalment una futura Escola de Cirurgia.

Hem pogut consultar documents que ens permeten admetre que el primer pensament de Virgili i de la gent que li feien costat va ser la creació d'aquesta Escola a Madrid. Virgili devia sotmetre el seu projecte al Protomedicat.

Aquest organisme que regia la vida sanitària de l'Estat estava format per tres "Médicos de Cámara", és a dir, els que es cuidaven directament de la salut del rei, la reina i els "infantes". El més antic el presidia. Era l'organisme suprem. Entre ell i el rei, només s'interposava un personatge: era el "Sumiller de Corps", que en el segle XVIII va ser sempre un "Grande de España".

A un nivell una mica inferior a aquell tercet de metges hi havia el "Protobarberato", integrat pels tres cirurgians dels membres de la família reial. Una de les funcions era la de ser "Alcaldes examinadores", que aprovaven o suspnien els aspirants a exercir la medicina o la cirurgia.

Aquelles persones eren les que havien de donar llum verda al futur Real Colegio de Cirugía de San Fernando en honor al monarca regnant, Ferran VI. El projecte de Virgili –el mateix que va fer realitat a Cadis– comportava l'admissió de tan sols batxillers en Llatinitat i Filosofia i aprovar cinc cursos de totes les matèries que havia de dominar un cirurgià.

D'entrada, aquell projecte no va agradar gens als metges del Protomedicat. En primer lloc veien amb prevenció tot el que venia de Cadis i de l'Armada, perquè La Combe havia aconseguit que el Cos de Cirurgians de la Marina quedés fora de l'autoritat dels "Protomédicos". En segon lloc, veien clarament que si els cirurgians

haviem de cursar una carrera molt semblant a la de medicina, ells –els metges– perdrien el domini al qual tenien subjectats els cirurgians.

Però –coses de la política– no van presentar una oposició frontal. Es van valdre del Gremi de Cirurgians-Barbers de Madrid, organitzats en la Hermandad de San Cosme y San Damián. Els van fer veure com en aquell Col·legi obligarien els que hi volguessin entrar a uns exàmens tan difícils i rigorosos, que els seus fills mai els podrien superar, barrant d'aquesta manera la il·lusió tan legítima d'un pare que transmet al seu fill la botiga de cirurgia-barberia on es guanyava la vida.

El fracàs del Colegio de San Fernando de Madrid

El projecte del Colegio de San Fernando fou presentat a Madrid l'any 1746 i la Hermandad de San Cosme y San Damián va elevar una protesta contra l'esborrany de reglament perquè allí es declarava que l'assistència al Col·legi era incompatible amb l'exercici de la barberia i que els examens d'ingrés consistirien en "cinco días de actos literarios". Era evident, deien, que d'aquesta manera era molt fàcil eliminar qualsevol candidat, sobretot aquells "que no fuesen adictos a sus proyectos".

Encara més, van intentar sostenir una entrevista amb el president del Protomedicat –que era el "Dr. José Suñol, el médico del pulso de Su Majestad"–. L'entrevista fixada per al dia 24 de novembre de 1746 no es va realitzar, segurament. Al cap d'un any l'Hermandad, en una Assemblea per 35 vots contra 3, va acordar interposar un recurs contra aquell projecte de Reglament i va delegar poders en mans d'una Comissió integrada pel "Licenciado" Manuel Llorente, Miguel Serrano de Torres, Juan de la Fuente Alvarado, Manuel González Medina i José Lozano, tots socis de l'Hermandad.

Tot fa semblar que el Protomedicat no deia ni sí, ni no. En conseqüència, aquella comissió va demanar justícia directament al rei. El resultat va ser que el Consejo de Castilla (després de moltes peripècies) va obligar els que volien organitzar el Col·legi a ajustar les proves d'ingrés a les que havia adoptat la Sociedad Médica de Sevilla i que el mateix Consejo de Castilla havia aprovat. I que consistien en tres exercicis: "un punto anatómico el primer día, otro quirúrgico teórico-práctico el segundo y en el tercero una operación quirúrgica, con exclusión de todos los demás".

En un afany de calmar l'alarma dels confreres de Sant Cosme i Sant Damià, es va acordar també que el Tribunal d'admissió estaria presidit per persona designada

pel Protomedicat amb vot de qualitat. Finalment, es garantia que tenir botiga de barberia no seria motiu d'exclusió, amb la condició que "haya quien se ocupe de la Barbería ya que los estudios en el Colegio han de ocuparle el tiempo por completo".

Per acabar de tranquil·litzar l'Hermandad van nomenar un dels seus socis, Miguel Serrano de Torres (que formava part de la comissió), secretari del "Protobarberato" malgrat tenir botiga oberta de barberia a Madrid. El 26 d'agost de 1749 es va donar per acabat aquell contenciós accedint a tot el que havia demanat l'Hermandad" (8).

Però el Real Colegio de San Fernando va quedar en pur projecte. Segurament, en aquell moment, les altes esferes el van deixar córrer perquè, en nomenar Juan Lorenzo del Real director de l'Hospital General, li encarregaren que organitzés l'ensenyament dels que practicaven la cirurgia. Era justament el que volia el "Protomedicato". Que els cirurgians sabessin poqueta cosa i depenguessin en tot i per tot dels metges.

No sabem si Virgili va jugar algun paper en aquell projecte del Real Colegio de San Fernando, però salten a la vista dos fets; d'una banda la coincidència de dates és molt sospitosa, i l'altra, el valedor de Virgili era partidari d'instal·lar a Madrid el Colegio de San Fernando.

El Reial Col·legi de Cadis

Perquè és cert que, al mes de març de 1748, Virgili va obtenir permís per a desplaçar-se a Madrid a presentar el "seu" projecte d'un Col·legi a Cadis al servei de l'Armada. Va ser el 29 de maig que el va entregar –segurament comentant-lo– al marquès de La Ensenada –el ministre de Marina– i que l'11 de novembre fou aprovat.

La característica principal d'aquell projecte va ser que no depenia ni del Protomedicat ni de la Universitat, dos organismes que li haurien posat la proa. Era, senzillament, un afer propi de l'Armada. També quan, més tard, Jovellanos va fundar una escola d'enginyers de mines, va fugir de la Universitat.

Que el marquès de La Ensenada –llegeixi's Virgili– no era contrari a la creació d'un Col·legi semblant al de Cadis a Madrid, es demostra quan La Ensenada diu tot acompanyant el projecte virgilià: "[...] Falta establecer la creación de Cirujanos hábiles lo que se conseguirá teniendo dos Academias semejantes a las famosas de París y Montpellier (9) [...] el hospital de Cádiz es el único que hay con principios

adecuados al intento porque allí ha algunos años que se enseña Anatomía por Cirujanos hábiles, cuyos discípulos han hecho progresos y aunque son con destino a la Marina, se puede y es preciso aplicar al Ejército los que navegan con repugnancia y lo que falta para perfeccionar este hospital y su Academia es una nueva Ordenanza fácil de hacer y observarse porqué sus Cirujanos principales han trabajado en Montpellier [Condomina] y en París [Virgili y Roland] [...] Para la otra Academia [...] el propio y debido Pueblo es el de Madrid y su Hospital General, pues es vergüenza que una Corte como la de España carezca de lo que no falta en ninguna de Europa, cuando debía su Academia ser Seminario de Cirujanos para las Provincias, Ejército y Navíos.”

“Establecida la Academia de Madrid y perfeccionada la de Cádiz habrá sufficientísimos cirujanos para la Armada, para el Ejército en campaña y para proveer las ciudades del Reino. Más Academias propondría a S.M. y en *Barcelona sería una muy del caso*, pero no tengo noticias de que haya presentemente sujetos bastantes para todos y más vale poco y bueno que mucho y malo o mediano.”

D'aquesta lectura es desprenen clarament diverses coses molt importants. Són: 1/ Els valedors de Virgili coneixien perfectament el projecte del Col·legi de San Fernando i es pot pensar que van ser ells mateixos –amb Virgili com a cap inspirador– els que van començar a proposar la idea. 2/ Que el Protomedicat va torpedejar aquell pla servint-se com a peons dels cirurgians-barbers de Sant Cosme i Sant Damià i no donant mai la cara. 3/ I que tots els arguments amb què van espantar els confreres de l'Hermandad eren falsos perquè per a entrar al Real Colegio de Cirugía de Cadis –malgrat ser el nombre d'alumnes limitat a 60– no es van exigir mai exàmens especials per més que es valoressin adequadament els antecedents acadèmics dels pretendents.

El resultat ja el sabem. Tots van triomfar: Virgili creant el Col·legi de Cadis sense intromissió del Protomedicat; i aquest perquè va aconseguir que els cirurgians madrilenys sortissin mitjanament formats, i col·locats en un esglaó per sota dels metges. Com a comentari final, fixem-nos com Virgili portava al cap la idea de crear un altre Col·legi a Barcelona, encara que va necessitar dotze anys més i el prestigi que els bons resultats obtinguts a Cadis li van atorgar.

La gran ascensió de Virgili. Virgili, cirurgia dels reis

De 1748 a 1770 són els anys de la glòria. Cada any, Virgili puja un esglaó en la seva carrera. Al cap d'un mes d'iniciades les classes al Real Colegio mor Jean de la Combe i aconseguix ser nomenat “Cirujano Mayor de la Armada”; tots els cirurgians

navals li deuen obediència. Tots els parents de la família de la seva dona –els Roland– estan col·locats al Reial Col·legi com a catedràtics.

Envia becaris a París, a Leiden i a Bolonya. Comencen a sortir alumnes preparadíssims d'un Col·legi de dura disciplina militar. Els catalans –tan allunyats de Cadis– són els més nombrosos després –naturalment– dels andalusos. En la fàbrica del nou Col·legi no s'hi han estalviat recursos, ni li ha estat regatejat res per a comprar llibres i instrumental, ni per a material d'ensenyament.

La fama de l'habilitat quirúrgica de Virgili en l'operació de la talla per a l'extracció dels càlculs vesicals, i en la primera traqueotomia salvadora d'un soldat que s'estava asfixiant, es difon d'una manera imparabile. L'any 1753 se li atorga títol d'*hidalgua* amb escut d'armes que cobrirà la tomba a l'ermita del Roser de Vilallonga on reposen les despulles dels seus pares.

Cosa notable en un home que no ha tingut altra formació cultural que la que pot impartir un humil mestre de minyons de Vilallonga, i que pren part en la tertúlia il·lustrada coneguda per "Asamblea amistoso-literaria" que cada dijous reunia els intel·lectuals més destacats que aleshores (1753) es trobaven a Cadis: els professors del Col·legi (Nueve-Iglesias, de Nájera, Canivell, etc.) i el marquès de Valdeflores, don José Aranda, don Gerardo Henay, etc. Actuava de secretari don Josep Carbonell i presidia el famós matemàtic i general de l'Armada Jorge Joan.

Per fi, el 13 d'abril de 1758 assoleix el cim més elevat per a un metge o cirurgià d'aquells temps: "Cirujano Primario de Cámara de Su Majestad". Això el va obligar a abandonar Cadis i establir-se a Madrid. Els seus nous clients eren una reina amb una neoplàsia uterina generalitzada sense cap esperança de guariment i un rei relativament jove que esdevenia dement progressivament.

La reina –donya Bárbara de Braganza– va morir el 27 d'agost de 1758 i no sembla que Virgili tingués ocasió d'intervenir-hi malgrat les fantasies que s'han creat. En efecte, la reina en morir va deixar un anell d'or amb un brillant a cada un dels vuit metges que en un moment o altre la van atendre, així com 15.000 rals a cada una de les infermeres. Als cirurgians –Despreux i Virgili– no els va deixar absolutament res (10).

Al cap d'un any –10 d'agost de 1759– moria el rei en el seu refugi de Villaviciosa de Odón, assistit per Virgili i pel cèlebre metge valencià Andreu Piquer. El va succeir en el tron d'Espanya el seu germanastre Carles III, rei que era de les dues Sicílies. De la seva cort de Nàpols va portar dos excel·lents cirurgians: Pere Perchet i Joan M. Aubery. Aquest darrer va substituir Pere Virgili.

La fundació del Real Colegio de Cirugía de Barcelona

Ja hem vist prèviament com –ja l'any 1748– Virgili tenia la idea de fundar un Col·legi similar al de Cadis a Barcelona. En “quedar-se sense feina” va creure que aquella era una ocasió propícia i va començar per convèncer el primer cirurgià de cambra Pere Perchet.

No li va costar gaire perquè la idea que l'exèrcit disposés de bons cirurgians com els tenia l'Armada era lògica i coherent. D'altra banda, a Virgili l'avalava l'afortunada experiència del Col·legi de Cadis. De manera que al setembre de 1760 Perchet i Virgili van presentar els pressupostos per a la construcció d'un Col·legi apropiat i per a llibres i material d'ensenyament. Al cap de dos mesos els eren aprovats.

Immediatament Pere Virgili, amb la seva dona, es va instal·lar a Barcelona per fer-se càrrec de la Direcció del Col·legi i controlar personalment la marxa de les obres del nou edifici.

Els trets característics del nou Col·legi

El Col·legi de Barcelona va néixer animat de les mateixes il·lusions i metes que Virgili havia posat en el de Cadis, però les circumstàncies eren completament diferents.

En primer lloc, no va crear un cos escolar que estudiava –com a Cadis– en règim d'internat. Seria un col·legi d'externs, amb un nombre restringit d'interns, perquè no podem oblidar que mentre Virgili a Cadis disposava de l'hospital de la Marina on podia fer el que volgués, a Barcelona s'havia de conformar a servir-se de l'hospital de la Santa Creu que posseïen i dirigien a mitjes l'Ajuntament i l'Església mitjançant una Junta, la Molt Il·lustre Administració (MIA), terriblement zelosa de les seves atribucions.

De la mateixa manera que el seu projecte del Colegio de San Fernando a Madrid l'any 1746 va topar amb el Protomedicat, l'any 1760 s'hagué d'enfrontar a dos adversaris: la Universitat de Cervera i la MIA; per bé que les dues institucions van donar la cara i li va ser més fàcil neutralitzar-les.

La Universitat de Cervera

La creació d'aquell centre va ser un disbarat tan evident que molts catalans filipistes no van tenir més remei que denunciar-ho, tal com ho va fer la Real Junta (organis-

me de govern creat per l'exèrcit borbònic). Però el despotisme borbònic tenia més de despotisme que d'il·lustrat i Barcelona era una plaça amb una guarnició important creada a fi de dissuadir els catalans de l'idea d'una nova rebel·lió i la presència d'estudiants, per als quals qualsevol excusa era bona per a organitzar aldarulls al carrer, era un perill que calia allunyar de Barcelona.

Amb aquests raonaments es va crear a Cervera –població de 2.112 habitants al 1718– una Universitat amb una Facultat de Medicina on s'impartien els ensenyaments anatòmics sense cadàvers i els clínics sense malalts. D'altra banda, un catedràtic de Medicina sol ésser un personatge que multiplica el sou que li dona la Universitat amb una clientela distingida i abundant. El mateix podem dir dels cirurgians. A Cervera aquests catedràtics s'havien de refiar del sou oficial perquè la població era petita i els pobles de la rodalia eren pobres.

Aquella Universitat va començar a funcionar l'any 1717, de manera que l'any 1760 feia 43 anys que anava "llençant al mercat" metges i... cirurgians. La qualificació tècnica i científica d'aquells cirurgians era molt discutible.

Ja ens hem referit a la manca de cadàvers i a l'escassetat de malalts, perquè hem de tenir en compte que l'hospital que hi havia a Cervera va ser enderrocat –juntament amb uns altres edificis– per construir la nova Universitat i el que va passar a fer d'hospital clínic era una casa a la plaça de Santa Anna en els baixos de la qual es va instal·lar un simulacre d'amfiteatre anatòmic.

Si pobres eren els mitjans, també eren pobres els catedràtics. Quan l'11 de maig de 1717 va sortir el Decret de fundació d'aquella Universitat es va preveure una sola càtedra per a l'Anatomia i la Cirurgia (11,12,13). Més tard, en la llista de mestres, tots provisionals, no en figura cap d'encarregat d'impartir classes d'Anatomia i de Cirurgia. Hem d'esperar l'any 1722 per trobar un cirurgià –Francesc García Cubero– que ensenyava cirurgia.

L'any 1725 es van convocar oposicions. Com és natural, cada càtedra va tenir dos i fins quatre opositors, excepte la d'Anatomia, a la qual només es presentà un tal Francesc Fraga (que fou nomenat). A la de Cirurgia ningú va oposar. Per això no és d'estranyar que l'any 1726 hi tornem a trobar Francesc García que va seguir ensenyant cirurgia fins al 1728, en què va morir.

Aquesta manca d'interès per aquestes dues càtedres s'explica fàcilment si pensem que tant la de Cirurgia com la d'Anatomia eren càtedres de "Regència", que volia dir que qui guanyava la oposició ocupava el càrrec un temps variable entre un i quatre anys. Acabat aquest període la plaça sortia novament a oposició, en contraposició a

altres càtedres de medicina que eren perpètuas o de propietat. Per si això fos poc, mentre un catedràtic de Prima guanyava 320 lliures l'any, el d'Anatomia en cobrava 180 i el de Cirurgia 150. Dit d'una altra manera, tenien el sou d'un jornal del camp.

A Francesc García el succeí el seu fill Magí (que com el seu pare era batxiller en Llatinitat i Filosofia i cirurgia Il·latí) fins a l'any 1768, en què l'ensenyament de la cirurgia va passar al Real Colegio de Barcelona.

Com s'ha dit va ser Francesc Fraga el primer professor d'Anatomia. Va cessar en finir el quadrienni i es traslladà a Barcelona. El seguiren Francesc Rabassa, 1731; Bonaventura Milans, 1739; Francesc Oliver, entre 1748 i 1753; Josep Vidal 1760-1768 (14).

L'actuació de la majoria d'aquests catedràtics va ser breu. Per exemple, Francesc Rabassa i Morlius va "ascendir" a la càtedra de "Pronósticos" l'any 1743. Milans va durar un any perquè al 1740 el trobem a Barcelona, on era metge supernumerari de l'hospital de la Santa Creu, primer esglaió d'una carrera que culminaria l'any 1785, en què era metge principal i censor de les oposicions (16).

O bé Francesc Oliver, que va utilitzar –com ho va fer Rabassa– la càtedra d'Anatomia com a porta d'entrada a la Universitat (l'any 1753 va passar a ocupar a Cervera la càtedra de "Pronósticos"). El mateix podem dir de Josep Vidal, que al 1767 va passar a "Pronósticos" i va acabar essent catedràtic de Prima l'any 1785.

La manca de cadàvers es va intentar pal·liar a base de viviseccions amb gossos on els estudiants podien veure com batejava el cor i com el pobre animal deixava de cridar (i de quina manera!) quan se li seccionaven els nervis recurrents (16). L'únic que es podia estudiar bé era l'Osteologia. Els ulls, els ronyons, els cors eren de bou o de be (17).

Era de la competència del titular d'Anatomia explicar la Botànica aplicada i la Terapèutica. Els embenaments i les lligadures dels vasos més importants eren cosa del catedràtic de Cirurgia. El catedràtic d'Anatomia feia classe durant els quatre anys que tenia la carrera. Heus ací la distribució (18).

1er any: Ossos i músculs. De 10 a 11 del matí.

2on any: De la cavitat animal i nervis de la cavitat vital i arterial. De 10 a 11 del matí.

3er any: De la cavitat natural i venes. De 10 a 11 del matí.

4rt any: "De compositione medicamentorum i de simplicium medicamentorum facultatibus" i la tècnica de prescriure fórmules medicamentoses. De 4 a 5 de la tarda.

La cirurgia es cursava durant els tres primers anys amb aquest ordre:

1er: "De tumoribus".

Zon: "De ulceribus".

3er: "De vulneribus et operationibus Chirurgicas".

El llibre de text era el Tractat de Gui de Chauliac. I totes les classes es feien en llatí.

Sabem per Diego Ferrer que entre 1726 i 1766 es van graduar 41 cirurgians, xifra que ve a sortir a un cirurgià per any (19). Podem, doncs, afirmar que la immensa majoria de cirurgians del Principat havien après el "seu art" prop d'un cirurgià-barber, havien fet pràctiques en un hospital i havien aprovat l'examen (teòric) davant del lloctinent del Protomedicat.

D'aquest examen del Protomedicat no se n'alliberava ningú. També els graduats de Cervera s'hi havien de sotmetre perquè les universitats donaven una graduació, però no l'autorització per a exercir, cosa aquesta darrera privativa del Protomedicat. Això irritava profundament catedràtics i cirurgians llatins de Cervera perquè ho consideraven una mena de control humiliant.

En diverses ocasions, el Claustre de Cervera va protestar d'aquesta –per a ells– vergonyosa dependència, però sempre Madrid els va dir que no. D'aquestes negatives nosaltres n'hem trobat tres: una del 6 de març de 1745 (20), una altra del 30 d'octubre de 1750 (21) i una tercera del 9 de setembre de 1752 (22) on deien que no entenien com els de Cervera demanaven coses que ni Alcalá ni Salamanca mai havien gosat demanar.

Es comprèn fàcilment que Cervera posés el crit al cel quan s'assabentà dels projectes de Pere Virgili. En primer lloc, veien en el Col·legi de Barcelona un competidor de la "seva" Universitat. Això hauria estat veritat si haguessin coexistit els dos centres. Però va ser –per a Cervera– molt pitjor perquè Virgili va obtenir que Cervera no pogués donar des d'aleshores cap títol de cirurgià. I per a més escarni, els cirurgians de Virgili no van necessitar per a exercir sotmetre's a l'examen previ del Protomedicat.

Pere Virgili havia aconseguit com per art de màgia el que ells no havien pogut heure en tants anys. Els conflictes amb la MIA de l'hospital de la Santa Creu van venir més endavant. Ja en parlarem. També més endavant ens referirem a les dificultats que venien de part dels gremis de cirurgians.

El Real Colegio comença a funcionar

Virgili es va presentar a Barcelona portant a manera de cartes-credencials una mena de Reglament sobre el Col·legi que ell venia a fundar i a dirigir (23). El seu text inte-

gre –que hem copiat de l’obra d’Usandizaga i de la de Diego Ferrer i que figura a l’apèndix núm.16– anuncia una futura i definitiva “Ordenanza General” per la qual s’haurà de governar el Col·legi i que va ser promulgada l’any 1764.

S’estableix el següent ordre jeràrquic: el president serà sempre el cirurgià de “Cámara” més antic, que en aquell moment era Pere Perchet; el director seria Pere Virgili; el seguia en categoria el mestre més antic amb el títol de vicepresident i, a la vegada, de Cirurgià Major dels Exèrcits, que seria Llorenç Roland.

Seguien quatre catedràtics més: dos cirurgians militars francesos –Joan Rancé i Pere Maville– i els dos cirurgians majors de l’hospital de la Santa Creu, que eren Francesc Puig i Josep Pahissa.

El nomenament d’aquests dos darrers va ser una concessió a la MIA, per bé que van resultar uns bons mestres, sobretot Francesc Puig, com veurem tot seguit.

Establia dos tipus d’estudiants: els que tenien el batxillerat en Llatinitat, Lògica i Filosofia i els romancistes. Equiparava els cirurgians “llatins” als llicenciats o doctors en Medicina, de manera que els era permesa la distinció de portar espasa, privilegi negat als romancistes. Els ensenyaments serien en castellà i s’encomanava al zel de Pere Virgili supervisar les obres de construcció del nou col·legi “en el paraje que juzgase más a propósito”. Finalment es manava a la MIA que –mentre no estigués acabat el nou edifici– es pogués utilitzar l’amfiteatre anatòmic existent a l’hospital i fossin facilitats tots els cadàvers que calguessin per a les demostracions anatòmiques.

La labor de Virgili dia a dia

Virgili va escollir un solar on hi havia un edifici gairebé en ruïnes que havia estat des del segle XV l’aula de les “Anatomies”, on s’impartia l’ensenyament de la Medicina fins que l’any 1714 va ser abolida la Universitat de Barcelona (24). El solar estava situat al carrer del Carme. Per llevant limitava amb una casa que en deien de les Beates i per ponent amb la Casa de la Convalescència de l’antic hospital i ara seu de l’Institut d’Estudis Catalans i la Biblioteca de Catalunya, i al nord amb el carrer del Carme. Aquella casa de les Beates limitava amb el “corralet”, que era el nom que rebia el cementiri propi de l’hospital.

L’edifici es va construir a partir d’uns plànols inspirats per Virgili que recordaven els del Col·legi de Cadis, però que van ser revisats a Madrid per Ventura Rodríguez –l’arquitecte de més anomenada del seu temps–, que els va enriquir notablement. Mentre Virgili s’ocupava del nou edifici, l’any 1761 van acudir els alumnes. En pri-

mer lloc tots aquells que estaven a l'hospital com a practicants. El que no queda clar és el nombre d'estudiants, si ens atenem a les dades dels historiadors.

Diego Ferrer ens diu: "En 1762 se matricularon cinco alumnos para cirujano latino" (25) però no ens diu res sobre quants estudiants hi havia des de 1761. Ens facilita el nom dels dos primers alumnes. Usandizaga no dona cap dada. Nosaltres hem trobat dotze noms que figuren com a "fundadors" de l'Escola al llibre de matrícules més antic (el 165) i que després van barrejats entre els primers 83 inscrits. D'aquests primers dotze un era de Barcelona –Francesc Codinach i Granger–, un altre era de Prats de Molló (Pal·ladi Lavall i Albert) i els altres deu de diversos pobles de Catalunya.

Un examen minuciós dels documents ens aporta més llum. En el llibre 165 són dotze els que figuren com a primers alumnes. Aquesta relació, examinada sola no té valor perquè els matriculats no van numerats d'una manera correlativa. S'ha de recórrer a agrupar la gent que figurava matriculada durant els anys 1760, 1761, 1762 i 1763 per aclarir les idees, perquè els dotze alumnes que van inaugurar l'Escola estan barrejats amb aquests primers 42 matriculats durant els anys 1761, 1762 i 1763 (vegeu la taula 1).

Heus ací les dades recollides per nosaltres sobre els alumnes que van acudir al Reial Col·legi fins 1764.

Si ordenem aquests 42 noms per ordre de llur número de matrícula ens trobarem amb la llista següent.

1760	12 ²
1761	5
1762	17
1763	8
Total	42

1. Jaume Pou Casagran	1762	13. Miquel de Borja	1762
2.		14.	
3. Antoni Ginesta	1761	15. Domingo Artimbau	1760
4.		16.	
5. Adjutori Viñes	1760	17. Ignasi Rabassa	1762
6.		18.	
7. Pal·ladi Lavall	1760	19. Josep Trèmols	1762
8.		20.	
9. Francesc Finet	1762	21. Antoni Rodés	1762
10.		22.	
11. Pere Nadal	1760	23. Jaume Mascaró	1763
12.		24.	

2. D'aquest grup de dotze alumnes en deien els de l'"Apertura de la Escuela".

25. Antoni Bertran	1762	56.	
26.		57. Raimon Riera	1763
27. Raimon Depaus	1762	58.	
28.		59. Domingo Vidal	1762
29. Vicenç Mañach	1760	60.-	
30.		61. Gil Serra Gispert	1762
31. Simó Mañach	1763	62.-	
32.		63. Grau Roca	1761
33. Francesc Forns Pujol	1763	64.-	
34.		65. Josep Vila Sala	1763
35. Francesc Manejà	1760	66.-	
36.		67. Domingo Dams	1762
37. Francesc Codinach	1760	68.-	
38.		69. Pau Andreu	1760
39. Joan Vilaseca	1760	70.-	
40.		71. Sebastià Massó	1761
41. Boi Rufi Ferrer	1763	72.-	
42.		73. Marc Antoni Traver	1761
43. Josep Martí Palau	1761	74.-	
44.		75. Manuel Villar	1762
45. Jaume Ferrerons	1762	76.-	
46.		77. Josep M. Turlan	1762
47. Pere Vallès	1762	78.-	
48.		79. Antoni Ros	1760
49.		80.-	
50.		81. Pere Fàbrega	1760
51. Facund Godall	1762	82.-	
52.		83. Rafael Marsal	1760
53. Josep Llenes Pigem	1762	84.-	
54.		85. Francesc Monestrol	1763
55. Llorenç Argelagós	1762		

N'hi haurà prou amb un examen superficial per a adonar-nos de dues coses: 1/ els números parells no porten cap nom, i 2/ l'ordre numèric no guarda cap relació amb l'any d'entrada. Pensant lògicament hauria de tenir el número 1 Adjutori Viñes, perquè és el primer alumne que figura a la llista dels dotze que van inaugurar l'Escola. I, en canvi, el té Jaume Pou Casagran, matriculat l'any 1763.

El primer fenomen no té altra explicació sinó que es deixava el dors de la plana del llibre en blanc, de manera que hi poguessin figurar futures incidències, i aquesta

plana que era el dors portava els números parells. Ens atrevim a emetre una hipòtesi que explicaria el segon fenomen. Això ens porta a parlar de la matriculació.

Per ingressar a l'Escola s'havien de presentar els documents següents:

1. Certificat d'aprenentatge.
2. Certificat de *vita et moribus*.
3. Acreditació de l'anomenada "limpieza de sangre".
4. Cap antecedent en la família d'haver exercit oficis vils i
5. Compromís d'un familiar que es feia càrrec de les despeses que l'alumne pogués contreure.

Més endavant, precisarem, més aquests punts. L'obtenció d'aquests documents era, en ocasions, summament laboriosa i llarga. Tant Virgili com Francesc Puig, que actuava de secretari, no tenien mentalitat burocràtica i, a fi de no perjudicar l'alumne al qual li faltava algun paper, l'admetien a classe i es matriculava, és a dir, s'inscrivía i pagava els drets al cap d'un any o de dos.

Això va ser moneda corrent els primers anys en què la gent anava una mica desorientada. Suposem que tot es va endegar l'any 1764, quan en acabar-se l'edifici el secretari va poder tenir el seu arxiu, el director el seu despatx, etc. Sembla provar-ho que els quinze darrers números de la llista anterior, els que van del 57 (Raimon Riera) al 85 (Francesc Monestiró), es van matricular l'any 1764, essent així que consta que havien començat a estudiar, quatre l'any 1760, tres el 1761, cinc el 1762 i tres el 1763. Ultra això, l'acabament del nou edifici va permetre l'existència de cursos nombrosos. Ho prova que durant 1764 es matriculessin 43 alumnes (10 llatins i 33 romancistes), és a dir, un més que en tots els quatre anys anteriors.

Les variacions del Claustre de professors

El proposat quadre de professors va sofrir ben aviat una variació perquè Pere Maville, un francès arribat a Espanya el 1708, veterà de la campanya d'Itàlia de 1741 i que l'any 1759 era cirurgià en cap dels hospitals de campanya de Catalunya, es va jubilar justament l'any 1760 (26).

Va ser substituït per Diego Velasco, un graduat de Cadis que va tornar de París a l'octubre de 1762, on havia estat enviat a ampliar estudis quatre anys abans (27). A l'octubre de 1761 va arribar a Barcelona una comanda de llibres i instrumental que havia estat adquirida a París per Pere Virgili.

Als dos darrers catedràtics (que eren els dos cirurgians majors de l'Hospital) se'ls encarregà de la Biblioteca (Pahissa) i de la Secretaria (Puig). Precisament el dia 9 de novembre de 1761 firmava Josep Pahissa haver rebut els llibres i els instruments, comproment-se a guardar-los a casa seva i entregar-los quan s'inaugurés el nou edifici.

Preliminars de l'edificació del nou edifici

Parlant del nou edifici, diguem que l'arquitecte Ventura Rodríguez va tenir enllestit el projecte al juliol de 1761 i el rei (Carles III) va signar el 27 d'agost l'ordre que autoritzava la iniciació de les obres. Tan bon punt va rebre Virgili aquesta autorització règia va convocar el 17 d'octubre un concurs d'adjudicació d'obres.

Les condicions exigides eren que l'edifici s'havia de construir "con la mayor seguridad y solidez" i per tant tots els artesans i obrers havien de ser "inteligentes, prácticos y tener habilidad en su arte". La pedra picada havia d'estar "bien trabajada sobre material blanco" i el marbre que adornaria la façana i el de les taules de dissecció, "blanco y de la mejor calidad que se halle en Génova".

La magnitud de l'obra i el curt termini per acabar-la que s'exigia va obligar a que s'associessin uns quants industrials. Foren tres mestres de cases: Francesc Renart, Onofre Isern i Josep Ribas, i tres fusters: Pere Armet, Pau Planas i Deodat Casanovas. Dit d'una altra manera, els contractistes eren tres parelles, cada una formada per un mestre de cases i un fuster. Havien d'acabar l'obra en divuit mesos, acceptant una penalització d'un "doblón de a cuatro" per cada dia de retard.

L'arquitecte César Martinell ens explicà com va anar aquella subhasta³. Primerament i durant set dies es va fer un pregó, després dels quals a casa de l'intendent general i en presència de Pere Virgili i altres personalitats van comparèixer molts industrials, però ningú va subscriure cap oferta. En conseqüència, la reunió va ser ajornada per a l'endemà i, amb dues sessions més, el 31 d'octubre va tenir lloc la sessió definitiva. Consistia a encendre una candela; mentre cremava s'admetien ofertes i es consideraria com a definitiva la darrera feta abans d'apagar-se la candela, que va ser la de la parella Renart i Armet, que posteriorment es van associar amb les altres dues parelles que també havien pres part en les licitacions.

Les obres van començar el 13 de novembre enderrocant la maleïda aula de les "Anatomies" i el 7 de gener (festivitat de Sant Ramon de Penyafort) el capità gene-

3. César Martinell va publicar a la revista *Destino* un article titulat "El Real Colegio de Cirugía, actual Acadèmia de Medicina, segons testimoni d'Usandizaga" (pàg. 48 de la seva obra).

ral de Catalunya, Don Jaime Miguel de Guzmán, marquès de La Mina, va posar la primera pedra. L'arquitecte que va dirigir l'obra va ser l'enginyer militar Pedro Cermeño, director de les fortificacions de Catalunya i autor de la Seu Nova de Lleida, de l'església de Sant Miquel de la Barceloneta i de la urbanització de la Rambla barcelonina.

De totes maneres, el tècnic que va estar al peu de l'obra i que, per tant va seguir detall per detall la construcció va ser el capità d'enginyers Carles Saliquet, secundat per un geòmetre, Joan Cherta (28).

Segons ens informa Usandizaga, a l'arxiu de la ciutat de Barcelona hi ha un llibre que permet seguir dia a dia la marxa de la construcció d'aquell edifici (28). Allí figuren les despeses amb el pagament setmanal dels fusters, dels paletes i dels manobres detallats pels seus noms.

El llibre comença el 13 de novembre de 1761 i es tanca la setmana número 141 a 142, que anava del 15 al 27 de juliol de 1764. A manera d'apèndix s'hi afegeixen uns quants pagaments, el darrer dels quals està datat a 15 d'agost de 1767. El cost total de l'obra va ser de 69.801 lliures catalanes.

Inauguració del nou edifici

El nou edifici es va inaugurar el 29 de març de 1764. Heus ací la notícia d'aquell esdeveniment publicada a la *Gaceta de Barcelona* del 3 d'abril d'aquell any: "El Real Colegio de Cirugia, erigido por S.M. en el Hospital General de esta Plaza, celebró el acto de apertura de sus estudios, habiendo presidido y autorizado, el Excmo. Sr. Marqués de la Mina, nuestro Capitán General, acompañado de los Generales, Ministros, la Oficialidad y Nobleza del País; ejerciéndose esta función en el Anfiteatro del Real Colegio, pieza verdaderamente digna de la universal aclamación, que ha merecido a cuantos han llegado a verle. Luego de apearse S. Exc. en la puerta del Hospital, le recibieron el Vice-Presidente, con los cinco Profesores, y le acompañaron hasta el anfiteatro, donde tomó S. Exc., el lugar de presidencia, e inmediatamente destinó los asientos a los Generales y distinguida nobleza, y empezó la función con una oración gratulatoria al Rey nuestro Señor, que hizo con general aplauso D. Diego Velasco, Primer Ayudante Consultor de los Reales Ejércitos y uno de los cinco Profesores; concluído este acto, fue su Exc. con los Generales y Nobleza, a registrar todas las piezas concernientes a la enseñanza, y gobierno del expresado Colegio, de que manifestó singular complacencia, por ver que así el Director, como los empresarios parecen haber agotado sus talentos, para que esta importantísima fábrica saliese con la más grande perfección; y plenamente complacido su S.Exc. publicó la satisfacción que pudieran esperar estos Arquitectos, y que será obra que inmortaliz-

zará la memoria de nuestro benignísimo monarca; salió su Exc. acompañado del Vice-Presidente y Profesores, hasta la puerta del Hospital y se dirigió a su Palacio. Decir el numeroso lucido concurso que asistió a este acto, y expresar las aclamaciones con que celebraron esta grande obra, sería poder descifrar en breve suma, lo que se lleva toda la adecuación del aplauso, y solo en lo más entendido, y Noble de estas guarniciones, y Ciudad, que asistió a esta función Regia, cabe formar el debido concepto de esta suntuosa fábrica. Todo lo restante del día estuvo abierto el Real Colegio para poder satisfacer la curiosidad del público, y fue tanto el concurso de ambos sexos, que parecía iban todos a buscar la salud, cuando no había más que el primer ensayo de esta felicidad.

“No pudieron el Vice-Presidente y Profesores manifestar a su Exc. el agradecimiento a la honra que merecieron, más que poniendo en sus manos un corto diseño de su utilísimo trabajo, y le presentaron una cabeza de cera que con distinción explicaba las intrincadas piezas que la componen, para que viese su Exc. que apelaban a su Patrocinio, y memoria desde los lindes de su laboriosa tarea” (29).

Virgili marxa a Madrid

L'any 1764 va morir el cirurgià de cambra Juan María Aubery, el que amb la seva arribada a Madrid al servei de la reina Maria Amalia de Saxònia, havia desplaçat Virgili. A Virgili se li va fer justícia i li van retornar el càrrec de cirurgià de cambra efectiu. Però això comportava viure a Madrid.

Diríem que el destí de Pere Virgili va ser crear centres d'ensenyament, posar-los en funcionament i, quan s'havia acabat el rodatge i la cosa semblava que marxava sola, abandonar-los, tal com va passar amb el Col·legi de Cadis (de 1748 a 1758) i ara passava amb Barcelona (1760-1764).

Però això no era ben bé així. Virgili, en marxar de Cadis, va continuar essent-ne el director i per correspondència anava guiant aquella nau que no duia certament una navegació plàcida. Amb el de Barcelona va passar el mateix. Seguia essent el director des de Madrid, encara que la direcció efectiva i immediata requeia reglamentàriament en Llorenç Roland, el seu cunyat (Virgili es va casar amb una germana de Roland –Joana– a Cadis el dia 28 d'octubre de 1734) i, després, gendre perquè Roland es va casar amb la seva neboda Francesca Virgili i Roland el 17 de gener de 1753 (30).

Això obligava a una contínua correspondència creuada entre Barcelona i Madrid. Roland era un bon anatomista i també un excel·lent cirurgià, però essencialment era un abúlic. Dirigir el Col·legi de Barcelona no era una tasca fàcil. Havia de controlar

el professorat, de manera que les classes es fessin puntualment, s'havia de tenir a ratlla els estudiants sempre disposats a organitzar gresques, s'havia d'enfrontar amb la MIA de tant en tant... Però tota aquesta feina no era res al costat dels problemes derivats de l'exercici dels cirurgians repartits per tot Catalunya, dels quals hem fet un estudi orientatiu en la nostra obra "Francesc Puig i els cirurgians del seu temps" (31). Tota l'activitat que havia de recaure sobre Roland, la va fer seva el secretari del Col·legi, Francesc Puig, que era –a diferència de Roland– un treballador incansable i era també profundament ambiciós.

La correspondència que el Col·legi de Barcelona havia de sostenir amb el tàndem Perchet-Virgili va constituir l'arma de Puig. Res no passava al Col·legi que Puig no ho comunicés a Madrid. Aquesta diligència era perfectament valorada per Virgili, que també era un treballador incansable, de manera que tenia al cap tots els problemes barcelonins.

La primera mostra de l'activitat virgiliana va ser la promulgació de les cèlebres "Ordenanzas de 1764". Eren l'arma legal que tenia Roland per a exercir la seva autoritat i que, a poc a poc, es va fer seva Francesc Puig, encara que quan decidia quelcom o manava una cosa recorria a la fórmula de "El Vicepresidente me indica" o "es deseo del Sr. Vicepresidente"... Roland, per la seva banda, donava tota mena de facilitats a Puig mentre li estalviés feina.

D'aquelles "Ordenanzas" se'n van fer dues lectures públiques. La primera el dia 24 de juliol davant de tots els alumnes, els professors, els membres honoraris i tots els cirurgians al servei de les forces de la guarnició de Barcelona. La segona deu dies més tard davant dels cirurgians del Gremi de Barcelona.

Com sigui que en aquelles ordenances, en els títols III, VI, VII i VIII, la Direcció del Real Colegio es concedia una gran quantitat d'atribucions, fins aleshores en mans dels cirurgians establerts a Barcelona, al cap de poc temps Roland i Puig van haver de combatre contra els elements gremials, que veien amenaçada aquella llibertat que àdhuc el Decret de la Nova Planta els havia respectat.

A fi de fer-nos càrrec del que passà convé que fem un petit recordatori sobre els gremis de cirurgians a Catalunya l'any 1764.

Els gremis medievals

Des del segle XIII a Catalunya, igual que a tot Europa, els artesans d'una mateixa professió o de diverses de semblants si eren pocs en nombre, s'associaven for-

mant uns gremis posats sota l'advocació d'un sant: sant Lluç els artistes pintors, sant Honorat els flequers, sant Cosme i sant Damià els cirurgians i metges i santa Maria Magdalena els apotecaris. A part d'honorar el sant patró, tenien com a missions especialíssimes mantenir un nivell decorós de preus i una bona qualitat de serveis.

Aquest doble objectiu l'aconseguien a base de limitar el nombre de "mestres" amb obrador propi (evitaven així la guerra de preus) i sotmetien els candidats a ocupar una vacant a uns determinats exercicis a fi de no deixar la professió en mans inexpertes.

Això que teòricament era perfecte venia viciat pel fet de reservar les places limitades de mestre als parents dels agremiats. Qualsevol foraster, per més bona preparació que demostrés, era preterit a favor d'un fill o d'un gendre o d'un nebot.

Tot això que diem no sols valia per als cirurgians barcelonins. Era vàlid també per a totes aquelles poblacions catalanes on hi havia un gremi de cirurgians com Girona, Lleida, Tarragona, Tortosa, Cervera, Vic i Manresa.

En el Reglament de l'any 1760, Virgili va ignorar –segurament d'una manera deliberada– aquesta prerrogativa d'examinar els candidats.

¿És que els mestres de Vic o de Tortosa eren més savis que els professors que ell havia triat? ¿És que no n'hi havia prou amb aprovar cada curs i superar uns exàmens de revàlida seriosos al Reial Col·legi per a poder exercir sense necessitat de cap altre control?

Però com fos que els gremis de Girona, Cervera i Vic seguien examinant els nous membres després de promulgat el Reglament de 1760, Virgili va obtenir del primer ministre –el marquès de Squillace– que dirigís la carta següent (que portava data de 27 de juliol de 1761) als agremiats de Vic, i per extensió als altres gremis de Catalunya.

"Enterada S.M. de que el Colegio de Cirujanos de Vich no obstante de que por esse Intendente se le comunicó el Reglamento que se sirvió aprobar por el nuevo Rl. Colegio de Cirugía de esta Plaça no se ha sujetado a darle el debido cumplimiento y que a imitación suya han hecho lo mismo los maestros de los Colegios de esta Plaça, Gerona, Cervera y otros excediéndose a recibir y aprovar cirujanos contra la privativa facultad que para esto se le concede al nuevo Rl. Colegio ha resuelto S.M. que sin réplica, dentro de un mes, todas las Comunidades remitan sus libros de

registros y se recojan sus títulos a los nuevos maestros a fin de que no puedan ejercer la facultad" (32).

Els efectes d'aquesta carta no foren gaire espectaculars. Els col·legis s'emparaven en llurs privilegis antics no derogats pel Decret de Nova Planta i entaularen un plet contenciós contra aquesta pretensió d'arrabassar-los-hi el privilegi d'examinar els aspirants. El guanyaren. De manera que quan Virgili va redactar les Ordenances del 12 de juny de 1764 no va tenir més remei que respectar aquesta facultat.

Les Reials Ordenances de 1764

Malgrat aquest reconeixement que figurava a l'article onzè del títol VII, quan els antics col·legis de cirurgians de Catalunya llegiren les Ordenances de 1764 veieren que llur causa estava perduda. En primer lloc quedava molt clara la seva dependència dels dirigents de la nova escola de Barcelona. L'article primer del títol III deia que "el Primer Cirujano de S.M. y el Director" (del Col·legi de Barcelona) "serán los Gefes de la Cirugía de esta Provincia [...] teniendo la autoridad y dirección sobre todas las Comunidades de Cirujanos de esta provincia, como también sobre todos los Cirujanos no establecidos en cuerpos de Comunidad" (32).

L'article segon no era altra cosa que una insistència de l'anterior, mentre el tercer tractava de la presència d'un lloctinent de protocirurgia que hauria de nomenar en totes les capitals dels dotze corregiments en què el Decret de Nova Planta va dividir Catalunya, amb la potestat de reunir i presidir els cirurgians del seu corregiment (33).

Una altra cosa summament greu fou la intromissió de l'Escola en la contractació d'aprenents. L'article quart del títol XIII era ben clar quan deia: "Ningún Maestro que tenga tienda podrá admitir en ella Mancebo alguno sin presentarlo antes al Maestro Presidente del Real Colegio para que examine si concurren en él todas las calidades que se requieren por las Ordenanzas" (33).

L'article cinquè limitava una mica la facultat d'acomiadament, perquè no es podia "despachar a algunos de los Mancebos [...] sin participar antes al Maestro Presidente los motivos que tiene para ello". Finalment l'article sisè disposava que el mestre cirurgia venia obligat a acomiadar un fadrí si el director de l'Escola decidia expulsar-lo dels estudis (33).

Malgrat això no tot en les Ordenances era negatiu. En primer lloc, a les comunitats se'ls respectaven llurs economies, de manera que tot professional que hi ingressava

havia de pagar la quota acostumada. També es preveia respectar els exàmens de suficiència o de tempteig. L'article onzè del títol VII acabava així: "Declara S.M. que por virtud de los exámenes de que se trata, no quedan los cirujanos aprobados exemptos de aquellos ejercicios literarios y requisitos que se contengan en las Ordenanzas municipales de los Colegios antiguos; así de Barcelona, como de las demás ciudades de Cataluña, porque las citadas Ordenanzas municipales quiere S.M. se observen en quanto no se opongan a las Declaraciones especiales que contiene esta Ordenanza general" (33).

Una altra cosa positiva era que es deixava que les comunitats seguissin nomenant per votació el seu cònsol –un si tenia menys de dotze cirurgians o dos si eren més– amb bastantes facultats encara que, en el protocol, anaven darrere dels lloctinents. També se'ls conservava el càrrec de degà –o sigui, el membre més antic–, el qual en unió amb el cònsol o cònsols, el lloctinent i un secretari també elegit per votació integraven la Junta directiva gremial (33).

Tot amb tot a partir d'aleshores la història de totes les comunitats de cirurgians del Principat és la d'una institució que va defensant com pot les antigues prerrogatives i veu com de dia en dia les va perdent davant de la prepotència d'una institució forana. Abans de publicar les Ordenances, Virgili va procedir amb molta prudència. Intentà fer veure a les comunitats que la gent que es graduava al Col·legi de Cirurgia havia acreditat sobradament la seva preparació a través de proves en què cada any s'examinava la matèria d'aquell curs i la dels passats, tot coronat finalment per un examen de revàlida fet amb un estricte rigor. Per poder convèncer aquestes comunitats, Virgili creà dins dels cirurgians llatins tres categories: els de dos, de cinc i de nou exàmens. Només aquests darrers podien demanar l'agregació a Barcelona. Havien de ser de cinc exàmens els qui volguessin anar a Lleida i a les altres comunitats catalanes.

Per si això no fos prou garantia, Virgili atorgà als col·legis antics la potestat de nomenar un dels seus membres padrí dels exàmens d'aquells alumnes que manifestessin la intenció d'agregar-se a un dels col·legis una vegada graduats. La mesura, però, no va satisfer la gent perquè no era pràctica. Traslladar-se de Lleida a Barcelona, carregar-se les despeses que això comportava únicament per formar part d'un tribunal de revàlida, en què s'estava en minoria i en el qual, per tant, ni la veu ni el vot significaven res, no engrescava a ningú. La cosa s'acabà amb un menyspreu cortès: el més amablement que podien indicaven al director del Col·legi que ell mateix es prengués la molèstia de nomenar un padrí.

El Col·legi, des del punt de vista de la matriculació, va ser un èxit, com veurem més endavant en parlar dels alumnes. Certament eren sempre més abundants els romanistes que els llatins, però la diferència no era gaire gran.

Les tasques dels catedràtics. L'organització de les classes

El Catedràtic d'Anatomia començava a explicar el dia 7 de gener –quan el fred ja s'havia consolidat– i acabava a mitjan març –abans de començar la primavera–. Com totes les classes del matí, les d'Anatomia eren de dos quarts d'onze fins a les dotze del migdia. Al costat d'aquestes demostracions hi havia les classes de tipus pràctic (el que ara en diem tècnica anatòmica) i que s'impartien a mitjan novembre fins a mitjan març.

Un altre catedràtic explicava les malalties osteoarticulars. El seu curs començava el 5 d'octubre exposant l'osteologia i acabava vers mitjan de novembre; la part dedicada a malalties i operacions sobre els ossos tenia lloc entre el primer dia de juliol i el 14 d'agost.

El catedràtic encarregat de l'assignatura d'"Operaciones" impartia classes sobre la tècnica de practicar-les i les indicacions de cada una. Començava el seu curs el primer de desembre i acabava a mitjan març. Aquesta classe era de dos quarts de tres a les quatre de la tarda. La càtedra "Principios de Cirugía" era explicada des de mitjan març fins als darrers dies de juny. Era matutina: des de dos quarts d'onze a les dotze del migdia. La classe de Terapèutica era de les tres a dos quarts de cinc de la tarda des de mitjan març fins mitjan juliol.

Hem traslladat tota aquesta descripció d'una manera gràfica en aquest quadre, on les classes del matí vénen representades per una recta simple, les pràctiques per una recta trencada i les lliçons de la tarda per una línia doble.

<i>Taula 1</i>											
	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
<i>Anatomia</i>					—						
<i>Enf. Ossos</i>		-----									
<i>Operacions</i>			—	=====							
<i>Princ. Cir.</i>						=====					
<i>Terapèutica</i>							=====				

Es fàcil veure com mai coincidien dues classes en un mateix dia i, quan ho feien, una era al matí i una altra a la tarda. Això explica perfectament dues coses. L'una la disposició arquitectònica de l'escola i l'altra les possibilitats de tots els estudiants per assistir a classes que no eren del seu curs, ja sigui perquè havien estat fluixos en els exàmens o simplement perquè volien repassar-les.

Dit d'una altra manera, l'estudiant de darrer curs tenia la possibilitat d'anar l'últim any a totes les classes de la carrera i el que ja havia acabat i preparava la revàlida podia anar a les classes en què se sentia menys documentat.

Quant a la disposició arquitectònica, alumnes i estudiants entraven per la porta principal –la que ara s'utilitza– i a la dreta es trobaven amb l'amfiteatre que servia per a les demostracions d'anatomia i per a les reunions de professors i estudiants, per atorgar graus o rebre un personatge o llegir un document d'importància com les "Ordenanzas" de 1764.

A mà esquerra una gran sala era la de dissecció, amb unes quantes taules i un pou –que encara es conserva– per a mantenir neta la sala i rentar-s'hi les mans. Pujant l'escala hi havia –com ara hi ha– una sala destinada a Biblioteca i una altra era l'aula que funcionava tots els matins i –des del primer de desembre fins al 15 de juliol– totes les tardes.

L'ensenyament procurava ser eminentment pràctic. Ja hem vist com l'Osteologia s'impartia des del 5 d'octubre al 15 de novembre. Llavors, quan començava a fresquejar, s'iniciaven les labors de dissecció, i del 7 de gener fins al 15 de març esmerçava la classe del matí o en demostracions a l'amfiteatre o amb treballs a la sala de dissecció. Però també la classe d'operacions era pràctica, perquè d'una banda es feia sobre cadàver i de l'altra els alumnes assistien a les intervencions quirúrgiques de l'Hospital de la Santa Creu.

La història del Col·legi a través dels seus professors

La inauguració del nou i definitiu edifici va marcar la plena marxa d'aquella institució que tan decisiva seria en la història de la medicina catalana.

El primer Claustre de professors

Ha estat dit que Virgili va portar a Barcelona gent formada a Cadis. Això només és exacte per a Llorenç Roland. La resta eren gent més o menys instal·lada a Catalunya.

En primer lloc hi havia els dos cirurgians majors de l'Hospital de la Santa Creu: Josep Pahissa i Francesc Puig.

Puig havia nascut a Barcelona vers l'any 1720 i era fill del cirurgià Pau Puig que

va exercir a Barcelona igualment com el seu avi matern, Pere Pallàs. Va cursar cirurgia a la Universitat de Cervera entre 1737 i 1740, on es va graduar de cirurgia llatí.

El 10 d'agost de 1748 va ingressar a l'exèrcit com a primer ajudant de cirurgia de Las Guardias Españolas. Servint aquest càrrec va passar una temporada a Madrid, on va prendre part molt activa en les demostracions anatòmiques que es feien a l'Hospital General d'aquella capital.

El 18 d'agost de 1752 va abandonar l'exèrcit en guanyar per oposició una de les dues places de cirurgia major de l'Hospital de la Santa Creu.

Virgili el va nomenar quart mestre i li va encomanar la Secretaria del Col·legi.

L'altre cirurgià major de la Santa Creu –Josep Pahissa– havia obtingut aquesta plaça al febrer de 1759. Havia estat un dels setze fundadors d'una conferència fisico-matemàtica de Barcelona precursora de l'Acadèmia de Ciències i Arts.

Els altres dos eren francesos.

Joan Rancé es va graduar de cirurgia a Montpeller. Rancé, a diferència de Pere Maville que sempre va formar part de l'Exèrcit de Terra, va estar adscrit a la Marina de Guerra, com sembla provar-ho que un seu fill, que també es deia Joan, va néixer a Cartagena, la base naval del Mediterrani.

L'altre francès era Pere Maville (o Mabile), un cirurgià militar que havia arribat a Espanya l'any 1708. Des d'aleshores va intervenir en la Guerra de Successió com a primer ajudant de cirurgia i l'any 1745 va ser nomenat cirurgià major de l'Exèrcit de Catalunya. Sembla que l'any 1765 encara vivia. Quan Virgili el va fer professor del Real Colegio dirigia els hospitals militars de Catalunya. Aquell professor va durar poc, ja que es va jubilar el mateix any 1760. Com ja ha estat dit, per a ocupar el lloc que va deixar Maville va ser designat Diego Velasco, un dels millors deixebles del Col·legi de Cadis, que en aquell moment era a París, on ell i Francisco Villaverde havien estat enviats l'any 1758 a ampliar estudis. Velasco va retornar l'1 d'octubre de 1761 i desseguida va anar a Barcelona.

Parlem, finalment, de Llorenç Roland. Al voltant d'aquest personatge s'ha fet més llegenda que història, ja que mentre que la majoria d'autors asseguraven que era francès no faltava qui defensava la seva naturalesa catalana (Riera, per exemple).

Ha estat Albiol que ha aclarit els orígens de Roland. Els pares de Llorenç Roland eren Nicolau Roland i Magdalena Cathelin, naturals de Martègue o Martigues, una petita població situada al delta del Roine i formada per unes quantes petites illes. Allí –a França– els va néixer la primera filla.

Després van emigrar a Cadis i allí va néixer el segon dels fills, una noia que es deia Joana, i més tard –el 27 d'abril de 1723– l'únic noi: Llorenç.

La germana de Llorenç, Joana Roland, es va casar el 28 d'octubre de 1734 amb Pere Virgili. Llorenç Roland i Pere Virgili, eren, doncs, cunyats.

El primer Claustre directiu i professoral, doncs, va ser el següent.

<i>Taula 2</i>			
Càrrec al Col·legi	Nom	Càrrec oficial	Salari en rals per any
<i>President</i>	<i>Pedro Perchet</i>	<i>1er cir. de cambra</i>	<i>24.000</i>
<i>Director</i>	<i>Pere Virgili</i>	<i>2on cir. de cambra</i>	<i>24.000</i>
<i>Vicepres. 1er mestre</i>	<i>Lorenzo Roland</i>	<i>Cir. major dels exèrcits</i>	<i>24.000</i>
<i>2on mestre</i>	<i>Juan Rancé</i>	<i>1er ajud. de consultor</i>	<i>12.000</i>
<i>3er mestre</i>	<i>Pedro Maville</i>	<i>Ajud. de consultor</i>	<i>9.000</i>
<i>4rt mestre</i>	<i>Francesc Puig</i>	<i>Cir. major Hospital</i>	<i>6.000</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Josep Pahissa</i>	<i>Cir. major Hospital</i>	<i>6.000</i>

Aquesta llista necessita una breu explicació, a propòsit del càrrec de president del Col·legi a favor de Pere Perchet. Perchet era en aquell moment –en virtut de ser el primer cirurgià de “Cámara” del Rei– el cap suprem de tot el que es relacionava amb la cirurgia. El seu nomenament era el que en deien una sinecura, és a dir, un càrrec pel qual es cobrava més que ningú i que no comportava altra feina que decidir de tant en tant alguna qüestió que Virgili o el claustre de professors li poguessin plantejar.

Pere Virgili va tenir una sola filla –Francesca–, la qual el 17 de gener de 1753 va contraure matrimoni amb el seu oncle Llorenç Roland.

Quan Virgili l'any 1748 va crear el Reial Col·legi de Cirurgia de Cadis va nomenar demostrador d'Anatomia el seu cunyat Llorenç Roland –aleshores cirurgià primer de l'Armada– i va aconseguir-li un permís per anar a París a perfeccionar estudis.

Quan l'any 1760 va crear el Col·legi de Barcelona, es va emportar –com és molt natural– la seva filla i el seu gendre, que es va veure als seus 37 anys encimbellat als càrrecs de primer mestre del Reial Col·legi de Barcelona i de cirurgia major dels exèrcits.

Aquest va ser el quadre de professors que va impartir les classes als disset alumnes que hi havia al Col·legi durant el curs 1761-1762.

Gimbernat, mestre supernumerari

L'any 1763 –preveient la feina que se'ls giraria bon punt el nou edifici s'acabés– van decidir nomenar un mestre supernumerari, encarregat sobretot d'ajudar Llorenç Roland, que era el mestre encarregat de l'Anatomia. Virgili va designar el més brillant dels alumnes que havien passat per Cadis: Antoni Gimbernat.

Per tant, en inaugurar el nou edifici el Claustre era el següent.

Càrrec al Col·legi	Nom	Càrrec fora del Col·legi	Salari en rals/any
<i>President</i>	<i>Pere Perchet</i>	<i>1er cir. de cambra</i>	<i>24.000</i>
<i>Director</i>	<i>Pere Virgili</i>	<i>2on cir. de cambra</i>	<i>24.000</i>
<i>Vicepres. i 1er mestre</i>	<i>Llorenç Roland</i>	<i>Cir. major dels exèrcits</i>	<i>24.000</i>
<i>2on mestre</i>	<i>Joan Rancé</i>	<i>1er ajudant de consultor</i>	<i>12.000</i>
<i>3er mestre</i>	<i>Diego Velasco</i>	<i>1er ajudant de consultor</i>	<i>9.000</i>
<i>4art mestre</i>	<i>Francesc Puig</i>	<i>Cir. major Hospital</i>	<i>6.000</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Josep Pahissa</i>	<i>Cir. major Hospital</i>	<i>6.000</i>
<i>Supernumerari</i>	<i>Antoni Gimbernat</i>		

Durant el curs 1764-1765 es van produir dues novetats: el trasllat a Madrid de Pere Virgili i la mort del 5è mestre, Josep Pahissa.

Com ha estat explicat, Pere Virgili havia perdut categoria perquè Carles III en arribar a Espanya va portar de Nàpols dos cirurgiàns de la seva confiança, Pere Perchet i Joan M. Aubery.

Aquest darrer va morir l'any 1764 i Virgili va ser cridat a Madrid a ocupar el seu lloc de "2º Protocirujano".

El Col·legi va quedar en mans de Llorenç Roland, per bé que Virgili –com ho havia fet amb el de Cadis– el seguia governant per correspondència.

Llorenç Roland –ja ho hem dit– era bastant abúlic. Sortosament al Col·legi feia de secretari Francesc Puig, home molt treballador que cuidava de tenir al corrent de tot el que passava als seus dos superiors jeràrquics: Pere Perchet, (un president que deixava fer, i Pere Virgili, un director que dirigia realment perquè no perdia detall de tot el que passava.

L'altra novetat va ser la defunció el 25 de maig de 1765 de Josep Pahissa. Puig es va cuidar d'organitzar un funeral, amb l'esplendor que esqueia a un mestre del Real Colegio de Cirugía de Barcelona.

Precisament la substitució de Pahissa va originar la primera topada del Col·legi amb la Molt Il·lustre Administració (MIA) de l'Hospital de la Santa Creu.

Conflicte amb la MIA

L'Hospital General o de la Santa Creu era una institució governada per uns representants de l'Ajuntament i per uns canonges delegats de l'Església. Aquesta Molt Il·lustre Administració (MIA) era poderosa i molt zelosa dels seus privilegis. Quan Virgili va fundar l'Escola de Cadis no va tenir cap problema amb l'hospital perquè les dues institucions depenien de la Marina de Guerra. El director de l'Escola era també el cirurgià major de l'Armada, i feia i desfeia buscant tansols el bé dels hospitalitzats i l'ensenyament dels alumnes.

Però a Barcelona es veié obligat a servir-se d'un hospital que des de feia tres segles i mig vivia de la caritat, sobretot en forma de deixes testamentàries. En aquest hospital barceloní la MIA nomenava els metges i els cirurgians d'acord amb uns sistemes d'oposició propis. També la resta de personal era nomenat d'una manera autònoma. La instauració de l'Escola de Cirurgia va alterar la seva rutina secular. En primer lloc els dos cirurgians majors van passar a ser mestres de l'Escola. Al començament això no va tenir cap importància perquè els nomenats, Pahissa i Puig, ja eren de la casa. Però de seguida es produí la transformació del practicant. Abans de l'arribada de Pere Virgili hi havia uns fadrins aspirants a mestre, que ajudaven els cirurgians de l'hospital. Servien a l'hospital i es formaven per exercir el dia de demà. A aquests "practicants" se'ls va donar l'opció de convertir-se en alumnes del Reial Col·legi. També s'havia previst que en el futur serien nomenats interns els millors trenta alumnes del Col·legi. És a dir, menjarien i dormirien a l'hospital i al mateix temps farien la feina dels antics "practi-

cants". La MIA, a canvi del menjar i dormir rebria de l'Escola quatre rals diaris per càpita. Aparentment no va canviar res. Però abans aquests practicants eren designats per la MIA i després ho serien pel Col·legi. Així la MIA es va trobar que tot el personal assistencial tècnic: cirurgians, professors i practicants-alumnes, els hi eren imposats per un ens forà. Les friccions van ser contínues. Els alumnes-practicants n'eren un dels principals motius. Els de la MIA deien que el seu sosteniment era oneros, mentre que la Direcció de l'Escola opinava que estaven mal allotjats. Però el conflicte de debò va venir quan la MIA nomenà successor de Pahissa un cirurgià que es deia Capdevila, mentre que el Col·legi va voler imposar Antoni Gimbernat. El plet va arribar a la capital i si bé, en realitat, l'Administració central de Madrid va donar la raó a la MIA, es va acordar que "per una vegada" acceptaria Antoni Gimbernat.

El Claustre del curs 1765-1766 va ser el següent.

Taula 4			
			rans
<i>President</i>	<i>Pedro Perchet</i>	<i>1er cir. cambra</i>	24.000
<i>Director</i>	<i>Pere Virgili</i>	<i>2on cir. cambra</i>	24.000
<i>Vicepres. i 1er mestre</i>	<i>Llorenç Roland</i>	<i>Cir. major exèrc.</i>	24.000
<i>2on mestre</i>	<i>Joan Rancé</i>	<i>Ajudant consult. cir. major</i>	12.000
<i>3er mestre</i>	<i>Diego Velasco</i>	<i>Ídem</i>	9.000
<i>4art mestre</i>	<i>Francesc Puig</i>	<i>Cir. major Hosp.</i>	6.000
<i>5è mestre</i>	<i>Antoni Gimbernat</i>	<i>Ídem</i>	6.000

Aquesta composició es va alterar amb el nomenament de professor supernumerari –és a dir, el successor de Gimbernat– a favor de Carles Grassot.

Carles Grassot i Bellsollell era un cirurgià nascut a Barcelona que sembla que va estar servint l'Armada i que, en jubilar-se, va aconseguir passar a Barcelona i entrar de professor al Col·legi amb caràcter de supernumerari amb data 22 d'octubre de 1765.

El Col·legi va anar marxant plàcidament dirigit des de Madrid per correspondència fins a l'any 1770, en què Virgili, afectat per un greu reumatisme, es va veure obligat a retornar a Barcelona.

Vegem, entretant, les novetats registrades entre 1766 i 1770.

Abolició dels ensenyaments de Cirurgia i d'Anatomia a Cervera

L'any 1768 va representar per a la Universitat de Cervera un gran trasbals. Havien hagut d'empassar-se la prohibició de graduar cirurgians a partir de 1760 i havien vist com els títols de cirurgia atorgats pel Col·legi de Barcelona quedaven fora de l'abast del Protomedicat.

Efectivament el dia 20 de desembre de 1768 es van suprimir a Cervera la càtedra d'Anatomia i la de Cirurgia i es va ordenar que tots aquells que d'aleshores en endavant es graduessin de batxillers en Medicina vindrien obligats concórrer a un curs simultani de Cirurgia i d'Anatomia al Col·legi de Barcelona.

En conseqüència Cervera atorgaria el títol de batxiller en Medicina als seus alumnes sense cursar ni Cirurgia ni Anatomia, assignatures que estudiarien a Barcelona –juntament amb els alumnes de Cirurgia– durant l'espai de temps que anava des del 15 de novembre al 30 de juny.

Aquella disposició va caure molt malament als claustrals de Cervera, que no van trigar a protestar.

A partir d'aleshores els batxillers en Medicina de Cervera retornaven a la "seva" Universitat amb un certificat que deia: "Don Lorenzo Roland, Cirujano Mayor de los Ejércitos de S.M. y Vice-Presidente del Real Colegio de Cirugia de Barcelona. Certifico que el Bachiller en Medicina Don N.N., natural de X, obispado de Y, en consecuencia de la R.O. de 20 de diciembre de 1768 ha concurrido a las demostraciones de Cirugía y Anatomía, haciendo uso del curso completo.

"Y para que conste firmo de mi mano".

El retorn i mort de Pere Virgili

Virgili, afectat per un greu reumatisme, decidí abandonar Madrid i retornar a Barcelona esperant que els banys de Caldes de Montbui per una banda i els aires de la pàtria per una altra el millorarien.

Però tot fou endebades. Va anar empitjorant i, al final, va morir el 6 de setembre de 1776. A Madrid van tenir la delicadesa de mantenir-li els càrrecs de director dels col·legis de Cadis i de Barcelona, malgrat que a poc a poc va anar deixant d'actuar.

En el moment de morir Virgili, el Claustre havia variat extraordinàriament. Perquè abans que ell morís havia mort Diego Velasco a Barcelona. També havia variat el Protomedicat en morir Pere Perchet a Madrid.

El president era –des de 1774– Juan Fernández, un madrileny que havia fet estudis a París i que s'embutxacava la bonica quantitat mensual de 24.000 rals per llegir i contestar algunes cartes que li anava enviant Francesc Puig.

El nou director del Col·legi va ser Llorenç Roland i al càrrec de Vicepresident ascendí el catedràtic que el seguia en antiguitat, que era Joan Rancé.

La mort de Diego Velasco s'havia produït el 20 de novembre de 1773. El seu lloc de "3er maestro" va ser ocupat pel que el seguia en l'escalafó –Francesc Puig–, nomenat el 13 de febrer de l'any següent.

D'altra banda, Antoni Gimbernat va marxar amb una beca a ampliar estudis a l'estranger el 4 d'abril de 1774 i va deixar en el seu lloc –d'una manera provisional– el seu amic Josep Torner, un jove que prometia molt i que era ajudant primer de cirurgia del Cos d'Artilleria. Finalment, el 4 de juny de 1775 Carles Grassot, que era supernumerari va ser elevat a la categoria de cinquè mestre i cirurgià major de l'Hospital.

En aquesta ocasió es va tornar a repetir la pugna MIA versus Col·legi a propòsit de Gimbernat. El que va passar va ser que les coses van anar d'una altra manera.

Aquesta vegada la plaça de cirurgià-major de l'hospital i cinquè mestre del Col·legi va sortir a oposició.

Després de verificats els exercicis corresponents es va enviar a Madrid una terna en la qual anava en primer lloc Josep Antoni de Capdevila, un jove cirurgià del Cos d'Artilleria, i en segon lloc Carles Grassot.

A Madrid van preferir aquest darrer, que fou nomenat cinquè mestre i cirurgià major de l'Hospital de la Santa Creu el dia 4 de juny de 1775.

A tot aquest embolic d'altres i baixes s'hi va afegir la mort sobtada i inesperada del Protocirurgià –i per tant president del Col·legi– José Fernández el 23 de maig de 1775.

El va succeir en aquest càrrec un nebot seu, Pedro Custodio Gutiérrez, que havia estat a París estudiant Cirurgia. Ben aviat es va convertir en el polític manaire i despòtic i va aprendre la difícil tècnica, absolutament necessària en els que es mouen en les altes esferes, de la política de nedar i guardar la roba.

El curs 1776-1777 va començar, doncs, amb aquest elenc (50):

<i>President</i>	<i>Pedro Custodio Gutiérrez</i>	<i>1er cir. de cambra</i>
<i>Director i 1er mestre</i>	<i>Llorenç Roland</i>	<i>1er cir. dels exèrcits</i>
<i>Vicepresident i 2on mestre</i>	<i>Joan Rancé</i>	<i>(des del 27 d'octubre de 1776 Consultor de cirurgia)</i>
<i>3er mestre</i>	<i>Francesc Puig</i>	<i>Consultor de cirurgia</i>
<i>4rt mestre</i>	<i>Antoni Gimbernat</i>	<i>Cir. major de l'Hospital</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Carles Grassot</i>	<i>Cir. major de l'Hospital</i>
<i>Supernumerari</i>	<i>Josep Torner</i>	<i>(que substituïa en l'absència Antoni Gimbernat, que estava ampliant estudis a l'estranger)</i>

Durant aquest curs, va morir Carles Grassot. La seva vacant va ser proveïda per oposició, que va guanyar Josep Anton de Capdevila (51). Capdevila havia cursat la carrera a Barcelona des del 4 d'octubre de 1766 al 10 de juliol de 1771 (52). Havia estat un bon estudiant que s'havia guanyat l'estima dels seus mestres, especialment de Francesc Puig, de tal manera que quan Diego Velasco va morir i Puig va ocupar la seva plaça, va intentar que Capdevila fos nomenat catedràtic.

Ja hem vist com en aquella ocasió la plaça se la va emportar Carles Grassot. Entretant Capdevila va ingressar al Reial Cos d'Artilleria i, en faltar Carles Grassot, va guanyar el 28 de juliol de 1777 –aquesta vegada definitivament– la cinquena càtedra per oposició i el càrrec de cirurgia major de l'Hospital (53).

Unes altres novetats van ser les produïdes durant el curs 1778-1779. Al juliol de 1779 van tenir lloc dos esdeveniments que afectarien seriosament el quadre de professors.

En primer lloc al juliol de 1779, Roland fou enviat al Camp de Gibraltar on se li encomanà tota l'assistència quirúrgica del gran exèrcit que assetjava La Roca.

Quedava, doncs, com a director efectiu el que el seguia en ordre, el segon mestre Joan B. Rancé, que ja a l'octubre de 1776 havia estat elevat a la categoria de Vicepresident del Col·legi i al 13 de gener de 1779, en quedar de director efectiu, l'havien nomenat cirurgia major de l'exèrcit a títol honorari, perquè de fet ho era Roland, encara que no podia exercir el càrrec perquè la guerra del setge de Gibraltar li ho impedia.

Però al cap de molts pocs mesos morí Rancé (54) i per ascens jeràrquic Puig es trobà segon mestre i Vicepresident del Col·legi. En aquell moment Francesc Puig era ja un

home madur (tenia 59 anys) i portava dintre seu una llarga experiència de professor i de cirurgia militar, ja que havia dirigit personalment tots els serveis de Cirurgia de la desastrosa campanya d'Alger (1775) i la relativament afortunada expedició a Rio Grande en l'actual frontera de l'Uruguai i del Brasil, al cap de dos anys.

A la vegada, en aquell curs 1778-1779 van entrar al Col·legi dos nous professors: un que només s'encarregava de la Biblioteca, que era Domènec Vidal i Abad, i un altre supernumerari, que es deia Raimon Sarraís. Heus ací la composició del professorat (50).

Taula 6

Curs 1778-1779

<i>President</i>	<i>Pedro Custodio Gutiérrez</i>
<i>Director i 1er mestre</i>	<i>Llorenç Roland (absent)</i>
<i>Vicepresident i 2on mestre</i>	<i>Joan Rancé (des del 13.1.1779¹ (Cir. major de l'exèrcit –honorari–).</i>
<i>3er mestre</i>	<i>Francesc Puig (ajud. consultor)</i>
<i>4rt mestre</i>	<i>Antoni Gimbernat (absent)</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Josep A. de Capdevila</i>
<i>Bibliotecari</i>	<i>Domènec Vidal</i>
<i>Supernumeraris</i>	<i>Josep Torner i Raimon Sarraís</i>

Per tant, la composició dels mestres del curs 1779-1780 va ser (54).

<i>President</i>	<i>Pedro Custodio Gutiérrez</i>
<i>Director</i>	<i>Llorenç Roland (absent, al setge de Gibraltar)</i>
<i>Vicepresident</i>	<i>Francesc Puig (ajud. consultor, cir. major 12.000 r.)</i>
<i>3er mestre</i>	<i>Josep A. de Capdevila (ajud. consultor, cir. major 9.000 r.)</i>
<i>4rt mestre</i>	<i>Antoni Gimbernat (absent, ampliant estudis)</i>
	<i>Cir. major de l'Hospital</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Vacant²</i>
<i>Bibliotecari</i>	<i>Domènec Vidal</i>
<i>Supernumeraris</i>	<i>Josep Torner i Raimon Sarraís</i>

Francesc Puig, director efectiu del Col·legi

Al 1780 Puig, que era el vicepresident i *de facto* havia d'actuar com a director, va aconseguir el càrrec annex de "Cirujano Mayor de los Ejércitos", encara que a títol honorari perquè aquesta categoria jeràrquica la ocupava Roland, per bé que no podia exercir-la.

1. Va morir abans del juliol de 1779.

2. Va ocupar aquesta vacant, per oposició, Raimon Sarraís que era Cir. del 2on Regiment de les Guàrdies espanyoles.

En aquells –aproximadament– quatre anys que va durar el “regnat” de Francesc Puig es van produir pocs canvis. Un d’ells va consistir, com queda reflectit en el quadre de professors anterior, que Josep Antoni de Capdevila saltés jeràrquicament damunt de Gimbernat, que estava absent.

Una altra novetat va ser el nomenament de Sarrais com a cinquè mestre i cirurgià major de la Santa Creu, en virtut d’unes oposicions, en les quals –segons sembla– Francesc Puig féu tot el possible a favor de Sarrais. D’altra banda, davant el fracàs del setge de Gibraltar, Espanya va signar la pau amb la Gran Bretanya el 3 de setembre de 1783.

Com és natural, en desfer-se aquell exèrcit, Llorenç Roland va tornar a Barcelona i novament va ocupar el seu lloc de director del Col·legi i “Cirujano Mayor de los Ejércitos”. A Puig se li va acabar l’època de glòria i també de maldecaps de tota mena. Però, com detallarem quan farem un estudi dels trets generals dels professors, durant els anys que Puig va dirigir el Col·legi es va crear –al costat d’algun amic– una legió d’enemics, l’obsessió dels quals era treure-se’l de damunt.

De totes maneres, Francesc Puig –que aleshores tenia 65 anys– va resistir en el seu lloc de segon mestre i Vicedirector pràcticament tot el curs 1783-1784, perquè la jubilació que ell no havia demanat i que li va ser imposada pel clan dels successors i parents de Virgili, els caps visibles del qual eren Francesc Canivell a Cadis, Roland a Barcelona i Gimbernat a Madrid³, no li va arribar fins el 19 de juliol de 1784 (55).

Jubilació de Francesc Puig

El lloc de segon mestre va ser ocupat per Josep Antoni de Capdevila. El clan Roland, Canivell i Gimbernat va aconseguir imposar una altra arbitrarietat, que va consistir a col·locar –sense exercicis d’oposició ni exercir abans com a supernumerari– Francesc Borràs, un cirurgià el millor mèrit del qual era estar casat amb Maria Montaner, una neboda de Pere Virgili a la qual ell professava una gran estima.

Les altres novetats van consistir a situar Josep Torner (el qual substituïa Gimbernat) a la ciutadella de Barcelona, on hi havia una infermeria de la qual es cuidava un dels pro-

3. Gimbernat, juntament amb Marià Rivas, en tornar d’Anglaterra van rebre l’ordre de presentar-se a Madrid, on arribaren el 19 de març de 1779 i s’incorporaren a l’Hospital General, a fi d’anar preparant la creació del tercer Col·legi de Cirurgia d’Espanya. Allí van passar quatre anys –fins el 1783–, moment en què van tornar a marxar a l’estranger, amb l’única i exclusiva finalitat de planificar el nou Col·legi de Cirurgia, fundat el 1787.

fessors del Col·legi, i en el nomenament d'un nou supernumerari en la persona de Vicenç Pozo, un cirurgià procedent de la base naval de Cartagena. Per tant, el govern i ensenyament van recaure durant el curs 1784-1785 en els noms següents (56).

Taula 7	
<i>President</i>	<i>Pedro Custodio Gutiérrez</i>
<i>Director i 1er mestre</i>	<i>Llorenç Roland</i>
<i>2on mestre</i>	<i>Josep A. de Capdevila</i>
<i>3er mestre</i>	<i>Francesc Borràs</i>
<i>4rt mestre</i>	<i>Antoni Gimbernat⁴</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Raimon Sarrais</i>
<i>Bibliotecari</i>	<i>Domènec Vidal</i>
<i>Supernumeraris</i>	<i>Josep Torner (cir. de la Ciutadella) i Vicenç Pozo</i>

Al 1786, el bibliotecari se'l nomenà sisè mestre, amb què va passar a ocupar la plaça d'en Gimbernat. Al 1787 una reial ordre del 2 d'abril va traslladar definitivament Gimbernat i Sarrais a San Carlos de Madrid. En conseqüència les dues places de cirurgians majors de l'Hospital (4quart i cinquè mestre) van quedar vacants i, el 22 d'agost de 1788, les van guanyar Agustí Ginesta i Francesc Junoy.

Al 1789 s'hi afegí un altre professor supernumerari: Esteve Marturià. El quadre de professors quedà així (57).

Taula 8		
<i>President</i>	<i>Pedro Custodio Gutiérrez</i>	<i>37.000</i>
<i>Director</i>	<i>Llorenç Roland</i>	<i>24.000</i>
<i>2on mestre</i>	<i>Josep A. de Capdevila</i>	<i>12.000</i>
	<i>Ajudants</i>	
<i>3er mestre</i>	<i>Francesc Borràs</i>	<i>consultors 9.000</i>
<i>4rt mestre i Bibliotecari</i>	<i>Domènec Vidal</i>	
<i>5è mestre</i>	<i>Agustí Ginesta</i>	<i>Cir. majors de l'Hospital 6.000</i>
<i>6è mestre</i>	<i>Francesc Junoy</i>	<i>6.000</i>
<i>Supernumerari</i>	<i>Josep Torner</i>	<i>(cir. Ciutadella) 6.000</i>
<i>Supernumeraris</i>	<i>Vicenç Pozo</i>	
	<i>i Esteve Marturià</i>	

Ja hem parlat del clan format pels "descendants" de Pere Virgili que dominaven els tres col·legis de Cirurgia. El clan es va desfer de Francesc Puig, però quedava un ene-

4. Antoni Gimbernat, que residia a Madrid preparant el nou Col·legi de San Carlos, era considerat des del punt de vista administratiu com a catedràtic de Barcelona absent per raons de servei.

mic poderós, del que tansols la mort ens el lliurà. Era el "Primer Cirujano de Cámara", Pedro Custodio Gutiérrez del que ja hem parlat.

Des de setembre de 1780 el seu segon en el "Protocirujano" era Antoni de Gimbernat; Custodio que tenia un bon nas polític veia en Gimbernat el rival més poderós. El Col·legi dirigit per l'abúlic Roland sense l'activitat d'un Francesc Puig va començar a anar malament i Custodio va aprofitar aquella ocasió i unes denúncies del Capità general de Catalunya promogudes per Francesc Puig per a destituir Roland (llavors tenia 67 anys).

Francisco Martínez, director imposat

En comptes de nomenar l'immediat seguidor –que era Josep Antoni de Capdevila– trencant totes les normes amb les quals havia estat governat el Col·legi de Barcelona, Custodio va nomenar amb data 5 de maig de 1790 un nou Director que era un Catedràtic de Cadis: Francisco Martínez (58). La resta del Claustre no va experimentar cap modificació.

El nomenament de Francisco Martínez Liedo va desagradar profundament els mestres del Col·legi. Les raons eren clares: en primer lloc aquella designació a dit, trencava totes les normes; en segon lloc era una tremenda bufetada a Roland que li haurien pogut estalviar, perquè haurien pogut esperar la seva mort que es va produir al cap de sis mesos (13 de setembre de 1790). En tercer lloc perquè –com ho deia molt clar Pedro Custodio en el text del nomenament de Martínez– era enviat a Barcelona amb la missió de "corregir los abusos de la citada Escuela".

Ningú no va protestar perquè eren temps de despotisme –que encara que batejat de "ilustrado"– era despotisme de totes totes. Però Martínez va ser víctima d'una guerra sorda i implacable per part dels seus companys de Claustre que el coneixien pel renom de "castellano y sevillano cruel".

Francisco Martínez tenia un elevat sentit del deure i va anar a Barcelona a contracor perquè ja s'imaginava la duresa de la tasca que li esperava. Va intentar posar ordre; va fer varies obres de millora a l'Hospital, va idear un carro protegit per una vela per transportar malalts i va caure malalt víctima d'una afecció psico-somàtica⁵,

5. "... expuesto a vértigos frecuentes de los que algunos son tan fuertes que le dejan privado de los sentidos y cae en tierra, como le sucedió meses atrás en mi presencia en la Iglesia parroquial del Pino; que ha padecido estupores en el brazo izquierdo..."

com ho prova el fet que es va curar al cap d'uns dies de retornar a Cadis com per art d'encanteri quan el 26 d'abril de 1793 va aconseguir, deixar aquells incòmodes càrrecs.

Al cap de 6 dies –el 2 de maig de 1793– Capdevila fou designat per ocupar aquella doble vacant de Director i de Cirurgià major dels Exèrcits (59). A la vegada, Agustí Ginesta guanyà per oposició una Càtedra al Col·legi de San Carlos de Madrid (60). Aquestes dues vacants determinaren un ascens automàtic en un o fins dos llocs dels mestres i l'entrada de dos nous professors de número que foren: Vicenç Pozo i Esteve Marturià.

Altres novetats foren la creació –el 22 d'agost de 1793– d'una Càtedra de Botànica, que ocupà Antoni Bas i Ferran i d'una 8ª Càtedra, que portava anexa l'assistència quirúrgica de la guarnició de la Ciutadella, del càrrec de Dissector anatòmic i la provisió d'una Càtedra creada al 1790 de Medicina Teòrico-Pràctica.

De manera que el Claustre va quedar així (61).

Taula 9			
<i>President</i>	<i>Pedro Custodio Gutiérrez</i>		
<i>Vice-Director i</i>	<i>Josep A. Capdevila</i>	<i>Cir. major dels Ex.</i>	
<i>1er mestre</i>			
<i>2on mestre</i>	<i>Francesc Borràs</i>	<i>Ajud. consultor del Cir. major.</i>	
<i>3er mestre</i>	<i>Domènec Vidal</i>	<i>Ajud. consultor del Cir. major.</i>	
<i>4art mestre</i>	<i>Josep Torner</i>	<i>Cir. majors</i>	<i>8.000 rr</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Francesc Junoy</i>	<i>de l'Hospital</i>	
<i>6è mestre</i>	<i>Vicenç Pozo</i>	<i>Cir. major de l'Estat</i>	
		<i>Major de la Plaça</i>	<i>6.000 "</i>
<i>7è mestre</i>	<i>Esteve Marturià</i>		<i>8.000 "</i>
<i>Bibliotecari</i>			
<i>8è mestre</i>	<i>Rafael Costa</i>	<i>Cir. de la Ciutadella</i>	<i>6.000 "</i>
<i>Med. Teòrico-Pràctica</i>	<i>Benet Pujol</i>		<i>8.000 "</i>
<i>Botànica</i>	<i>Antoni Bas</i>		<i>8.000 "</i>
<i>Dissector anatòmic</i>	<i>Pau Capdevila</i>		<i>4.000 "</i>

Aquest va ser el Claustre encarregat d'acomplir la reforma dels estudis propugnada per Gimbernat l'any 1795.

Bibliografia

1. Rafael Albiol. *Pere Virgili i el seu temps*. Tesis doctoral. Universitat de Tarragona, 1990. Tres volums manuscrits (d'ara endavant: Albiol).
2. Historia de la S.M. I, 278.
3. *Ibidem*, I, 280.
4. Albiol. Gimbernat, 17, 113, 1992.
5. Diego Ferrer. Pedro Virgili, p. 228 -d'ara endavant Diego Ferrer (P.V.)-.
6. Albiol, II, 247.
7. Diego Ferrer (P.V.). p. 83.
8. Tot aquest procés ha estat descrit a la *Historia de la Hermandad de San Cosme y San Damián de Madrid*, obra inèdita de la qual soc autor. Pàgines 352 a 364 del manuscrit.
9. Diego Ferrer. *Historia del Real Colegio de Cádiz*, p. 55 -d'ara endavant: Diego Ferrer (C.C.)-.
10. AGS. Gracia y Justicia, leg. 401-404.
11. Josep Danon. Los Profesores de Cervera. I Congreso Internacional de Historia de la medicina, Barcelona 1970, vol. IV, p. 260.
12. Manuel Rubio y Borrás. *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*, Universitat de Barcelona, 1915, p. 433.
13. *Ibidem*, p. 114, 133.
14. *Ibidem*, p. 404, 414.
15. *Ibidem*, p. 411.
16. *Ibidem*, p. 413.
17. *Ibidem*, p. 293.
18. *Ibidem*, p. 292.
19. Diego Ferrer (P.V.), p. 362.
20. AUC. Caixa 77 3239.
21. *Ibidem*, " " 3238.
22. *Ibidem*, " " 3236.
23. Diego Ferrer (P.V.), p. 320.
24. F. Pau Verrié. Consultorio histórico. a "Barcelona, divulgación histórica", Aymà, Barcelona 1958, vol. V, p. 230.
25. Diego Ferrer (P.V.), p. 349.
26. Juan Riera, p. 114.
27. *Ibidem*, p. 307.
28. César Martinell. *El Real Colegio de Cirugia, actual Academia de Medicina*. Destino.
29. Usandizaga, p. 49.
30. Diego Ferrer (P.V.), p. 347.
31. Rafael Albiol, II, p. 306.
32. Francesc Puig, p. 33 a 102.
33. *Ibidem*, p. 26.
34. *Ibidem*, p. 27.
35. Usandizaga, p. 153.
36. AGS. Guerra moderna, leg. 6551.
37. Juan Riera, p. 101, 111, 112, 131.
38. *Ibidem*, p. 114.
39. *Ibidem*, p. 162, 163.
40. *Ibidem*, p. 100.
41. Albiol, I, p. 205.
42. *Ibidem*, p. 203.
43. *Ibidem*, II, p. 306.
44. Usandizaga, p. 154.
45. Manuel Rubio i Borrás. *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*, Universitat de Barcelona, 1915, p. 330.
46. Diego Ferrer (P.V.) p. 372.
47. Usandizaga, p. 155.
48. *Ibidem*, p. 156.
49. Francesc Puig, p. 137.
50. Usandizaga, p. 157.
51. AUC. 134, 193.
52. " 167, 98.
53. " Caixa 306, 1461.
54. Usandizaga, p. 158. + de Rancé
55. Francesc Puig, p. 15.
56. Usandizaga, p. 159.
57. Usandizaga, p. 160, 161.
58. Benicia Vidal Galache. Francisco José Martínez. Un sevillano cruel al frente del Real Colegio de Cirugia de Barcelona. *Medicina e Historia*, 1990, 3ª época, núm. 33.
59. *Historia de la Sanidad militar*, I, p. 375.
60. Josep M. Massons. Un català a Madrid. Joan Santaaulària, Guissona, 1990, p. 11.
61. Usandizaga, p. 163.

■ Els alumnes del segle XVIII (1760-1795)

Aquest capítol va ser guardonat amb el Premi Oleguer Miró i Borràs de la Comarca del Bages, Manresa, el 17 d'octubre de 1997

Introducció

Hi havia a Catalunya, l'any 1760, un grup de cirurgians eixits de la Universitat, que havien aprovat un batxillerat de Llatinitat, Lògica i Filosofia i que havien cursat uns anys d'Anatomia i de Cirurgia. Però la immensa majoria dels cirurgians eren simples empírics formats al costat d'un mestre, que –prèviament– feia pràctiques a l'hospital– aprovaven un examen davant del delegat del Protomedicat.

A l'hora de la veritat –és a dir, en la pràctica corrent– no existia cap diferència entre un cirurgià que sabia llatí i filosofia i un que tan sols dominava la cirurgia. Però el prestigi social del primer era immensament més gran que el del segon. Virgili va procurar prestigiar els cirurgians. Era evident que l'ideal era que tots fossin llatins, però eren molts els joves –sobretot els que vivien en pobles petits– que no tenien mitjans per a estudiar un batxillerat literari. D'altra banda, la gent s'accontentava amb els serveis de cirurgians romancistes –és a dir, que no tenien el batxillerat de Llatinitat– igualment bons tècnicament i més econòmics.

També Virgili es va trobar amb una realitat. L'existència a Catalunya d'uns gremis¹ de cirurgians a Barcelona, Lleida, Tarragona, Tortosa, Girona, Cervera, Manresa i Vic que exigien un examen d'ingrés. També de petites poblacions –totes les de menys de 300 habitants– que difícilment podien pagar els serveis d'un cirurgià altament qualificat.

Les graduacions

Això el va portar a oferir als estudiants el següent ventall d'opcions. Cirurgians llatins amb el títol de batxiller en Llatinitat o amb un certificat d'haver cursat els estudis corresponents. En aquest darrer cas el mateix Col·legi s'encarregaria d'examinar-lo i atorgar-li el títol.

1. En realitat no eren gremis sinó col·legis. El que passa és que la denominació de col·legi pot induir a error amb l'Escola de Cirurgia. D'altra banda aquells col·legis de cirurgians es captaven exactament com un gremi.

Cirurgians romancistes sense títol de Llatinitat. Dins d'aquestes dues categories va establir les següents subcategories. Els llatins podrien ser de dos exàmens, de tres exàmens,² de cinc exàmens i de nou exàmens.

A part del major mèrit acadèmic com més exàmens s'havien aprovat, sols els de nou exàmens podien establir-se a Barcelona capital i a la resta de l'Espanya, tant la peninsular com la d'ultramar. Els de cinc podien exercir a les poblacions on hi havia gremi de cirurgians i els de dos a totes les altres poblacions de Catalunya.

Els cirurgians romancistes es dividien en cirurgians de dos exàmens (podien practicar tota mena d'intervencions i establir-se a tota classe de pobles) i cirurgians d'un sol examen, també coneguts per sagnadors, que a part de sagnar, practicaven petites intervencions i sols es podien establir en pobles de menys de 300 habitants.

Tots practicaven la barberia. La diferència consistia en el fet que els llatins no es "rebaixaven" a afaitar i tallar els cabells. Això ho feien els oficials romancistes o els estudiants necessitats com veurem en el seu moment. De semblant manera, a l'exèrcit els romancistes no passaven de segon ajudant de cirurgia amb un sou de practicant. Els que ascendien i cobraven més eren els llatins.

El nombre de matriculats

El Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona va néixer amb prestigi; el prestigi que li era donat pels magnífics resultats obtinguts amb el Col·legi de Cadis.

La conseqüència d'aquest fet va ser doble. Encara que el primer any només es matricularen dotze alumnes i cinc el segon, ben aviat començaren a arribar estudiants de Barcelona, de tot Catalunya –àdhuc del Rosselló i de la Cerdanya francesa– i en menor proporció de la resta d'Espanya.

Evolució del nombre d'alumnes a través dels anys

Val la pena que tinguem una idea sobre el nombre d'alumnes i de graduats i com es repartien les graduacions (taula 10).

2. Els cirurgians de tres exàmens van ser suprimits abans de 1779 per una disposició del President del Col·legi, basant-se en el fet que en tants anys només s'havien emès dos d'aquests títols (2).

Taula 10

<i>Anys</i>	<i>Matric.</i>	<i>Grad.</i>	<i>Anys</i>	<i>Matric.</i>	<i>Grad.</i>
1760	12		1780	30	30
1761	5		1781	34	39
1762	17		1782	37	28
1763	8		1783	45	19
1764	58	5	1784	53	27
1765	64	15	1785	38	29
1766	49	32	1786	36	28
1767	35	33	1787	37	18
1768	58	24	1788	45	21
1769	70	22	1789	52	31
1770	123	39	1790	5	31
1771	15	26	1791	55	26
1772	70	29	1792	53	32
1773	138	25	1793	38	22
1774	139	45	1794	76	18
1775	62	38			
1776	65	51			
1777	46	38			
1778	36	41			
1779	39	37			

1852

939

Com veiem en aquesta taula, el primer curs va començar amb dotze alumnes, la major part dels quals eren minyons que feien, a l'Hospital de la Santa Creu, les pràctiques preceptives per a obtenir la llicència del Protomedicat.

Al segon any tan sols van acudir a estudiar cinc minyons. Aquesta escassa concurrència s'explica per dos fets. D'una banda, l'existència del Col·legi era relativament poc coneguda i de l'altra, tant Virgili com la resta de professors no tenien gran interès que concorreguessin molts estudiants perquè el local de què disposaven era clarament insuficient.

Ja hem exposat abans com l'afluència es va mantenir discreta fins al 1764, en què acabades les obres van poder impartir ensenyament a tothom que volgués cursar alguna de les tres titulacions que el Col·legi ofería.

Un altre detall és que hi ha una diferència molt gran entre el nombre de matriculats en els anys que van de 1770 a 1779 i la resta. La diferència és molt gran —el doble— entre els que es matriculaven i els que es graduaven. Aquest darrer fenomen l'anallitzarem a part.

D'on venien els alumnes

Hem estudiat el més acuradament possible la procedència dels alumnes, tasca en la qual va col·laborar amb meticulositat i laboriositat la Dra. Mercè Cerdà i Plubins, l'esforç de la qual volem agrair des d'aquestes pàgines.

Sobre un total de 1509 alumnes l'origen dels quals constava a l'expedient, ha resultat la distribució següent.

	Nº	%
<i>Poblacions de Catalunya</i>	1.264	83,76
<i>Ciutat de Barcelona</i>	83	5,50
<i>Cerdanya i Rosselló</i>	65	4,31
<i>Espanya sense Catalunya</i>	81	5,36
<i>Estranger</i>	16	1,06
Totals	1.509	99,99

Aquests 1264 alumnes catalans de fora de Barcelona procedien de tot arreu. Poblets de les Guilleries que semblen trets d'un pessebre, pobles de l'Alta Ribagorça entre prats cercats per barreres de

pollancre i d'esbarzers, llogarets del Priorat voltats de vinyes, nuclis de cases blanques de pescadors arrengrerades al davant de la sorra de la platja amb les barques mig ajagudes..., tot Catalunya hi estava representada. Hi ha en la nostra llista pobles tan petits que no es troben ni a la Gran Enciclopèdia Catalana ni a l'Espasa, perquè ara han estat agregats a un altre municipi o qui sap si han desaparegut enduts per l'huracà de la industrialització que s'emporta la gent jove.

Com és natural, el nombre d'alumnes guarda relació amb el volum demogràfic de la població. Però hi ha llocs que es distingeixen per la relativa abundància amb què llurs fills acudien al Reial Col·legi a la cacera d'un títol. Criden l'atenció la Seu d'Urgell –l'any 1787 amb un migrat cens de 1.596 habitants–, que durant el segle XVIII va enviar catorze joves, xifra que sortia a un estudiant per 114 habitants. O Torroella de Montgrí, que amb 2.500 veïns en va enviar disset (146 habitants per alumne).

No és infreqüent trobar pobles petits amb una elevada proporció. Vegem-ne uns exemples (taula 12).

	Habitants	Alumnes	Hab./ alumne
<i>Aiguafreda</i>	224	4	26
<i>Borrassà</i>	479	11	44
<i>Avinyonet de Puigventós</i>	194	4	48
<i>Alp</i>	427	8	55
<i>Anglesola</i>	632	10	63

El més corrent eren proporcions de 146 hab./alumne (Torroella de Montgrí) o de 216 hab./alumne (les Borges Blanques).

Els estudiants de la Catalunya francesa

Seixanta alumnes en quaranta anys són bastants si ens atenem a la relativa petitesse dels comtats del Rosselló i de mitja Cerdanya i que ultra això havien de cursar i escoltar les lliçons i respondre a l'hora dels exàmens en castellà, idioma que no havien cultivat de petits, perquè a l'escola no podien emprar més que el francès i a casa parlaven català.

Però hi havia dos fets que expliquen aquesta atracció. D'una banda la facilitat d'instal·lar-se a casa de parents més o menys llunyans o de famílies que mantenien unes relacions moltes vegades més afectives que les derivades d'un parentiu més o menys discutible o remot.

De l'altra, la catalanitat d'aquella gent. Quan l'any 1793 les tropes espanyoles van ocupar el Rosselló, aquells invasors foren rebuts amb els braços oberts amb la sola excepció d'alguns pobles on la immensa majoria combregava amb els ideals republicans. Perquè l'esperança que la Catalunya francesa tornaria a constituir una unitat amb l'espanyola era una cosa sentida per les dues bandes. Cal dir també que aquells alumnes de la Catalunya de més enllà de les Alberes trobaven tota mena de facilitats, ja que els eren convalidats els estudis cursats a Montpeller i a Perpinyà. Molts, en acabar la carrera, es quedaven a Catalunya o bé entraven a l'exèrcit.

Aquest corrent migratori dels cerdans i dels rossellonesos s'inicià quan l'Escola va començar a funcionar l'any 1760. Hi hagué un període en blanc fins al 1769 en què cada any un o fins dos minyons del Nord es matriculaven, amb valors "aberrants" els anys 1774 (nou inscripcions), 1776 i 1791 (cinc alumnes), 1779, 1789, 1796 i 1797. El record el va batre l'any 1785, en què foren deu els alumnes inscrits.

Estudiants de la resta d'Espanya

Més tardana va ser la seva aflluència. En registrem un l'any 1764 i hem d'esperar al 1772 per a trobar-ne tres. Des d'aleshores s'observa una bastant regular matriculació de minyons que segueixen aquella llei general per la qual la llur abundància és inversament proporcional al quadrat de la distància.

Abunden, per tant, els aragonesos i valencians, però no hi manca gent d'altres regions. Convinguem també que un total de 81 persones (un 5,36%) no és gran

cosa, sobretot si tenim en compte que en aquestes xifres hi van inclosos un bon nombre de cirurgians graduats al RCC de Cadis que volien tenir el títol “por comisión” del RCC. de Barcelona.

Els estrangers

Setze en total (quatre andorrans que més que estrangers haurien de considerar-se catalans al cent per cent). Tots eren cirurgians de l'exèrcit (tropes valones i suïsses) interessats en disposar d'un títol que els permetés el dia de demà treballar civilment.

Llur extradició social

La pregunta *d'on venien?* pot tenir un altre significat. En aquella segona meitat del segle XVIII, l'exèrcit la formulava sovint, de tal manera que en els expedients de Segòvia trobem sovint al costat del nom del cirurgià un afegitó que especifica de quina mena de família procedia. Així llegim “de labradores”, “de família conocida”, “de família honrada”, però mai –en contraposició amb els oficials– “de família noble”.

Una bona part dels nostres estudiants eren fills o nebots de cirurgians establerts, cosa lògica si tenim en compte que era l'única manera d'heretar un *modus vivendi*.

Sobre cent fitxes extretes a l'atzar es donava aquesta condició en deu casos (10%) i tres tenien oncles. Era freqüent que dos i fins tres germans cursessin al Col·legi. Un 10% tenien un sol germà. Però es troben casos de tres germans.

Citem alguns d'aquests casos per ordre alfabètic.

Els germans Santiago (1769-1776), Pedro (1172-?) i Juan de Azevedo y Zaravia (1772-1777). Antoni (1773), Francesc (1777) i Pau (1779) Ferrés i Ferrés. Esteve (1765), Francesc (?) i Nicolau (1772) Llobera i Deulofeu. Antoni (1771-1777), Josep (1779-1786) i Feliu (1782-1789) Padrós i Rabassa. Josep (?), Miquel (1776) i Salvador (1781) Vidal i Balmanya. Joan (1769-1773), Josep (1772-1778) i Esteve (?) Vila i Camps.

Com a exemple d'una família de quatre germans tenim a Francesc (1773-1778), Ambrós (1774-1783), Albert (1774-1780) i Tomàs Canals i Roquer (del darrer només en tenim la referència) (3).

En general, els alumnes del Reial Col·legi procedien del que en podríem dir classe mitja, tenint en compte que propiament aquesta classe no existia durant la segona meitat del segle XVIII. Però era una realitat un equivalent seu. Em refereixo a tots els artesans o petits empresaris, als comerciants, als navegants propietaris de la llur petita embarcació i als pagesos que vivien de les seves terres, gent modesta però que no feien de jornalers. Entre tota aquesta gent hi hem d'incloure els cirurgians i apotecaris, gent modesta però que sabien llegir i escriure i que, en el cas de Catalunya, havien passat per una escola especial i tenien un títol que era registrat a l'ajuntament. Dels nois que venien dels poblets petits molts eren fills de pagesos; els pobres es matriculaven de romancistes perquè no havien tingut altre accés a la cultura que el mestre de minyons que l'ajuntament ajudava a malviure o la cura d'algun capellà que ensenyava gramàtica i les quatre regles. Quan la casa de pagès era forta i es tractava que el cabaler no desdigués del relatiu llustre de la família, el noi era enviat a Solsona o a Tortosa o a Barcelona i al seminari el preparaven en Llatí, Filosofia, Lògica, Retòrica i Poètica i Matemàtiques, cosa que li garantia l'entrada al Col·legi com a cirurgià llatí.

Com s'entrava al Reial Col·legi:

La matriculació

L'entrada s'acreditava mitjançant la matrícula. Tot minyó que volgués cursar estudis havia de presentar els documents següents.

1. Partida de Baptisme. Aquest document –a part de suposar la identificació de l'individu– servia per acreditar l'edat. No eren admesos els menors de 17 anys.
2. Certificat de *vita et moribus*. Eren dos documents, un signat pel rector i un altre per l'alcalde del poble de residència, acreditant que aquell estudiant era persona de vida arreglada i de bons costums.
3. *Limpieza de sangre*. L'estudiant havia de provar que ni els seus pares ni els seus quatre avis eren o havien estat ni moros, ni jueus, ni penitenciat per la Inquisició, i que ni pares ni germans exercien cap professió considerada indigna o vil, com ho eren la de botxí –cosa que mig s'explica– o la de carnisser –el que no té explicació de cap mena–.

La manera de provar tot això consistia a aportar les fes de baptisme de pare i mare i dels quatre avis i un atestat on dues o més persones honorables asseguraven conèi-

xer la família i declarar-la exempta de qualsevol dels impediments que acabem d'esmentar.

En la segona meitat del segle XVIII aquest document era pràcticament obsolet perquè de jueus i moros feia 250 anys que no n'hi havia a Espanya i la Inquisició actuava poquíssim. Restava, però, el problema dels oficis vils. El que donava feina era el de carnisser. Un alumne que anys a venir va arribar a ocupar un lloc a la Junta Superior Gubernativa de Sanidad (4), Antoni Lavedan, va passar-se dos anys (1766-1768) sense poder concórrer al Col·legi per mor d'haver estat acusat que tenia un parent molt pròxim a Barbastre propietari d'una carnisseria, detall que ell havia silenciado en la declaració presentada. Va ser necessari moure influències a Madrid, a fi que Lavedan pogués graduar-se de cirurgia llatí de dos exàmens.

Molt semblant va ser el cas de Joan Simó i Ferrater, que havia estudiat a Cadis però es va examinar a Barcelona. Quan exercia al seu poble –la Selva del Camp– el van denunciar i Puig el va defensar dient: “El hijo de Lorenzo Simó no debe justificar mas que los abuelos de manera que el borrón del bisabuelo no significa nada. [...]”(5).

Abdó Saló i Santamaria, de Sant Pere Pescador, es va matricular amb retard (10 de novembre de 1791) “por haver presentado sus papeles en primeros de octubre y haverles faltado la circunstancia de no haver exercido (su familia) un oficio vil” (6).

4. Aval econòmic. Era un document estès pel pare o el germà gran –si aquell era mort– o pel tutor, en què es comprometia a satisfer les despeses de l'alumne.

Així a la matrícula de Josep Trèmols i Ballesta (5 d'octubre de 1763) llegim: “Ha presentado la obligación de su hermano”(7). En la de Joan Vilaseca i Minuart (24 d'octubre de 1763): “Ha presentado la obligación de su padre” (8). Més explícit és el que figura a l'expedient de Pere Vallés i Feliu de Tortosa (14 de novembre de 1763): “Ha presentado la obligación de calzar y vestir” (9).

5/ Certificat d'haver passat dos anys d'aprenentatge al costat d'un cirurgià establert. N'estaven exempts els fills de cirurgia en exercici. A l'expedient de Joan Cunill i Cabañer de Vic llegim: “No ha presentado certificado de práctica por ser hijo de cirujano” (10).

Aquests cinc documents eren comuns a tots els estudiants, però els que aspiraven al títol de “latino” havien de presentar el títol de batxiller en “Filosofía y Latinidad” o bé acreditacions d'haver cursat aquells estudis. En tal cas, el Col·legi mateix els examinava i els donava o no el títol corresponent.

Es comprèn fàcilment com reunir tots aquests papers era feina laboriosa i era freqüent el cas dels forasters que compareixien a estudiar i trobaven que els faltava un o uns quants dels documents exigits.

També s'ha de tenir en compte que molts d'aquests papers eren fàcilment falsificables. Per aquesta raó el Col·legi exigia les garanties següents. Les partides baptismals havien d'estar autoritzades per tres notaris o per la cúria eclesiàstica del bisbat. L'atestat de "limpieza de sangre", autenticat "por el Juez Fiscal y tres escrivanos". El certificat de pràctica i el de *vita et moribus*, pel secretari del gremi de cirurgians,³ i cas de no existir en aquella població aquest organisme per l'Ajuntament corresponent.

Sembla que en aquest tema el Col·legi acceptava en principi un document no legalitzat, però solament en principi, perquè tard o d'hora ho exigia.

Jacint Deulofeu Llenas, de Ventalló, es va matricular el 5 d'octubre de 1779. Li faltava legalitzar la "limpieza de sangre" i el 5 d'octubre de 1785 (al cap de sis anys!) el Col·legi va perdre la paciència i li va donar un termini de deu dies, i "presentóla bien despachada el 15 de octubre de 1785" (11).

Així va ser com la matrícula de Jaume Pons i Vallberdú es va retardar perquè un dels "baptismes" no estava legalitzat (13). O la d'Esteve Toll i Euras que no tenia legalitzades la fe de pràctica i la de *vita et moribus* (14).

Un altre motiu de retard en la matrícula era la impossibilitat d'obtenir els papers a causa de la guerra. Jaume Serra i Dalmau es va matricular el primer d'octubre de 1794 amb una nota que deia: "Faltan los papeles por haver incendiado los Franceses su Pueblo y vecindario" (15). L'any 1796 –ja signada la Pau de Basilea– el secretari del Col·legi anotava: "Están sus papeles corrientes."

En aquest expedient no se'ns diu quin era el poble ocupat. En canvi en el cas de Pere Serrat i Rusca faltaven els papers (24 de setembre de 1794) "por haver los Franceses quemado su Pueblo", que era Bolquera (Alta Cerdanya). Segurament això era cert perquè no va ser fins l'any 1799 que "presentó sus papeles".

També els francesos van incendiar en aquella guerra el poble de Bolvir (Baixa Cerdanya), fet que va retardar la matrícula de Miquel Sirvent i Artizó (16), i van tenir ocupat l'any 1794 la població de Bagà (expedient de Josep Baroy i Pujol) (17).

3. Valentí Desumbila va topar amb dificultats –l'any 1782– a l'hora de matricular-se perquè Nicolau Llobera, representant o delegat del Reial Col·legi al Gremi de Manresa, no li va voler avalar el certificat de bona conducta "por inobediente y resistente al yugo de las Reales Ordenanzas" (12).

En aquests casos, la conducta del Col·legi no era la del buròcrata-repatani que en faltar un paper retornava l'expedient i tancava la finestreta. La Secretaria es capteïa d'una manera humana.⁴ S'indicava a l'alumne el que havia de portar i entretant se li permetia assistir a classe de manera que no perdés ni temps ni diners.

Així s'explica que trobem en els llibres de registre matrícules molt posteriors a l'inici dels estudis. Consta a l'expedient de Manuel Vilar García: "Matriculado en 1764, pero empezó a cursar en 1762" (18).

També el de Vicente Urós Echeverri, de Pamplona, que sembla que es va presentar al setembre de 1772 i "faltándole en dicho tiempo la limpieza de sangre no se puso en lista. Hizo constar haber asistido a clase de Osteología", es va examinar "y se le abona este año de 1773". Consta que va formalitzar la matrícula al setembre de 1773 quan –ja ho hem dit– tenia el primer any aprovat.

Molt semblant va ser el cas de Joan Bonafós i Blanch, de Sant Llorenç de la Muga que "de orden del Director se matriculó el 20 de octubre de 1788 habiendo presentado los papeles en junio de 1789", és a dir, en el moment d'examinar-se de primer curs.

Totes aquestes formalitats s'havien d'acomplir totalment. El fet que la Direcció de l'Escola es comportés d'una manera més humana que burocràtica no era obstacle per a exigir fins al darrer paper.⁵

Un altre elogi a favor dels professors era que no obligaven a inútils repeticions quan tenien constància d'una cosa determinada. Per exemple, quan es tractava de dos germans s'acontentaven amb la "limpieza de sangre" del primer matriculat. En el del segon germà es llegia: "están los papeles con los de su hermano Antonio" (20) (expedient de Francesc Riba i Ros del 29 d'octubre de 1770).

Aquest estalvi de papers el practicaven amb els fills d'un antic alumne, perquè era evident que ja tenien la fe de baptisme del pare i dels avis paterns. Encara més d'al-

4. Tan sols hem trobat un cas conflictiu. De Boi Lladó i Noguera es diu: "No pudo matricularse en su día porque los papeles tenían que ser arreglados por el escribano de Besalú [perquè ell era de Crespià]. Cuando el día 8 de octubre los tuvo, no le quisieron aceptar. Pide que le resuelvan el problema." No sabem com, però va ser matriculat set dies després (19).

5. En dos casos sabem exactament els dies que l'alumne va trigar a tenir el paper que li faltava. Joan Vázquez i Baudina, de Tremp, es va matricular el 10 de novembre de 1789 "por haberle faltado un Bautismo en 23 de octubre, día en que se había presentado para matricularse". Francesc Bosomba i Sacasa, de Puigcerdà, en matricular-se el 26 de setembre de 1777 li va faltar la fe de *vita et moribus* i la va portar el 9 d'octubre (21).

guns estudiants sabien que eren cosins perquè s'estalviaven les partides baptismals de l'avi i àvia que tots els cosins tenen en comú.

Josep Bordó i Vergés era nebot del col·legial Manuel Vergés, com consta en el seu expedient de 30 d'octubre de 1777 (22). Igualment de Josep Novellas i Boquet es diu: "Los dos Bautismos que faltan estan con los papeles de Rafael Boquet" (23).

La matrícula era única per a tota la carrera i en el moment de la inscripció l'alumne havia de declarar la modalitat que volia cursar. Concretant, si triava ser cirurgià llatí havia de ser batxiller en Llatinitat o presentar certificats d'estudis cursats i examinar-se al Col·legi i aprovar aquell examen.

Si aspirava a ser romancista havia de dir si ho volia ser de dos exàmens, perquè aleshores cursaria l'Osteologia, l'Anatomia i les altres matèries conjuntament amb els cirurgians llatins. Si s'aconcentava a sortir del Col·legi com a sagnador rebria unes classes a part.⁶

O sigui que als romancistes no se'ls demanava cap coneixement previ. Va passar, però, que molts d'aquells minyons tenien uns coneixements de l'idioma castellà —única llengua en què s'impartia l'ensenyament— que Francesc Puig va arribar a qualificar de "analfabéticos". Encara més, era de l'opinió que s'havien de suprimir les carreres dels romancistes. Tothom havia de tenir el batxillerat en Llatinitat.

Aquestes idees de Francesc Puig no van prosperar perquè l'existència dels romancistes tenia una motivació econòmica. La immensa majoria de pobles petits no tenien mitjans per a mantenir decorosament un cirurgià llatí.

Ensenyament pràctic i rigor en els exàmens

L'ensenyament era modèlic, sobretot durant una sèrie d'anys en què els alumnes no eren gaires i els mestres podien dedicar-los atencions. L'estudi de les diverses matèries estava dividit de la manera següent.

El primer any els alumnes estudiaven durant els primers dos mesos Osteologia per passar a la dissecció sobre cadàvers quan el fred els ho permetia. L'altra assignatura del primer curs era la de "Vendages". Era considerada una matèria de segona categoria, com ho sembla demostrar el fet que, mentre un "reprobado" en Anatomia

6. Com veurem aquestes classes van desaparèixer vers l'any 1770.

obligava a repetir el curs, un "reprobado" en "Vendages" permetia passar a la segona classe, però amb l'obligació de tornar-se a examinar.

El segon any estudiaven Fisiologia, Higiene i "Cirugía forense". El tercer curs, Ferides per arma de foc, malalties dels ossos i venèries. El quart, "Operaciones" (el que ara en diem Tècnica quirúrgica), Cirurgia pràctica i Obstetrícia. I el cinquè, Terapèutica, Matèria mèdica (semblant a l'actual Farmacologia clínica) i Malalties dels ulls.

Les lliçons duraven dues hores i mitja distribuïdes en dues al matí i una a la tarda. Les assignatures s'impartien seguides i duraven –segons llur importància– entre un i tres mesos. A més, els diumenges al matí hi havia una mena de conferències. El curs començava els primers dies d'octubre i acabava el 30 de juny, data en què començaven els exàmens "particulars".

Aquests exàmens anuals no es qualificaven per assignatures com ara es fa, sino pel conjunt de les matèries cursades. Les notes eren "Sobresaliente, Bueno, Mediano y Reprobado". L'alumne s'examinava no tan sols de les assignatures que havia cursat aquell any, sinó també dels cursos passats. És per això que, mentre que el que s'examinava de primer només obtenia una nota, el de segon n'obtenia dues i així successivament.

Una altra característica diferent de l'època actual era l'existència de diverses classes de "reprobados". En primer lloc aquesta nota anava acompanyada de la causa. Així hi havia "reprobados" per haver faltat a les classes o per no haver-se presentat a examen o "por corto", o sigui, perquè els examinadors havien jutjat insuficients els coneixements de l'alumne. En segon lloc, si l'examen era molt dolent s'acomiadava l'alumne fins al setembre i si al contrari demostrava bastants coneixements li assenyalaven un termini de quinze dies o un mes per a tornar-se a presentar. Un nou "Reprobado" al setembre o el degut a faltes d'assistència suposava repetir el curs; en deien "quedar en la misma clase".

Altres vegades, obligaven l'alumne a repassar una matèria que consideraven que tenia fluixa sense que figurés a l'expedient el "reprobado".

Els exàmens de revàlida se celebraven al llarg de tot l'any. Alumnes i mestres es posaven d'acord a fixar una data que depenia de dos factors. D'una banda, del temps que el deixeble necessitava per a preparar-se i, de l'altra, –entre els que residien lluny de Barcelona–, d'organitzar un grup amb tots els que procedien de pobles veïns d'una comarca a fi de retornar a casa aplegats contractant el viatge amb traginers, perquè la seguretat dels camins en aquells temps no era precisament òptima.

Els alumnes del segle XVIII (1760-1795)

A continuació figura una relació de les dates de les diferents revàlides des de 1764 (l'Escola es va obrir l'any 1760) i fins el 1794.

Salta a la vista la pràctica absència d'exàmens els mesos d'agost i setembre per raons òbvies. Després es repartien amb més o menys uniformitat depenent de circumstàncies exteriors al Col·legi com l'existència d'una campanya. En general, un mes fort era el desembre i un més flux solia ser l'abril. En canvi el juny, malgrat coincidir amb els exàmens de cada curs, no presentava xifres especials.

Vegem-ne algunes.

Exàmens de revàlida

	1764	1765	1766	1767	1768	1769	1770	1771	1772	Total
Gener			3	1		4	2	3	6	= 19
Febrer		2	4	8		3	2		1	= 20
Març		4	4	4	4	4	2	1		= 23
Abril		2	4	2	3		2			= 13
Maig		2	3	4	5	3	3	1	1	= 22
Juny		2	4	2		2	9	5	6	= 30
Juliol		1	4	5	3	5	5		7	= 30
Agost		1	1		1		2			= 5
Setembre				1						= 1
Octubre	2	1	3	3	1	1	1	1	2	= 15
Novembre	2		2	2	5	2	4	7	1	= 25
Desembre	1				2	2	7	2	5	= 18
Total	5	16	32	32	24	26	39	20	29	=221

Mitjana per mes: 2,23

Mitjana per any: 24,55

Taula 13 (continuació)

	1773	1774	1775	1776	1777	1778	1779	1780	1781	Total
Gener	2	3	3	2	1	1	1	2	4	= 19
Febrer		2	3	3	1	5	2	5	2	= 23
Març	3	2	3	6	5	1	5	2	4	= 31
Abril	1	4	3	4	4	5	6	3	3	= 33
Maig	2	6	3	4	7	4	5	3	5	= 39
Juny	6	12	4	9	2	3	5	2	5	= 48
Juliol	5	1	6	9	9	5		1	5	= 41
Agost		1	5						1	= 7
Setembre										= 0
Octubre	1	1	2	3	3	2	2	3	2	= 19
Novembre	2	7	8	4	3	7	5	3		= 39
Desembre	3	6	8	7	8	8	6	6	8	= 60
Total	25	45	48	51	43	41	37	30	39	=359

Mitjana mensual: 3,32

Mitjana anual: 39,88

Taula 13 (continuació)

	1782	1783	1784	1785	1786	1787	1788	1789	1790	Total
Gener	3	1		6	3			4	4	= 21
Febrer	4	1	2	1	1	4	3	5	5	= 26
Març	4	3	4	4	4	5	4	2	9	= 39
Abril	3	1	3	5	2	2		3	3	= 22
Maig	6	3	5	4	5			6	3	= 32
Juny	5	6	3	3		3	4	3	3	= 30
Juliol	3	2		2	3	1	2	3		= 16
Agost										= 0
Setembre								1		= 1
Octubre		2	2		1	1	1			= 7
Novembre		2	2		3	1	4	2		= 14
Desembre		4	6	4	6	1	3	2	4	= 30
Total	28	25	27	29	28	18	21	31	31	= 238

Mitjana per mes: 2,42

Mitjana per any: 26,44

Taula 13 (continuació)

	1791	1792	1793	1794	Total
Gener	3	3	4	3	13
Febrer		3	3	4	10
Març	4	6	4	1	15
Abril	1	3	3		7
Maig	4		2	3	9
Juny		6	1		7
Juliol	6				6
Agost	1				1
Setembre					0
Octubre		2	1		3
Novembre	2	4		3	9
Desembre	5	5	4	4	18
Total	26	32	22	18	98

Mitjana per mes: 2,33

Mitjana per any: 24,50

La labor del Col·legi. Les graduacions i llurs classes

En aquesta taula hem sintetitzat les graduacions (24) que el Real Colegio va anar atorgant des de l'any 1764 al 1794.

Taula 14

	1764	1765	1766	1767	1768	1769	1770	Total
Llatí de 9 exàmens		3	6	8	5	5	6	= 33
Llatí de 5 exàmens		2	1			2	1	= 6
Llatí de 2 exàmens		5	5	5	8	5	5	= 33
Romanc. 2 exàmens	3	2	7	5		1	6	= 24
Sagnadors		3	13	15	9	13	19	= 72
Dentistes							2	= 2
Oculistes	1							= 1
Llevadores	1				2			= 3
Desconeguts								= 0
Total	5	15	32	33	24	26	39	= 174

Taula 14 (continuació)

	1771	1772	1773	1774	1775	1776	1777	1778	1779	Total
Ll. 9	1	8	2	15	6	13*	10	9	2 =	66
Ll. 5			2	3	2		2		=	9
Ll. 2	5	2	5	5	3	4		4	3 =	31
Rom. 2	8	18	16		13	9			15 =	79
Sag.	4			22	17	11	13	17	17 =	101
Den.		1			1				=	2
Des.	8				6	14	13	11	=	52
Total	26	29	25	45	48	51	38	41	37 =	340

(*) 5 de Cadis

Taula 14 (continuació)

	1780	1781	1782	1783	1784	1785	1786	1787	1788	1789	Total
Ll. 9	5	6	3	5	6	1	1	4	4	1 =	36
Ll. 5					1		1			=	2
Ll. 2				1	1	1	1	1		=	5
Rom. 2	11	13	12	3	9	15	12	9	10	17 =	111
Sag.	14	20	12	10	9	12	13	4	7	12 =	113
Den.	1				1					1 =	3
Des.			1							=	1
Total	31	39	28	19	27	29	28	18	21	31 =	271

Taula 14 (continuació)

	1790	1791	1792	1793	1794	Total
Ll. 9	3	4	2	8	1	18
Ll. 5		2	1	1		4
Ll. 2						0
Rom. 2	14	13	20	5	16	68
Sag.	14	7	8	8	1	38
Den.						0
Llic.			1*			1
Total	31	26	32	22	18	129

(*) Llicenciat en Cirurgia.

Total: 914

Llatins de 9 exàmens: 153

Llatins de 5 exàmens: + 21

Llatins de 2 exàmens: + 69 = 232 + 1 = 233 (27,8%)

Romancistes de 2 exàmens: 282

Romancistes d'1 ex. + 324 (72,2%)

Suma sense comptar llevadores, dentistes, oculistes i desconeguts (74) = 839. Com es pot veure el nombre de romancistes gairebé triplica els de llatins.

Dediquem, ara, unes pàgines a com funcionava aquest Col·legi.

L'examen de Llatinitat

La regla era que els estudiants que entraven sense el títol de batxiller en Filosofia l'obtinguessin de part del Col·legi sense gaire dificultat. Sembla que els professors no eren excessivament exigents perquè rarament consta en els expedients un "suspenso" com el de Francesc Xirau Ballester de Cardedeu, matriculat l'any 1794 "por haber sido reprovado en 23 de noviembre de 1793 de Latinidad, Lógica y Física". Tot fa pensar que el curs 1793-1794 el va esmerçar estudiant la matèria que tenia més fluixa i va cursar normalment el primer any el pròxim curs 1794-1795 i va aprovar conjuntament el batxillerat de Llatinitat i el primer curs al juny de 1795 (25).

L'estudiant més corrent que acudia a matricular-se era, doncs, el jove d'edat compresa entre 17 i 20 anys que havia fet dos anys d'aprenentatge en una botiga mixta de cirurgia-barberia. Però no sempre era així. Repassem breument els altres estudiants, els quals podríem qualificar d'atípics.

Hi havia una petita minoria de metges. Uns eren llicenciats en Medicina, com Joan Vives Rubio d'Albí, matriculat el 23 d'octubre de 1794 (26), mentre que altres eren doctors com Gaspar Armengol, que estava interessat a entrar a l'exèrcit,⁷ i per això es va graduar de Llatí de dos exàmens el 7 d'agost de 1766 (27). O com Francesc Boix i Berenguer, que estava interessat a treballar a Tortosa i que es va graduar de Llatí de cinc exàmens el 17 de març de 1784 (28).

Convalidació d'estudis

També hi havia alumnes que procedien d'altres centres d'estudis. Per norma general, només eren reconeguts els cursos guanyats a Cadis i a Montpeller,⁸ amb excepcions com la de Josep Borrat i Fons, de Prats de Molló, que es va matricular el 6 de novembre de 1775 i es va examinar vuit mesos després de Romancista de dos exàmens (o sigui, va cursar en vuit mesos una carrera de cinc anys perquè "hizo constar haver estudiado en la Universidad de Perpiñán desde 1766 hasta 1770 inclusive") (29).

També reconeixien certificats d'universitats angleses. Antoni Cibat Arnautó va marxar a Londres el 28 de setembre de 1791 i amb un certificat de quatre anys cursats

7. Tant la Marina com l'Exèrcit de Terra sols tenien cirurgians. Els pocs metges eren els dels hospitals.

8. A Josep Bordó i Vergés li foren convalidats els cursos fets a Montpeller (32). De semblant manera Josep Sobrequet –que era d'Arles– es va examinar de revàlida de Romancista d'un examen, tres dies després de matricular-se (6 de desembre de 1776) acreditant haver estudiat a Montpeller (33). Podríem afegir molts noms més, com el de Josep Conchs i Pagès, doctor en Medicina per Montpeller (1772) (34).

a Barcelona "se presentó a los exámenes de 1792 y por haver asistido a la 5ª clase del presente año (30) y llevar certificado de haver hecho un curso de Materia Médica en Inglaterra se le nombró [...] de 9 exámenes" (31) el 19 de desembre de 1792.

Més endavant, quan l'any 1787 es va posar en marxa el Col·legi de San Carlos de Madrid, i uns quants anys més tard els de Burgos i Santiago, es van convalidar cursos fets en algun d'aquells col·legis.

Fou el cas de Pau Verdier i Russiñol, d'Arles, matriculat el 3 de novembre de 1785. Va estar "ausente con licencia" i el 26 de novembre de 1791 "fue examinado de 4º por haver presentado certificado de haver asistido a las clases del Real Colegio de Cirugía de San Carlos de Madrid".

Com acabem de veure, el Col·legi tenia un criteri ampli a l'hora de reconèixer escolaritats en altres centres acadèmics. Hi havia, però, una Universitat de la qual no es reconeixia res. La Universitat era la de Cervera i aquesta pagava amb la mateixa moneda. Un alumne –Félix Font i Carvallo– (35) l'any 1798 es va presentar a Cervera amb el diploma de batxiller en Llatinitat estès pel RCC de Barcelona i no l'hi van voler reconèixer.

A l'expedient del doctor en Medicina Francesc Malla i Barnich, de l'Arbós, hi figura: "Falta de asistencia a sus clases, por haver estado estudiando en Cervera. No debe abonársele dicho tiempo" (36).

Buscant una solució al problema rural català

Un altre tipus d'estudiant era el que, sense assistir a classe, s'examinava per obtenir un títol. Aquesta mena d'estudiants era variadíssima. Els exàmens més abundants eren el que en podríem dir exàmens polítics. Ens explicarem.

Abans que Virgili fundés el "seu" Reial Col·legi, els cirurgians obtenien la llicència aprovant un examen oral davant del lloctinent del Protomedicat amb uns anys previs de pràctiques al costat d'un mestre i en un hospital. Una vegada aprovades l'any 1764 "Las Ordenanzas" es respectaven els títols del Protomedicat, però d'aleshores en endavant s'havien d'aprovar de 3 a 6 anys d'escolaritat, segons quina fos la titulació, i superar la corresponent revàlida.

Però a Catalunya eren molts els que exercien la cirurgia i que, per deixadesa i perquè treballaven emparats pel pare, el sogre o un oncle, no es van decidir a obtenir el Privilegi de cirurgia. Prohibir-los exercir i obligar-los a passar un mínim de tres anys

a Barcelona era demanar un impossible. Perquè, qui mantindria dona i fills? Encara que això fos possible, no seria una crueltat submergir homes de 40 o 50 anys en un ambient de joves de 18 a 22 anys?

La solució "política" era fer venir aquella gent a Barcelona i fer-los passar un examen pràctic oferint als que ho volguessin un reciclatge de deu o de quinze dies. D'aquesta manera se salvava el Reglament.

Foren bastants els cirurgians de poblets que s'examinaren. En el llibre de registre s'especifica clarament (37): "sin estudios en el Colegio". En podríem citar molts. Limitem-nos a tall d'exemple a recordar el cas de Ramon Llaurador, que, sense títol de cap mena, exercia a Cabra del Camp, de manera que denunciat per un company, el corregidor de Montblanc el va expulsar del poble. Llaurador va aprovar un examen pràctic el 20 de novembre de 1766 i es va establir a les Borges Blanques (38).

Exàmens de llevadores, oculistes i dentistes

Una altra varietat eren uns quants títols que es prodigaven molt poc. Eren tres: llevadores, oculistes i dentistes.

A les dones que volien ser llevadores se'ls exigia estar casades, presentar un certificat de *vita et moribus* del rector de la parròquia i acreditar haver practicat al costat d'una altra llevadora. Se'ls oferia també un curset. De llevadores registrades (39), trobem Ignàsia Font, autoritzada el dia 11 de maig de 1768.

De les malalties dels ulls i de les de les dents se'n cuidaven els cirurgians graduats.⁹ Quan el Col·legi de Cadis i menys el de Barcelona enviaven estudiants a l'estranger, molts treballaven una temporada al costat d'un oculista famós.

Però no faltaven cirurgians que no feien res més que Oftalmologia. Eren experts en pròtesis —els ulls de vidre— i operaven les cataractes (a Castella en deien "batidores de la catarata") i receptaven ulleres. També hi havia cirurgians que limitaven la llur activitat a arrencar queixals (els queixalers) i a confeccionar amb fragments d'os o d'ívorí peces dentàries no gaire útils funcionalment però que acomplien una funció estètica.

Gairebé tots eren estrangers: Benet Descroix Niset, amb títol de dentista el dia 11 de gener de 1772 (40) i d'oculista el 13 d'octubre de 1777 (41); a Joan Domènec

9. El Col·legi de Barcelona va adquirir a França una col·lecció d'ulls de porcellana que reproduïen les afeccions oculars més freqüents.

Bonacorsi, examinat el 19 de desembre de 1770, li fou lliurat títol de dentista el 10 de gener de 1771 (42). Però tampoc hi falten els catalans: un del nord de la Cerdanya (Sant Llorenç de Cerdans) que es deia Llorenç Garcia Baus (43), que s'havia matriculat el 28 de setembre de 1772 i va obtenir el diploma de dentista el 4 de febrer de 1795 (44), i Pau Maurici Danès (45), examinat de dentista el 10 de desembre de 1775.

Els exàmens "por comisión"

Eren bastants els cirurgians –la major part graduats a Cadis– que volien lluir el títol de "Cirujano latino" del Reial Col·legi de Barcelona. El sistema era molt senzill. El candidat pagava els drets –1.500 rals– i el Claustre de Barcelona encarregava una persona o persones de la seva confiança a fi que "en comisión" examinessin aquell subjecte. En el cas de Cadis no hi havia problema, perquè els mestres d'allí tenien prou solvència. Però en dues ocasions hem trobat que els candidats residien a Madrid.

En tal ocasió foren Perchet (primer cirurgià de cambra i, per tant, president del Reial Col·legi) i Virgili (que era el director) amb data 28 de maig de 1766 van aprovar Josep Baradat i Govin dels dos exàmens de Cirurgia romancista (46).

En el segon cas es tractava de Santiago Conde, a qui per raons de salut no convenia desplaçar-se a Barcelona. Sembla que tant Roland –aleshores vicepresident del Col·legi– com Puig –que n'era el secretari– tenien molt interès a complaure el senyor Conde (47). Puig es va servir de tres antics alumnes, tots pertanyents a l'exèrcit, que en aquell moment es trobaven a Madrid (eren Capdevila, Gracià i Palacian) i els va encarregar examinar-lo. Com és natural, se li va atorgar el títol de Llatí de 9 exàmens.

Aquests exàmens en comissió arribaven fins a Mèxic. José Portillo, natural del Puerto de Santa María, va obtenir el títol de Cirurgià Llatí de 9 exàmens al desembre de 1770 en aquell llunyà "reino" (48).

Diguem –incidentalment– que aquell sistema constituïa una bona font d'ingressos per al RCC de Barcelona.

Bons estudiants i mals estudiants

Els expedients són plens de nois que d'una manera regular anaven aprovant cada curs i al cap d'un període de temps més o menys llarg superaven també els exàmens

de revàlida. Però també sovintegen els estudiants que abandonen l'Escola, als quals dediquem un capítol a part. Parlem, doncs, dels que sortien graduats però a empenyes i rodolons.

Era freqüent l'estudiant que s'estavellava al primer curs. Amic de jugar a cartes o d'empaitar noies, que a Barcelona donaven més facilitats que al poblet on havien viscut, enlluernats per la vida ciutadana amb balls i amb representacions teatrals freqüents, arribava el moment de l'examen i ni es presentaven.

D'aquests, alguns ja no tornaven més. D'altres, però, al segon any insistien a repetir el primer curs i l'aproven o no. Tornaven de bell nou, alternant aprovats amb "reprovados" que els obligaven a repetir el curs, de manera que, una carrera que havia de durar tres anys en el cas dels sagnadors o cinc en el cas dels romancistes de dos exàmens, s'allargassava a sis o set anys.

En altres ocasions ocorria que els cursos s'aproven amb una certa regularitat –fora d'alguna repetició de tant en tant–, però el que es demorava era la presentació als exercicis de revàlida.

Posem ara uns exemples viscuts.

Comencem per casos que es poden considerar "normals". Joan B. Forns i Sagarra, de Bellpuig, es va matricular el 3 d'agost de 1771. Va cursar els estudis normalment i va aprovar sense entrebancs els exàmens de juny de 1772, 1773 i 1774, i el 12 de juliol de 1775 es va graduar de Cirurgià romancista d'un examen (49).

Dins de la normalitat podem considerar aquells romancistes d'un exàmen que cursaven els 3 anys però trigaven més a revalidar-se. Esteve Vila i Camps va aprovar els tres exàmens de juny de 1767, 1768 i 1769. L'únic exàmen de revàlida el va fer al cap de dos anys: el 15 de juny de 1771 (50).

De 1770 en endavant ens trobem amb el fet de la supressió dels cursos de tres anys per graduar-se de sagnadors. Tots els romancistes havien de fer els cinc anys reglamentaris. El que passava era que als exercicis de revàlida els donaven el títol d'un o de dos exàmens segons la major o menor brillantor de l'expedient o de la bondat dels exercicis de revàlida.

Antoni Felip i Bosch, de Bellpuig, es va matricular el 18 de gener de 1792. Amb dos *entrebancs*, el trobem que l'any 1797 passa a la classe de cinquena i surt amb la graduació de romancista d'un examen el 2 de juliol de 1798 (51).

En canvi, Josep Castañeda i Boil, d'Alcanar, va cursar els cinc cursos entre 1780 (any de la matrícula) i 1785. Es va graduar de Romancista de 2 exàmens el 24 de març de 1787 (52).

Un exemple de bon estudiant llatí és el de Leonard Gallí i Bover, de Tarragona, que amb el temps arribaria als cims de la carrera (catedràtic a San Carlos, cirurgià dels membres de la família reial i de la Junta Superior Gubernativa).

Va començar a cursar el 4 d'octubre de 1771 (53). Va formalitzar la matrícula el 4 de gener de 1772, va anar guanyant els cinc cursos i va superar els nou exàmens el 23 de maig de 1777 (54). Un mes abans de la seva graduació el director del Col·legi efectiu i cirurgià major de l'exèrcit el va proposar per cirurgià d'un batalló.

Un exemple de cirurgià llatí a empentes i rodolons el tenim amb Albert Planas i Ribot. Era fill d'un cirurgià establert a Manresa. A fi de continuar l'establiment del seu pare havia de graduar-se de Cirurgià llatí de 5 exàmens. Ho va aconseguir, però vegem com.

Matriculat el 7 d'octubre de 1782, va aprovar els exàmens de juny de 1783 (1er) i 1784 (2on). El 1785 el varen suspendre "por corto", va repetir el 3er curs i el va aprovar l'any 1786. Però el 1787 va tornar a caure "por corto". El 4rt curs el va aprovar l'any 1788. L'any 1789 no va comparèixer a examen. El 1790 aprovà "la 5ª clase". Al cap de nou mesos –al març de 1791– aprovà el batxillerat de Llatinitat i Filosofia i en un altre dia els cinc exàmens preceptius (55). Havia esmerçat un total de 9 anys.

Comprovada l'existència de mals estudiants, ens cal preguntar-nos quina era la proporció de fracassos escolars. Examinem, en primer lloc, el nombre de "reprobados" i llurs causes. Comencem pels "reprobados por corto".

¿Es que hi havia una assignatura difícil on naufragaven gairebé tots? ¿És que hi va haver uns anys en què les exigències d'un professor reduïen els aprovats a xifres inferiors a les normals?

Examinem, primer, el nombre de "reprobados por corto" d'una mostra de cent alumnes escollits a l'atzar i classificats per anys i per cursos suspesos. Entre aquests cent alumnes trobem 128 "reprobados", perquè n'hi ha dotze que van tenir més d'un "reprobado". Destaquem-ne tres.

Joan Comas i Rechulí en va tenir tres (1775, 1776 i 1777) (56). Tomàs Camps i Martorell en va tenir cinc (1790, 1791, 1792, 1797 i 1798) (57) i, finalment, Pere Joan Gibanell i Alterachs (1780) no va tenir tan sols un "reprobado por corto", sinó

per "cortísimo" (58), l'única qualificació d'aquesta mena que hem trobat en tota la història del Real Colegio.

Pel que toca a l'època, d'acord amb la llista adjunta el nivell es manté amb una certa uniformitat fins a l'any 1783 i assoleix entre 1787 i 1791 unes xifres realment elevades.

1774 - 1	1781 - 2	1788 - 8
1775 - 1	1782 - 0	1789 - 11
1776 - 2	1783 - 6	1790 - 29
1777 - 4	1784 - 3	1791 - 10
1778 - 5	1785 - 8	1792 - 3
1779 - 3	1786 - 3	1793 - 2
1780 - 5	1787 - 7	1794 - 1

Total: 114

L'explicació d'aquestes oscil·lacions són clares. Després de la jubilació de Francesc Puig (1784) al Col·legi hi va regnar una mica de desordre a causa de l'abúlia de Llorenç Roland. A fi de rectificar aquella situació, Roland fou destituït el 5 de maig de 1790 i substituït per Francisco Martínez, enviat des de Cadis a posar ordre. Aquell

any els exàmens de juny deuriem ser duríssims per tal de fer un escarment, rigor que es va mantenir el 1791 per normalitzar la situació.

Una altra manera d'obtenir un "reprobado" era no presentar-se a l'examen. Aquest fet era bastant abundant i el sistema més corrent era presentar-se a l'Escola quan ja s'havien acabat els exàmens pretextant una malaltia o uns entrebancs familiars, etc. El resultat –acadèmicament parlant– era el mateix, repetir el curs. Alguns portaven certificats de malaltia i ja sabem la fiabilitat que aquests documents tenen entre els professionals de la salut.

Els expedients abunden en no-admissions als exàmens per falta d'assistència. Alguns anys, el nombre de refusats va arribar a ser tan gran que, per salvar la cara, el Claustre es va haver d'inventar una amnistia.

Llegim de Josep Castañeda i Boix, d'Alcanar: "El año 1782 quedó en la 2ª por faltas de asistencia, pero habiendo justificado que dichas faltas *no eran culpables*, se le admitió a examen y pasó a la 3ª" (59). Però també abunden els casos en què simplement repeteixen el curs "por no haber asistido en todo el año" (Tomàs Malart i Bosch, 1777) (60) o perquè "quedó en la 3ª por haver faltado, como lo confesó, a las clases" (Josep Casajuana i Ràfois, 1778). Aquesta absència era particularment greu al primer curs.

Si estudiem els "reprobados por corto" per cursos, veurem que bat el rècord el quart curs i, particularment, "la clase de operaciones".

Heus ací els resultats (taula 16).

Quedi clar, doncs, que els esculls es trobaven al primer curs (als 29 "reprovados" cal afegir-hi els no presentats) i al quart.

L'espai de temps entre el darrer curs i la revàlida

Classe	
1a	29
2a	24
3a	32
4a	40
5a	3
Suma	128

Aprovar l'examen o els exàmens de revàlida era absolutament necessari per a poder exercir. Semblaria, doncs, lògic que la immensa majoria de la gent s'apressés a obtenir el títol. I no era així.

La primera motivació era que l'alumne no es considerava preparat i passava un temps més o menys llarg repassant aquelles assignatures que tenia més fluixes. Això era bastant freqüent, de manera que trobem "espais lliures" molt variables entre l'acabament de la "clase 5ª" i la revàlida.

	Últim curs	Graduació	Anys
<i>Ramon Cendrós i Gaya</i>	1779	1779	0
<i>Juan de Azevedo y Zaravia</i>	1776	1777	1
<i>Josep Vila i Camps</i>	1777	1778	1
<i>Rafael Fornis i Julià</i>	1780	1781	1
<i>Nicolau Falqués i Sala</i>	1769	1771	2
<i>Salvador Magret i Planasoges</i>	1782	1786	4
<i>Joan López i Sabater</i>	1784	1789	5
<i>Domènec Darns i Suñol</i>	1770	1786	16

Quan els espais eren llargs el motiu solia ser, purament i simplement, econòmic. La titulació costava una suma important (1.000 rals per als sagnadors).

Joan Mir i Casas va passar a la cinquena classe l'any 1779 (61). L'home no tenia diners per a pagar els 1.000 rals i es va enrolar com a practicant a l'exèrcit que assetjava Gibraltar i més endavant (27 de gener de 1782) va marxar cap a Maó (62). Llicenciat de l'exèrcit es va establir a Pira, on feia de mestre de minyons i se li tolerava que treballés de cirurgià. Això va durar dotze anys i per fi l'11 de juny de 1798 va aprovar la revàlida de romancista d'un examen.

Els que no arribaven a graduar-se al Col·legi

Si comparem el nombre de matriculats amb els de graduats de cada curs i sobretot si seguim les anotacions als llibres de matrícula, trobarem que hi havia un més que discret grau de fracàs escolar. No tothom que entrava al Col·legi en sortia amb un títol a la butxaca.

Es fa molt difícil quantificar aquest fenomen, a causa dels molts motius i circumstàncies per les quals un alumne plegava, per l'existència dels aprovats "polítics" o els títols de Cadis (que no es matriculaven). De totes maneres és il·lustrativa la taula 10, on es comparen el nombre de matriculats i el nombre de graduats de cada any.

S'hi pot veure com de 1.852 matriculats sols en sortiren 939 graduats, o sigui un 50,7%. De molts desconeixem els motius que els induïren a deixar el Col·legi sense acabar els estudis. Bastants no van anar a cap classe, de manera que en el seu expedient no figura altra dada que l'acte de la matriculació i l'afegitó de "no compareció por la Escuela".

En són exemples Llorenç Garcias i Baus (63), de Sant Llorenç de Cerdans (Catalunya Nord), matriculat el 28 de setembre de 1772; Cristòfor Gavalrà i Jordi (64), de Marsà, inscrit el 30 de setembre de 1793; Nicolau Gaya i Salesas (65), matriculat el 20 d'octubre de 1775; Domènec Girés i Cugat (66) de Marsà, el 13 d'octubre de 1774; Joan Segura i Sirvent, de Guissona, 5 d'octubre de 1784; Ramon Sendil i Prat, 30 d'octubre de 1794 i Antoni Guilló i Ragués (67), de Puigcerdà, 1 d'octubre de 1776.

Altres, en fi, perdien bous i esquelles en fracassar a l'examen de batxiller en Llatinitat –cas d'Esteve Granadell i Riera (68), de Granollers, 28 de setembre de 1795–. En un cas, no tot es va perdre, perquè Manuel Font i Pi va desaparèixer però els seus papers de "limpieza de sangre" van servir per a un germà –Jaume–, que va sortir sagrador el 2 de juny de 1770 (69).

Altres abandonaren el Col·legi per continuar la carrera fora de Barcelona. En aquest cas demanaven un certificat dels estudis aprovats.

Francesc Finet i Bataller era un bon alumne que va començar l'any 1762 i al cap d'un any –15 d'octubre de 1763– guanyava una plaça d'intern (70). Un any i mig més tard –10 de març de 1764– "partió para el Colegio de Cádiz con su licencia y papeles". Va acabar els estudis l'any 1780 i va ser un de tants que va voler tenir el títol de "Latino de nueve exámenes" de Barcelona (24 d'octubre de 1780). Va seguir tenint molt bones relacions amb Francesc Puig, que li va donar una carta de reco-

manació l'any 1781 per a un dels cirurgians de Cambra –Jorge Cavallero–, que l'atengué molt bé fins al punt de portar-lo als jardins del Retiro i presentar-lo al rei i a la reina.

De la immensa majoria dels que se n'anaven amb un certificat d'estudis desconeixem el que van fer. Tal era Honorat Vila Olivet, que "retiró el certificado de sus tres años de estudio en 13 de noviembre de 1782" (71). O Andrés Villaverde Fernández, que el 13 de febrer de 1776 se'n va anar amb la certificació de dos anys aprovats (72). O el de Joaquim Galí i Bruñó, matriculat el 3 d'octubre de 1785 i que amb data 20 de juliol de l'any següent se'n va anar amb un document acreditatiu de la matriculació i del primer curs aprovat (73). O, finalment, Joan Miquel Tolas i Perona de València, que després d'aprovar els quatre primers cursos demanà certificació el 5 de novembre de 1780 (74).

N'hi havia d'altres que decidien estudiar Medicina, com fou el cas de Francesc Bosomba Sacasa, de Puigcerdà, que després de graduar-se de Llatí de 2 exàmens el 17 de juny de 1782 va marxar cap a Osca, on va rebre la graduació de batxiller en Medicina (75).

De totes maneres, la causa més abundant de deixar el Col·legi era el fracàs escolar, és a dir, un "reprobado" al primer o segon any. Albert Galter i Bernada va plegar en suspendre el primer curs "por corto" l'any 1793 (76). El mateix va passar amb Llorenç Garau i Bellmàs, de Cotlliure (1792) (77); Antoni Ribot i Rius va suspendre el primer curs (1783-1784) "por corto" (78). L'any següent el va aprovar "pero no compareció a los exámenes de 1786". De manera semblant es va comportar Joan Serradell i Surroca, de Perafita, l'any 1790 (79) (matriculat el 1786 i suspès per tercera vegada l'any 1790).

En el cas de Jaume Sentís i Mestre, d'Ulldemolins va ser la malaltia la determinant de l'abandó, perquè "asistió devidamente a la clase de Anatomía de 1790. No se presentó a examen por enfermo" (80).

Més rarament l'alumne desapareixia després d'aprovar el primer curs. Josep Tapiol i Matosas, d'Igualada, va aprovar el primer curs (1765) i després "no asiste a la Escuela" (81). El mateix podem dir de Genís Traver i Santacreu, de Balsareny, que va superar el primer curs l'any 1778 i no se'n va saber mai més res (82).

En canvi Manuel Comellas i Casanovas, en "ser reprobado en las conclusiones de Filosofía", va dirigir un memorial al director demanant ser esborrat de les llistes d'alumnes "perquè jo no pujaré a examinar-me ni continuaré més en esta carrera" (83). Una varietat dels que desapareixien sense ni prendre's la molèstia de demanar un certificat d'estudis eren els anomenats "fugitivos". Eren estudiants que a mitja carre-

ra fugien del Col·legi per anar a establir-se en un poblet, i allà practicaven un intruisme del tot il·legal, per bé que llurs serveis solien ser immensament millors que els dels empírics, amb títol aconseguit per via del Protomedicat.

Abans de fundar-se el Reial Col·legi, mil circumstàncies obligaven més d'un estudiant a saltar-se la legalitat. Potser un casament urgent perquè van fer Pasqua abans de Rams, potser la proposició d'un vell cirurgià sense descendència que amb aquell ajudant de qualitat s'assegurava contra la dispersió de la seva clientela.

És típic el cas de Joan Barnola i Clusa, matriculat el 30 de desembre de 1765, que al cap de catorze anys d'anar sumant fracassos i absències acadèmiques es trobava a Llívia exercint il·legalment (84).

Una manera de deixar el Col·legi era l'expulsió, a la qual s'arribava per les causes més diverses. Repassem-les.

Tres "reprobados" seguits en un mateix curs eren motiu automàtic de perdre tots els drets. En fou un exemple Jeroni Villegas Barbarroja. Es va matricular el 3 d'octubre de 1785. Va aprovar el primer curs el 1786. Fou suspès el 1787 de segon. No es va presentar el 1788. El 1789 "quedó en 2ª clase por corto y en 1790 fue reprobado y, por consiguiente expulso con arreglo a la Real Ordenanza" (85). Una altra causa d'expulsió era la "mala conducta". Als expedients no es diu res més, de la qual cosa es pot pensar que les malifetes eren de tota mena (86).

Amb aquesta anotació foren expulsats Joan Faura i Trillas, de Prats de Molló, el 18 de març de 1793 (87); Atanasi Farreras i Claris, de Ribes, l'any 1768, i Odó Brunet i Mitjana, de la Seu d'Urgell, aquest "por su infame conducta" el 13 de març de 1777 (88). En aquest cas l'expulsió va tenir lloc públicament (89) (*9). El mateix va passar, aproximadament a la mateixa època, amb Josep Cañadells, "expulso públicamente en el amphiteatro" (90).

En altres expedients hi consta el motiu. Per exemple, Francesc Señant i Tandol de Gimón (França) va ser expulsat "por falta de asistencia a la Anatomía" i —cosa que era més greu— "por poco respeto al catedrático de esta signatura" (1796) (91), i Miquel Torrent i Márquez (1763) "por ser sujeto de malas costumbres" (92).

En una ocasió el delicte va traspasar el llindar del recinte escolar i va anar a parar a mans dels jutges. Va ser el de Joan Puig (93), fill d'un cirurgià de Rupià que juntament amb Francesc Grassot i Cortada, de Palafrugell, van robar uns objectes "desarreglando una arca". Se'ls expulsà l'any 1766, però l'assumpte es va revisar i tant Puig com Grassot foren readmesos l'any 1769 i tots dos es van graduar.

Això ens porta a parlar sobre la relativitat de la paraula *expulsió*, perquè com acabem de veure o en altres ocasions entraven en joc súpliques i influències i al cap d'un o dos o tres anys la cosa es perdonava.

Dediquem unes línies finals als que se n'anaven per una d'aquestes dues raons. O es feien militars o entraven en un orde religiós. Van sentar plaça de soldats: Josep Malart i Bosch, de Camprodon, que cursant primer any "no se presentó a examen de 1791 por haver tomado plaza de soldado" (94), i Llorenç Nogués i Pedrol, que va deixar el Col·legi el 1789 "por haberse hecho fusilero" (95), i Marià Alzina i Vayà, de Calella, el 1767. De Jacint Comerma i Vila sabem que l'any 1780 quan cursava segon any "entró en la Religión de los Capuchinos" (96). De Ramon Rey i Soler, de Pont de Suert llegim que l'any 1783 quan ja era a la 4ª classe "tomó'el hábito de *mercenario*"; volia dir que es va fer frare de la Mercè (97). De Pau Oliveras i Pujol, de Peralada, només sabem que l'any 1784 "entró en una orden religiosa" (98).

Les defuncions

Diguem, finalment, que un bon nombre d'alumnes van morir mentre estudiaven. Adjutori Vinyes i Castellar el 14 de desembre de 1763, pocs dies després de matricular-se (99). Dues defuncions en circumstàncies semblants van ser les de Gaspar Masdevall Morla, de Sant Cristòfor de les Planes, al cap de sis mesos de matricular-se el 19 d'octubre de 1784 (100), i de Martin Larrás y Campo, d'Arbe de Pomar (Aragó) matriculat el 3 d'octubre de 1786 i mort nou mesos després (101).

O el decés de Nicolau Corominas i Casademunt l'any de la seva entrada al Col·legi (102) i també el d'Eudald Capdevila, de Reus, matriculat el 15 de març de 1763 i mort el 7 d'abril de l'any següent, per bé que deuria haver cursat alguns anys, perquè a l'expedient es diu que "murió estando de Practicante en el hospital"... (103).

Salvador Ribes i Marcet, que va aprovar el primer curs (1780-1781) es devia sentir malalt, perquè "retiró certificado de su matrícula y estudios el 19 de julio de 1781 y murió ausente de la Escuela" (104). També Josep Manca i Pérez, de la Bisbal de l'Empordà, va morir quan cursava segon (105). Més avançats acadèmicament foren Joan Andreu i Aldevert de Pontons, matriculat el 3 de novembre de 1784 i mort el 1785 quan cursava segon (106). Els següents van morir mentre cursaven tercer any. Foren: Joan Gallach i Fàbregas ingressat l'any 1783 i mort l'any 1786 (107); Josep Bonafós i Surroca, de Sant Llorenç de la Muga, mort el 1786 (108); Jaume Musach i Pla, mort el 9 de novembre de 1798.

Finalment, un dels alumnes va morir ja graduat (sagnador l'1 de juliol de 1775) (109). El que va passar, però, va ser que la defunció de Josep Givanell i Alterachs es va produir sobtadament abans que pogués retirar el títol, que es troba a la Caixa 311 (núm. 2017) de l'Arxiu de la Universitat de Cervera.

Els que anaven a més i els que anaven a menys

Actualment hi ha diplomats en Infermeria que veuen que amb un esforç suplementari assoliran un doctorat en Medicina i, viceversa, hi ha estudiants de Medicina que després d'uns quants fracassos s'accontenten amb un diploma d'infermeria.

Fa 250 anys aquestes coses també passaven i en la documentació del Reial Col·legi hi trobem una nodrida casuística. La diferència entre un Romancista de 2 exàmens i un cirurgià llatí consistia essencialment en el fet que el segon posseïa el títol de batxiller en Llatinitat. Eren molts els estudiants romancistes o els romancistes ja graduats que es veïen amb cor de millorar llur estatus social.

Perquè solament els llatins de 9 exàmens podien establir-se lliurement, no solament a Barcelona sinó a qualsevol ciutat de la resta d'Espanya i d'ultramar. Si entraven a l'exèrcit, els romancistes no passaven mai de practicants amb el módic sou de 300 rals mensuals. Per arribar a consultor o cirurgià major d'un exèrcit calia ser cirurgià llatí.

Això explica que Josep Jaumandreu que va sortir del Col·legi com a Romancista de 2 exàmens el 2 de desembre de 1786, va veure clarament que la seva carrera militar no tiraria endavant i al cap de dos anys va aprovar el batxillerat de Llatinitat, va anar a classe de Matèria mèdica i va obtenir que li valgessin els dos exàmens de romancista a fi que sumats als set que va superar, obtingués del Col·legi el títol de Llatí de 9 exàmens. Amb el temps va fer un gran paper a la milícia i a la seva mort –1 de juny de 1840– era el cap de la cirurgia militar del Principat de Catalunya (110).

Un altre que va millorar la graduació per raons militars va ser Francesc Sagàs i Sanromà, que s'havia graduat de Romancista de 2 exàmens el 31 d'octubre de 1774 (111). Des de 1788 (112) fins a 1792 el trobem a l'hospital militar de Girona després d'haver-se graduat de Cirurgià llatí a Montpeller (113).

Un altre motiu de superar-se era l'exercici professional civil. Antoni Barandias i Francesch va sortir sagnador el 9 de febrer de 1774 i es va establir a Altafulla. Però l'any 1780 li volien fer tancar la botiga perquè aquell poble passava de 300 habitants. Això el va decidir a fer els estudis complementaris i el 8 de febrer de 1782 aprovava la revàlida de Cirurgià llatí de 2 exàmens (114). Per idèntics motius Antoni

Casabosca i Creuet, graduat de Romancista d'un examen el 7 de juliol de 1781, es va revalidar de Romancista de 2 exàmens el 18 de maig de 1782 (115).

Dels que baixaven de categoria n'hauríem d'establir dues classes. Els que eren batxillers en Llatinitat i feien cinc cursos, però a l'hora de la veritat no es veien amb cor de superar la revàlida i demanaven la graduació de Romancista de 2 exàmens. Aquest va ser el cas de Gabriel Bergadà i Font, matriculat el 14 d'octubre de 1783 presentant "Fe de Filosofia". Va anar superant els exàmens "particulars" de 1784 a 1787, any que va passar a la darrera classe que juntament cursaven romancistes de 2 exàmens i llatins, i el 19 de gener de 1789 va aprovar la revàlida de Cirurgia romancista de 2 exàmens (116).

Una altra classe seria la dels que en comptes de cursar tres anys i aprovar el sol examen pràctic que els feia sagnadors volien ser cirurgians romancistes de 2 exàmens i cursaven cinc anys, però a l'hora de revalidar-se havien d'acontentar-se amb el títol de romancista d'un examen. En són exemples: Gabriel Badosa i Serrat, d'Argelaguer, que matriculat a l'octubre de 1784 va aprovar els quatre cursos que anaven de 1785 a 1788, en què passà a la cinquena classe (117). El 7 de febrer de 1789 el varen suspendre del primer examen de revàlida "y habiéndole concedido hacer examen para romancista quedó aprobado en 6 de abril de 1789". O sigui que va sortir sagnador (118).

Amb Joan Trellas i Busquets va passar exactament el mateix i en la mateixa època (119). O com amb Tomàs Bernat i Lapedra entre 1792 (data de la matrícula) i 1798, data de la graduació de Romancista d'un sol examen (120).

Vegem-ne, ara, les causes.

En ocasions la sortida fàcil de sagnador era una manera de solucionar un problema urgent. Tal, segurament, el cas de Jaume Espinós i Magriñà, que en plena cinquena classe, el 13 de desembre de 1784, va aprovar la revàlida de sagnador, cosa que li permeté marxar cap a Amèrica amb un títol a la butxaca (121).

Menys abundants són els casos de joves amb títol de batxiller en Llatinitat –o almenys amb els estudis cursats i per tant solament pendents de l'examen al Col·legi– que acabaven en sagnadors. Un exemple del que diem és el cas de Francesc Coll i Pagès: l'any 1787 cursa la cinquena classe, pendent de presentar el títol de batxiller (llegim: "le falta la Fe de Filosofia"), deixa el Col·legi i es presenta al cap de tres anys –14 de gener de 1790– per a revalidar-se de Romancista d'un examen (122).

En una ocasió van ser els professors del Col·legi els que van decidir la "degradació". Francesc Girona i Armengol va fer els sis cursos de Cirurgia llatí (1770-1776). El 5 de

març de 1781 –cinc anys més tard– “habiendo sido reprobado dos veces en el examen de medicamentos se le despachó título de romancista de dos exámenes” (123). Els que no aspiraven més que a sagnadors solien ser minyons que unien una pobra preparació bàsica amb una extraordinària modèstia econòmica. Molts eren fills o gendres o nebots d'un sagnador establert en un poblet (de menys de 300 habitants) destinats a heretar aquella botiga. Escollien la carrera més curta (3 anys) i més fàcil, perquè rebien lliçons a part d'un catedràtic d'entrada, és a dir, el darrer ingressat, o supernumerari que esperava entrar a la primera ocasió. De manera semblant, l'examen de revàlida era senzill perquè tenia caràcter pràctic.

En general, tots aquests sagnadors es matriculaven en el Col·legi com a tals i uns amb tres cursos aprovats regularment i la revàlida sortien romancistes d'un examen; altres perdien cursos i la carrereta els durava més de tres anys. Il·lustrarem aquesta casuística amb uns exemples biogràfics.

De sagnadors “normals” tenim el cas de Francesc Montanera i Prats; de Pont de Suert, que es va matricular el 10 de juliol de 1768 i es va examinar al juny de 1769, 1770 i 1771 i va aprovar la revàlida el 17 de juny de 1772 (124).

En canvi són bastant nombrosos els estudiants que havent cursat els cinc anys de Cirurgia romancista de 2 exàmens, s'examinaven de sagnador. Tal era Jaume Sageta i Corominas, natural de l'Esquirol, matriculat el 26 de setembre de 1772 i que va anar aprovant sense cap contratemps quatre cursos –de 1773 a 1776–. El 16 d'octubre de 1776 s'examinava de l'únic exercici de sagnador (125).

Classes d'alumnes

Examinem, ara, una sèrie de circumstàncies, causa d'una gran varietat en l'alumnat.

Els alumnes interns

La tècnica ideal per a formar joves en una disciplina que tant té de pràctica com la cirurgia és l'internat. Virgili ho tenia molt clar i tots els alumnes de Cadis eren interns. Però a Barcelona Virgili no disposava d'un hospital com a Cadis, on feia el que volia, perquè depenia de la Secretaria de Marina. L'Hospital de la Santa Creu, en canvi, era propietat del municipi barceloní i de l'Església, i estava dirigit per una Junta –la MIA o Molt Il·lustre Administració– molt zelosa dels seus privilegis i que, en principi, tendia a posar bastons a les rodes de totes les iniciatives emanades del Reial Col·legi.

La fundació d'aquest Col·legi va suposar per a la MIA perdre la facultat de nomenar els seus cirurgians i els seus practicants. L'hospital –o millor, la MIA– limitava tot el que podia el nombre d'interns, pretextant que no tenia lloc on allotjar-los i remugant els mantenia malgrat que l'Estat li abonava una pesseta diària per cap.

Els interns feien la feina que els era manada pels cirurgians (cures, sagnies, passar visita dues vegades al dia amb els mestres) i tenien cura d'un servei permanent de guàrdia, sempre sota la vigilància i supervisió d'una mena de cap o de degà que era el "Practicante Mayor".

En general, era una distinció reservada als bons estudiants i d'aquells minyons en sortiren els futurs catedràtics i els caps de la cirurgia militar més distingits. Però ser intern tenia també els seus inconvenients.

En primer lloc estaven mal allotjats. A l'època de Francesc Puig (1779-1784) van arribar a ser 24. Precisament va ser ell el qui va proposar "que el Rey comprase las cuatro casas contiguas al Colegio [situades al que ara són Jardins del Dr. Fleming] para extender su fábrica y jardín haciendo habitación para los 24 colegiales que mantiene el hospital". L'altra idea va ser instal·lar-los a les golfes de l'edifici de l'Escola (126).

Aquesta proposició tan encertada no es va fer mai realitat i la situació dels interns va arribar a ser crítica. Àdhuc l'any 1798 es va atribuir la mort de l'intern Jaume Musach, de Sant Hipòlit de Voltregà, a les greus deficiències d'allotjament (127).¹⁰

En segon lloc la disciplina era gairebé castrense i com a Cadis es prodigaven càstigs de sabor militar, com "plantons", "arrest" i dies a pa i aigua. Tot aquest conjunt de coses ens explica la relativa abundància de "deserciones": alumnes interns que "sin dar parte a nadie" abandonaven el Col·legi (Miguel Zamora Bonilla, a començaments de febrer de 1784, quan cursava cinquena classe) (129).

"Ausentes con licencia i ausentes sin licencia"

Aquesta expressió es troba cada any des de la fundació fins a ben entrat el segle XIX. Es refereix a aquells alumnes absents de Barcelona amb permís del director.

10. Tot fa pensar que dormien en una sala molt elevada de sostre –que devia ser glacial a l'hivern–, perquè una solució que es va proposar va ser dividir horitzontalment aquell espai. Així s'explica que als quinze interns nomenats el primer de març de 1798 se'ls autoritzés a dormir a casa seva. En aquell moment el nombre d'interns era de cinquanta. (128).

Ordinàriament es tractava d'estudiants de cursos avançats que voluntàriament anaven a la guerra, on actuaven amb el títol de "Practicantes", és a dir, feien de cirurgià sota les ordres d'un cirurgià militar professional.

Aquesta situació, que solia durar un i més rarament dos anys, més que voluntària era sol·licitada per l'alumnat, de manera que quan l'exèrcit demanava al Col·legi un determinat nombre de "Practicantes", la feina del director era dir que no, perquè el nombre de peticions superava el de demandes. Vegem, per exemple, el que va passar quan l'exèrcit, que acabava d'ocupar l'illa de Menorca i sols li faltava expugnar la fortalesa de Sant Felip a Maó, on resistien les forces britàniques, va demanar al Reial Col·legi el 21 de gener de 1782 13 practicants.

El dia 27 d'aquell mes van embarcar al xabec-correu que anava a Maó els següents alumnes: Estanisiao Blaha, Antoni Draper, Francesc Ferrer, Francesc Manca, Francesc Maurell, Joan Mir, Francesc Miró, Gaietà Muns, Mateu Pou, Baltasar Pou, Joan Prats, José Rodríguez i Magí Serdà. A cinc els digueren que no. Eren Josep Guinovart, Lorenzo Lizón, Francesc Oller, Vicenç Perramon i Josep Tusquellas (130).

Els motius d'aquesta acceptabilitat eren clars. El temps que romanien mobilitzats els era computat a efectes d'escolaritat, els exàmens solien ser benignes, guanyaven un sou de 300 rals al mes (el doble d'un jornalер agrícola), tenien ocasió de conèixer gent i països diferents, s'entrenaven en la cirurgia militar i establien relacions d'amistat que els facilitaven entrar a l'exèrcit tan bon punt es graduaven.

El nombre d'aquests "ausentes" depenia de l'activitat militar del moment. A tall d'exemple, aportem les xifres següents.

Taula 18	1770	1771	1772	1773	1774
Núm. d'alumnes	154	170	192	207	233
Absents	12	8	7	5	11
%	7,79	4,57	3,64	2,41	4,72

Com acabem de dir la causa d'aquestes absències era l'estada en un batalló. També la Marina demanava, de tant en tant, practicants. En aquest cas no eren els vaixells de guerra pròpiament dits ("navios, fragatas", etc.), sinó la petita i eficaçíssima esquadra de xabecs que manava el general Antoni Barceló, encarregada de la protecció de la costa mediterrània de la pirateria turcoargelina marroquina. Més endavant citem Francesc Ribas, que va navegar l'any 1781 en una d'aquestes petites i ràpides embarcacions.

En una acció va ser una nau mercant, que va ser armada en cors a Sant Feliu de Guíxols, la que va demanar un estudiant al qual oferia (12 d'octubre de 1779) 18 lliures al mes i una ració i mitja cada dia (131).

En una altra ocasió va ser la Real Compañía de Barcelona la que va demanar un practicant al Col·legi. Hi va anar Antoni Bertran i Arís (o Arís) que va començar a cursar l'any 1762, i que ja va ser "ausente con licencia" durant la campanya de Portugal (132). Poc després del seu retorn a Barcelona el 5 de març de 1767 contractat per aquella Compañía va fer un viatge a Amèrica i "a la buelta se graduó" de Llatí de 9 exàmens el 9 de març de 1768.

Com veiem va acomplir els sis anys d'escolaritat, però almenys tres els va passar navegant i, per tant, fora del Col·legi. No obstant això, en ocasions, eren problemes familiars com la malaltia del pare, cirurgià d'un poblet, al qual substituïa el seu fill. Altres vegades, era el mateix estudiant el que havia marxat de Barcelona malalt, cercant la salut en "los aires de su patria".

Heus ací uns exemples.

Josep Rabassa Sable va començar a cursar els tres anys de sagnador l'any 1762. Hi ha una nota en el seu expedient que diu: "No asiste a la Escuela. En 25 de marzo de 1764 se volvió a presentar y tiene licencia para asistir a su Padre", que exercia la cirurgia a la Seu d'Urgell; Josep Rabassa es va graduar de Cirurgià d'un examen el 25 d'abril de 1770 (133).

A l'expedient de Josep Malla i Rodon llegim: "[...] tiene permiso del Vice-Presidente para que en el poco tiempo que le falta para completar sus estudios pueda asistir al pueblo de Sant Fructuós de Bages" (134). Això passava a l'abril i Malla es va revalidar al desembre d'aquell any.

Com a exemple d'alumne amb llicència per malalt citarem el cas del Dr. en Medicina Francesc Boix i Berenguer, que va cursar entre 1774 i 1779 els estudis de Cirurgia. Aquell any, quan tan sols li faltava examinar-se de Matèria mèdica i de revàlida, va caure malalt. No va ser fins el 17 de març de 1784 –quatre anys llargs– que no es va poder graduar (135,136).

També tenim un cas mixt. Francesc Ribas de Mataró va passar l'any 1781 amb els xabecs del general Antoni Barceló i l'any 1782 malalt a casa seva (137).

Els dirigents del Reial Col·legi eren bastant sensibles a aquestes peticions d'ajuda familiar. Antoni Ginesta exercia a Vilafranca del Penedès i el 12 d'abril de 1766 es

va dirigir al secretari del Col·legi dient que estava malalt i necessitava el seu fill; concretament volia saber la data de la seva revàlida. Francesc Puig li contestà que encara no s'havia pogut fixar però que tan bon punt ho sabessin la hi faria saber (138).

A l'expedient de Josep Bástida i Capdevila llegim que quan cursava 3er "estuvo con licencia a asistir a su Padre en los años 1773 y 1775". El 9 de març de 1776 es va graduar de Romancista d'un examen (139).

En una ocasió la permissivitat, o millor encara, el sentit d'humanitat va fer que s'admetés la matriculació de Pere Sitjas fora de termini (el 27 de novembre de 1800) per una greu malaltia de la seva mare.

Afegim en aquest capítol un bon nombre d'alumnes que podríem qualificar d'absents sense permís. Eren estudiants que es matriculaven i amb un o dos o cap examen aprovat desapareixien del Col·legi i al cap d'uns anys hi tornaven. La norma era que entressin "como nuevos", és a dir, tornaven a pagar la matrícula i cursaven com si no hagués passat res. De tant en tant se'ls reconeixia algun curs guanyat.

Pere Sangermes i Ezpuñes, de Vilanova de Meià, es va matricular el 27 de setembre de 1765 després d'haver assistit tot el curs 1764-1765 a la primera classe i... va desaparèixer. Va tornar el curs 1772-1773 (set anys!). El va aprovar. Va tornar a aprovar l'any següent i el 24 de juliol de 1775 es graduava de Sagnador (140).

Narcís Ribot i Aloy es va matricular el 2 de novembre de 1772 i "se presentó como nuevo" l'any 1780 (141).

Els estudiants pobres

El Col·legi de Cadis era una institució docent on els alumnes vivien en règim d'internat. La Marina de Guerra els donava un llit, els posava un plat a taula i rebien un ral diari. D'altra banda, tots havien de ser batxillers en Filosofia i Llatinitat. Això volia dir que llurs famílies eren més aviat benestants. No hi havia, doncs, problemes econòmics.

El Col·legi de Barcelona estava planificat d'una altra manera. Era una institució oberta i tan sols tenia en règim d'internat un petit nombre d'estudiants dels darrers cursos, que dormien i menjaven a l'Hospital de la Santa Creu. La majoria d'estudiants, doncs, si eren de fora de Barcelona s'havien de buscar una despesa i pagar-la. Molts estudiants eren d'extradició modestíssima. Calia ajudar-los.

Virgili no disposava de beques i la societat del seu temps, opinava que ajudar gent pobre a cursar una carrera tenia com a resultat envilir aquella professió. Però Pere Virgili, fill d'un pagès mitjanament acomodat, estava decidit a ajudar la gent modesta amb talent i vocació. El problema el va resoldre "col·locant" els estudiants pobres als diferents "operatoris" de cirurgia i barberia que hi havia a Barcelona.

Els alumnes hi entraven en qualitat d'aprenents. Amb la condició expressa de poder assistir a les classes. Com fos que els dissabtes hi havia més feina que mai, eren dies no lectius. Hi havia també estudiants que tan sols necessitaven un petit suplement i només anaven a treballar els dissabtes a la tarda.

Coneixem el nombre de botigues, els noms de llurs propietaris i els dels estudiants que hi treballaven l'any 1782. Ja que en virtut de l'organització gremial el nombre d'establiments estava limitat, podem admetre que des de 1760 fins a 1800, tan sols va variar els noms de les persones. Donem, a continuació, el nom del propietari (en cursiva) seguit dels noms dels minyons que hi treballaven.

M. Teresa Andreu i Bonelles. Vda. (142) Joan Jaquet i José González.

Josep Arenas. (143) Esteve Toll, Josep Jaumandreu i Antoni Mestre.

Nicolau Anglada. (144) Francesc Thomàs i Ramon Rovira.

Francesc Bramon. (145) Pau Ferrer (que substitueix Antoni Marqués) Honorat Vila, Martí Viñas, Josep Viñuales, Miquel Botet i Albert Planas.

Pere Casalprim. (146) Francesc España, Josep Bujons i Gaietà i Francesc Ferrer.

Esteve Cosp. (147) Joan Iscla, Marià Fusté, Josep Sàrrias i Joan Caixas.

Josep Depaus. (148) Roc Casajuana, Gabriel Pasot i Ramon Farrús. Hi havia també un oficial que no era estudiant (feia trenta anys que treballava amb Depaus) que es deia Tomàs Saborit.

Alexandre Desumbila. (149) Valentí Desumbila i Felix Cortés.

Francesc Escolà. (150) Narcís Galaup i Manuel Reverter.

Francesc Fontcuberta. (151) Josep Comalat i, com a oficial, el pare del titular.

Josep Fortich. (152) Francesc Carlà, Salvi Badia, Felip Rey, Domènec Junquet i Antoni Dorca.

Francesc Giró. (153) Tomàs Storch, Antoni Soler, Josep Altés i Josep Coch.

Antoni Huguet. (154) Andrés Rojo, Gabriel Torres, Josep Llebot i Josep Franquesa.

Francesc Maneja. (155) Joaquim Ministral, Antoni Cucurella i Narcís Armenter.

Gabriel Marsal. (156) Bernat Peregrí, Boi Lladó, Isidre Bendat, Pau Blaha (en aquell moment era a Maó de practlicant) i Francesc Viñas.

Josepa Morelló i Bonet. Vda. (157). Joan Viola, Benet Mach i Francesc Espiriquete.

Rafael Oliver. (158) (regentant la botiga del seu difunt sogre *Thomàs Oller*). Antoni Marqués, Gabriel Oliver, Francesc Figueras. Havia acomiadat Andreu Punyet.

Pau Oller. (159) Salvador Vilà, Baltasar Pou i Joan Soler.

- Josep Portusach.* (160) Miquel Marsal, Joan Carles i Domènec Viola.
- Josep Prenafeta.* (161) Francesc Bartra, Joan Puntí, Josep Bertran, Pau Rey, Josep Escuder, Joaquim Faura i Joaquim Mestres, Deis set, Puntí plegarà i Mestres substitueix Faura, que està malalt.
- Marià Puget.* (162) Narcís Ferrer, Jaume Verdaguer i Josep Saló.
- Geroni Querol.* (163) (era el degà del Gremi de Cirurgians). Miquel Gussó, Joan Dorca, Francesc Saló i Joan Tajà, que "be ajudar lo".
- Josep Ridecós.* (164) Josep Simon, Manuel Anglada, Antoni Domènech i Bonaventura Macià.
- Josep Salvany.* (165) Francesc Cahís, Francesc Travé, Manuel Benloví i Tomàs Ravascall, que serà substituït per Felix Pedrós.
- Antoni de San German.* (166) Francesc Piñol, Joan Dencàs, Pere Soler i Tomàs Alabau.
- Jaume Serrat.* (167) Miquel Savall, que succeïa Francesc Costa.
- Teresa Solà i Milans.* Vda. (168) Pau Vila substituïnt "Armeregildo" Canals.
- Raimon Vidal i Carbonell.* (169) Josep Sancho, Andreu Calafi i Josep Guimet.
- Carles Vilapudúa.* (170) Josep Trulló, Pere Oliva, Jaume Genoll, Josep Olivé, Joan Trulló i Joan Darné.
- Pau Vilaró.* (171) Pere Oliver, Thomàs Sunyer i Francesc Siguan.

O sigui que l'any 1782 hi havia a Barcelona trenta botigues de cirurgia-barberia amb un total de 101 oficials o aprenents. És possible que alguns dels 101 noms no fossin estudiants, però tot fa pensar que aquests no arribarien al 10%. És lícit, doncs, suposar que noranta estudiants s'ajudaven per poder estudiar. Ja que el nombre d'alumnes de l'any 1782 era al voltant d'un centenar, la proporció dels que s'ajudaven a pagar els estudis era del 90%.

Per acabar aquest capítol parlem una mica de les condicions en què treballaven aquells minyons. La immensa majoria vivien —és a dir, dormien i menjaven— a la casa del mestre. Sabem també que alguns cobraven "el quart", o sigui que es quedaven per a ells la quarta part del que pagava el client per l'afaitada, tallada de cabells o, més rarament, per una intervenció quirúrgica o cures o visites fetes pel cirurgià amb l'ajut de l'aprenent o fadrí.

Aquesta obligada convivència donava lloc a friccions que de vegades acabaven en l'acomiadament. Pels papers que hem pogut consultar podem dir que hi havia minyons que entraven a treballar en una botiga i hi restaven fidels de tal manera que plegaven quan es graduaven o bé obtenien una plaça d'intern a l'hospital.

Vegem-ne un exemple de cada. Francesc Rigola (172) va graduar-se l'any 1781 de Llatí de 9 exàmens a la botiga d'Alexandre Desumbila i la va abandonar per anar a establir-se a Girona. Antoni Huguet, quan el 17 d'abril de 1781 donava la llista dels

seus fadrins, escrivia: “[...] i Josep Franquesa que partí de ma casa lo dia 14 d’abril que viu en los Pital per a practican [...]” (173).

De tant en tant, algú s’hi quedava per sempre més perquè es casava amb la pubilla d’aquell operatori, com Rafel Oliver, casat amb la filla del seu patró Thomàs Oller, i que en morir aquest regentava la botiga l’any 1782 (158).

Però el més freqüent era un continuat moviment de fadrins acomiadats per l’amo o que plantaven el patró per anar a treballar en un altre establiment. Josep Saló Gatuellas, de Girona, es va matricular el 8 d’octubre de 1781 i al cap de vuit dies va entrar a treballar a la botiga de Josep Arenas. Aquest l’acomiadà el 8 d’agost de l’any següent. Al cap d’un mes –l’11 de setembre de 1782– treballava a l’obrador de Marià Puget (174).

Un altre cas –aquest pitjor– va ser el de Francesc Viñas Peixagut. Tenia un germà gran –Jaume– que l’any 1781 es va revalidar de Llatí de 9 exàmens (175). A l’octubre d’aquell any el germà gran el va col·locar a la botiga de Josep Fortich i en va sortir al cap de cinc mesos (11 de març de 1782) (176) per anar a la d’Alexandre Desumbila, d’on va ser expulsat¹¹ (177) al cap de tres mesos curts (5 de juny). Sabem que a l’octubre de 1782 era a l’operatori de Gabriel Marsal (156).

Ens hem quedat amb ganes de saber els greuges que Desumbila havia rebut d’en Vinyas. En canvi sabem que Josep Franquesa –que va guanyar una plaça d’intern un any abans– el 16 d’octubre de 1780 va ser foragitat de l’obrador de Josep Arenas “por haver procedido indignamente [després de] haver ofrecido mi mesa un mes. [...] va [...] solicitando mis Parroquianos [...]”¹²

En una altra ocasió la causa de l’acomiadament va ser que Pere Pons i Sambola es va negar “a poner los dineros en la caja destinada a este fin”, una manera clara que l’amo –Josep Ridecós– li liquidés la quarta part del que s’havia recaptat. Pau Ferrer i Ferrer fou acomiadat de la botiga de Francesc Bramon el 16 de març de 1781 “per inútil” (178).

11. En carta d’aquella data (5 de juny de 1782) Alexandre Desumbila escriu al vicepresident del Col·legi –Francesc Puig–: “Francisco Rigola le explicará el mal modo que me tubo Francisco Vinyas” (177).

12. No sabem si passava sovint que els fadrins oferissin serveis a domicili a baix preu o es treballaven els clients per emportar-se’ls quan canviaven de botiga. El que sí sabem és que a Madrid els “mancebos” es treballaven la clientela i la derivaven al nou establiment on anaven o posaven botiga pel seu compte, fet que va donar lloc que no es poguessin plantar per compte propi ni flogar-se a casa de cap mestre a menys de cent cases de distància. Alguns burlaven aquesta prohibició i afaitaven en un portal on hi havia a prop una font amb la qual, almenys, asseguraven l’aigua corrent.

Desconeixem també el nombre d'hores de treball, encara que un fet permanent en la història universal és que difícilment les persones regalen res. Que el que servia en una barberia podia estudiar menys ens ho testimonia Odó Girona i Armengol. Va cursar com a Romancista de 1775 a 1781 i va perdre el curs 1778-1779. El 15 de gener de 1781 va deixar voluntàriament la botiga de Josep Arenas –de la qual era fadrí– a fi de “quedar en su casa para poder estudiar y graduarse con honor” (179).

També tenim constància que en ocasions es produïen problemes de tipus econòmic. Aquest sembla que va ser el cas de Josep Altés, “mancebo, promete pagar a su ex-amo Francisco Maneja, medio duro al contado; a últimos de marzo, 8 pesetas y 4 pesetas todos los meses hasta concluir. Queda corresponsable su amo Francisco Giró” (181). Aquest reconeixement de deute no indica la quantitat total a retornar ni la data, encara que podem assegurar que treballava amb Francesc Giró el 27 d'octubre de 1781.

Altés era de Falset i es va matricular el 9 d'octubre de 1777 (182). Fins a l'any 1782 va ser el paradigma del mal estudiant: va ser suspès al primer any (1778), no va ser admès als exàmens l'any següent per haver faltat a classe. El van suspendre –encara de primer curs– l'any següent (1780) “por corto”. Per fi l'any 1781 es va tornar a matricular i des d'aleshores va anar aprovant els cursos (de 1782 a 1785) (183). De totes maneres no es va revalidar de Romancista de 2 exàmens fins el 16 de gener de 1796, o sigui, al cap de dinou anys d'haver-se matriculat.

Afegim per tancar aquest capítol dues observacions.

Primera. Una mala conducta amb el mestre podia comportar repercussions acadèmiques. A Joaquín Hernández Simó “por quejas y manifestación de su conducta (por parte de José Arenas), el Director le suspendió su asistencia al Colegio” (15 d'abril de 1780) (180).

Segona. Estar de fadrí en una barberia no era l'únic recurs dels estudiants que anaven curts de diners. Investigant on vivien en trobem bastants domiciliats a casa de persones importants, prop de les quals devrien fer funcions d'ajuda de cambra.

Els estudiants orfes de pares cirurgians

Era corrent que el pare que posseïa un obrador de cirurgia-barberia volgués que un dels seus fills el continués. En una societat socialment tancada com la del segle XVIII eren molts els estudiants amb un pare cirurgià. Però moltes vegades la mort arribava massa aviat, quan el fill cursava al Col·legi o àdhuc quan encara no hi havia entrat.

La Llei per a protegir la vídua era que durant un any podia continuar amb la botiga posant-hi un mestre responsable, és a dir, una persona titulada, però si tenia un fill aquesta situació s'allargava fins que el seu fill es gradués.

Econòmicament això era una solució molt aleatòria, perquè moltes vegades tots els ingressos se n'anaven en despeses generals i jornals. És fàcil comprendre amb quanta ànsia esperaven aquelles pobres dones la revàlida de llurs fills. El Col·legi no es limitava a l'any de la Llei. Tenia paciència i esperava que aquell fill de pare cirurgià acabés els seus estudis.

De vegades els nois eren aplicats i trigaven el temps just.

Heus ací l'exemple d'un fill complidor. Salvador Sabala Vidal va quedar orfe de pare quan l'any 1781 cursava primer any. Va anar aprovant els exàmens de 1781 a 1784 i el 2 de març de 1785 es graduava de Cirurgià romancista d'un examen, que era el que necessitava la seva mare per a la botiga de Riudecanyes (184).

Però no sempre les coses sortien tan bé. Joaquim Faura i Sala, fill i nét de cirurgians d'Olot, va quedar orfe l'any 1782. A l'octubre d'aquell any va entrar de fadrí a la botiga de Josep Prenafeta, cirurgià de Barcelona. Però l'hagué de deixar per poca salut, va anar aprovant els cursos fins a l'any 1787, en què es veié obligat a repetir la quarta classe. Va aprovar els exàmens de 1788 i el 6 de juny de 1789 es graduava d'un examen (185).

Pitjor va ser el que va passar amb la família Oliver, de la Selva del Camp. Mort Oliver pare, la vídua va demanar un temps perquè tenia tres fills, els dos més grans dels quals cursaven estudis de Bbatxillerat en Filosofia a Cervera. L'any 1770 el fill gran –Rafael– es va matricular al Col·legi però al 1774 va interrompre els estudis per causes que no hem pogut aclarir.

El cas és que Rafael Oliver es va casar amb la filla del seu amo, Tomàs Oller, en la botiga del qual treballava com a fadrí (186). Al cap de deu anys (187) (1784) Rafael es va graduar de llatí de 9 exàmens, que el facultava per a actuar com propietari de la botiga de Barcelona, immensament més rendible que la de la Selva del Camp que la seva mare defensava heroicament des de 1767 (disset anys), perquè els altres dos fills li van sortir a l'inrevés. El calvari d'aquella dona va durar fins al desembre de 1779, perquè el seu segon fill –Josep– va anar perdent cursos fins que el 4 de desembre de 1779 –al cap de set anys– va sortir graduat de Romancista d'un examen i es va fer càrrec de la botiga paterna (188).

En una ocasió de la demora en va tenir la culpa el fet que el fill que havia de prendre el relleu del pare mort –el cirurgià Pannon de Palafrugell– era a l'exèrcit i no fou

llicenciat fins a l'any 1771 (al cap de sis anys de la mort del pare). Matriculat el 2 de setembre de 1771 va sortir graduat el 7 d'agost de 1775 (189).

Els batxillers en Medicina de Cervera

Des del 4 de març de l'any 1769 els que estudiaven Medicina a Cervera venien obligats a cursar una hora diària d'Anatomia, Fisiologia i Cirurgia durant vuit mesos al Reial Col·legi de Barcelona (190). Això va humiliar l'orgull de classe de la gent de Cervera (tant de catedràtics com d'estudiants), de manera que, en ocasions, els "metges" de Cervera exterioritzaven llur disgust.

És conegut l'escàndol que uns quants "cerverins" van protagonitzar a l'amfiteatre d'Anatomia esbrancant el professor (que era Gimbernat) i que va obligar la guàrdia militar de l'edifici a intervenir (191).

També han estat documentats incidents amb motiu de voler-se matricular fora del termini marcat o en exigir el certificat d'escolaritat (192). De totes maneres, estem convençuts que, en general, les fornades de metges de Cervera es van beneficiar d'aquells ensenyaments i de l'ambient de pragmatisme que es respirava al Reial Col·legi de Cirurgia.

Bibliografia

La immensa majoria de dades prové de l'Arxiu de la Universitat de Cervera que es troba a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

Quan es tracta d'una anotació que figura en un llibre, la primera xifra subratllada indica el seu número i la segona el foli. Si es troba al dors, la xifra va seguida d'una D. Quan el document està en una caixa, indiquem el número de la caixa i sempre que ha estat possible el número del document. **AGS** significa Archivo General de Simancas.

1. Diego Ferrer. <i>Pedro Virgili</i> . Colegio Oficial de Médicos de Barcelona, 1963, pàg. 351.	13. <u>134</u> , 912.
2. <u>134</u> , 507.	14. <u>170</u> , 231.
3. <u>165</u> , 621; <u>134</u> , 533.	15. <u>171</u> , 541.
4. Mss. 763-321.	16. <u>171</u> , 315.
5. Mss. 763-230.	17. <u>134</u> -1078.
6. <u>134</u> , 951.	18. <u>165</u> , 75.
7. <u>134</u> , 107; <u>167</u> , 10.	19. <u>134</u> , 683.
8. <u>134</u> , 25.	20. <u>134</u> , 30; <u>167</u> , 477.
9. <u>167</u> , 24.	21. <u>171</u> , 230.
10. <u>167</u> , 70.	22. <u>170</u> , 145.
11. <u>170</u> , 227.	23. <u>171</u> , 139.
12. Caixa 301.	24. Caixa 283. De 1698 al 1726.

25. 171, 479.
26. 169, 372.
27. 134, 94.
28. 165, 553; 134, 645.
29. 165, 735; 134, 368.
30. 171, 25.
31. 134, 888.
32. 170, 145.
33. 134, 393.
34. Caixa 77, 3212.
35. 169, 364.
36. 167, 171.
37. Caixa 306-1453: 1.
38. 134, 52; 167, 58; Mss. 763-7.
39. 134, 95.
40. 134, 200.
41. 134, 429.
42. 134, 174; 167, 585.
43. 166, 665; 134, 936.
44. 134, 936.
45. 134, 343.
46. 134, 38.
47. Caixa 311-2012: 10.
48. 134, 173.
49. 134, 322; 166, 569.
50. 134, 183; 167, 339.
51. 134, 1032; 171, 321.
52. 134, 733.
53. 134, 415.
54. 134, 415.
55. 169, 134.
56. 165, 589.
57. 170, 656.
58. 170, 97.
59. 170, 297.
60. 170, 1.
61. 165, 585.
62. Caixa 290.
63. 167, 547.
64. 171, 423.
65. 165, 715.
66. 165, 583.
67. 170, 39.
68. 169, 374.
69. 134, 148; 166, 287.
70. 167, 5.
71. 169, 64.
72. 165, 401; 167, 202.
73. 170, 586.
74. 170, 21.
75. 134, 611.
76. 171, 387.
77. 171, 329.
78. 170, 436.
79. 171, 1.
80. 171, 284.
81. 165, 147.
82. 169, 56.
83. Caixa 306-1456.
84. 166, 165; Caixa 301.
85. 170, 580.
86. 166, 387.
87. 171, 226.
88. 165, 679.
89. 165, 679.
90. 165, 653.
91. 171, 473.
92. 166, 7.
93. Mss. 763, 385.
94. 171, 149.
95. 170, 682.
96. 169, 94.
97. 170, 243.
98. 169, 126.
99. 165, 5.
100. 170, 560.
101. 170, 658.
102. 174, 79; 167, 68.
103. 167, 68.
104. 169, 82.
105. 167, 49.
106. 170, 568.
107. 169, 168.
108. 170, 500.

Els alumnes del segle XVIII (1760-1795)

109. 166, 563.
110. 134, 720; 170, 366.
111. 134, 286.
112. 134, 286.
113. AGS. Guerra moderna, leg. 6551.
114. 134, 259; 134, 619.
115. 170, 33.
116. 134, 767; 169, 172.
117. 134, 777.
118. 170, 542.
119. 134, 781; 170, 524.
120. 134, 1029; 171, 383.
121. 170, 293.
122. 134, 800.
123. 134, 617; 165, 281.
124. 134, 210; 167, 381.
125. 134, 395.
126. 123, 40.
127. 169, 361.
128. 123, 37 D.
129. 134, 712; 170, 205.
130. Caixa 306, 1454.
131. Caixa 301, 1972: 3.
132. 134, 87.
133. 166, 25; 167, 221.
134. Mss. 763, 455.
135. 165, 653; Caixa 283, 1707.
136. 134, 645.
137. Caixa 301.
138. Mss. 763, 24.
139. 134, 353, Caixa 283-1700.
140. 134, 324; 167, 278.
141. 166, 701.
142. Caixa 306, 1456: 55.
143. *Ibidem* " " : 50.
144. *Ibidem* " " : 57.
145. *Ibidem* " " : 7, 38.
146. *Ibidem* " " : 72.
147. *Ibidem* " " : 48.
148. *Ibidem* " " : 90.
149. *Ibidem* " " : 47, 91.
150. *Ibidem* " " : 58.
151. *Ibidem* " " : 76.
152. *Ibidem* " " : 52.
153. *Ibidem* " " : 49.
154. *Ibidem* " " : 80.
155. *Ibidem* " " : 59.
156. *Ibidem* " " : 82.
157. *Ibidem* " " : 54.
158. *Ibidem* " " : 83.
159. *Ibidem* " " : 45, 79.
160. *Ibidem* " " : 64.
161. *Ibidem* " " : 78.
162. *Ibidem* " " : 56.
163. *Ibidem* " " : 92.
164. *Ibidem* " " : 85.
165. *Ibidem* " " : 54.
166. *Ibidem* " " : 84.
167. *Ibidem* " " : 86.
168. *Ibidem* " " : 22.
169. *Ibidem* " " : 57.
170. *Ibidem* " " : 51.
171. *Ibidem* " " : 53.
172. 134, 584.
173. Caixa 306-1456: 26.
174. 169, 118.
175. 134, 556.
176. 170, 362.
177. 306-145: 47.
178. 306-1456: 7.
179. 134, 618; 165, 721.
180. 170, 81.
181. Caixa 306, 1456: 63.
182. 134, 948.
183. 170, 117.
184. 134, 676; 169, 112.
185. 169, 142.
186. Francesc Puig, p. 100.
187. 134, 453.
188. 134, 515.
189. 166, 583; 167, 507.
190. Caixa 77, 3285.
191. Mss. 763-282.
192. Francesc Puig, p. 12.

S E G O N A P A R T

■ De la guerra contra la Convenció (1793-1795) a la de la Independència (1808-1814)

Els plans d'estudis de Gimbernat

Introducció

Si volguéssim sintetitzar la història del RCC de Barcelona ho podríem fer així: 1. Uns primers 24 anys –fins a la jubilació de Francesc Puig– caracteritzats per la preocupació per la preparació dels graduats i per la bona assistència quirúrgica de les poblacions d'arreu de Catalunya. 2. Ja en els darrers anys d'aquest període s'inicia, amb Pedro Custodio Gutiérrez des de Madrid, un progressiu procés de centralització. 3. Un període de lluita iniciat l'any 1795 –que acaba per triomfar– entre els defensors d'una situació dominada pels metges (als quals havien d'estar subjectes cirurgians i farmacèutics) i els partidaris de la unificació dels estudis i de la carrera de metge i cirurgia i de convertir l'apotecari en farmacèutic.

L'acció d'Antoni Gimbernat sobre el RCC de Barcelona va ser doble. D'una banda –amb els successius plans d'ensenyament (1795, 1799, 1804)–, va intentar impulsar la tan lògica unificació de la medicina i la cirurgia i, d'una altra, va accentuar la política centralista iniciada pel seu enemic polític Pedro Custodio Gutiérrez.

Comencem, analitzant el que va anar passant després de 1795. Tot pla d'estudis –per ben endegat que estigui– suposa un trauma per als estudiants que s'hi han d'adaptar.

Davant la gran estabilitat que va regnar al RCC en els seus primers 35 anys tenim –en contraposició– els 32 anys següents, en què es van produir dues ordres d'unificació, una dels col·legis de Cadis i de Barcelona i una altra dels llibres de text i quatre plans d'estudis: el de 1795, el de 1799, el de 1804 i el que seria definitiu de 1827, i tot això amanit amb l'enrenou del règim constitucional que va intentar posar en marxa un altre pla. Examinarem aquests canvis i les repercussions que totes aquestes reformes van tenir sobre els estudiants i els graduats del Col·legi.

El pla d'estudis de 1795. De 1795 a 1799

El pla d'estudis de Pere Virgili va durar 35 anys. Va ser l'any 1795 quan, per inspiració de Gimbernat, es va promulgar un nou pla d'estudis.

Essencialment va consistir a substituir les diferents categories de cirurgians llatins en graduacions universitàries: batxiller, llicenciat i doctor en Cirurgia Mèdica. Els estudis d'aquells graduats duraven sis anys organitzats de la manera següent (1): el curs començava el 2 d'octubre amb una solemne sessió inaugural i el 3 amb les classes següents:

Primer any:

Anatomia: una hora cada dia durant els quatre mesos que van de l'1 de desembre al 31 de març (Domènec Vidal).

Fisiologia i higiene i Higiene privada: una hora diària durant cinc mesos. Catedràtic: Joan de Déu Ribot.

Física experimental i Matemàtiques: una hora diària durant cinc mesos. Catedràtic: Antoni Cibat (des del 14 de març de 1796).

Segon any:

Anatomia: igual que el curs anterior.

Fisiologia i higiene: igual que el primer any.

Patologia i terapèutica: una hora diària durant cinc mesos, a càrrec de Francesc Junoy.

Botànica: una hora diària durant els dos mesos de tardor (octubre i novembre) i els dos de primavera (maig i juny). Professor: Antoni Bas.

Tercer any:

Afectes quirúrgics ferides per arma de foc i malalties dels ulls, de l'oïda i odontologia, una hora diària durant un mes de cada una (Esteve Marturià).

Parts, ginecologia i malalties dels infants: una hora diària durant quatre mesos (Josep Torner).

Quart any:

Afectes quirúrgics i malalties dels ulls, de l'oïda i odontologia: classes d'una hora de cada una durant un total de quatre mesos (Esteve Marturià).

Operacions: una hora durant cinc mesos (Rafael Costa de Quintana).

Cinquè any:

Repetició d'Operacions.

Sisè any:

Medicina teórico-pràctica amb ensenyament clínic i amb necròpsies: una hora durant cinc mesos (Vicenç Pozo).

Salten a la vista tres noves assignatures: la Botànica (que abans era estudiada amb la Matèria mèdica), la Física experimental i matemàtiques i la Medicina inter-

na cursada el 6è any. A continuació analitzarem aquestes novetats juntament amb la instauració del doctorat, la represa de la persecució de l'intrusisme, l'atorgament dels premis de final de carrera i la repercussió d'aquelles reformes sobre l'alumnat.

La progressiva accentuació del centralisme (la unificació dels tres col·legis de cirurgia)

El 25 de maig de 1796 es va decretar la "reunión" del RCC de Cadis amb el RCC de Barcelona i Madrid (2). Va ser una mesura centralitzadora més, que va acabar amb la minsa autonomia que fins aleshores havia tingut cada col·legi.

Amb aquesta finalitat es va crear la Real Junta Superior Gubernativa de los Reales Colegios del Reino, que, en aquell moment, era presidida per Pedro Custodio Gutiérrez i integrada (per ordre d'antiguitat) per Rafael Flores y Tundidor, Antoni de Gimbernat, Leonard Galli i Josep Queraltó.

Quedaven derogats els estatuts de tots els col·legis a fi que "todas las Reales Escuelas de Cirugía se gobiernen por unas mismas reglas solas y uniformes adoptando las que prescriben las nuevas Ordenanzas del Colegio de Barcelona" (3).

Aparentment, això era cosa privativa del Col·legi de Cadis, però ben aviat veurem de quina manera aquesta actitud va repercutir sobre el nostre RCC.

L'ascensió de Gimbernat al poder Els canvis en les "altures"

Com ja hem exposat, l'any 1793 va ser nomenat vicepresident (o director efectiu del RCC) Josep Antoni de Capdevila. Aquest càrrec, que portava annex el de cirurgia major dels exèrcits, havia estat una solució de compromís entre Pedro Custodio Gutiérrez (que hi volia posar Francesc Puig, que, en aquell moment, dirigia una escola de cirurgia fundada per ell a Ciutat de Mallorca) i el clan Gimbernat que desitjava col·locar-hi un dels seus homes –Francesc Borràs–, aleshores 2n mestre del Reial Col·legi de Barcelona.

La reforma dels estudis de 1795 va ser l'inici d'una progressiva centralització, amb la consegüent pèrdua de la poca autonomia que els col·legis de Cadis, Barcelona i Madrid tenien. I és que d'il·lustrats n'hi havia de moltes menes. Però tots tenien un tret comú: practicaven un centralisme creixent que mai no en tenia prou.

Gimbernat constitueix un paradigma exemplar del polític centralista. Abans que ell arribés prop del poder la cirurgia era governada pel Tribunal del Protocirujano. El seu president, Pedro Custodio Gutiérrez, n'era l'amo. Gimbernat va desbancar Gutiérrez substituint el Protocirujano per una Junta Gubernativa. Teòricament era una manera més democràtica de governar.

Però aquella Junta (que Pedro Custodio Gutiérrez presidia) estava en mans de Gimbernat, per la senzilla raó que gairebé tots els altres membres devien el càrrec a Gimbernat i Gutiérrez estava completament sol.

El següent pas va ser promulgar una reglamentació uniforme per a tots els col·legis l'any 1796 (de la qual ens ocuparem tot seguit). L'altre va consistir a suprimir el càrrec de director dels col·legis, que serien governats per la Junta Gubernativa.

Aquesta maniobra de suprimir el càrrec de director cercava un doble objectiu. D'una banda, la Junta acaparava tot el poder que sobre la Marina de Guerra tenia el director del Col·legi de Cadis i tota l'autoritat que el Director de Barcelona tenia sobre l'Exèrcit i, d'una altra, quedava aniquilada l'escassa llibertat de decisió que cada col·legi tenia.

Va ser així com van cridar Capdevila a Madrid i el van destituir dels càrrecs de cirurgia major dels exèrcits, de director i de catedràtic del Reial Col·legi de Barcelona, i com a compensació –i a la vegada per allunyar-lo del Col·legi–, el van nomenar "Cirujano" del Reial Cos de Guàrdies de Corps el dia 3 de juny de 1799.

Amb aquesta destitució de Capdevila, el clan Gimbernat va acabar per dominar d'una manera absoluta el Col·legi de Barcelona després d'haver eliminat Francesc Puig (el seu enemic) i haver-se desfet de Capdevila, que si bé no podia dir-se que fos un enemic declarat, tampoc era un amic incondicional com Sarraís o Queraltó.

L'obra es va completar nomenant vice-director del Col·legi i primer mestre Francesc Borràs, al qui –per afalagar-lo– nomenaren "Cirujano de Cámara de Su Majestad", càrrec que a Madrid era molt i a Barcelona no era res, fora de l'honor que comportava.

Examinem, ara, les repercussions que aquests canvis en l'alta direcció de la sanitat van tenir sobre el RCC de Barcelona. Recordem que sempre el RCC de Barcelona va estar sotmès a l'autoritat del 1er Cirurgià de Cambra, de tal manera que el catedràtic més antic que dirigia el RCC tenia el títol de vicepresident.

Però mentre va viure Virgili, hi havia un cert grau d'autonomia. Quan Pedro

Custodio Gutiérrez va assolir el lloc de 1er cirurgià del rei va cometre arbitriarietats amb Francesc Puig tals com fer-se assignar 6.000 rals en concepte de despeses de correspondència o reservar-se l'autoritat que el Col·legi tenia sobre el Gremi de Cirurgians de Lleida (4).

Més endavant, va mortificar Roland intentant imposar –quan el curs ja havia començat– canvis substancials en els horaris de les classes i (5), finalment, el va destituir i va enviar a Barcelona a dirigir el RCC el catedràtic de Cadis Francisco Martínez (6).

Però, a mesura que passava el temps, Gimbernat anava adquirint prestigi i poder, malgrat les travetes de tota mena que Custodio li anava posant. Per exemple el nou pla d'estudis promulgat el 1795 va estar retingut durant prop de dos anys per Custodio, pretextant que s'havien de corregir defectes de construcció gramatical (7).

Fins que va arribar un moment en què Gimbernat va tenir majoria dins de la Junta Superior Gubernativa de Cirurgia, tan que li permeté intentar –amb èxit, de moment– la unificació de la medicina i la cirurgia. Per arrodonir-ho tot, el 17 d'agost de 1801 Custodio va morir i el 25 de setembre següent el Claustre del RCC. acordava felicitar Gimbernat per la seva ascensió al lloc de 1er cirurgià de cambra (8).

Els catedràtics de Barcelona estaven d'enhorabona. Regia els destins de la Cirurgia un antic deixeble de Cadis i exprofessor de Barcelona que venerava la memòria del seu mestre Pere Virgili.

Hi havia al claustre de Barcelona dues persones íntimament lligades a la història afectiva de Gimbernat. D'una banda, Francesc Borràs, casat amb la neboda favorita de Virgili, i de l'altra, Josep Torner, l'amic de la joventut que l'havia substituït quan Gimbernat va anar a ampliar estudis a Anglaterra i que va aplicar amb èxit el tractament de les hèrnies crurals estrangulades seccionant el lligament que porta el seu nom, i al qui Custodio va intentar expulsar del RCC.

Les arbitriarietats de Gimbernat

Doncs bé. Contra tota mena de pronòstics Gimbernat va personificar la política més centralista i absorbent de la història. Va començar triturant la petita autonomia que el RCC de Cadis tenia des de les Ordenances de 1791, derogant-les i sometent-lo al mateix Reglament del RCC de Barcelona de 1795, com ja ha estat dit.

Especificar tots els greuges que el claustre de professors de Barcelona va haver d'aquantar seria allargar excessivament aquesta obra, però val la pena fer-ne una recensió.

En el seu moment parlarem de l'alcaldada amb motiu del nomenament de Cibot per ocupar la càtedra de Física experimental. Afegim que Gimbernat no tolerava la més insignificant de les iniciatives per part dels catedràtics, si no havia estat prèviament consultat.

Per exemple, el 23 d'agost de 1800 el practicante major de l'hospital va integrar-se en un grup d'interns destinats a assistir unes tropes de reforç que es van enviar a Mallorca. Davant d'aquella urgència van nomenar per ocupar el seu lloc un intern que es deia Alexandro de la Fuente (9). Al cap d'un mes –el 27 de setembre– es rebia a Barcelona una bronca per haver fet aquell nomenament sense haver-ho consultat a Madrid (10).

La part dedicada a la claudicació del RCC davant el poder polític aporta una gran quantitat de persones que van ser aprovades sense més requisit que una ordre imperiosa de Madrid.

També van abundar les mesures disciplinàries adoptades pels catedràtics de Barcelona, que després eren anul·lades per Madrid, amb la pèrdua de prestigi que això comportava.

Un cas demostratiu d'això que diem és el de Joaquim Gustà, descrit en el capítol de les claudicacions. Un altre va ser el cas de Miquel Auguet i Girbau que va presentar els papers de *limpieza de sangre* i el preceptiu certificat de *vita et moribus*.

Però resultava que havia estat a presidi i engrillonat, i els mestres de Barcelona no el volien admetre. Com que vivien amb la por permanent de ser esbrancats des de Madrid, van consultar el cas el dia 21 de juliol de 1803 (11). El 27 d'agost es va rebre la resposta de Madrid: "que se pida informe al Sargento Mayor de la Ciudadela acerca de las causas de su reclusión, de su conducta, etc." (12).

La informació facilitada va ser tan dolenta que van acordar no acceptar aquell alumne en la sessió del 3 de setembre de 1803.

L'11 de setembre de 1805 Auguet va elevar un memorial destinat a contrarestar la informació del sergent major de la Ciutadella. Els professors no van quedar convençuts i es van ratificar en el seu acord de 3 de setembre de 1803 (13).

Per fi Auguet va decidir presentar la seva petició d'examen al Col·legi de San Carlos de Madrid. Això va arribar a oïda del Gremi de Cirurgians de Barcelona i els va fal-

tar temps per demanar als professors del RCC el 27 de març de 1806 que comunicassin als de Madrid els mals antecedents de l'Auguet.

El claustre de Barcelona, tip d'aquest afer, els va contestar que ho fessin ells si és que ho volien fer i que "el colegio es un Tribunal pero no un Espía" (14). Però no es va acabar aquí aquell enfadós assumpte. El 8 de maig d'aquell any 1806 arriba l'ordre de Madrid que Auguet sigui examinat de romancista pel pla antic.

De Barcelona van acordar contestar que ells tenien la facultat de no admetre un individu que havia estat engrillonat i que –amés– mai havia exercit de cirurgià. El 22 de maig Madrid va demanar més informació. El 12 de juny els va ser ordenat que examinessin de revàlida Auguet (15).

Altres atacs a l'autonomia del Col·legi per part de Gimbernats van ser d'índole econòmica. Al Col·legi –mentre va viure Virgili– li sobraven diners. Entre el que recaptava per matrícules i títols en tenia prou per fer front a tota mena de despeses i tancar amb superàvit.

En una reunió de claustre del 12 de desembre de 1795 Madrid va demanar explicacions sobre el que havia passat amb els 80.000 rals que hi havia al RCC en temps de Puig i de Roland.

El 24 de febrer de 1796 –al cap de dos mesos i mig d'aquella reclamació–, d'un estudi comptable es deduïa que a la caixa del RCC hi havia en aquell moment 118.611 rals en diner efectiu i llibres valorats en 50.956 rals (16).

Que la marxa de l'economia era bona es desprèn del fet que l'estat de caixa, al cap de quatre anys i mig, era encara millor: 241.760 rals en caixa i 13.801 en llibres de text.

La Junta de Madrid va començar a intervenir en les finances ordenant pagaments injustos des de tots els punts de vista. Per exemple, el 5 d'agost de 1797 el secretari de la Junta Superior Gubernativa –Gutiérrez de Caviedes– va demanar un "escribiente". Es va imposar a cada Col·legi un pagament anual de 100 pesos. Els tres col·legis –Barcelona, Cadis i Madrid– no van tenir altra opció que pagar i callar (17).

Però pitjor va ser quan a Barcelona van haver de pagar una sèrie de sous dels catedràtics dels nous col·legis de cirurgia fundats el 1799. La cosa va anar de la manera següent.

La immensa majoria dels nous catedràtics eren de Barcelona i estaven a Barcelona. Tots, qui més qui menys, van necessitar un cert temps per aixecar la casa i traslladar-se a Burgos –els més nombrosos– i a Santiago altres. A Madrid van donar ordre de

pagar-los el sou. Aquesta arbitriarietat va arribar a Barcelona el 4 de novembre de 1799. L'ordre era pagar 3.000 rals –els honoraris d'un trimestre– a cada un dels següents nous catedràtics: Manuel Abreu, Francesc Artigas, Pau Capdevila, Josep Ridecós, Bruno Roig, Francesc Saleta, Narcís Solanich i Tomàs Ventosa. Total 24.000 rals (18). Un altre que va ser nomenat catedràtic va ser Carles Nogués. Per ordre de Madrid se li abonaren 60.000 rals el 28 de desembre de 1799 (19).

Quan aquells catalans desplaçats a Burgos venien a passar un temps per raons de salut o per afers particulars es valien, els de Madrid, del Col·legi de Barcelona perquè els fos pagat el seu sou. Això va passar amb Joan Bassas, Director del RCC de Burgos, que va anar a Tarragona a passar-hi una temporada (20). En la sessió de claustre del 16 de juliol de 1801 llegim l'ordre de Madrid que deia: "que se le entreguen por cuenta de Burgos 3.000 reales". Al cap d'uns dies (5 d'agost de 1801) els ordenen enviar a Madrid –no sabem per quin concepte– 30.000 rals (21).

Quan la unificació va avortar i tot va tornar a l'estat anterior, bastants d'aquells catedràtics es van quedar sense plaça però no se'ls va poder privar del sou. Com que abandonaren llurs col·legis i van tornar a Barcelona, novament Gimbernat va manar que els seguissin pagant la gent de Barcelona.

El primer problema el van plantejar Francesc Artigas i Pau Capdevila –els dos catedràtics del Col·legi de Burgos– el 7 de gener de 1802. Eren pagats de la caixa del RCC de Barcelona (22). De manera semblant en la sessió del claustre del 1er de juliol d'aquell any llegim: "Páguese a Juan Bahí el sueldo de Catedrático de Burgos todo el tiempo que esté en Barcelona". Els reunits, a la vista de tot això van opinar: "anuncian la bancarrota futura del Colegio" (23).

Aquest drenatge continuat dels fons del RCC cap a Madrid deuria ser objecte de comentaris. D'altra manera no s'explica que al cap de tretze dies el Gremi de Cirurgians, que guardava els seus cabals a l'arca del RCC els reclamés. El dia 13 de juliol els catedràtics es van dirigir a Madrid per preguntar-los si devien o no entregar els diners (24). Bona mostra del terror sota el qual vivien aquells desgraciats pel fet que els diners que el Gremi de Cirurgians de Barcelona eren del Gremi i no del Col·legi.

El 30 de juny de 1803 es va rebre l'ordre "que Pedralbes pueda cobrar su sueldo de Catedrático en Barcelona presentando el cese del RCC de Santiago" (25).

Un altre que va cobrar dels fons del RCC de Barcelona va ser Carles Nogués. Amb data 9 de maig de 1805 va rebre del Col·legi 1.333 rals, que era la tercera part de 4.000 rals, "con lo que debe contribuir la Cirugia". Desconeixem quins van ser els altres *paganos* (26).

- L'11 de juliol d'aquell any, juntament amb la notícia d'haver estat nomenat "Cirujano de Cámara" i vocal de la Junta Superior l'antic alumne Antoni Lavedan, se'ls mana que paguin en concepte de jubilació 2.000 rals cada any a Francesc Ventosa, antic catedràtic del RCC de Burgos (27).

Diguem, per acabar, que a les actes trobem contínuament mostres de dependència. Res no fan els catedràtics de Barcelona sense que els arribi el permís de Madrid. El centralisme assoleix dimensions grotesques.

Vegem-ne, a tall d'exemple, uns quants casos. El 14 de juliol de 1796 comuniquen a Madrid que "se han roto las cintas y algunas tablitas de las percianas" (28). El 5 de setembre demanen permís per comprar un cobretaula perquè "el de paño verde está muy deslucido y es desde la fundación" (29). O sigui que l'havien fet durar 36 anys. Un altre permís per a petites despeses el va concedir Madrid el 4 de maig de 1797 en autoritzar "mandar hacer los caxones en la Secretaría" (30). En una altra ocasió –24 de setembre de 1802– es va rebre autorització "para que se limpien las vidrieras del Anfiteatro" (31).

Però en aquest món no tot dura sempre. Les arbitrietats de la Junta van arribar a ser tan grosses que la gent es va començar a descarar. Dues persones de la Junta Central van visitar el Col·legi durant aquells anys d'absurda submissió.

El primer va ser "Don Antonio de Gimbernat", que els va dirigir "una exhortación amorosa" (32). No sabem si aquella "exhortación amorosa" correspon a una sornegueria per part d'uns professors víctimes d'un despotisme mai vist. El que sí que sabem és que la visita de Gimbernat al RCC es va fer aprofitant el 3 de novembre de 1802 l'estada dels reis a Barcelona, els quals com a 1er cirurgià de cambra Gimbernat acompanyava sempre (32). L'altre visitant va ser Josep Queraltó el 19 de maig de 1796. Va ser a Barcelona amb motiu d'una dissertació acadèmica sobre una fractura d'avantbraç que va acabar en pseudoartrosi (33).

De tant en tant, traspua un intent de rebel·lió d'aquella gent humiliada contínuament pel despotisme centralista. La primera manifestació de mal humor documentada porta data de 21 d'octubre de 1802. Tot llibre científic, i molt més si era una obra de text, necessitava un informe favorable de dos pèrits.

Francesc Bahí va escriure un *Tratado de Botánica* i la Junta Superior Gubernativa li va atorgar el permís d'impressió. Leonard Galli –en nom de la Junta– es va dirigir a Barcelona per designar Antoni de San Germán i Domènec Bover censors de l'obra de Bahí. Els dos van contestar que si la Junta de Madrid havia "dado el Imprimatur" sobrava l'opinió de dos censors nomenats (34).

La segona manifestació correspon al 13 de setembre de 1804. Els professors de Barcelona van demanar que la gent suspesa tornés a pagar la matrícula: "han de pagar su insulto al Tribunal, por su profunda ignorancia", petició que els va ser denegada a Madrid, i per això van protestar aquell dia (35).¹ També aquell dia es van queixar que a l'estiu, en temps de vacances, haguessin de demanar permís per absentar-se de Barcelona (35).

El 30 de juliol de 1807 es va produir un fet sense cap trascendència, però va ser la gota que va fer vessar el got. Quan els estudiants s'examinaven de revàlida, els catedràtics participaven d'unes petites quantitats; el que ara en diríem drets obvençionals. D'uns exàmens de batxillers en Filosofia, els catedràtics es van repartir la mòdica suma de 80 rals (36). Doncs bé, els va arribar un ofici del Ministeri de "Gracia y Justicia" (sens dubte redactat a petició de la Junta Superior Gubernativa) en què se'ls manava que retornessin aquells 80 rals (36).

La reacció va ser violenta. Van justificar el repartiment d'aquella quantitat en virtut del que disposava una reial ordre i es lamentaven "que el Colegio que tan acreditada tiene su legalidad parece haya procedido con arbitraricia", i afegien que desde feia molt temps aguantaven "desayres de parte de la Junta y se hallan muy perjudicados en sus derechos [...] que la Facultad se va a ver perdida saliendo cada día órdenes contradictorias" (36).

De manera semblant el 14 de maig de 1807 van determinar desobeir l'ordre de retornar els drets cobrats per exàmens de batxillerat (37,38).

La facilitat amb què el Col·legi es descapitalitzava contrasta amb les dificultats que tenia per cobrar. No ens referim als drets de matrícula i de graduació, perquè en això no hi havia dificultat i, a més, exigien el pagament en moneda i rebutjaven *vales* de l'Estat (39). El difícil era cobrar l'assignació que –en concepte de salaris– pagava la Secretaria de Guerra.

Aquest organisme pagava d'una manera molt irregular. A tall d'exemple serveixi el cas següent. L'habilitat del Col·legi, és a dir, l'encarregat de cobrar de l'Exèrcit i de pagar des del primer catedràtic fins al porter era Antoni de San Germán. El 23 d'agost de 1807 feia set mesos que no cobrava ningú, cosa irritant per als qui veien com del fons del Col·legi en disposaven alegrement des de Madrid. El tesorer de l'Exèrcit va enviar un ofici a San Germán dient-li que tenia a la seva disposició "una carta de pago de 27.846 reales a cobrar en el pueblo de la Escala" (40).

¹ El pitjor del cas va ser que no solament la Junta va denegar aquella petició, sinó que els va obligar a retornar els diners que havien cobrat per aquell concepte el 18 de desembre de 1806.

O sigui que tot un catedràtic havia de fer un viatge "de 25 leguas"(125 km.), cosa que suposava perdre quatre dies o més amb la perspectiva que el creditor no disposés d'aquell diner. Això és una raó més que explica la mal continguda irritació amb què discorrien les relacions Barcelona-Madrid.

Una altra mostra que podria qualificar-se de falta de respecte –si és que dir la veritat és això– va ser la contestació cursada a Madrid el 10 de desembre de 1807, quan des de la central se'ls recomanava que vigilessin "los papeles de limpieza de sangre y certificados de estudios y que en caso de duda recurran a las Justicias de los Pueblos de origen". La Junta de professors va contestar que sempre ho havia tingut en compte i va recordar a Madrid el cas d'Auguet, l'expresidiari a qui la mateixa Junta Superior Gubernativa li va arreglar tot prescindint dels antecedents (41).

Els prolegòmens de la Guerra de la Independència

L'última ordre que arriba de Madrid, tot just després del primer episodi de la Guerra de la Independència, va ser del 6 de maig de 1808. La comunicació deia així: "[...] que los caudales sobrantes en el Arca, sean enviados a Madrid para socorrer algún Colegio que lo necesite" (42).

La Junta de professors de Barcelona va respondre que no era "prudente en los momentos presentes, desprenderse de mucho dinero, tanto más cuanto es cortísimo de un tiempo a esta parte la entrada de alumnos. Solo pueden enviar 4 ó 5.000 duros" (42).

Malauradament, la guerra va interrompre aquelles actes, cosa que ens priva de saber com va acabar aquella petició.

Per enèsima vegada l'any 1804 vam entrar en guerra amb Anglaterra quan tot just feia dos anys que n'havíem acabat una altra amb la pau d'Amiens (43). Aquesta guerra va repercutir brutalment sobre l'economia industrial de Catalunya i d'una manera especial sobre Barcelona, ja que li tallava en sec tot el moviment comercial amb Amèrica.

Estudiants i professors del RCC degueren participar d'alguna manera d'aquella desagradable situació, repetició de la que es va registrar de 1799 a 1801 i que la notícia de la desfeta de Trafalgar va agreujar considerablement. Així, amb tota mena de dificultats al carrer i amb els problemes que ja hem exposat al RCC es va arribar al febrer de 1808.

La guerra amb Anglaterra ens obligava a atacar l'aliat tradicional de la Gran

Bretanya. Era un desig-ordre de Napoleó. Un exèrcit mixt hispanofrancès ocuparia Portugal, perquè aquesta operació formava part del bloqueig continental amb el qual l'emperador dels francesos volia ofegar Anglaterra. Un poderós exèrcit va entrar simultàniament per Sant Sebastià, per Pamplona i per l'Empordà.

El 13 de febrer de 1808, una divisió manada pel mariscal Duhesme va entrar a Barcelona i dues setmanes més tard (29 de febrer), dilluns de Carnestoltes, va ocupar mig per engany mig per violència la Ciutadella i Montjuïc (43).

El capità general tenia instruccions molt concretes que es tractava de forces amigues i que calia evitar tota situació violenta. Davant la Llotja es formaren grups de protesta, que la força pública s'escarrassà de convèncer perquè es dissolguessin sense emprar cap mena de violència (43).

Així, entre la malfiança de molts anava augmentant el clima d'irritació contra els francesos, a mesura que arribaven notícies poc tranquil·litzadores de Madrid (caiguda de Godoy, abdicació de Carles IV, marxa de la família reial cap a Baiona) i... finalment el 23 de maig, quan, assabentat tothom de la jornada del 2 de maig, es van fixar uns cartells que anunciaven la cessió del tron d'Espanya a Napoleó, que van ser arrencats per la multitud enfuriada. El 31 d'aquell mes es van registrar xocs entre el paisanatge i les tropes franceses. D'arreu de Catalunya –i també d'Espanya– es rebien notícies alarmants (35). La guerra estava servida.

El professorat de 1795 a 1799

Repassem, ara, les llistes de professors d'aquell període.

Taula 19	Curs 1795-1796
<i>President</i>	<i>Pedro Custodio Gutiérrez</i>
<i>Directors</i>	<i>Els membres de la Junta Sup. de Cirurgia</i>
<i>Vice-director i 1er mestre</i>	<i>Josep Antoni de Capdevila</i>
<i>2on mestre</i>	<i>Francesc Borràs i Casas</i>
<i>3er mestre</i>	<i>Domènec Vidal</i>
<i>4rt mestre</i>	<i>Josep Torner</i>
<i>5è mestre</i>	<i>Francesc Junoy</i>
<i>6è mestre</i>	<i>Vicenç Pozo</i>
<i>7è mestre</i>	<i>Esteve Marturià, bibliotecari</i>
<i>8è mestre</i>	<i>Rafael Costa, cir. de Ciutadella</i>
<i>Medicina teoricopràctica</i>	<i>Benet Pujol</i>
<i>Substitut</i>	<i>Antoni de San Germán i Fort</i>
<i>Dissector</i>	<i>Pau Capdevila</i>

En aquest quadre es van registrar –aquell curs– les baixes següents. Josep Antoni de Capdevila, que en ser nomenat vice-director va deixar d'impartir classes; d'aquests ensenyaments se'n va encarregar –amb títol de catedràtic substitut– Antoni de San Germán. L'altra baixa va ser la de Domènec Vidal i Abad, en arribar-li la notícia d'haver estat nomenat vicedirector del Reial Col·legi de Cirurgia de Cadis el 18 de juliol de 1796 (44).

El 14 de març de 1796 s'incorporà al Claustre Antoni Cibat Arnautó (45), catedràtic de Física experimental. En l'estudi de la càtedra de Física experimental trobarà el lector precisions sobre el que va passar.

Una altra baixa va ser la de Rafael Costa de Quintana el 19 de gener de 1797 per haver guanyat una càtedra a San Carlos de Madrid (46). En conseqüència es van treure a oposició les càtedres 7a i 8a. Els exercicis dels tres opositors que es van presentar van resultar molt fluixos (47), segons es va comentar a la reunió del Claustre de professors el 7 de gener de 1797. De totes maneres, en la terna que es va confeccionar anava en primer lloc Domènec Bover (gendre de Capdevila); en segon, Pere Antoni Canals, i en tercer, Josep Ridecós.

Amb data 17 de juliol de 1797 va ser nomenat 8è catedràtic Bover (48). També el 23 d'agost de 1797 va guanyar la càtedra de "Afectos externos" Antoni de San Germán (49).

El curs 1799-1800 va ser el moment en què el RCC es va transformar en "Real Colegio de la Facultad Reunida", on es van impartir tots els coneixements de medicina i cirurgia.

El quadre va ser el següent.

Taula 20	Curs 1799-1800
Director	La Junta Superior Gubernativa
Vicedirector	Josep Antoni de Capdevila
1er mestre	Francesc Borràs
2on mestre	Josep Torner i Totosaus
3er mestre	Francesc Junoy
4rt mestre	Vicenç Pozo
5è mestre	Esteve Marturià
6è mestre	Antoni Cibat Arnautó
7è mestre	Antoni de San Germán
8è mestre	Domènec Bover
Botànica	Antoni Bas
Medicina teoricopràctica	Benet Pujol
Dissector	Pau Capdevila

A aquest quadre hi hem d'afegir els tres professors substituïts: Magí Solà, número 1, Raimon Vidal i Carbonell, número 2, i Josep Solà, número 3 (50). A més, el 29 de juliol va ser nomenat catedràtic de Química i farmàcia Joan Ameller, i ajudant seu, Josep Savall (50).

Amb aquest equip es va posar en marxa la segona reforma de Gimbernat: la unificació dels estudis de medicina i cirurgia i la incorporació a la Universitat dels estudis de farmàcia.

El 27 de maig de 1800, amb motiu de la definitiva destitució i trasllat a Madrid de Capdevila –que com ja hem dit va tenir lloc el 3 de juny de 1799–, hi hagué un altre corriment de llocs.

En el claustre d'aquell dia es va establir l'ordre jeràrquic següent.

1/ Francesc Borràs (vicedirector), 2. Josep Torner, 3. Francesc Junoy, 4. Vicente Pozo, 5. Esteve Marturià, 6. Antoni de San German, 7. Domènec Bover, 8. Antoni Bas, 9. Benet Pujol, 10. Antoni Cibot i 11. catedràtic substituït: Josep Solà.

Haurà notat el lector que falta en aquesta relació el dissector Pau Capdevila. El motiu era que havia estat nomenat catedràtic del RCC de Burgos. El seu lloc el va ocupar a Barcelona Francesc Borràs i Montaner, fill del vicedirector Francesc Borràs, per bé que es va insistir molt que no podia figurar com a catedràtic.

El catedràtic substituït (situat al núm. 11 de la relació), Josep Solà, va morir a Andalusia lluitant al costat de Josep Queraltó contra la febre groga i va ser nomenat en el seu lloc l'11 de novembre de 1800 el que tenia el mateix càrrec al recentment creat "R.C. de la Facultad Reunida de Santiago de Compostela", Pere Castelló i Ginesta.

Per cert, Castelló va fer notar el 9 de gener de 1801 que amb el trasllat havia perdut 3.000 rals a l'any, que era el plus que cobrava a Santiago, d'on, ultra la càtedra, es cuidava de la Biblioteca.

L'estada de Pere Castelló a Barcelona va durar poc. El 15 de febrer de 1801 marxava cap a Madrid, on l'oncle Agustí Ginesta li havia aconseguit una plaça de substituït a San Carlos.

El mes de març d'aquell any 1801 es va desfer tota la labor unificadora d'Antoni Gimbernat.

El dia 18 es restaurava el Protomedicat² i el 26 es van suspendre tots els exàmens en curs.

Els sis reials col·legis van tornar a formar solament cirurgians i tan sols podrien atorgar els títols de cirurgians llatins, cirurgians romancistes, sagnadors i llevadores.

Pel que toca al reial col·legi de Barcelona, el 28 d'abril d'aquell any va ser nomenat catedràtic Francisco Cano.

Van seguir tres anys de calma sense novetats fins que va morir el vicedirector del Col·legi Francesc Borràs. El va succeir Josep Torner i Totosaus, que va prendre possessió del seu nou càrrec el 17 d'abril de 1804.

L'elenc directiu i docent del RCC va quedar de la manera següent.

Taula 21

<i>President:</i>	<i>Antoni Gimbernat</i>
<i>Vicedirector i</i>	
<i>1er mestre:</i>	<i>Josep Torner (Parts i malalties de la dona, dels nens i venèries)</i>
<i>2on mestre:</i>	<i>Francesc Junoy (Matèria mèdica)</i>
<i>3er mestre:</i>	<i>Vicente Pozo (Afectes interns)</i>
<i>4art mestre:</i>	<i>Esteve Marturià (Fisiologia i Higiene, patologia i terapèutica)</i>
<i>5è mestre:</i>	<i>Antoni de San Germán (Afectes externs, operacions, malalties dels ossos i flebotomia)</i>
<i>6è mestre:</i>	<i>Domènec Bover (Anatomia, cirurgia medicolegal i forense i embenaments)</i>
<i>7è mestre:</i>	<i>Antoni Bas (Botànica)</i>
<i>8è mestre:</i>	<i>Antoni Cibat (Física mèdica)</i>
<i>Dissector:</i>	<i>Francesc Borràs</i>

Com es pot veure, ha desaparegut el metge Benet Pujol (jubilat amb data 24 d'abril de 1804) en virtut del nou pla, que venia a confirmar la dedicació exclusiva del reial col·legi a l'ensenyament de la cirurgia amb exclusió dels coneixements de medicina.

Hi havia, a més, dos catedràtics supernumeraris, que eren Raimon Vidal (que es cuidava de la Biblioteca) i Francisco Cano, que tenia cura de la Secretaria.

Francesc Borràs es cuidava també de l'assistència dels malalts de la Ciutadella.

² En conseqüència, tornava a ser director del Col·legi el "1er Cirujano de Cámara" l'incombustible Pedro Custodio Gutiérrez. De totes maneres, al cap de poc temps va morir i el va succeir el dia 12 de setembre de 1801, Antoni Gimbernat.

En la nova Ordenança de 1804 va ser suprimida també la càtedra de Física experimental. El titular –Cibat– va demanar el 30 de juliol d'aquell any que es fessin gestions a fi de vendre les màquines que, abandonades, es farien malbé.

Una altra càtedra suprimida va ser la de Botànica. Si bé la supressió va produir-se l'any 1801, Antoni Bas, va continuar fins, l'any 1804, en què va ser jubilat definitivament. Però el Claustre entenia que els alumnes havien d'aprendre Botànica. Es va encarregar d'ensenyar-la (juntament amb la Matèria mèdica i la Farmàcia) Francesc Junoy.

Tenim una referència del 25 de maig de 1806 sobre els horaris de les classes. El sistema consistia que cada curs tindria una classe al matí i una altra a la tarda "para que haya tiempo para la reflexión y el repaso".

Heus aquí, doncs, els horaris del curs 1805-1806.

Taula 22	
<i>Matèria mèdica (Junoy):</i>	<i>de 9 a 10 del matí</i>
<i>"Afectos externos y operaciones" (San Germán):</i>	<i>de 10 a 11</i>
<i>Anatomia (Bover):</i>	<i>d'11 a 12</i>
<i>Fisiologia i patologia (Marturià):</i>	<i>de 3 a 4</i>
<i>Parts (Torner) (en aula separada):</i>	<i>de 3 a 4</i>
<i>Afectes interns (Pozo):</i>	<i>de 4 a 5</i>

El 20 d'abril de 1807, es va efectuar una permuta: el catedràtic supernumerari Francisco Cano va anar a Burgos i a Barcelona va venir Ignasi Ameller.

L'any 1807 es va acabar amb l'arribada a Barcelona de la notícia de "la exoneració de Manuel Godoy" i l'abdicació de Carles IV. Gosem dir que ningú –ni dels alumnes, ni del professors– va pensar en la cua que portaria aquella notícia, resultat del cèlebre *motin de Aranjuez*.

Perquè les classes s'anaven impartint pacíficament i no es registra en els documents de l'època res que fes pensar en els sis anys que vindrien i que tan decisius serien per a la vida d'Espanya. Pensem, per un moment, que el segle XVIII no va acabar l'any 1800, sinó que es va anar morint durant els anys de la Guerra del Francès.

Els alumnes entre 1795 i 1799

Hem dedicat un ampli capítol a aquesta temàtica dins el període comprès entre la fundació del Col·legi i la primera reforma de Gimbernat. Gran part de les coses que

allí figuren són vàlides per a l'alumnat d'aquests 33 anys. Vegem-ne, però, les xifres i algunes diferències.

Els primers cinc anys: 1795-1799

Les primeres diferències són les noves titulacions: batxiller, llicenciat i doctor en Cirurgia mèdica. Comencem per estudiar les xifres de matriculats (51) i de graduats de 1795 a 1799 (52).

Any	Matriculats	Graduats
1795	58	11
1796	30	24
1797	57	17
1798	35	53
1799	33	37
Totals	213	142

Això vol dir que es van matricular una mitjana de 42,6 alumnes per curs i es van graduar 28,4 deixebles per any, i per tant es va registrar un 33,34% de "fracassos" escolars, xifra sensiblement inferior a la registrada en els primers 35 anys.

El nombre de graduats de cada any es va repartir entre els mesos d'acord amb la taula següent.

Mesos	1795	1796	1797	1798	1799	Totals
Gener		2		4	4	10
Febrer	1	2	1	6	2	12
Març	2		1	4	5	12
Abril		2	2	3	4	11
Maig	1	3		6	5	15
Juny	2	6	2	9	4	23
Juliol	2		2	5	1	10
Agost	-	-	-	-	-	-
Setembre	-	-	-	-	-	-
Octubre	1	3	1	5	1	11
Novembre		3	4	5	4	16
Desembre	2	3	4	6	7	22
	11	24	17	53	37	142

D'aquests quadres en podem treure les següents conclusions.

1. L'any 1795 es va graduar poca gent perquè molts alumnes estaven mobilitzats i la Pau (de Basilea) no es va signar fins el 22 de juliol. El nombre de graduacions es va normalitzar i al 1798 es va assolir una xifra rècord: 53 alumnes.
2. Pel que toca a matriculacions les xifres rècord corresponen als anys 1795 i 1797 amb 55 i 57 inscrits, respectivament.

Passem ara a les graduacions distribuïdes per mesos. Nul·la activitat a l'agost i al setembre i màximes als mesos de juny, desembre i novembre.

Examinem ara la distribució de les diverses menes de graduació. La cosa és complicada perquè no tots els estudiants es van graduar amb els nous títols. Van ser gairebé tots els que es van examinar "por la antigua Ordenanza".

Antigues titulacions

Taula 25	1795	1796	1797	1798	1799
<i>Llatí de 9 exàmens</i>	1	1	3	2	1
<i>Llatí de 2 exàmens</i>	–	3	–	7	6
<i>Romancista de 2 exàmens</i>	6	20	9	29	21
<i>Sagnador</i>	2	–	5	14	9
<i>Dentista</i>	1	–	–	–	–

Noves titulacions

Taula 26	1795	1796	1797	1798	1799
<i>Llicenciat en Cirurgia mèdica</i>	1	–	–	1	–

Per explicar aquest curiós fenomen tinguem en compte que al darrer any (el 1799) no hi havia ningú que hagués començat la carrera amb el nou pla. Hem d'esperar l'any 1800 per veure desaparèixer les antigues titulacions.

Procedència dels alumnes

Taula 27		1795		1796		1797		1798		1799		Total	
Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.		
Barcelona	3 0	4 -	4 1	4 -	10 0	25+1 =	26						
Catalunya	15 35	8 17	10 35	8 22	21 1	62+110 =	172						
Catalunya N.	1 -	- -	- 3	- -	- -	1+3 =	4						
Espanya	1 2	- 1	1 3	- 1	1 -	3+7 =	10						
Estranger	- 1	- -	- -	- -	- -	1 =	1						
	20 38	12 18	15 42	12 23	32 1	91,122 =	213						

Tràmits de matriculació

La reforma de 1795 no va suposar cap variació en els tràmits de matriculació. Es van seguir demanant els mateixos documents descrits en referir-nos als alumnes del segle XVIII. En són un exemple els casos de Jaume Serra i Dalmont (Sant Martí Surroca) (53), el de Pere Serrat i Rusca (de Bolquera) (54), el de Miquel Sirvent Artizó (de Bolvir) (55), tots tres de la Catalunya francesa, i el de Josep Baroy i Pujol (de Bagà) (56), matriculats l'any 1794 *sub conditione* i que van entregar la documentació l'any 1799.

Examen previ dels romancistes

Una innovació d'aquest pla d'estudis va ser examinar prèviament de gramàtica, cal·ligrafia i aritmètica elemental els que es matriculaven de romancista. Aquest requisit, que venia a resoldre la misèria cultural d'alguns sagnadors que Francesc Puig acusava d'analfabetisme, figura en bastants expedients posteriors a 1795, tals com els d'Antoni Vila i Martí (57), el de Grau Dellunder i Roura (58) o el de Ramon Canudes i Gasòliba (59), matriculats l'any 1798.

Un altre detall respecte a exàmens a assenyalar dins d'aquell període és el nombre de *reprobados* que va ser normalíssim. Heus ací els resultats: 1795: 0; 1796: 5; 1797: 4; 1798: 4; 1799: 1

Benignitats en la concessió de graus

El resultat aberrant que representa el 0 de l'any 1795 és degut als efectes de la Guerra de la Convenció. Es difícil suspendre un excombatent per malament que ho faci. Els llibres d'actes revelen com es va prodigar la tècnica de la mànega ampla davant de qualsevol problema plantejat pels estudiants. Vegem-ne alguns exemples demostratius.

El 26 de novembre de 1795 la Junta es va formular aquesta pregunta: "¿Qué hacer con los que no han asistido a clase de Partos, por la guerra?" (60). Ja hem dit que era costum "regalar" l'escolaritat a l'alumne mobilitzat. És a dir, se l'eximia de l'assistència a classe, encara que (teòricament) havia de demostrar que sabia l'assignatura. Però en el cas de l'Obstetrícia no havien fet les pràctiques amb els maniquins. No va trigar gaire a presentar-se el primer cas conflictiu. Es tractava de Francesc Bernatjoan, que no havia assistit a la classe de Parts. Se'l va admetre a revàlida i aquesta "gràcia" es va fer extensiva a onze alumnes més (61).

De totes maneres, els catedràtics sentien un cert pudor acadèmic davant d'aquella disbauxa. Però resultava que quan ells intentaven resistir i aplicar el Reglament venien ordres de Madrid donant sempre la raó als alumnes. El cas més sonat –i que va constituir un fatal precedent– va ser el de Miguel Flórez de Llano (62), un romanista de 2 exàmens del 21 de març de 1795. Al cap de 15 mesos els de Madrid manaven que, sense examinar-se del batxillerat en Llatinitat i aprovar la Matèria mèdica, se li atorgués el títol de llicenciat en Cirurgia mèdica i de seguida el de doctor. Els catedràtics de Barcelona es van limitar a contestar que així ho farien tan bon punt es presentés el seu apoderat (63).

Des d'aleshores la concessió de graus superiors a base simplement de pagar els drets va ser moneda corrent. En realitat, va sortir una reial ordre que protegia tot aquell alumne que havent aprovat els tres primers cursos hagués estat servint l'Exèrcit des del començament de la guerra.

Els professor, emparats en aquesta reial ordre, van negar dispensa d'exàmens a Pau Carità i Josep Salvany (64), que s'havien limitat a servir als hospitals provisionals, però després van fer marxa enrere i gent que estava en la mateixa situació, com Pere Santa Maria, Antoni Roma, Josep Soler, Pere Carbonell, Magí Calvet, Pere Raguer i Pere Pla, van ser admesos a exàmens de revàlida (65).

No solament els excombatents demanaven la lluna. Hi havia una sèrie d'antics alumnes que havien estat expulsats a causa de *reprobados* repetits o que, senzillament, havien abandonat l'Escola i ara demanaven examinar-se al·legant que tot

allò els havia passat amb el pla antic i que ara amb el nou pla tot quedava esborrat. Altres no havien cursat mai a l'Escola i presentaven papers del seu ajuntament assegurant que feia més de dotze anys que servien, amb la particularitat que era fals perquè hi havia gent de trenta anys i no podia ser que exercissin des dels divuit anys (66).

Si alguna vegada a Barcelona es deia que no davant d'una petició desafortada, els estudiants sabien perfectament que, si recorrien a Madrid, vindria l'ordre desautoritzant la Junta de Claustre de Barcelona. És que la Junta Superior Gubernativa practicava la demagògia més descarada.

Va començar per manar el 9 de maig de 1798 que s'atorgués "Título de cirujano [latino] a todos los que sirvan en los Regimientos a satisfacción de sus Jefes" (67), de manera que un romancista passaria a llatí segons el criteri dels caps militars d'aquell Regiment. A l'acta es diu que "la Junta (de Barcelona) se limitó a quedar entedrada". El cas de Flórez de Llano s'havia fet llei.

Com a exemple de desautoritzacions per part de Madrid tenim el següent. Josep Clua va demanar examinar-se pel fet d'haver estat vint anys exercint. Aquella pretensió li va ser denegada el 14 de gener de 1799 perquè tenia 29 anys i era impossible que hagués començat a exercir als 9 anys (68). Doncs bé, al cap de tres mesos –el 22 d'abril de 1799– obtenia el títol de Llicenciat, perquè així es va manar a Madrid el 18 d'abril (69).

Malgrat totes aquestes facilitats els estudiants no estaven contents d'aquella reforma de 1795. A la Junta del Claustre del 9 de febrer de 1797 llegim: "Los estudiantes fueron invitados por una esquila anónima a congregarse a las 4 de la tarde del 7 de febrero en el patio de Santa Catalina. Se protestó de que se les aplicaron 6 años de estudios habiendo empezado con las antiguas Ordenanzas. Hemos tomado los medios que nos han parecido más eficaces para sufocar en su raíz la fermentación de estos discípulos" (70).

Bibliografia

1. Usandizaga, p. 163.	Real Colegio de Cirugía de Barcelona", <i>Medicina e Historia</i> , 33 (1990), 3a época.
2. AUC. <u>123</u> , 11 D.	
3. Diego Ferrer (C.C.), p. 148.	7. Usandizaga, p. 117.
4. Francesc Puig, p. 138 i AUC. Caixa 302, 1991:1.	8. AUC. <u>123</u> , 71.
5. <i>Ibidem</i> , p. 144.	9. " <u>123</u> , 63.
6. Benicia Vidal Galache. "Francisco José Martínez; un sevillano cruel al frente del	10. " <u>123</u> , 64.
	11. " <u>123</u> , 85.
	12. " <u>123</u> , 87.

13. " 123, 108 D.
14. " 123, 118.
15. " 123, 120.
16. " 123, 7.
17. " 126, 15.
18. " 123, 54 D.
19. " 123, 57.
20. " 123, 69 D.
21. " 123, 70.
22. " 123, 73 D.
23. " 123, 79.
24. " 123, 79 D.
25. " 123, 85.
26. " 123, 105 D.
27. " 123, 207 D.
- 28.-AUC. 123, 14.
29. " 123, 16 D.
30. " 123, 29.
31. " 123, 80.
32. " 123, 81 D.
33. " 123, 11 D.
34. " 123, 81.
35. " 123, 98.
36. " 123, 121.
37. " 123, 128 D.
38. " 126, 111.
39. " 126, 108 D.
40. " Mss. 763, 622.
41. " 123, 134.
42. " 123, 141 D.
43. *Història de Barcelona*, dirigida per Jaume Sobrequés, vol. 5, p. 304-305.
- 44.-AUC. 123, 14.
45. " 126, 2 D i 3.
46. " 126, 9.
47. " 126, 12.
48. " 123, 31 D.
49. " 123, 33.
50. " 123, 52 D.
51. Les dades dels matriculats procedeixen dels llibres d'AUC. 169 (del 373 al 397), 171 (del 601 al 639), 174 (de l'1 al 67) i 175 (de l'1 al 93).
52. Les dades de graduacions són preses del llibre d'AUC. 134 (del 911 al 1086).
53. AUC. 171, 541.
54. " 171, 499.
55. " 171, 315.
56. " 171, 576.
57. " 175, 82.
58. " 175, 80.
59. " 175, 72.
60. " 123, 2 D.
61. " 123, 3 D.
62. " 134, 937.
63. " 123, 12.
64. " 123, 12 D.
65. " 123, 17 D.
66. " 123, 66.
67. " 123, 39.
68. " 123, 48.
69. " 123, 51 D.
70. " 123, 23 D.

■ Quatre conquestes del pla d'estudis de 1795: la càtedra de Botànica, la càtedra de Física experimental i el doctorat

La càtedra de Botànica i els avatars del seu jardí

Introducció

Disposar d'horts o jardins on es cultivaven plantes medicinals és una pràctica que segurament es remunta a la més remota antiguitat. De totes maneres, l'existència dels que estan documentats se situa pels anys 816-817 al monestir suís de Saint Gall.

Més modernament (segle XVI) tenim constància dels *orti dei simplici* a les universitats de Pàdua, de Pisa i de Montpeller. A Espanya es parla de la fundació d'un Jardí Botànic a València l'any 1567, del qual s'encarregà un metge –Joan Plaça–, catedràtic d'Herbes o de Simples. A part d'impartir lliçons als estudiants i dirigir un hortolà –que vivia en una caseta ad hoc en el mateix hort– s'estipulava unes sortides al camp a herboritzar, a les quals concorrien estudiants de medicina, cirurgians, apotecaris i “altres persones que anar volran” (1). A Barcelona –al segle XVII– hi ha constància d'un jardí botànic dels pares caputxins annex a la càtedra d'Anatomia i de Simples de l'Estudi General de Barcelona (2).

Naturalment, un hort medicinal ben dotat estalviava moltes sortides al camp. Al segle XVIII la botànica va prendre a tot Europa, i a Espanya també, una volada extraordinària, perquè extraordinària va ser la protecció de Carles III a aquesta mena d'estudis: expedicions a Amèrica, creació de jardins botànics, publicacions i els testimonis de Bowles en la seva *Introducción a la historia natural de España* o de Humboldt quan escriu: “Ningún Gobierno europeo había hecho tan considerables gastos como el de España para adelantar el conocimiento de los vegetales” (3).

Pel que toca als botànics, devem a un botànic alemany, P. Löffling, deixeble de Linné, notícies laudatòries sobre els nostres botànics en una correspondència sostinguda amb el seu mestre. En aquestes cartes, que van començar l'any 1751, Löffling parla de Josep Quer, de Josep Minuart, de Cristòbal Vélez i de José Ortega. Els fruits d'aquesta gent i els seus deixebles no es van fer esperar a Catalunya. Barnades publica el primer llibre de botànica espanyol l'any 1767 –*Principios de botánica*– i el seu

immediat deixeble, José Celestino Mutis, estudia exhaustivament la flora de Colòmbia. Segueix després Casimiro Gómez Ortega, nebot de José Ortega i successor de Barnades en la càtedra de Botànica annexa al jardí que hi havia a Madrid.

A Catalunya, era nombrosa la gent que s'interessava amb èxit per la botànica. Recordem que tant Quer com Barnades –ja esmentats– eren catalans i que la fama del llinatge dels Salvador va traspasar les fronteres.

La família Salvador era originària de Calella de la Costa. De temps immemorial eren apotecaris i eren coneguts pels Salvador de la Plaça (on tenien la farmàcia). El primer de la nissaga va ser Joan Salvador i Boscà (1598-1681), natural de Calella però mort a Barcelona. Va ser succeït pel seu fill, Jaume Salvador i Pedrol (1649-1740) que, a costa seva, va crear –l'any 1723– a Sant Joan Despí el primer Jardí Botànic català (4). Ennoblit amb el títol de baró de Bleda, els seus fills Joan i Josep Salvador i Riera van continuar la seva obra. Els Salvador es van relacionar amb els botànics europeus més destacats, com Tournefort, Jussieu, Barrelier, etc., i amb metges de la categoria de Boerhaave (5).

Gaspar (6) ens parla d'un intent l'any 1763 per part dels farmacèutics barcelonins d'assolir un centre d'ensenyament –còpia del RCC– que a la vegada que els formaria científicament els hi atorgaria una millor condició social i –cosa que era més important– els independitzaria del Protomedicat. En aquest paquet de peticions hi entrava la creació d'un jardí botànic al servei d'aquella escola.

Esforsos de Virgili, dels apotecaris i de Puig

Aquelles pretensions van ser aprovades per una amplíssima Comissió en que figurava el mateix Pere Virgili. Els apotecaris catalans tindrien una escola amb tres càtedres (Botànica, Química i Farmàcia) i, naturalment, un jardí. Encara més, es van projectar unes normes de col·laboració entre el RCC i el futur Reial Col·legi de Farmàcia, sobre la base que les classes de Botànica fossin a la mateixa hora. Buscant aquesta avinentesa es procuraria que el Col·legi de Farmàcia es bastís a prop del de Cirurgia.

Aquells projectes tan assenyats i acceptats per totes les autoritats de Madrid van fracassar ofegats per la burocràcia i per un informe desfavorable del Protomèdic Don Manuel de la Raga, que de cap manera volia que els metges perdessin el control sobre els apotecaris (7). Els cirurgians del Reial Col·legi van haver de prescindir dels projectes dels apotecaris i, segons assegura Gaspar (7), van improvisar a finals de l'any 1763 un jardí molt petit en un solar al carrer del Carme, al costat de la fàbrica del RCC, resultat d'enderrocar dues cases anomenades de les Beates (8).

Puig, que era un gran optimista i molt treballador, va iniciar una tasca a fi de treure'n el màxim partit possible. En primer lloc –curs 1766-1767– va buscar un jardiner oferint un sou anual de 25 lliures, que va haver d'apujar a 50 perquè no trobava ningú. A continuació va demanar plantes al Real Jardín Botánico de Madrid i al RCC de Cadis, a l'aleshores director efectiu Francisco Nueveiglesias.

Les primeres notícies que nosaltres hem recollit sobre aquest jardí figuren en una carta de Puig dirigida a Pere Virgili, del 27 de setembre de 1766, en què li comunica que ha trobat un jardiner per tenir-ne cura (9). Més tard –el 30 de maig de 1767– Puig es dirigeix al lloctinent de Tarragona (10) dient-li que “si puede remitirnos alguna planta para el Jardín Botánico, satisfaria su conducción”. Dues setmanes més tard deia al lloctinent de Tortosa que “si se hallan plantas exquisitas que los peritos conozcan que abundan mejor en este país que el nuestro [...] sívalas remitir [...]” (11).

Maria Dolors Gaspar (12) ens informa d'altres peticions fetes per Francesc Puig, tals com la dirigida a “Félix Vidal, cirujano de Cardona [...] se le solicite a V.m. algun Árbol o planta exquisita de este departamento”. O al “Theniente” de Manresa: “[...] esta Rl. Escuela agradecerá infinito el que V.m. se sirva remitir la pieza preparada que sacó de la Mujer [...] assimismo las plantas que van señaladas con X en la noticia que nos comunicó de ellas cuydando vengan con la mayor conducción para que no se estraguen por el camino”.

Tot fa pensar que aquell jardí tan migrat en extensió i faltat d'una bona irradiació solar a causa dels edificis que el voltaven no va donar cap gran resultat. Ho demostren els esforços dels elements directius del Col·legi per aconseguir un terreny de grans dimensions, més apropiat que el que tenien.

Estan documentats uns intents per part de Llorenç Roland d'aconseguir un terreny –que l'enderrocament del magatzem de la polvora havia deixat lliure–, complementat amb l'adquisició d'un hort limítrof, idea que es va abandonar a favor d'una altra peça de terra a la vora del carrer de Sant Antoni que com és sabut començava en un dels portals (situat davant de l'actual mercat de Sant Antoni, per on entrava a Barcelona tot el tràfec provinent d'Aragó i de Madrid (7).

Aquell hort, l'adquisició del qual es va aprovar a Madrid ràpidament, no es va arribar a comprar perquè la Conferència Físico-matemàtica Experimental també el volia, argumentant que tant el RCC com el futur Col·legi de Farmàcia l'utilitzarien per al conreu i estudi de solament les plantes medicinals, mentre que l'Acadèmia es preocuparia –a més d'aquestes– de les que tenien valor industrial, com les productores de colorants, o de fibres tèxtils, o de pasturatge, etc. El resultat final va ser que ni el RCC ni la Conferència van disposar del nou jardí i que la idea es va abandonar (13).

El marquès de Ciutadilla

Antoni Meca Caçador i Cardona era un prototip d'aristòcrata il·lustrat fill de la seva època. Era un bon aficionat a la botànica i al final de la seva vida es va obsessionar amb la idea de crear un jardí de plantes medicinals. L'empresa era difícil perquè la Barcelona del seu temps, cercada de muralles –que seguien el traçat de les actuals rondes–, no oferia gaires espais lliures on es poguessin cultivar plantes.

Per fi, l'any 1782 el marquès de Ciutadilla va poder tirar endavant el seu projecte en adquirir un hort vora la muralla i l'església de Sant Antoni i el monestir dels monjos de Sant Pau del Camp i va obtenir els permisos oficials corresponents.¹ En la labor que ell mateix va emprendre va trobar un col·laborador en Josep Peix un herborista barceloní (14).

La primera idea del marquès de Ciutadilla, quan l'any 1782 va adquirir els terrenys, va ser encomanar-lo a la cura del Col·legi d'Apotecaris, amb l'expressa condició de facilitar plantes gratuïtament (14) als pobres que les necessitessin, i així ho va fer constar en els documents elevats a les autoritats que li van concedir els permisos oportuns.

Però va entrar en escena Francesc Puig, aleshores vicepresident del RCC, i com a tal, director efectiu, i com ell mateix ho explica "[...] movido de su gran zelo conmovió el ánimo del Marqués de Ciutadilla para que cediese a favor del Colegio el terreno [...] en donde aplicó su mayor atención a fin de ponerlo en estado de que sirviese de instrucción al mismo Colegio" (15).

Aquesta cessió té data de febrer de 1784 i va caure molt malament als personatges de la Reial Audiència i de l'Ajuntament perquè alterava la primitiva petició del marquès. D'altra banda, les relacions entre l'Audiència i Puig no eren precisament cordials.

El plet va arribar al rei, però el ministre universal, el comte de Floridablanca, va opinar el 12 de juny de 1784 que la donació al RCC era la solució més encertada (16). Però el càrrec de Francesc Puig era provisional perquè l'autèntic titular –Llorenç Roland– es trobava al Campo de Gibraltar, dirigint els serveis quirúrgics de l'Exèrcit que assetjava la Roca de Gibraltar.

Quan es va acabar aquella guerra i Roland va tornar a Barcelona, el primer que va fer va ser jubilar Francesc Puig el 19 de juliol de 1784, o sigui, un mes després de la deci-

1. El lector interessat trobarà una detallada descripció de la complicada història d'aquella peça de terra en el llibre de M.ª Dolors Gaspar (p. 29 i següents).

sió de Floridablanca (17). Apartat Puig de les activitats del RCC el marquès de Ciutadilla es va anar ocupant del jardí, però va morir el 14 de novembre de 1788 (18).

El RCC va nomenar els professors Capdevila, i Torner que van intentar un aclariment dels comptes amb els marmessors del marquès. De seguida van veure que, malgrat que una part del terreny era cultivat i se'n treia un profit venent-ne les hortalises, les despeses eren molt superiors. De moment –21 de desembre de 1789– van decidir arrendar el jardí a un hortolà que es deia Josep Manau, que es comprometia a tenir cura de cent testos plantats i a conservar al seu càrrec la sínia, el safareig i la caseta. La resta de terreny la podia explotar lliurement. El preu de l'arrendament va ser de 240 lliures anuals (19).

Ja hem dit en diverses ocasions que el pecat capital de Llorenç Roland era l'abúlia. Això, no obstant es van comprar a l'herborista Josep Peix 61 espècies més.²

Una maniobra política forjada entre el capità general de Catalunya i el primer cirurgià del rei –Pedro Custodio Gutiérrez– va determinar la destitució de Roland i es va imposar en lloc seu un catedràtic de Cadis, Francisco José Martínez, amb l'encàrrec de posar pau i imposar ordre al RCC. Però el professor Martínez era un convençut de la botànica. Ell havia viscut els bons resultats del Jardí de Pere Virgili i sota la direcció de l'eminent farmacèutic i botànic Casimiro Gómez Ortega, el jardí de Madrid havia arribat a ser quelcom important i que de retop havia influït poderosament sobre el de Cadis i uns més modestos que la Marina de Guerra havia instal·lat al Puerto de Santa María i a Cartagena (20).

De manera que Martínez no va descuidar el jardí i es va fer digne de les idees de Puig i, sobretot, de Gimbernat. En efecte, a l'arribada a Barcelona de Francisco Martínez el jardí, si bé –com hem vist– no estava abandonat, podia tenir més de 161 plantes, perquè la seva extensió era de 19.586 m² (o sigui una mica menys que dues illes de cases de l'Eixample barceloní).

D'aquí que Francesc Puig, des del seu "desterrament" de Mallorca, l'any 1790, en un *curriculum vitae* seu insistia en la necessitat que un col·legi de cirurgia tenia d'un jardí botànic, i escrivia: "[...] por si alguno de los establecimientos adquieren terreno inmediato o un poco distante de su fábrica como lo logró a mi solicitud el de Barcelona a impulsos del amor patriótico del [...] Marqués de Ciutadilla, que cuando S.M. determine plantarle podrá prometerse muchas ventajas por la benignidad de su hermoso cielo y clima [...]" (21).

2. Totes estan especificades al llibre de M.ª Dolors Gaspar, que a més reproduïx nou làmines en color obra del mateix Josep Peix (p. 60 a 74).

Francesc Puig, encara que va abandonar Mallorca i va tornar a Barcelona, es veié foragitat de qualsevol activitat al RCC. Com indiquem en el seu resum biogràfic, va morir a la seva masia de Sant Genís de Vilassar de Dalt el 3 de gener de 1798. Res no va poder fer a favor del jardí botànic. Només va quedar un home que veia clara la necessitat que els cirurgians tinguessin coneixements de botànica.

Almenys així es desprèn d'un informe que Gimbernat va elevar al rei l'any 1789 en contestació a unes censure del capità general del Principat de Catalunya, en que va dir: "Últimamente no puede la Junta menos de recomendar a V.E. el fomento del Jardín Botánico proyectado en aquella capital y cuyo terreno, aunque pequeño pudiera contener algunos centenares de plantas medicinales que explicadas con sus caracteres y virtudes por el Profesor de Materia Médica, ilustrarían a los discípulos, ahorrarían la necesidad de otro maestro y no añadirían más expensas que las de los jardineros y del cultivo" (22).

D'acord amb aquestes idees el nou pla d'estudis de Gimbernat contemplava la creació d'una càtedra de Botànica al RCC, de Barcelona. El pla va ser promulgat l'any 1795, però Gimbernat es va avançar i, amb data 22 d'agost de 1793, va aconseguir una reial ordre per la qual es creava una càtedra de Botànica dotada amb 8.000 rals anuals i atribuïda a Antoni Bas (23) sense cap mena d'exercici d'oposició. La primera preocupació de Bas va ser endegar el jardí botànic. El mateix any 1793 va enviar a Gimbernat un projecte –amb el seu pressupost– de millores. Bas no va ser nomenat fins el 16 de març de 1795.

En la reunió de Claustre del 10 de desembre de 1795 (24) s'acordà insistir en la petició de feia dos anys. Segurament Madrid va demanar que actualitzessin el pressupost, perquè al cap d'un mes (14 de gener de 1796) les despeses es calculen en 1.110 rals (25). Ràpidament Madrid va donar-hi aprovació, perquè el 5 de febrer s'acordà que es comprassin 600 herbes i que entreguessin la cura del jardí en arrendament (26).

El 10 de març de 1796 van passar comptes amb l'hortolà. Se li devien 71 lliures i 10 sous, quantitat a la qual es devien restar 12 duros i mig que l'hortolà "ha sacado de las verduras" (27). El curiós va ser que el mateix Josep Manau, després d'haver arreglat els comptes, va continuar cuidant-se del jardí. Es van comprar 600 plantes i "seiscientos cañutos de hojalata" per retolar-les (28).

Manau va ser nomenat per la Junta Superior Gubernativa de Madrid "Jardinero" a proposta de Bas el 26 d'abril de 1796 a títol provisional (28). Tan provisional que va durar tres mesos. El nou jardiner va ser Joan Sol, amb un sou de 533 rals l'any (13 d'octubre de 1796) (29).

Es va construir també una mena de pavelló per impartir-hi lliçons –Escuela de Botánica– i al novembre de 1796 van començar les classes teòriques, que se celebraven en dues etapes: la de tardor, de primers d'octubre al 15 de desembre, a les 11 del matí, i la de primavera, de 15 de març a finals de maig, de 5 a 6 de la tarda (30). El 23 de novembre de 1797, a l'entrada de l'hivern, es van comprar unes estores per protegir les plantes de futures glaçades (31). El 19 de desembre de 1799 es va encarregar a Marià Raimon Vilaró la retolació de les plantes del jardí (32), atès que el jardiner, Joan Sol, no sabia de lletra (33).

Que el jardí funcionava l'any 1801, n'és una prova que el 18 de març de 1802 declaren haver gastat 975 rals en el seu manteniment (34). L'any 1802 Carles IV i la seva família van passar una temporada llarga a Barcelona i el comte de Santa Clara,³ el 12 de juliol de 1802, va voler habilitar un terreny perquè els reis hi poguessin passejar. Es va dirigir al Col·legi i els va manar que hi possessin “una valla, muro y canapés⁴ para hacer un paseo junto a la muralla para que los Reyes paseen por allí”. El Col·legi va decidir posar tanques a la part del seu jardí botànic que limitava amb aquell passeig, però el 22 de juliol –al cap de deu dies– decideix esperar (35).

Supressió de la càtedra de Botànica

L'any 1804 va ser suprimida la càtedra de Botànica i Bas es va jubilar (36). De Madrid va venir l'ordre d'acomiarar el jardiner, Tomàs Cots, nomenat en morir Joan Sol (37). El Claustre, en la seva reunió del 16 d'agost de 1804, va fer veure que (a banda que juntament amb la Matèria mèdica –a càrrec de Junoy– se seguiria estudiant Botànica), si el Jardí Botànic es deixava de cuidar, revertiria la seva propietat al marquès de Ciutadilla (38).

Ja hem dit que una part de la superfície del jardí botànic es dedicava a plantar-hi verdures que el jardiner venia, i amb això disminuïa la despesa que comportava. Això va ser interpretat com una competència deslleial per part dels Prohoms del Gremi d'Hortolans, perquè aquesta utilització d'un jardí acadèmic –deien– anava en contra de les ordinances gremials (39).

El Col·legi va resoldre aquell problema i el del manteniment del jardí arrendat-lo a Tomàs Cots (que era el jardiner acomiadat). Essent com era Cots un hortolà, podia cultivar i vendre legalment el que plantés en la superfície no destinada a plantes

3. Era un títol del regne de Nàpols atorgat l'any 1746 a Procopi Francesc de Bassecourt i de Thiulane.

4. Era el nom que rebien els bancs amb seient i una post per descansar-hi l'esquena.

medicinals (40). Aquest contracte va ser signat l'any 1806 i se li atribuïa una durada de cinc anys.

De manera que, malgrat totes les adversitats, el Claustre del RCC, s'ho va enginyar a fi de no deixar morir el jardí. Bona prova d'això és el fet que la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona va poder traspassar al Botànic l'any 1804 diverses plantes i arbres que tenia en un petit jardí annex al seu local (41).

Bahí i la Junta de Comerç

Les condicions del jardí van empitjorar amb motiu de la guerra de la Independència. El lector trobarà en el capítol dedicat a aquest període com el Col·legi va haver d'entregar les claus a l'intendent i el jardí va quedar a càrrec del general francès de la Barcelona ocupada. Acabada aquella guerra va ser la Junta de Comerç, que aleshores promovia una sèrie d'ensenyaments que no estaven inclosos en els plans universitaris i públics, la que es va interessar pel jardí. La Junta de Comerç –segurament induïda per Bahí⁵ va reclamar la gestió del jardí i el resultat va ser una reial ordre de 5 de novembre de 1814 (comunicada al RCC al novembre pel capità general) manant el traspàs del jardí a la Junta de Comerç, la qual havia instituït una càtedra de la que Bahí havia estat nomenat titular i en la que podrien rebre ensenyaments els estudiants del RCC. El 9 de desembre de 1814 es va fer entrega formal de la propietat a la Junta de Comerç (42).

Bahí es va trobar amb un hort dedicat al cultiu de plantes utilitàries. Va començar per fer una neteja general i va dividir aquell terreny en tres parts. "La primera de mayor extensión, dedicada a las 24 tablas que corresponden a otras tantas clases del sistema sexual de Linneo, en estas se os harán fixar (es dirigia als alumnes) las ideas que habréis recibido en la Escuela, que... os harán botánicos e instruidos en ellas, debeis después pasar a aplicar los conocimientos a la medicina, y a la agricultura, para cuyos tan dignos objetos se halla destinada la otra mitad del jardín que se está habilitando y subdividiendo [això es deia a la primavera de 1815] actualmente" (43).

5. Bahí anava darrere d'aquesta càtedra des de feia molts anys. Joan Francesc Bahí havia estat nomenat l'any 1799 catedràtic de Botànica del RCC de Burgos, que s'acabava de fundar. Quan va fracassar la reunió de les dues carreres, Bahí va ser jubilat i l'any 1804 definitivament separat de la càtedra cobrant mig sou.

Bahí va intentar fer alguna cosa de profit per Castella, però el que realment volia era tornar a Barcelona, i per això va demanar sense èxit que li concedissin "la Càtedra de Botànica que no se enseña en esta capital (Barcelona), estando su jardín sin destino..." El Claustre del RCC va contestar que no podia atribuir-li aquella càtedra, que havia estat suprimida, i que la Botànica l'explicava Junoy.

Entre els projectes de Bahí hi havia el de plantar uns ceps experimentals al talús que es recolzava sobre el mur interior de la muralla; també va decidir plantar flors, de manera que els estudiants de l'Escola de Dibuix poguessin exercitar-se (43).

Com a coronació de tot plegat "se alzará un magnífico anfiteatro para escuela a fin de que los alumnos no se vieran angostados como ahora, para que los dibujantes puedan delinear con libertad y yo ejecutar los experimentos que, tanto correspondientes a la agricultura como a la fisiología vegetal, me he propuesto con el tiempo verificar. Acompañarán al anfiteatro el Museo de historia natural respectivo a la Botánica y Agricultura y la Biblioteca botánica" (43).

La labor de Bahí va ser extensa i meritòria. Fins a l'adveniment del règim constitucional (1820-1823) es va ocupar més que res de la Botànica aplicada a la medicina i a la farmàcia, i a partir d'aleshores es va preocupar de l'Agricultura fomentant el conreu dels prats artificials, de nous mètodes d'arada, etc. (44).

Final

L'any 1851 la Junta de Comerç es va desfer d'aquell jardí, que va passar a mans de la Universitat adscrit a la càtedra de Botànica. No era ni ombra del que havia estat. Més de les dues terceres parts estaven ocupades per verdures i a penes hi anava cap alumne. D'altra banda, va quedar cercat d'edificis (un d'ells el gran Col·legi de les Escoles Pies de Sant Antoni).

Era, a més el moment de l'expansió industrial i la màxima il·lusió dels barcelonins era enderrocar les muralles. L'any 1854 es decidí urbanitzar aquell terreny. Es va establir un pacte amb el successor del marquès de Ciutadilla: el marquès de Sentmenat. Se li van abonar 904.890 rals pel vell solar a canvi de la donació a la Universitat en el pla de Barcelona d'un terreny de la seva propietat de 25 *fanegas* d'extensió (equivalents a 20.775 m²),⁶ que es destinarien a jardí i a granja experimental (45).

6. El lector interessat en aquest tema trobarà una abundosa informació en el llibre *Aparición del Jardín Botánico de Barcelona. Historia, evolución e influencias científicas (1784-1854)*, de la Dra. en farmàcia M.ª Dolores Gaspar García, premiat per la Reial Acadèmia de Farmàcia de Madrid l'any 1991. Barcelona, 1994.

Pel que toca als aspectes administratius d'aquell jardí, a l'Arxiu de la Universitat de Cervera –a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona– es troba el llibre núm. 197, *Libro de cuenta y razón del huerto destinado para Jardín Botánico (1788-1796)*.

* És molt difícil calcular l'extensió de 25 *fanegas* a causa de les diferents equivalències que es troben a l'Enciclopèdia Espasa (veu *fanega*) o a l'obra de Claudi Alsina, Gaspar Feliu i Lluís Marquet, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Curial, Barcelona, 1990.

D'aquell projecte i d'aquells terrenys no se n'ha sabut mai res. Així va morir el jardí botànic de Barcelona, víctima de l'expansió industrial i de la seva prosperitat.

Bibliografia

1. Salvador Rodríguez Martínez. *L'hort de les herbes de València*, Gimbernat, 19, 273, 1993.
2. M.ª Dolores Gaspar. *Aparición del Jardín Botánico de Barcelona. Historia, evolución e influencias científicas (1784-1854)* Barcelona 1994, p. 15.
3. Joan Sarrailh. *La España ilustrada de la segunda mitad del siglo XVIII*, p. 450.
4. Gran Enciclopèdia Catalana. Veú: *Jardí*.
5. Gran Enciclopèdia Catalana. Veú: *Salvador*.
6. Gaspar, p. 17.
7. *Ibidem*, p. 22.
8. César Martinell. *El edificio de la Real Academia de Medicina y los actuales servicios del antiguo Hospital*. Capítol: "El Hospital de la Santa Cruz y San Pablo", Gustavo Gili, Barcelona, 1971, p. 138.
9. Josep M.ª Massons. *Francesc Puig i els cirurgians del seu temps*. Seminari Pere Mata, Barcelona, 1993, p. 109 (d'ara endavant: Francesc Puig).
10. AUC. Mss. 763, 254.
11. " *Ibidem*, 261
12. Gaspar, p. 56.
13. *Ibidem*, p. 24.
14. *Ibidem*, p. 32.
15. Francisco Puig. *La enseñanza de la Cirugía en el Colegio de Mallorca. Plan para perfeccionar los estudios*. Reedició i comentaris a càrrec de J. Riera, Universitat de Valladolid, 1977.
16. Gaspar, p. 36 i següents.
17. Francesc Puig, p. 15.
18. Gaspar, p. 38.
19. *Ibidem*, p. 59.
20. *Ibidem*, p. 75.
21. A.G.S. Guerra moderna, llig. 6550 ([...] méritos y servicios de Don Francisco Puig, cirujano mayor de los R.R. Ejércitos actualmente destinado en Palma de Mallorca [...])
22. Usandizaga, p. 193.
23. *Ibidem*, p. 164, i Gaspar, p. 79.
24. AUC. 123, 3 D.
25. " 123, 5.
26. " 123, 6.
27. " 123, 7 D.
28. Gaspar, p. 84.
29. *Ibidem*, p. 85.
30. *Ibidem*, p. 81.
31. AUC. 123, 36.
32. " 123, 56 D.
33. Gaspar, p. 86.
34. AUC. 123, 76.
35. " 123, 83.
36. " 126, 98.
37. Gaspar, p. 88.
38. AUC. 126, 97.
39. " 123, 112 D.
40. " 123, 117 D.
41. Gaspar, p. 90.
42. AUC. 126, 127 D.
43. Gaspar, p. 92 i següents.
44. *Ibidem*, p. 94 i següents.
45. *Ibidem*, p. 106.

■ La càtedra de Física experimental

Antecedents

L'estudi de la física venia de lluny. El que passava era que els alumnes estudiaven el tractat escrit per Aristòtil, que era purament especulatiu. De res van servir les descobertes de Newton, de Torricelli i de Galileu, fins que l'*abbé* Nollet, a París, amb les seves *Leçons de Physique experimentale* –de les quals van sortir vuit edicions entre 1743 i 1775–, va popularitzar les noves adquisicions en aquesta matèria.

Van ser nombrosos els espanyols que van llegir l'obra en francès i molts més encara els que van poder llegir la traducció al castellà de l'any 1757 del pare Antonio Zecagnini. També sabem que molts dels becaris enviats a París a estudiar anatomia i cirurgia solien assistir a les conferències del pare Nollet, il·lustrades amb demostracions experimentals, per exemple amb les descàrregues d'electricitat estàtica amb la cèlebre botella de Leiden (1). A Barcelona eren coneguts els ensenyaments de Nollet. Quan els membres de la Conferència de Física de Barcelona, fundada pels deixebles del savi jesuïta pare Tomàs Cerdà, volgueren l'any 1763 comprar una màquina pneumàtica, el pare Bonaventura Abad els va aconsellar que s'adrecessin a Nollet o als de Leiden.

L'any 1764 –justament quan el RCC comença a funcionar d'una manera definitiva– el Dr. Francesc Subiràs –que presidia la Conferència– explicà un curs de Física experimental d'acord amb les lliçons de l'holandès Van Musschenbrook. Al desembre de l'any següent aquella Conferència va ser transformada en Real Conferencia Física i l'any 1770 passà a ser la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona (2).

A Madrid també trobem gent interessada en la física experimental. És l'any 1780 que el pare José de Viera y Clavijo, deixeble de Sigaud de Lafond, imparteix un "curso de ciencias" a casa del marquès de Santa Cruz, on es parla amb entusiasme dels descobriments de Priestley i de Lavoisier sobre la composició de l'aire i dels treballs de Newton o de Franklin.

En fundar-se el RCC de San Carlos s'exigia als que hi volien entrar "un año de Matemáticas y otro de Física experimental", requisit que va ser la causa que bastants batxillers en Llatinitat renunciessin a matricular-se, tant que només tres alumnes hi van poder ingressar. A l'any següent hi va entrar un sol alumne (3).

Ben aviat van veure que aquesta exigència de l'Escola de Madrid era excessiva i van decidir prescindir d'aquest requisit sobre la base que "esmerándose los profesores, cuyas enseñanzas tienen conexión más estrecha con estos conocimientos, en explicarse sobre lo que de ellos se deriva con más extensión y claridad... se podría por este medio suplir la falta de un estudio arreglado y metódico de las Matemáticas y la Física".

Encara que es va donar una moratòria de tres anys, el nombre d'inscrits al Col·legi de San Carlos era notòriament petit. Feliu Carrera Dou que es va decidir a traslladar-se a Madrid cercant moderns mètodes d'ensenyament, va desistir a causa de la Física experimental (4). Finalment, en la reforma de l'ensenyament de 1795 una de les novetats va ser la introducció d'aquesta nova assignatura, l'ensenyament de la qual es faria en el propi R.C.C.Càlia, per tant, nomenar el catedràtic corresponent.

Creació de la Càtedra

A Barcelona es va convocar una oposició en virtut d'un acord que el Claustre de Professors va prendre el 26 d'octubre de 1795 (5). Al cap d'un mes just –26 de novembre– el Col·legi enviava a Madrid les preceptives ternes a fi que "S.M. pueda elegir la persona que sea más de su agrado" (6). La llista va ser la següent: 1. Antoni Xuclà, 5 vots; Llorenç Grasset, 2 vots; i Antoni Cibat, un vot. 2. Francesc Carbonell, 4 vots; Francesc Santpons, 2 vots; Antoni Cibat, un vot; i Eusebi Bueno, un vot. 3. Cristòfor Thomàs, 3 vots; Francesc Santpons, 2 vots; Francesc Carbonell, 2 vots; i Antoni Cibat, un vot.

Això, traduït a la realitat, era que el Tribunal havia qualificat tres persones com a primers, que ordenats per nombre de vots eren: Antoni Xuclà-5, Francesc Carbonell-4 i Cristòfor Thomàs-3. Madrid –cosa mai vista– va rebutjar aquesta llista i va manar al Tribunal que en fes una altra. Demanava, a la vegada, un curriculum vitae d'Antoni Cibat.

El 21 de desembre el Claustre acordà enviar la trinca següent: 1er Domènec Rives, 2on Eusebi Bueno i 3er Cristòfor Thomàs, acompanyada d'una llista de mèrits de Cibat (7). El 26 de febrer de 1796 arribà a Barcelona una de les alcaldades més arbitràries: era nomenat catedràtic Antoni Cibat (8). A fi d'entendre aquest enigma serà convenient aportar uns quants antecedents. En aquesta llista de noms n'hi ha uns que són perfectes desconeguts i altres que han passat a la posteritat.

Un desconegut que no ha deixat rastre va ser Antoni Xuclà, l'opositor que a judici del Tribunal va aconseguir més vots. El mateix podem dir de Llorenç Grasset,

d'Eusebi Bueno (del qual només sabem que era natural de Madrid, que havia estat alumne de San Carlos i que va ser catedràtic del RCC de Santiago) i de Domènec Rives (segurament germà de Josep Rives Major, catedràtic del Reial Col·legi de San Carlos). En canvi, hi ha tres noms que han passat a la posteritat. Són: Francesc Santpons, Francesc Carbonell i Antoni Cibat. Val la pena fer una mica d'història de cada un.

Francesc Santpons era, ja l'any 1795, una figura destacada a Barcelona. Fill de metge es llicencià en Medicina a Cervera l'any 1779 i tot seguit es doctorà a la Universitat d'Osca. Al 1780 cursà estudis a París. L'any 1786 ingressà a la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona. Fou també membre de l'Acadèmia de Medicina, on ocupà la Secretaria.

L'any 1793 era metge d'un dels hospitals militars que es muntaren a Barcelona amb motiu de la Guerra contra la Convenció. En el moment que va oposar havia publicat 18 treballs, uns de medicina i altres de Mecànica (una màquina –de la seva invenció– “para agramar cáñamo”, anàlisi de diverses aigües i una obra en tres volums: *Principios de mecánica*. La seva història posterior va confirmar plenament aquests primers quinze anys de producció intel·lectual (9).

De Francesc Carbonell i Bravo podem dir que en el moment d'oposar tenia 37 anys i que era farmacèutic des de 1789 i metge per Osca feia molt poc. La seva trajectòria ulterior –fins a la seva mort el 1837– l'acredita com el químic més eminent del seu temps amb treballs de gran transcendència pràctica, ja que va ocupar diverses càtedres de Química i de Mineralogia (10).

Pel que toca a Antoni Cibat, va ser un dels millors alumnes, que es va doctorar a Aberdeen (Escòcia) i que va efectuar diversos treballs sobre l'oxigen i l'hidrogen.

Posats aquests precedents, veiem que Cibat va tenir sempre un sol vot, que procedia d'un dels jutges que li va ser sempre fidel. Que li donessin la càtedra d'una manera que escarnia el Tribunal qualificador només té dues explicacions. La més benigna seria l'amistat entre Gimbernat i Cibat, nascuda arran de la decisió d'aquest darrer d'anar a Madrid a “ampliar estudios”, cosa que sens dubte va afalagar la vanitat de Gimbernat, com ho palesa un informe adreçat –amb data 6 de desembre de 1794– al rei, on es diu, que “con igual deseo de su propio adelantamiento acaban de dexar sus casas y establecimientos en Cataluña el Dr. en Medicina D. Josef Carulla y el Licenciado D. Antonio Cibat, cirujano latino, no obstante que ambos ejercitaban su facultad respectiva en virtud de sus títulos y se han trasladado a Madrid, manteniéndose a sus expensas, únicamente por seguir las clases de esta Escuela, como lo executan con la mayor puntualidad” (11).

L'altra explicació –més maliciosa– serien les pressions sobre Gimbernat de la maçoneria, a la qual Cibat pertanyia. L'alcaldada –sense precedents en la història del RCC– no s'explica sense la intervenció d'una màfia, de la qual potser el mateix Gimbernat formava part.

La càtedra va començar a funcionar el curs 1796-1797. Almenys, el 20 d'octubre de 1796 es va acordar "comprar las máquinas y bancos para la Física" (12). En els pocs anys que va durar la càtedra tenim notícies de la insistència per part del Claustre que els alumnes estudiessin aquella assignatura. A Damià Tort i Roca –matriculat el 17 de setembre de 1801– se l'obligà a assistir un altre any a les classes de Física malgrat que era un bon estudiant, com ho demostrava el seu expedient entre 1802 i 1806, en què sempre va aprovar amb "Sobresaliente" (13).

Bibliografia

1. Jean Sarrailh. *La España ilustrada de la segunda mitad del siglo xviii*. Fondo de Cultura Económica, Madrid, 1979, p. 110.
2. Gran Enciclopèdia Catalana, I, p. 99.
3. José Aparicio Simón. *Historia del Real Colegio de San Carlos de Madrid*, Aguilar, 1956, p. 29.
4. *Ibidem*, p. 26.
5. AUC. 123, 1.
6. " 123, 2 D.
7. " 123, 5.
8. " 123, 7.
9. Diccionari, núm. 4836.
10. *Ibidem*, núm. 959.
11. José Aparicio Simón, p. 34.
12. AUC. 123, 18.
13. " 174, 101.

Antoni de Gimbernat.
Dibuix de P. Esplugas,
gravat per Juan Amills.

■ El doctorat en Cirurgia mèdica

De sempre, el títol de doctor ha estat una cosa honorífica sense cap repercussió de tipus material. Però a finals del segle XVIII, la consideració social que comportava fer precedir el nom amb el títol de doctor i la seva equiparació amb la noblesa –perquè podien portar un espasí– ser doctor era més important que ara.

Això explica dues coses que van repercutir en el capteniment d'aquells cirurgians i que van consistir a introduir a l'acte del doctorament tota la pompa pròpia de les universitats i a obligar tots els cirurgians militars que volguessin ascendir en llur carrera a "obtenir la borla de Doctor" (1).

En primer lloc, el RCC va mantenir els "doctoraments de pompa" limitats a alumnes molt brillants i que poguessin pagar les despeses que ocasionaria una orquestra que amenitzava l'acte i el cost de l'habilitació del local assenyalat com es feia amb alguns dels que obtenien el premi de final de carrera (2).

Per als altres doctoraments ordinaris el RCC –el 19 de gener de 1797– va engrandir una trona, dalt de la qual el candidat defensava la seva tesi. Però al cap d'un any es va adquirir "un púlpito para los doctoramientos" (3). Previament s'havia comprat "un capirote con su borla", que eren –juntament amb un anell i uns guants– les insígnies que rebia el nou Doctor (4).

Era costum que els alumnes de la universitat preparassin la tesi juntament amb la llicenciatura, de manera que molt sovint entre l'examen de llicenciat i la lectura de la tesi s'hi interposava un espai de temps relativament curt.

La disposició de les autoritats militars de condicionar la possibilitat d'ascens amb l'obtenció del títol va donar lloc a una allau de peticions i a la necessitat de procedir políticament fent els ulls grossos i adhuc atorgant títols de doctor sense altre tràmit que el pagament dels drets, perquè era demanar un impossible una tesi doctoral a gent que feia 25 anys que havien acabat els estudis i les guarnicions dels quals es trobaven en poblacions allunyades d'un centre universitari. Aviat es van començar a atorgar títols de doctor per simple petició. De totes maneres, en un afany de dignificar al màxim aquell títol, van obrir un llibre de registre (que ara porta el núm. 136), on consten la data, el nom i el lloc de naixement del doctorand, que per a major solemnitat està redactat en llatí.

En el decurs dels anys que van de 1796 a 1845 va intervenir en el llibre de registre més d'un redactor, i això es reflecteix en el major o menor domini del llatí. Mostres de bon llatí són els noms de Bitterensis o Vivarensis per indicar que l'interessat era

de Besiers o de Narbona, o el de Pompeyopolis, que correspon a Pamplona; en canvi, és lamentable que Pau Planas i Massadas figuri com a Pablus en comptes de Paulus, que és la traducció llatina correcta de Pau. Una altra llatinada va ser traduir Saragossa (Cesaraugusta) per Siracusa, o posar Mataronensis en comptes d'Illuronensis o Lèrida per Ilerda.

Del llibre de registre hem transcrit solament els primers 244 noms i hem tancat la relació l'any 1845, o sigui, a l'any i mig de la transformació del Col·legi en Facultat de Medicina, per entendre que la majoria dels vuit doctorats l'any 1845 havien estat alumnes del Col·legi. El nombre de doctorats corresponent a cada any és el següent.

Taula 28

1796 – 42	1797 – 13	1798 – 19	1799 – 8
1800 – 2	1801 – 2	1802 – 3	1803 – 1
1804 – 90	1805 – 8	1806 – 6	1807 – 13
1808 – 0	1809 – 0	1810 – 0	1811 – 0
1812 – 0	1813 – 0	1814 – 6	1815 – 40
1816 – 4	1817 – 5	1818 – 10	1819 – 8
1820 – 1	1821 – 1	1822 – 0	1823 – 0
1824 – 1	1825 – 34	1826 – 1	1827 – 2
1828 – 2	1829 – 9	1830 – 7	1831 – 7
1832 – 1	1833 – 8	1834 – 5	1835 – 47
1836 – 3	1837 – 0	1838 – 1	1839 – 2
1840 – 5	1841 – 2	1842 – 8	1843 – 4
1844 – 0	1845 – 33		

Total alumnes: 244

Transcrivim a continuació el llibre 136.

Taula 29

Llista de doctors

*"Tabula in qua descripta manent diplomata Doctoratus per folium et numerum".
"Ordinem Doctorum"*

Data del doctorament	Nom i naturalesa	Data i classe de graduació prèvia
-----------------------------	-------------------------	--

Abreviatures: Anys = a. Mesos = m. Dies = d.

15.2.1796	Manuel Planas i Basomba El Catllar del Conflent	De 9 exàmens 13.7.1771: 25 a.
16.2.1796	Francesc Artigas i Piquer Cervera	De 9 exàmens 21.11.1774: 22 a.

17.2.1796	Josep Vila i Camps Castell de Calonge	De 9 exàmens 11.3.1778: 18 a.
18.2.1796	Manuel Bonafós i Tomasino Tarragona	De 9 exàmens 16.5.1778: 18 a.
19.2.1796	Antoni Sangerman i Fort Molins de Rei	De 9 exàmens 1780: 16 a.
20.2.1796	Josep Rauli i Coll Valls	De 9 exàmens 1780: 16 a.
22.2.1796	Salvi Jover i Mestres Sant Hilari Sacalm	De 9 exàmens 6.12.1777: 19 a.
24.2.1796	Joan Brignet i Pasabosch, Bitterensis D. Occitaniae	Mestre en Arts a Montpeller (1758?) Batx. med. Osca 1794: 2 a.
14.3.1796	Antoni Cibot i Arnautó Cistella	De 9 exàmens 19.12.1792: 4 a.
15.3.1796	Joan Bassas i Compte Vic	De 9 exàmens 20.3.1793: 3 a.
16.3.1796	Nicolás Meca Uceda, Lucena (?) (Còrdoba)	Col. de Cadis?
17.3.1796	Carles Ametller i Clot, Barcelona	Cadis, cir. llat. 12.12.1774: 22 a.
6.4.1796	Josep Sabater, Tarragona	Cadis, cir. llat. 17.10.1769: 27 a.
8.4.1796	Joan Sugranyes Luz (?)	(?)
14.4.1796	Pere Ant. Canals i Maranges Barcelona	De 9 exàmens 2.12.1793: 3 a.
20.4.1796	Narcís Rosés i Masanet, Girona	Metge Zon de l'Hosp. gral. Llic. med. 1784 Dr. med. 1785 a Montpeller: 11 a.
6.5.1796	Josep Torruella i Moreta Bigas	De 2 exàmens 26.11.1770: 26 a.
7.5.1796	Pau Oller i Ferrer Sant Vicenç dels Horts	De 9 exàmens 15.6.1781: 17 a.
14.5.1796	Magí Solà i Grau Oristà	De 9 exàmens 23.3.1793: 3 a.
18.5.1796	Antonio Menà Ojeda Sevilla (?)	(?)

25.5.1796	<i>Pere Manaut i Costa</i> <i>Barcelona</i>	De 2 exàmens 15.11.1771: 25 a.
1.6.1796	<i>Antoni Mestres i Bellera</i> <i>Tremp</i>	De 9 exàmens 24.3.1779: 17 a.
18.6.1796	<i>Pedro Matamoros Pacheco,</i> <i>Ceuta,</i>	De 9 exàmens Comissió Cadis 23.2.1769: 27 a.
20.6.1796	<i>Antoni Rancé,</i> <i>Cartagena</i>	Cir. llat. Cadis 1781: 15 a.
2.7.1796	<i>Francesc Bosomba i Sacasa,</i> <i>Puigcerdà</i>	Batx. med. Osca De 2 exàmens 17.6.1782: 14 a.
6.7.1796	<i>Francisco Martinez,</i> <i>Sevilla</i>	Cir. llat. 1780 Cadis 16 a.
15.7.1796	<i>Josep Jaumandreu i Socas,</i> <i>Vic</i>	De 9 exàmens 12.11.1788: 8 a.
18.7.1796	<i>Pere Pla i Auledas</i> <i>Joanetes (Vic)</i>	De 2 exàmens 7.6.1796: 1 m.
26.7.1796	<i>Miguel Boullosa,</i> <i>Cadís</i>	Cir. llat. 1793: Cadis 3 a.
17.9.1796	<i>José Ramos Muñoz</i> <i>Baena,</i>	De 9 exàmens Comissió Cadis 13.12.1774: 22 a.
19.9.1796	<i>Pascual López Cárdenas,</i> <i>Cadís</i>	Cir. llat. 1780: Cadis 16 a.
20.9.1796	<i>Andrés de Martos de Espejo</i> <i>Córdoba</i>	Cir. llat. 1778 Cadis 18 a.
22.9.1796	<i>Eugenio de la Peña,</i>	Cat. de Madrid ?
24.9.1796	<i>José Abades</i> <i>Adrada</i>	Latino, Cadis ?
30.9.1796	<i>Miguel Flórez de Llano,</i> <i>Cangas de Tineo</i>	Llic. cir. mèd. 16.6.1796: 3 m.
6.10.1796	<i>Liborio Dionisio de Pelleport,</i> <i>Madrid</i>	Llic. cir. mèd. ?
13.10.1796	<i>Joaquín Diego y Bueno</i> <i>Robledo (Albacete)</i>	(?)
20.10.1796	<i>Antonio García Puga,</i> <i>Cazalla (Sevilla)</i>	Cir. llatí Cadis?
21.10.1796	<i>Josep Ridecós</i> <i>Sant Hilari</i>	9 exàm. 6.4.1778: 18 a.
24.10.1796	<i>Domènec Bover,</i> <i>Barcelona</i>	9 exàm. 23.6.1786: 10 a.

26.10.1796	Francisco de Vilchez, Bornos (Sevilla)	Cir. llat. Cadis 1772: 24 a.
22.12.1796	Diego López Ruiz, Tarifa	Cir. llatí Cadis?
3.2.1797	Rafael March i Estradé Reus	9 exàm. 22.7.1776: 21 a.
14.2.1797	Pedro Díaz Giráldez, Villafranca de los Barros	Madrid ?
22.3.1797	Pedro Laplana Loriente Barbastro	9 exàm. 22.3.1790: 7 a.
18.5.1797	Pau Capdevila La Llacuna	9 exàm. 18.10.1788: 9 a.
12.6.1797	Francisco Javier de Córdoba Espejo (Córdoba)	(?)
8.7.1797	Bartomeu Bover, Ciutat de Mallorca	Llic. cir. mèd. 19.1.1797: 6 m.
11.8.1797	Joaquín Cano Morilla Saragossa	Cir. llatí? Saragossa?
12.8.1797	Francisco Cano Morillo Saragossa	Cir. llatí? (?)
22.6.1797	Josep Fornis i Julià,	Llic. cir. mèd. 1797
14.7.1797	José Portillo, Puerto de Sta. María,	9 exàm. per comissió Mèxic 1770: 27 a.
18.8.1797	Antonio Carrasco Múrcia?	(?)
10.10.1797	Antonio Pina Fixer Saragossa	9 exàm. 2.6.1766: 31 a.
10.11.1797	Antonio España, Tarifa	Cir. llatí Cadis 1775: 22 a.
1.2.1798	Josep M. ^a Galaup i Pallàs Manlleu	9 exàm. 20.6.1795: 3 a.
10.2.1798	Antonio Fauverge, Saint Adeol (Narbona)	Maître des Arts. Montpellier 1786: 12 a.
19.2.1798	Paulí Palau i Gené, Fonts [Osca]	Llic. med. 1798
3.3.1798	Antoni Roma i dels Horts, Sant Pere de Roda	Llic. cir. mèd. 13.10.1796: 2 a.
12.3.1798	Raimon Sarrais i Ferrer, Agramunt	9 exàm. 11.10.1776: 22 a.
20.3.1798	Bruno Roig i Boix Barcelona	9 exàm. 28.11.1774: 24 a.

29.3.1798	Antonio Serrano Rubio, Màlaga	Cir. llatí Cadis 1787?
30.3.1798	José Lacambra Fornillos	(?)
2.4.1798	Juan Navas, Archidona	Cir. llatí Cadis 1770: 28 a.
21.4.1798	Josep M. ^a Turlan i Massana, Tortosa	Llic. cir. mèd. 1797: 1 a.
15.5.1798	Raimon Alegret, Vilanova i la Geltrú.	Cir. rom. Vegeu comentari
15.6.1798	Manuel Moreno Rodríguez Orón (Burgos)	9 exàm. Com. Cadis 16.6.1774: 24 a.
1.8.1798	Francesc Borràs i Montaner, Falset	Cir. llat. San Carlos 1793: 5 a.
10.10.1798	Marià Rivas Esparreguera	Cir. llat. Cadis 1758: 40 a.
15.10.1798	José Piernas (?)	(?)
20.10.1798	Francesc Saleta i Cahors Alp	2 exàm. 12.10.1798: 8 d.
25.10.1798	Ignasi Ameller i Ros Barcelona	2 exàm. 19.10.1798: 6 d.
15.11.1798	Cornelio Benedicto Rodríguez Madrid	(?)
18.11.1798	Eusebio Bueno Martínez Madrid	(?)
3.2.1799	Mariano Corbella La Seu d'Urgell	Era, Rom. (1777) Exam Filosofia 4.1.1799: 1 m.
18.3.1799	Antonio Lavedan i Gallart Lleida	Llat. 2 exàm. 21.10.1769: 30 a.
19.3.1799	Santiago Conde (?)	9 exàm. llat. Com. Madrid 31.1.1772: 27 a.
11.4.1799	Sebastià Loche (?)	(?)
12.4.1799	Domènec Miralpeix i Morros Els Prats de Rei	2 exàm. 12.3.1787: 12 a.
19.4.1799	Antonio Hernández (?)	(?)
17.5.1799	Raimon Vidal i Carbonell Guissona	9 exàm. 19.7.1777: 22 a.

7.11.1799	Jean Dumoulin et Somelle Perigús (Périgueux)	(?)
7.4.1800	Jaume Alibau i Fabregat, Sant Celoni	Rom. 2 exàm. 19.5.1791: 2 a.
8.4.1800	Joan d'Orsà i Mariat Gerri de la Sal	(?)
29.10.1800	Adrià Gausa i Creix Reus	2 exàm. 19.12.1776: 24 a.
13.11.1800	Josep Soler i Cosp La Pobla de Lillet	2 exàm. 26.6.1798: 2 a.
3.4.1802	Lorenzo Díaz González Màlaga	(?)
2.6.1802	Manuel Rodríguez Caramanzana Villalpando	9 exàm. 15.7.1791: 11 a.
18.7.1802	Bartolomé Antonio de Salas Jubrique	(?)
20.12.1802	Josep M. ^a Vallet i Gatell, Tarragona	Llic. cir. mèd. San Carlos 1802
19.11.1803	Rafael Sagaz, Girona	Rom. Batx. Filosofia 1798:5 a.

Suorum doctorum (de Chirurgia)

28.3.1805	Josep Manuel de Capdevila Barcelona	Llic. 2 exàm. 19.6.1799: 6 a.
7.11.1805	Joan Soler i Sampere Manresa	Llic. cir. mèd. 2, 7 i 9.10.1805: 1 m.
18.11.1805	Juan Exarque Juan Mirambel (Tèrol)	Llic. cir. mèd. 14.2.1805: 9 m.
28.11.1805	Magí Alegret i de Gallí Vilanova i la Geltrú	Llic. cir. mèd. 30 i 31.10.1805: 1 m.
9.12.1805	Antoni Coroleu Barcelona	Llic. cir. mèd. 5 i 7.11.1805: 1 m.
21.12.1805	Josep Domènech Torruel Cervera	Llic. cir. mèd. 28.6.1805: 6 m.
22.12.1805	Josep Aguirre Monistrol de Montserrat	Llic. cir. mèd. 7 i 8.11.1805: 1 m.
23.12.1805	Joaquim Pardas Corçà	Llic. cir. mèd. 8 i 13.11.1805: 1 m.
9.1.1806	Nicolau Martí i Pallarès Cambrils	Llic. cir. mèd. 6, 7 i 17.10.1805: 3 m.

19.3.1806	Francesc Codinach Granger Barcelona	2 exàm. 1766 Llic. cir. mèd.1799: 40 a.
14.7.1806	Llorenç Riera Sant Llorenç Savall	Llic. cir. mèd. 16.6 i 2.7.1806: 12 d.
15.7.1806	Leopold Bova Barcelona	Llic. cir. mèd. 17.6 i 2.7.1806: 13 d.
17.7.1806	Francesc Abreu Famadas Sant Andreu de Palomar	Llic. cir. mèd. 18.6 i 3.7.1806: 14 d.
18.7.1806	Joan Carbó Calsa Cassà de la Selva	Llic. cir. mèd. 19 i 6 i 3.7.1806: 15 d.
13.4.1807	Jaume Brancós Roig Rupià	Llic. cir. mèd. 11.6.1792: 15 a.
10.6.1807	Rafael Nadal i Lacaba Barcelona	Llic. cir. mèd. 20 i 22.5.1807: 18 d.
30.6.1807	Antonio Argobejo Cadís	(?)
9.7.1807	Antoni Casadevall Rabassa Maçanet de la Selva	Llic. cir. mèd. 21 i 25.11.1806: 8 m.
15.10.1807	Antonio Cerés Piña Madrid	Llic. cir. mèd. 22, 6 i 6.10.1807: 9 d.
22.10.1807	Damià Tort i Roca Molins de Rei	Llatí nova Ord. 22.6 i 7.10.1807: 15 d.
25.10.1807	Joan Colomer Perera Pla (Barcelona)	Llic. cir. mèd. 23.6 i 8.10.1807: 17 d.
5.11.1807	Francesc Oliva (?) Besalú	
9.11.1807	Raimon Rogé Margalef	Llic. cir. mèd. 25.6 i 12.10.1807: 27 d.
16.11.1807	Antoni Mayner Vilafranca del Penedés	Llic. cir. mèd. 26.6 i 13.10.1807: 27 d.
19.11.1807	Antoni Saló Castelló d'Empúries	(?)
3.12.1807	Jaime Boutin Algesires	Llic. cir. mèd. 30.6 i 16.10.1807: 2 m.
17.12.1807	Josep Guasch Olestia Porrera	Llic. cir. mèd. 23.6.1807: 6 m.
13.10.1814	Damià Verger i Frau Ciutat de Mallorca	Llic. cir. mèd. 3.9.1814: 1 m.
10.11.1814	Marià Morey i Rosselló Ciutat de Mallorca	Llic. cir. mèd. 12 i 13.7.1814: 4 m.

17.11.1814	Raimon Capdevila Massana Ciutat de Mallorca	Llic. cir. mèd. 7 i 8.6.1814: 5 m.
1.12.1814	Esteve Crous i Bonmatí Barcelona	Llic. cir. mèd. 3.9.1812: 2 a.
2.12.1814	Magí Berdós i Marcó Barcelona	Llic. ?
15.12.1814	Jaume Planas i Masadas Barcelona	Llic. cir. mèd. 27 i 28.6.1814: 6 m.
10.3.1815	Cosme Matabosch i Geral Les Preses	(?) Llic. cir. mèd. 27 i 28.6.1814: 9 m.
15.6.1815	Bartomeu Obrador i Obrador Felanitx	Llic. cir. mèd. 19.5.1815: 26 d.
26.9.1815	Joan Galí i Sanauja Tortosa	Batx. Arts 1804 Cir.llat. 12.3.1812: 3 a.
7.12.1815	Fidel Malvehí i Sala Igualada	Llic. cir. mèd. 10.1.1815: 11 m.
14.12.1815	Francesc Solà i Grau Oristà	Llic. cir. mèd. 29.5 i 5.6.1807: 8 a.
15.12.1815	Marià Berdós i Lleó Barcelona	Llic. cir. mèd. 17.10.1815: 2 m.
19.12.1815	Joaquim Font i Solà Santa Coloma de Farners	Llic. cir. mèd. 11.9.1813: 3 m.
1.3.1816	Mateu Rubi i Isern Ciutat de Mallorca	Rom. Palma Mall. 3.9.1814 (Mat. mèd.): 2 a.
21.3.1816	Salvador Borràs i Compta Barcelona	Llic. cir. mèd. 9.9.1814: 2 a.
4.4.1816	Francesc Trasserra i Puig Valls	(?)
2.5.1816	Cosme Biderman i Borson Barcelona	Llic. cir. mèd. 4 i 5. 12.1815: 5 m.
4.3.1817	Joan Ribot i Ferrer Borrassà	Llic. cir. mèd. 3,7 i 23.10.1807: 10 a.
17.4.1817	Joan B. Foix i Gual Barcelona	Llic. cir. mèd. 2 i 7, 3.10.1807: 10 a.
21.4.1817	Esteve Oms i Riquer Barcelona	Llic. cir. mèd. 19 i 20.12.1814: 3 a.
25.9.1817	Antoni Escayola i Alsina Sallent	Llic. cir. mèd. 27 i 28.1.1814: 3 a.
16.10.1817	Rafael Forns i Portella Sant Boi de Llobregat	Llic. cir. mèd. 20 i 21.12.1814: 3 a.

8.1.1818	<i>Petrus Vieta Gibert</i> <i>Llavaneras</i>	<i>Llic. cir. mèd. 9 i</i> <i>12.10.1804: 14 a.</i>
22.1.1818	<i>Antoni Fullà i Ribes</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 13 i</i> <i>14.2.1817: 1 a.</i>
5.2.1818	<i>Pablus Planas i Masadas</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 24</i> <i>i 27.9.1817: 5 m.</i>
14.3.1818	<i>Josep Ribes i Gallisans</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd.</i> <i>20.9.1814: 4 a.</i>
4.6.1818	<i>Bernat Ribes i Gallisans</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 23</i> <i>i 24.12.1817: 6 m.</i>
14.5.1818	<i>Raimon Frau i Armendàriz</i> <i>Ciutat de Mallorca</i>	<i>Llic. cir. mèd.</i> <i>27.3.1818: 2 m.</i>
18.6.1818	<i>Vicenç Boneu i Coy</i> <i>Ager</i>	<i>Rom. 11 i 12.8.</i> <i>1814. Batx.cir.mèd.</i> <i>1.5.1818: 1 m.</i>
8.10.1818	<i>Francesc Juanich i March</i> <i>Granollers</i>	<i>Batx. 1817: 1 a.</i>
26.11.1818	<i>Martí Altès i Casals</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 13</i> <i>i 14.1.1818: 10 m.</i>
17.12.1818	<i>Josep Trulls i Bransi</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 15</i> <i>i 17.7.1818: 5 m.</i>
4.2.1819	<i>Gaietà Rauli i Julià</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 22.12.</i> <i>1817 i 25.9.1818: 5 m.</i>
25.2.1819	<i>Josep Mascaró i Cros</i> <i>Argelaguer</i>	<i>Llic. cir. mèd. 16</i> <i>i 17.10.1818: 4 m.</i>
3.4.1819	<i>Josep Mompou i Grau</i> <i>Benissanet</i>	<i>Llic. cir. mèd. 17</i> <i>i 23.3.1819: 10 d.</i>
8.4.1819	<i>Rafael Andreu i Montaña</i> <i>Tarragona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 26</i> <i>i 27.9.1814: 5 a.</i>
29.5.1819	<i>Francesc Campins i Ponsirenas</i> <i>Sant Genís de Vilassar</i>	<i>Llic. cir. mèd. 26.3</i> <i>i 2.4.1819: 1 m.</i>
5.6.1819	<i>Joan Torrents i Cerdà</i> <i>Sant Genís de Plegamans</i>	<i>Llic. cir. mèd. 30.4 i</i> <i>7.5.1819: 1 m.</i>
12.6.1819	<i>Josep Roviraita i Isern</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 24 i</i> <i>27.5.1819: 1 m.</i>
4.12.1819	<i>Joan Drument i Millet</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. cir. mèd. 13 i</i> <i>19.11.1819: 15 d.</i>
14.12.1820	<i>Joan Ricart i Mallol</i> <i>Calella</i>	<i>Llic. cir. mèd. 22.9</i> <i>i 25.10.1819: 1 a.</i>
1.2.1821	<i>José Ant. Fernández Vallejo</i> <i>Hijas (Valle de Taranzo)</i>	<i>Llic. cir. mèd. 13</i> <i>i 14.12.1820: 2 m.</i>

18.3.1824	Josep Castañer i Vila Banyoles	Llic. cir. mèd. 8 i 10.12.1823: 3 m.
20.2.1825	Joan Barret i Furtí Barcelona	Llic. cir. mèd. 27 i 23.6.1818: 7 a.
4.2.1825	Pere Llorens i Fàbrega Mieres (Girona)	Llic. cir. mèd. 9.10 i 5.11.1819: 6 a.
17.3.1825	Jaume Borus i Loda Giustinici (Albenga)	Rom. 1813 Batx. 5.3.1825: 12 d.
18.6.1825	Félix Soler i Casals Sabadell	Rom. 1811 Llic. cir. mèd. 20.11.1824: 7 m.
11.11.1826	Marti Mundet i Puig Fornells	Llic. cir. mèd. 21, 22 i 24.9.1832: 6 a.
5.3.1827	Francesc Florit i Milà Vilafranca del Penedès	Sagn. 1824 Llic. cir. mèd. 16 i 17.5.1825: 2 a.
23.6.1827	Joan Alabert i Bruguera Barcelona	Llic. cir. mèd. 12 i 17.11.1827: 5 m.

In ordine doctorum medico-chirurgiae Facultatis

8.8.1828	Francesc Juanich i March (?) Granollers	
28.10.1828	Joaquim Hysern i Molleras Banyoles	Llic. med. i cir. 17, 20,21.10.1828: 7 d.
19.2.1829	Josep Santonja i Bruguera Barcelona	Llic. med. i cir.22, 24,25.10.1828: 4 m.
9.4.1829	Andrés Cabra i Archer Sant Feliu de Guixols	Llic. med. i cir.18 i 20.3.1829: 19 d.
1.5.1829	Boi Ballart i Soler Pau	Llic. med. i cir. 11 i 14.12.1819: 10 a.
4.6.1829	Eudald Reynés i Sabater Tortellà	Llic. med. i cir. 20 i 25.10.1826: 3 a.
21.9.1829	Francesc Folch i Amic Granada	Llic. cir. mèd. 28,6 i 1.7.1824: 5 a.
16.11.1829	Josep O. Navarra i Valentí Barcelona	Llic. med. i cir. 28, 29 i 30.9.1829: 2 m.
17.11.1829	Pere Maranges i Pi Sant Mori	Llic. med. i cir. 29, 30 i 31.10.1829: 17 d.
19.11.1829	Fermín Bertolin Escario Villamayor (Saragossa)	Rom. (Mat. mèd.) 9. 6.1819: 10 a.
26.11.1829	Antoni Roma i San German Sant Feliu de Llobregat	Llic. med. i cir. 1.8.1815: 14 a.

23.4.1830	<i>Francesc Moragues i Anglada</i> <i>Arles (Perpinyà)</i>	<i>Llic. med. i cir. 19</i> <i>i 20.4.1818, 12 a.</i>
2.10.1830	<i>Raimon Yáñez i Girona</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. med. i cir. 28.9</i> <i>i 25.10.1819: 11 a.</i>
7.10.1830	<i>Eudald Raguer i Batlle</i> <i>Ripoll</i>	<i>Batx. med. cir.</i> <i>6.7.1829: 1 a.</i>
28.10.1830	<i>Josep Santacana i Faura</i> <i>Martorell</i>	<i>Llic. med. i cir. 28</i> <i>i 29.11.1828: 2 a.</i>
29.10.1830	<i>Jaume Font i Carbonell</i> <i>Mataró</i>	<i>Llic. med. i cir.</i> <i>6.7.1829: 1 a.</i>
11.11.1830	<i>Josep O. Mujal i Font</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. med. i cir. 22,</i> <i>24 i 25.10.1828: 2 a</i>
25.11.1830	<i>Joan Vieta i Sastre</i> <i>Llavaneras</i>	<i>Llic. med. i cir. 19,</i> <i>20 i 21.9.1831: 1 a.</i>
2.5.1831	<i>Pere Vieta i Gibert</i> <i>Llavaneras</i>	<i>Llic. cir. mèd.9,</i> <i>12.10.1804: 27 a.</i>
6.7.1831	<i>Francesc Sagués Insansé</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. med. i cir. 29,</i> <i>30 i 31.10.1828: 3 a.</i>
26.9.1831	<i>Raimon Ferrer i Garcés</i> <i>Aitona</i>	<i>Llic. med. i cir.</i> <i>25.10.1830: 1 a.</i>
1.10.1831	<i>Bartomeu Bell-lloch i Gratacós</i> <i>Santa Coloma de Farners</i>	<i>Llic. med. i cir.</i> <i>25.9 i 27.10.1819: 12 a.</i>
1.10.1831	<i>Fernando Weyler y Laviña</i> <i>Madrid</i>	<i>Llic. med. i cir.</i> <i>22 i 23.6.1829: 3 a</i>
19.10.1831	<i>Pere Arola i Carner</i> <i>Calders</i>	<i>Llic. med. i cir.</i> <i>14 i 15.6.1824: 7 a.</i>
20.12.1831	<i>Narcís Pou i Estefanell</i> <i>Sant Andreu de Palomar</i>	<i>Llic. med. i cir.</i> <i>7 i 21.10.1818:13 a.</i>
2.7.1832	<i>Francesc Ferrer i Cortés</i> <i>Sant Esteve de Palautordera</i>	<i>Llic. med. i cir. 26</i> <i>27 i 28.9.1831: 10 m.</i>
11.7.1833	<i>Pere Felip Monlau i Roca</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. med. i cir. 28,</i> <i>29 i 30.11.1831: 2 a</i>
10.10.1833	<i>Joan Illa i Sellabona</i> <i>Sant Pere de Torelló</i>	<i>Llic. med. i cir. 16,</i> <i>17.9. i 5.10.1833: 5 d.</i>
6.11.1833	<i>Josep Baroy i Bardolet</i> <i>Olot</i>	<i>Llic. med. i cir. 30.</i> <i>9.1832 i 1.5.1833: 6 m.</i>
17.11.1833	<i>Wenceslao Picas López</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. med. i cir. 3,</i> <i>5 i 6.9.1831: 2 a.</i>
21.11.1833	<i>Francisco Coronado Ruipérez</i> <i>Barcelona</i>	<i>Llic. med. i cir. 11 i</i> <i>12.9 i 3.10.1833:1 m.</i>

- 27.11.1833 Josep Artís i Rocamora
Reus
Llic. med. i cir. 18,
19.9 i 7.10.1833: 1 m.
- 21.12.1833 Fco. Tomàs Soler i Mestres
Barcelona
Llic. med. i cir. 18,
19 i 21.10.1833: 2 m
- 31.12.1833 Pere Casellas i Coll
Torroella de Montgrí
Llic. med. i cir. 16
i 17.10.1827: 5 a.
- 11.1.1834** Francesc Pratosí Piedrafita
Jaca
Llic. med. i cir. 20
i 21.12.1833: 20 d.
- 23.4.1834 Bonaventura Guàrdia Casals
Barcelona
Batx. 6.7.1829:
5 a.
- 10.5.1834 Tadeo Lapuente Puyol
Ciutat de Mallorca
(?)
- 27.11.1834 Tomàs Mer i Serra
Barcelona
Llic. med. i cir. 18,
19 i 20.10.1832: 2 a
- 5.12.1834 Josep Castells i Comas
Sant Boi de Llobregat
Llic. med. i cir. 1,2 i
3.10.1834: 2 m.
- 18.3.1835** Marcellí Andrés i Bernat
Vilafranca del Cid
Llic. med. i cir. 2,
3 i 4.10.1834: 5 m.
- 13.4.1835 Pastor Rosés i Sors
Barcelona
Llic. med. i cir. 4,
5 i 6.9.1834: 7 m.
- 18.4.1835 Marià Graells de la Güera
Tricio (Calahorra)
Llic. med. i cir. 13,
14 i 15.11.1834: 5 m
- 27.11.1835 Joaquim Bosch i Espinós
Barcelona
Llic. med. i cir. 21
i 22.1.1833: 2 a.
- 27.11.1835 José Canuto de Agós y Badostain
Villava (Pompeyópolis)
Llic. cir. mèd.
8.5.1828: 7 a.
- 28.2.1836** Pere Carreras i Pujol
Pierola
Llic. med. i cir. 18,
19 i 20.4.1833: 3 a.
- 6.3.1836 Antoni Codina i Febrés
Barcelona
Rom. 1823 i Llic.
med. i cir. 15, 16.2.1836: 20 d.
- 10.3.1836 Francesc Aleñà i Suardell
Tordera
Llic. med. i cir.
8 i 9.3.1836: 1 d.
- 18.2.1838** Ignasi Oliva i Serrapiñana
Barcelona
Llic. med. i cir. 2,4
i 5.5.1832: 6 a.
- 27.1.1839** Joaquim Saladrigas Ferreras
Capellades
(?)
- 29.11.1839 Miguel Escudero Galdeano
Tudela
Llic. med. i cir. 22,
23 i 24.10.1839: 1 m
- 2.2.1840** Joaquim Esplugas i Xicart
Ciutat de Mallorca
Llic. med. i cir. 30,
9 i 1 i 3.10.1839: 4 m.

17.5.1840	Jacint Riba i Agustí Fontrubí	Llic. med. i cir. 3,4 5.11.1831: 9 a.
15.11.1840	Esteve Centena i Valls Barcelona	Llic. med. i cir. 17, 19 i 20.10.1840: 25 d.
22.11.1840	Josep Cezat i Caparà Barcelona	Llic. med. i cir. 25, 26 i 27.10.1840: 25 d.
29.11.1840	Joan Duran i Sagrera Canet de Mar	Llic. med. i cir. 6, 7 i 9.11.1840: 20 d
18.4.1841	Ferran Masià i Serret La Seu d'Urgell	Llic. med. i cir. 4,7 9.12.1840: 4 m.
24.9.1841	José Ballesteros Mata Arenys de Mar	Llic. med. i cir. 15, 16 i 17.12.1840: 9 m
6.2.1842	Enrique Nicolás Domènech Barcelona	Llic. med. i cir. 8,9 i 10.11.1841: 3 m.
17.2.1842	Joaquín Torroja i Simó Reus	Llic. med. i cir. 18, 19 i 21.10.1839: 3 a
3.4.1842	Francesc Balaguer i Callís Barcelona	Llic. med. i cir. 24, 25 i 26.1.1842: 3 m.
8.5.1842	Antoni Coca i Cirera Igualada	Llic. med. i cir. 18.10.1841: 6 m.
28.8.1842	Josep Gatiús i Pons Albons	Llic. med. i cir. 12, 13 i 15.10.1838: 4 a
25.9.1842	Pere Pujolà i Fages Barcelona	Llic. med. i cir. 16, 17 i 18.12.1841: 9 m
24.12.1842	Francesc Pujals i Moré Tossa de Mar	Llic. med. i cir. 6, 7 i 8.10.1842: 1 m.
24.12.1842	Pere Baiges i Torroja Reus	Llic. med. i cir. 30.9 i 7,8.10.1840: 2 a.
23.1.1843	Miguel Tarraguera Castro La Corunya	Llic. med. i cir. 5 i 7.1.1840: 3 a.
29.1.1843	Miquel Guitart i Buch Calella	Llic. med. i cir. 4, 5 i 7.11.1843: 10 m.
25.5.1843	Miguel Colmeiro Penido Santiago de Compostel·la	Llic. med. i cir. 15, 16 i 17.12.1842: 5 m.
10.7.1843	Eugenio Herrero Navas Frigiliana (Màlaga)	Llic. med. i cir. 6 i 7.7.1843: 3 d.
6.7.1845	Agustín Morte Gómez Xèrica	Sagn. 1834 Llic. med. i cir. 3, 4 i 6.12.1841: 4 a.
23.11.1845	Pere Terrada i Font Vilafranca del Penedès	Llic. med. i cir. 26 i 27.9. i 9.10.1833: 12 a.

23.11.1845	Carles de Silònz y Ortiz Cadis	(?)
23.11.1845	Antoni Navarra i Valentí Barcelona	Llic. med. i cir. 21 i 23.9. i 1.10.1841: 4 a.
30.11.1845	Benigno Armendáriz Aspurz Olite (Navarra)	Llic. med. i cir. 3, 4 i 5.7.1838: 7 a.
7.12.1845	Raimon Plana i Cunill Barcelona	Llic. med. i cir. 16, 17 i 18.12.1828: 17 a
7.12.1845	Gaietà Cruixent i Lalbi Mataronis	Llic. med. i cir. 7 i 8.11.1845: 1 m.
14.12.1845	Antoni Gomis i Mestre Reus	Llic. med. i cir. 21, 23 i 25.11.1844: 11 m

Comentaris

Distribució per anys

En els quatre primers anys es van atorgar 82 títols, o sigui, amb una mitjana de 20,5 per any, mentre que en la resta d'anys la mitjana va ser tan sols d'un 3,64. L'altre fet constatable són les baixes xifres registrades els anys que van de 1800 a 1804 i la nul·la atorgació de títols durant els sis anys de la Guerra de la Independència.

La manca de títols de 1808 a 1814 obeeix a raons òbvies. Els pocs atorgats de 1800 a 1804 es deuen a la paralització conseqüència de l'anul·lació del projecte d'unificació dels estudis de medicina i cirurgia de 1799-1800, que de fet va prohibir que els col·legis de cirurgia poguessin atorgar doctorats. No va ser fins la nova reglamentació de 1804 que ho va tornar a autoritzar. En efecte, el zero de 1804 va seguir pels 8, 6 i 13 doctorats dels anys següents.

Examinem ara l'abundància de títols atorgats durant els quatre primers anys.

L'anarquia. El cas de Flórez de Llano

La causa d'aquesta allau ja l'hem explicat: la concessió del títol als cirurgians llatins de 2 a 9 exàmens i a tots els llicenciats en Cirurgia mèdica que ho demanessin. Però això encara hauria estat mitjanament correcte. El pitjor de tot va ser el cas (que va obrir precedent) de Miguel Flórez de Llano. Des de Madrid (16 de juny de 1796) es va manar que li atorguessin el títol de "Licenciado" i immediatament el de "Doctor en Cirurgia mèdica" tots dos sense examen. Encara més, el tal Flórez de Llano ni es

va molestar a desplaçar-se a Barcelona. Submisament els del RCC van contestar que "lo harán en quanto se presente su apoderado" (5).

La concessió d'aquest "privilegi" va originar un bon nombre de peticions, algunes d'absurdes, com la de Raimon Alegret el 3 de novembre de 1796, que va demanar que el fessin doctor essent així que no era ni llicenciat i que ni tan sols tenia el batxillerat en Llatinitat¹ (6). Va venir una autèntica munió de gent que demanava ser doctor. Heus ací uns quants noms: Joaquín Trosillo y Cano (8 de juny de 1797) (7); Francesc Janer, cirurgià del Regiment de Cavalleria de Farnesio, en fer la petició per doctorar-se se li va advertir que era romancista i, per tant, no hi tenia dret (23 d'agost de 1798) (8).

El 4 de gener de 1799 Mariano Corbella va demanar que se li apliqués el mateix tracte que a Flórez de Llano i li van contestar afirmativament (9). De manera semblant el Col·legi es va captenir amb Josep Soler, cirurgià del Regiment d'Infanteria de Borbón que es va limitar a pagar els drets sense examen de cap mena.

Enmig d'aquesta "depreciació" dels títols atorgats per l'escola es va fer córrer la notícia que el Protomedicat atorgava títols de "licenciado en Cirugía" als que tenien aprovats dos anys de Medicina i havien practicat cirurgia al costat d'un mestre reva- lidat (19 de gener de 1797) (10).

Aquesta notícia no va passar de ser una fantasia, però durant bastants anys va continuar la "generositat" en la concessió dels títols de doctor. Un exemple el va constituir Joan Galí Sanahuja. Era de Reus i l'any 1804 es va matricular al RCC. (11) i el 27 de setembre d'aquell any va aprovar el batxillerat en Arts i va ser nomenat alumne intern (12). Quan va esclatar la Guerra de la Independència havia aprovat el 4rt curs. Va deixar l'Escola i el 12 de març de 1812 es va examinar a Argenton de romancista de dos exàmens.² El cas és que al cap de tres anys i mig, des de la loca-

¹ El cas d'Alegret és paradigmàtic de l'arbitrarietat amb què es procedia en moltes ocasions. Raimon Alegret havia obtingut el títol de cirurgià romancista "sin haber cursado estudios en el Colegio" el 24 de desembre de 1769. Per això va ser-li negat el doctorat. Amb data 3 de novembre de 1796 va tornar a insistir i va aconseguir que li fos canviat el seu títol pel de llicenciat en Cirurgia mèdica i que el títol de doctor li donessin gratuïtament per haver ocupat durant quatre mesos el càrrec de cirurgià consultor en el front d'Aragó en la guerra contra la Convenció. Finalment, se li concedí tot el que demanava amb data 15 de maig de 1798. L'explicació d'aquesta arbitrarietat (concedida "sin que sirva de exemplar") era que Alegret estava casat amb una germana de Leonard Gallí que era vocal de la Junta Superior Gubernativa.

² Això és el que consta al Llibre 140 foli 10. Creiem que es tracta d'un error, ja que era un bon estudiant i tenia aprovat el batxillerat en Arts.

litat de Ceret (a la Cerdanya nord), demana el títol de doctor i li donen el 26 de setembre de 1815, sense moure's de Ceret (13).

Dues classes de doctors

Si mesurem el temps transcorregut entre l'obtenció de la llicenciatura i el doctorat, ens adonarem que fins als anys 1802-1805 predominen els que es doctoren al cap de 25 anys de la graduació prèvia. A partir d'aquestes dates i, sobretot, passats els anys de la Guerra del Francès, són més abundants els casos "normals", és a dir, aquells que superaven l'examen de llicenciatura i al cap de mesos o com a màxim un any es doctoraven.

<i>Període</i>	<i>Més de 2 anys</i>	<i>Menys de 2 anys</i>
<i>1796-1803</i>	<i>54</i>	<i>9</i>
<i>1805-1843</i>	<i>44</i>	<i>94</i>

Estrangers i "castellans"

En la nostra llista hi figuren cinc estrangers.³ Són els següents per ordre d'inscripció. Joan Brignet i Pasabosch. Era cirurgià de les guàrdies valones des del 4 de gener de 1759 i pertanyia a una família diversos membres de la qual havien ocupat el mateix càrrec (14). Va exhibir el títol de Mestre en Arts de la Universitat de Montpeller i li va ser reconegut, tant que el 10 de març de 1779 el van nomenar graduat honorari del RCC (15).

Antoni Fauverge també era "Maître es Arts" per Montpeller de l'any 1786. Doctorar-se al RCC de Barcelona no tenia altre objectiu que poder progressar en la seva carrera militar.

Jean Demoulin et Somelle, natural de Perigús, estava al servei del Regiment suís de Betschard i va tenir una actuació molt destacada en la Guerra de la Independència (va penetrar a Girona durant el 3er setge amb una columna de socors) (16).

Jaume Borús i Loda era un italià que als seus trenta anys es va matricular al RCC el 4 d'octubre de 1805. Va aprovar (amb "Sobresaliente") els dos primers cursos: (exàmens de juny de 1806 i 1807) i no va examinar-se de 3er al juny de 1808 perquè es va incorporar a l'Exèrcit dels patriotes, on va tenir una actuació molt destacada (17). Durant la guerra (15 i 16 de desembre de 1813) va obtenir la graduació de cirurgia

3. Assenyalem Cosme Biderman Borson; malgrat els dos cognoms de clara ètnia germànica, havia nascut a Barcelona.

romancista de 2 exàmens. Deuria fer mèrits en la lluita contra els liberals, perquè el 5 de març de 1825, amb solament un examen de Matèria mèdica li van atorgar la graduació de llicenciat en Cirurgia mèdica i catorze dies més tard el títol de doctor.

El cinquè –i darrer– va ser Francesc Moragues i Anglada, un català d'Arles, cirurgià dels regiments suïssos de Betschard i Zais, que va arribar a Espanya amb el títol de batxiller en Cirurgia per Montpeller. El RCC de Barcelona li va atorgar el 21 d'octubre de 1818 la llicenciatura i el 1830 el doctorat (18).

Respecte als doctors no catalans, ja hem dit dues coses. La primera, que van ser molt pocs els alumnes de fora de Catalunya fins al 1795. Per contra, a partir d'aquesta data i, sobretot, després de 1814 la proporció de gent de totes les regions espanyoles va anar augmentant. La segona, la constatació que durant el segle XVIII van ser bastants els graduats de Cadis que obtenien el títol de llatí –gairebé sempre de 9 exàmens– al Col·legi de Barcelona.

Molts d'aquests "llatins" examinats "por comisió", van demanar posteriorment també el títol de doctor. Citem-ne a tall d'exemple. Pedro Matamoros Pacheco, llatí de 9 exàmens "por comisió" a Cadis el 23 de febrer de 1769, doctorat el 18 de juny de 1797, o sigui, al cap de 28 anys. José Ramos Muñoz, llatí de 9 exàmens "por comisió" a Cadis el 13 de desembre de 1774 i doctorat el 17 de setembre de 1796. José Portillo, d'El Puerto de Santa María, antic graduat de Cadis que es va examinar "por comisió" a Mèxic al desembre de 1770 i doctorat el 14 de juliol de 1797.

Diguem també que la distribució dels 238 espanyols per regions va ser l'expressada al costat.

Taula 31	
<i>Catalans</i>	170
<i>Andalusos</i>	24
<i>(Un era de Ceuta)</i>	
<i>Castellans</i>	11
<i>(Un era de Cantabria)</i>	
<i>Mallorquins</i>	9
<i>Aragonesos</i>	8
<i>Navarresos</i>	3
<i>Murcians</i>	2
<i>Gallecs</i>	2
<i>Valencians</i>	1
<i>Asturians</i>	1
<i>Extremenys</i>	1
<i>(?)</i>	6
	238

L'alta qualitat acadèmica dels doctors després de 1805

Una observació per acabar. Ens referim a l'alta qualitat acadèmica dels que –a partir de 1805– cuidaven d'obtenir el títol de doctor poc temps després de rebre la llicenciatura. Dos paràmetres ens ho indiquen. Un l'elevada proporció de catedràtics (tant de Barcelona com de Cadis o dels altres col·legis de cirurgia) i l'altre la carrera dels que es van dedicar a la milícia.

Heus ací una llista de catedràtics.

Taula 32

<i>Francesc Artigas Piquer</i>	<i>Burgos</i>	<i>Josep Soler i Cosp</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Antoni de San German</i>	<i>Barcelona</i>	<i>Llorenç Riera</i>	<i>Osca</i>
<i>Antoni Cibat i Arnautó.</i>	<i>Barcelona</i>	<i>Antoni Mayner</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Manuel Bonafós</i>	<i>Madrid</i>	<i>Ramon Capdevila i Massana</i>	<i>Madrid</i>
<i>Joan Bassas i Compte</i>	<i>Burgos i</i>	<i>Bartomeu Obrador i Obrador</i>	<i>Madrid</i>
	<i>Màlaga</i>	<i>Joan Ribot i Ferrer</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Carles Ametller i Clot</i>	<i>Càdis</i>	<i>Joan B. Foix i Gual</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Josep Sabater</i>	<i>Cadís</i>	<i>Raimon Frau i Armendàriz</i>	<i>Barcelona.</i>
<i>Miguel Boullosa</i>	<i>Cadís</i>		<i>Madrid</i>
<i>Francisco Martínez</i>	<i>Cadís</i>	<i>Francesc Juanich i March</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Pascual López Cárdenas</i>	<i>Cadís</i>	<i>Joan Drument i Millet</i>	<i>Madrid</i>
<i>Antonio García Puga</i>	<i>Cadís</i>	<i>Joan Barret i Furti</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Josep Ridecós</i>	<i>Santiago</i>	<i>Joaquim Hysern i Molleras</i>	<i>Madrid</i>
<i>Domènec Bover</i>	<i>Barcelona</i>	<i>Francesc Folch i Amich</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Pau Capdevila i Vidal</i>	<i>Burgos</i>	<i>Josep O. Navarra Valentí</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Francisco Cano</i>	<i>Barcelona</i>	<i>Raimon Yàñez Girona</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Antonio España</i>	<i>Cadís</i>	<i>Pere Felip Monlau i Roca</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Bruno Roig i Boix</i>	<i>Santiago</i>	<i>Wenceslau Picas i López</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Raimon Sarrais i Ferrer</i>	<i>Madrid</i>	<i>Joaquim Cil i Borés</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Antonio Serrano</i>	<i>Mèxic</i>	<i>Tomàs Mer i Serra</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Juan Navas</i>	<i>Cadís</i>	<i>Josep Castells i Comas</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Manuel Moreno</i>	<i>Mèxic</i>	<i>Joaquim Esplugas i Xicart</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Francesc Saleta i de Cahors</i>	<i>Burgos</i>	<i>Antoni Coca i Cirera...</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Ignasi Ameller i Ros</i>	<i>Barcelona</i>	<i>Benigno Armendàriz</i>	
<i>Marià Rivas</i>	<i>Madrid</i>	<i>y Aspurz</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Eusebio Bueno Martínez</i>	<i>Santiago</i>	<i>Antonio Mendoza Rueda</i>	<i>Barcelona</i>
<i>Raimon Vidal i Carbonell</i>	<i>Barcelona</i>		

Un altre paràmetre que valora la categoria dels doctors és el fet que tres d'ells havien estat distingits amb la designació d'Honorari del RCC. Són: Josep Sabater, Joan Brignet i Ramon Vidal i Carbonell.

Errors aparents en la llista

És de notar el fet que dues persones figuren doctorades en dues ocasions. Això no és un error. Són Francesc Juanich i March (el 8 d'octubre de 1818 i el 8 d'agost de 1828) i Pere Vieta i Gibert (el 8 de gener de 1818 i el 2 de maig de 1831). La raó d'aquest fet és que els dos s'havien doctorat en Cirurgia abans de 1827. El segon doctorat –l'any 1828 de Juanich i el 1831 de Vieta– és de Medicina.

El prestigi del doctorat

Podria pensar-se –per la manera com es va prodigar el Doctorat durant els primers anys– que el títol de doctor atorgat pel RCC. tenia molt poca importància. Això no és ben bé cert. Ho va ser els primers anys, en què els cirurgians militars necessitaven imperiosament el títol, sense el qual els era barrat el pas a tota mena d'ascensos.

Però això es va acabar amb la unificació de Castelló. A partir de 1828 el que calia era tenir la llicenciatura en Medicina i Cirurgia i guanyar les oposicions, per entrar a Sanitat Militar. El títol de doctor va ser cobejat tan sols pels joves interessats en una carrera de prestigi acadèmic.

D'altra banda, les autoritats acadèmiques –tant les de Madrid, com les del Claustre de Barcelona– desitjaven que el doctorat no perdés el prestigi i en cuidaven el ceremonial. Tenim dos exemples d'això que diem. L'un va ser dos intents d'atorgar el doctorat amb pompa a alguns alumnes.

l'altre va ser donar la màxima d'esplendor a la cerimònia. A propòsit del doctorament en Cirurgia del recentment nomenat catedràtic d'Anatomia Jaume Salvà, es va rebre el 24 de març de 1825 aquesta nota de la Junta Superior Gubernativa de Madrid: "Seria de gran trascendencia que en los grados de Doctor en Cirugia, se presentara el Dr. Jaime Salvà con las insignias de Doctor en Medicina" (20). O la disposició testamentària del 2 de juliol de 1803 del catedràtic del RCC de Burgos, Joan Francesc Bahí i Fonseca, de ser enterrat "con las insignias de Doctor..." (21).

Bibliografia

1. Historia de la S.M. IV, p. 277.
2. AUC. 123, 191 D, 211.
3. " 123, 36 D.
4. " 123, 22 D.
5. " 123, 12.
6. " 123, 19.
7. " 123, 29 D.
8. " 123, 41 D.
9. " 123, 47 D.
10. " 123, 22 D.
11. " 174, 164.
12. " 123, 99 D.
13. " Mss. 763, 670.
14. Historia de la S.M. I, p. 414.
15. AUC. 123, 11 D.
16. Historia de la S.M. II, p. 69.
17. Ibídem, II, p. 27.
18. Ibídem, I, p. 408, 419, 422.
19. Ibídem, I, p.
20. AUC. 124, 71.
21. López Gómez, p. 209.

■ Els premis de final de carrera

Estimular l'amor propi dels alumnes, recompensar l'aplicació i reconèixer el rendiment escolar, heus ací les motivacions que van induir Pere Virgili a crear al RCC de Cadis un premi que consistia a atorgar al millor alumne de cada promoció la graduació de "Cirujano Primero de la Armada".

Era una categoria a la qual no tothom arribava i que per assolir-la exigia molts anys de servei o haver prestat serveis distingits.

En efecte, atès que el nombre de cirurgians segons i cirurgians primers era limitat a una "plantilla", l'alumne que havia acabat els estudis i volia entrar al servei de la Marina de Guerra ingressava com, "asimilado a cirujano 2º"; a la primera vacant passava a "cirujano 2º", i per mèrits o per antiguitat s'arribava a "Cirujano 1º".

Era, doncs, una distinció molt cobejada perquè era el punt de partida d'una carrera per damunt de la mitjana de la resta d'alumnes.

És curiós que en fundar el RCC de Barcelona Virgili no va crear cap premi. Va ser el seu deixeble predilecte, Gimbernat, el que, en redactar el Reglament del "seu" Col·legi de San Carlos de Madrid, va instituir un premi "con el fin de fomentar la aplicación de los cursantes en Cirugía", que consistia en "una medalla de oro de quatro onzas". Aquell guardó s'atorgaria a un dels tres alumnes d'una terna en la qual entrarien els que millor haguessin redactat en llatí un tema escollit a la sort. Per fer-ho tenien quinze dies.

Més tard, en el nou Reglament de la reforma de l'ensenyament de 1795 –que també era obra de Gimbernat– es preveïen dos premis: una medalla d'or de dues unces per als llatins i una altra d'una unça per als romancistes.

Va passar, però, que aquests guardons no es van donar fins l'any 1805, arran de la reglamentació de 1804.

Oposicions, medalles i diners

El *modus faciendi* d'aquelles oposicions a Barcelona era el següent.

S'inscrivien els alumnes que volguessin, encara que –el mateix que passa ara amb el Premi Extraordinari de Llicenciatura– solien concórrer-hi pocs alumnes, de mane-

ra tal que va batre el rècord l'any 1827 amb cinc pretendents, però el corrent era que fossin dos o tres. En bastants anys –com ho veurem– només hi va acudir un sol alumne.

Els aspirants treien a sort un tema cada un. Se'ls donava un mes de temps. Els llatins havien de redactar el treball en llatí i els romancistes en castellà. Després de la lectura, havien de contestar les preguntes que els eren dirigides per altres dos coo-positors triats a la sort. En cas de ser solament un o dos els opositors, dos mestres o un mestre eren els encarregats de demanar-los aclariments o més detalls.

Els professors redactaven una terna i a Madrid atorgaven el premi sistemàticament al que anava en primer lloc.

Les dues medalles eren –fóra del seu pes– iguals. A l'anvers hi havia l'efigie del rei orlada d'una inscripció que deia: CAROLUS IV (o FERDINANDUS VII, o ELISABETH II) HISP. REX CIVIUM SALUTI CONSULENS. Al revers hi havia una corona de llorer; al centre s'hi llegia CERTANTUM PRAEMIA, i a l'orla, REG. BARCHIN. ACAD. CHIRUR-GICO-MEDICA.

L'import d'aquelles dues medalles anava a càrrec dels fons del RCC. En la reforma de l'any 1828 de Pere Castelló, les medalles van ser substituïdes per 1.000 rals (per als llatins) i 500 rals (per als romancistes) que els eren descomptats en el moment de pagar els drets del títol.

Una altra novetat d'aquestes "ordenanzas" de 1828 va ser donar als opositors tan sols tres dies per preparar el tema. I disposar un acte solemne per a l'entrega del premi en el curs del qual el president "hará una breve exhortación a los demás discípulos para que imiten a su compañero en la aplicación...".

En totes les ordinances figurava la promesa que aquell premi serviria "de particular recomendación para los destinos que pretendiese" (1795) o que "el sugeto que ganare el premio será preferido en todas las pretensiones científicas, a igualdad de circunstancias, a cualquier otro que no lo hubiera obtenido" (1828).

Elenc dels premiats

El premi va ser atorgat:

Any 1805: A Joan Soler Santpere. Els altres opositors foren Joan B. Foix i Gual (més endavant catedràtic del Col·legi), Antoni Coroleu i Masdeu i Salvador Gurri.

- Any 1805: (Romancistes) Es va declarar desert perquè l'únic opositor –Joan Padrós– no va ser admès “por no haber firmado en tiempo oportuno”.
- Any 1806: Només va firmar un opositor, el Dr. en Medicina Rafael Nadal i Lacaba, a qui fou atorgat el 19 de juny. El premi dels romancistes el va guanyar el 31 d'octubre Miquel Porta.
- Any 1807: Els opositors foren Josep Fortich, Jaume Saló, Antoni Mayner (practicant major de l'hospital de la Santa Creu) i Joan Ribot. El premi se l'emportà Joan Ribot el 28 de setembre. El romancista guardonat va ser Miquel Mínguez.
- Any 1818: Els opositors foren Antonio Fernández Vallejo, Francesc Juanich i March, Ramon Yáñez i Girona, Josep Oliva i Codorniu. El premi se l'emportà Antonio Fernández Vallejo el 31 d'agost.
- Any 1819: Joan Drument i Millet, únic opositor, el guanyà el 12 de juliol. Li feren les preguntes els catedràtics Ignasi Ameller i Josep Soler.
- Any 1820: Antoni Comella i Folch, únic opositor, a qui va ser atorgat el 3 de juliol. Els argüïdors foren els professors Ignasi Ameller i Joan Ribot
- Any 1821: Va quedar desert per mor de no presentar-se ningú.
- Any 1825: Els opositors foren Cristòbal Tey i Marcé, Domènec Josep de Capdevila i Vilaró i Pau Margall i Esteva. A judici del Tribunal cap dels tres opositors va assolir la qualitat exigida.
- Any 1826: Els opositors foren Francesc Garí i Boix i Ramon Vionet i Comaduran. El va guanyar Francesc Garí i Boix el 18 de juliol. El de romancistes el va guanyar Agustí Oliveras.
- Any 1827: Els opositors foren Josep Brangulí i Domènech, Marc Rovira i Boadella, Joaquim Hysern i Molleras, Josep Oriol Mujal i Font i Francesc Sagués i Insancé. El va guanyar Joaquim Hysern i Molleras el 20 de juliol.
- Any 1828: El va guanyar l'únic opositor Francesc Sagués i Insancé, que ja s'havia presentat l'any anterior (segurament no va acabar la carrera l'any 1827).
- Any 1829: Els opositors foren Pere de Cortada i Castañer i Josep Oriol Navarra i Valentí. El va guanyar Pere de Cortada i Castañer el 20 de juliol.
- Any 1830: Els opositors foren Miquel Ameller i Marill, Eudald Raguer i Batlle i Alonso Argullós. Va guanyar el premi Miquel Ameller i Marill.
- Any 1831: Els opositors foren Wenceslao Picas i López, Joan Gallostra i Tañà, Pere Monlau i Roca, Josep Trullàs i Gea. El va guanyar Joan Gallostra i Tañà el 8 d'agost.
- Any 1832: Els opositors foren Tomàs Mer i Serra, Jaume Llansó i Rosa, Joan Pallàs i Vilar i Antoni Romaguera i Lirinós. El va guanyar Tomàs Mer i Serra (ajudant d'Anatomia en el Col·legi de Barcelona des de 19 de novembre de 1827) el 10 de juliol.
- Any 1833: Els opositors foren Josep Baroy i Bardalet, Manuel Soler i Espalter, Miquel Ignasi Pusalgas i Guerris i Joaquim Cil i Borés. El Tribunal va atorgar el

premi *ex-aequo* el 15 de juliol a Joaquim Cil i a Josep Baroy, però el Dr. Castelló va manar que es procedís a un sorteig, que va ser favorable a Baroy.

Any 1834: Únic opositor Josep Castells i Comas que se'l va emportar.

Any 1836: Únic opositor Pere Mata i Fontanet que va ser guardonat el 23 de setembre.

Any 1837: Els opositors foren Juan de Dios Nadal i Janer, Benigne Armendáriz i Ferran Martínez i Nadal. El va guanyar Benigne Armendáriz l'11 de juliol.

Any 1838: Solament es va presentar Esteve Puget i Rabell i sembla que va ser el guardonat.

Any 1839: Els opositors foren Joaquim Esplugas i Xicart, Josep Pijoan i Pons i Manuel Moragas i Aguilera. És molt probable que resultés guanyador Joaquim Esplugas.

Any 1840: El va obtenir en solitari Josep Antoni Castelló i Barquets.

Any 1841: Atorgat a Antoni Coca i Cirera, l'únic que es va presentar.

Any 1842: Únic opositor Francesc Figarola i Pàmias, que obtingué el premi el 4 de juliol.

Una ullada a aquesta relació de López Gómez que nosaltres hem completat ens permet avançar dues consideracions.

La primera és que la llista dels guanyadors d'aquest premi constitueix una elit. D'ells, deu van ser catedràtics. Són els següents: Benigne Armendáriz Aspurz, Josep Castells i Comas, Antoni Coca i Cirera, Joaquim Esplugas, Tomàs Mer i Serra i Joan Ribot, tots de Barcelona; Joan Drument i Millet, Joaquim Hysern i Pere Mata i Fontanet, de Madrid, i Pere de Cortada i Castañer, de València.

A continuació, diguem que sis més figuren al *Diccionari biogràfic dels metges catalans*. Destaquem d'entre ells Miquel Ametller i Marill i Rafael Nadal i Lacaba, homes d'un currículum pròdig en publicacions i actuacions politicosocials. O Josep Baroy, metge militar, carrera que va deixar per a establir-se al Masnou. I amb menys èxits o mereixements: Francesc Garí i Brix, Esteve Puget i Rabell i Joan Soler Sanpera.

Queden, finalment, set noms que van romandre en l'obscuritat, de tal manera que no figuren a l'esmentat Diccionari. Són: Gaietà Banús i Gorgui, Fortunat Buxó i Arola, Josep Antoni Castelló i Barquets, Antoni Comella i Folch, Francesc Figarola i Pàmias, Joan Gallostra i Francesc Sagués Insancé.

Bastants van ser metges militars, però cap va tenir una actuació destacada, amb l'única excepció del primer de tots –Gaietà Banús–, que el 25 de novembre de

1859 va obtenir a la campanya d'Àfrica una creu "laureada de San Fernando" de 1a classe.

La segona consideració és l'existència d'un bon nombre de catedràtics o de gent que es va distingir en la seva vida professional i a qui per una circumstància o altra, no va ser atorgat aquest premi. Per exemple, Francesc Juanich, que més tard va ser catedràtic, i el seu condeixeble Ramon Yáñez Girona van perdre aquelles oposicions perquè el Premi se'l va endur Antonio Fernández Vallejo.

Uns altres dos futurs catedràtics derrotats van ser Joan B. Foix i Gual (1805) i Antoni Mayner (1807). De manera semblant Josep Brangulí i Domènech, un alumne brillantíssim que en tots els exàmens havia tingut "Sobresaliente" i que en la seva carrera militar va dirigir la Sanitat de Filipines, va ser "derrotat" per Joaquim Hysern.

Un altre catedràtic i acadèmic de Barcelona que malgrat presentar-s'hi es va quedar sense premi va ser Josep Oriol Navarra l'any 1829.

El 1830 Eudald Raguer i Batlle (1809-1878), que més endavant s'havia de distingir per una labor considerable en la recuperació i conservació del patrimoni artístic de la Garrotxa i com a publicista, va perdre el premi davant d'un brillant professional, Miquel Ametller i Marill, però que es va distingir més com a catedràtic de l'Institut de Girona que com a metge.

El 1831 dos futurs catedràtics van perdre aquelles oposicions a mans de Joan Gallostra, que com ja hem vist no figura al *Diccionari Biogràfic de metges catalans*.

Un era Wenceslau Picas i López, catedràtic el 1842 de Patologia quirúrgica de Barcelona i que va presidir la Reial Acadèmia de Medicina entre 1864 i 1870. L'altre era Pere Monlau Roca, home que va demostrar posseir una varietat de coneixements abasagadora.

L'any 1833, van ser quatre els aspirants al premi. Es produí un fet nou. El premi va ser atorgat *ex-aequo* a dos alumnes: Joaquim Cil i Borés i Josep Baroy. Aquell resultat no va agradar a Pere Castelló perquè vulnerava el Reglament de 1828, que deia que el premi era indivisible; en conseqüència es va fer a sort. La fortuna va ser adversa a Cil i Borés, que més endavant seria catedràtic i alcalde de Barcelona.

Pel que toca a Baroy, encara que el 1835 va fer oposicions a càtedra, en no guanyar-les va ser metge militar i després va exercir al Masnou. De totes maneres és autor de quatre treballs publicats a les revistes del seu temps. Els altres dos derrotats no van tenir cap trajectòria excepcional però sí que es van distingir més que Baroy. En efec-

te, Manuel Soler i Espalter –que es va establir a Madrid– va ser l'any 1838 secretari de la Facultat de Medicina i el 1843 numerari de la Reial Acadèmia de Medicina.

Pel que toca a Ignasi Miquel Pusalgas Guerris, és autor d'un gran nombre d'articles de tipus mèdic uns, de caire històric altres, novel·les i bastants traduccions.

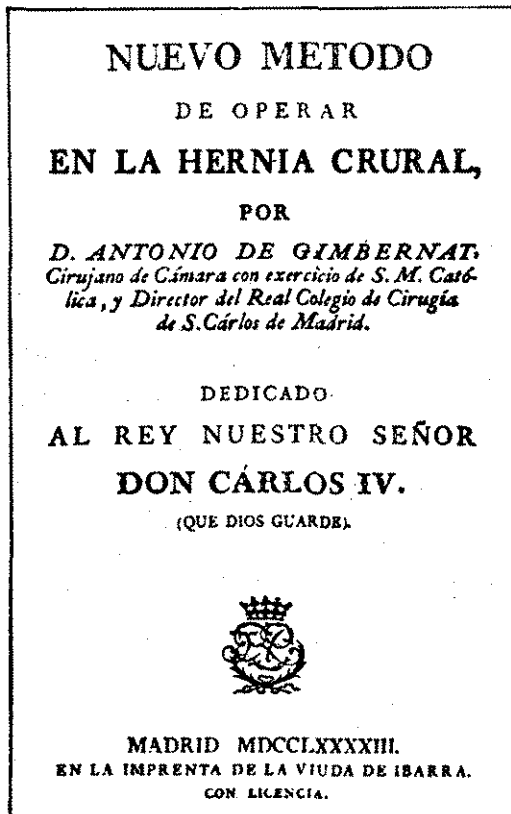
Assenyalem, finalment, l'absència d'oposicions i de premis els anys compresos entre 1808 i 1817 a causa de la Guerra del Francès i els 1822, 1823 i 1824 per la revolució liberal. També falta l'any 1835 per mor de la Primera Guerra Carlista.

Diguem, finalment, que el RCC prestigiava el premi atorgant-lo amb solemnitat. El dia 5 d'octubre de 1819 va circular l'avís següent: "El día 8 a las 4 de la tarde se adjudicará al Bachiller D. Juan Drument y Millet el premio de la Medalla que S.R.M. tiene concedida a los Discípulos de este Rl. Establecimiento [...] deben asistir todos los discípulos matriculados en esta Escuela" (39). Val la pena afegir que en aquella ocasió el Col·legi va revestir l'acte de gran solemnitat, atès que va ser amenitzat per la Banda de Música del Regiment d'Artilleria (40).

Bibliografia

1. Un treball molt il·lustratiu i complet és el de José Antonio López Gómez: *Las oposiciones a Premio en el Real Colegio de Cirugía de Barcelona*. Gimbernat, Z, 125. 1987.
2. Ordenanza del Real Colegio de Cirugía de San Carlos de Madrid. Año 1787 (sección I, cap. V, artículos I al VI), a López Gómez (1) p.131.
3. Ordenanzas del R.C.C. de Barcelona, año 1795. Tercera parte: Capítulo XI: artículos I al IX, a López Gómez, p.132. Íd, Año 1804. Capítulo IX, artículos VIII al X, a López Gómez p. 134.
4. Ordenanzas de los Reales Colegios de Cirugía del Reino, año 1828. Capítulo XVII, artículo X, a López Gómez p.137.
5. AUC. 126, 107 D.
6. " Caixa 283, 1723.
7. " Ibidem, 1725.
8. 126, 114 D; 123, 124.
9. " 123, 132.
10. " Caixa 285, 1747.
11. " Ibidem, 1736.
12. " Ibidem, 1738.
13. " Ibidem, 1739.
14. " 126, 154.
15. " Caixa 285, 1739.
16. " 126, 167.
17. " Caixa 285, 1757.
18. " 126, 267.
19. " Caixa 285, 1761.
20. " Ibidem, 1738.
- 21.–.." Caixa 281, 1853.
22. " Caixa 285, 1769.
23. " Ibidem, 1760 i 1771.
24. .." Ibidem, 1775.
25. " Ibidem, 1780
26. " Ibidem, 1874.
27. " 126, 208; Caixa 286, 1792.
28. " Caixa 286, 1809.

29. " Ibídem, 1815.
30. " Ibídem, 1819.
31. " Ibídem, 1822.
32. " Caixa 287, 1830.
33. " 126, 327.
34. " Caixa 287, 1852.
35. Historia de la S. M. II, p. 225 i IV, p. 270, 359.
36. Pere Vallribera. *Una aportació de metges del Maresme a la Medicina del segle XIX.*
37. Diccionari, núm. 5156.
38. Ibídem, núm. 3952.
39. AUC. Caixa 285, 1738.
40. " 123, 191 D.

Portada del célebre treball d'Antoni de Gimbernat, sobre el seu *Nuevo método de operar en la hernia crural.*

■ La primera unificació dels estudis de medicina i cirurgia

Usant la petita autonomia que els RCC de Cadis i de Barcelona tenien, havien organitzat la manera de donar als alumnes llatins una formació mèdica, per bé que això no es traduïa en cap conseqüència legal, de manera que tant els graduats de Cadis com els de Barcelona no podien exercir la medicina.

L'antecedent del Reial Col·legi de Cadis

A Cadis era unes vegades el "Protomédico de la Armada" el que impartia classes, però el més freqüent era que bastants dels mestres que s'havien graduat de Medicina a París o a Bolonya també ho fessin. A Barcelona, la Universitat de Cervera, que defensava aferrissadament el seu monopoli va impedir que al Col·legi poguessin fer el que feien els de Cadis, però finalment l'any 1793 Benet Pujol –"metge principal" de l'Hospital de la Santa Creu– va ser nomenat catedràtic de Medicina teoricopràctica, encara que d'una manera tímida perquè Pujol era "profesor substituto temporero".

Per fi al febrer de l'any 1799, a iniciativa de Gimbernat es va donar el primer pas, que va consistir en la creació i dotació –al RCC de San Carlos– de la "Cátedra de Medicina Práctica". La manera de fer realitat aquesta decisió va ser posar sota l'autoritat de la Junta Superior Gubernativa (que dirigia els tres RCC. existents) el "Real Colegio de Medicina Práctica", que a despit de la Universitat d'Alcalà funcionava a l'Hospital General de Madrid.

Aquella fusió va ser efectiva a Madrid i a Barcelona –on també hi havia un "Real Estudio de Medicina Práctica"– i així van néixer a Barcelona i a Madrid "los Reales Colegios de Medicina y Cirugía", que aquesta vegada serien de tan curta durada.

Una "Real Cédula" amb data 12 de març de 1799 va donar força de llei a aquella reforma, que –desgraciadament– va durar només dos anys: del març de 1799 al 9 d'abril de 1801 (1,2). Aquesta mesura era un clamor entre els cirurgians il·lustrats, que va portar a terme Gimbernat. Heus ací les raons invocades en la Reial ordre.

Teniendo la Cirugía y la Medicina un mismo objeto, esto es, preservar al hombre de las enfermedades y librarle de ellas cuando le dominan; el estudio de ambas facultades debe ser idéntico. Sentado pues este principio, se infiere una consecuencia tan obvia como legítima. Que es superfluo y aún perjudicial que el estudio de la Medicina y la Cirugía se halle separado. Nuestros antepasados estaban en esta justa persuasión, pues establecieron que la Medicina y la Cirugía se estudiasen en unas mismas Escuelas, las Universidades y que tuviesen en unos mismos principios...

"Decaídas estas Escuelas del Arte de Curar, ya sea por falta de adelantamientos teóricos, o ya lo que es más cierto de conocimientos prácticos, que son los que ilustran esta ciencia, se ha proveído sucesivamente de crear Establecimientos preformados bajo las reglas más sólidas, han producido frutos muy provechosos, a la salud pública, tales son los Colegios de Cirugía de Cádiz, Barcelona y Madrid.

"La Cirugía y la Medicina no pueden estudiarse bien teóricamente o prácticamente; el más escelente Profesor especulativo y el más consumado práctico estan expuestos a caer en innumerables errores si les faltan respectivamente los conocimientos e ilustraciones prácticas y teóricas. Así pues concluiremos que estas dos Facultades o más bien esta sola Facultad debe aprenderse teórico-prácticamente; lo primero debe guiar la práctica y lo segundo confirmar con datos, con experiencias, con demostraciones la teoría en el mismo acto de las lecciones para que los estudiantes saquen de ellas el fruto correspondiente. La fuerza de estas razones es sin disputa lo que ha movido al Gobierno a fundir los Establecimientos expresados" (1).

Avui –passats dos-cents anys– podem apreciar la sensatesa d'aquells arguments.

La reforma es va fer d'una manera brutal i expeditiva, pròpia dels polítics de l'època, perquè va consistir a "regalar" un títol de metge a un munt de cirurgians i de cirurgià a un munt de metges que no estaven legitimats per uns coneixements adquirits. Metges i cirurgians es van convertir en "físicos" –un terme medieval que incloïa la professió de curar– sense que ho avalés la més mínima prova de caràcter acadèmic.

Vegeu sino la Reial ordre de 20 d'abril de 1799. De la salut dels reis se n'encarregaven els metges i els cirurgians de cambra. Doncs bé, per governar tota la sanitat de la nació es va crear una "Junta General de la Facultad Reunida", formada pels tres primers metges i pels tres primers cirurgians.

El primer metge –que era Josep Masdevall– n'era el president, i el primer cirurgià, –Pedro Custodio Gutiérrez– el vicepresident. Els altres quatre eren (ordenats per antiguitat) Juan Gámez, Antoni Gimbernat, Manuel Pereira i Leonard Galli. Però tots serien denominats "físicos". En la mateixa Reial ordre s'atorgava a tothom la facultat de tenir les dues carreres sense cap mena d'examen.

L'única diferència que es va establir va ser que, mentre que tothom pagaria 2.500 rals per l'expedició del nou títol, el tindrien gratuïtament: a) els metges i cirurgians llatins de cambra b) "los examinadores del Protomedicato", i c) els catedràtics dels RCC de Cirurgia. Com sempre, els rics pagaven menys que els pobres. Recordem aquí que les tarifes dels diferents títols eren les següents:

Taula 33

<i>Metges</i>	<i>1.800 rals</i>
<i>Cirurgians</i>	<i>2.500 rals</i>
<i>Sagnadors</i>	<i>800 rals</i>
<i>Llevadores</i>	<i>800 rals</i>

Una altra cosa a assenyalar d'aquesta Reial ordre és que es deia ben clar que els nous "físicos, serán árbitros en ejercer la Cirugía y la Medicina o cualquiera de ellas", de manera que un metge, posem per exemple, en ser nomenat "físico" podia negar-se a operar, per bé que estava autoritzat a fer-ho. També quedava clar que els estudiants "que desde ahora empiecen el estudio de la Facultad habrán de ejercer indistintamente todos los ramos de la Facultad, so pena de privación de oficio".

A la vegada es va abolir l'ensenyament de la Medicina a les Universitats. Els alumnes que estiguessin cursant la carrera haurien de demanar un certificat de les assignatures aprovades i presentar-lo al RCC que ells elegissin.

Pel que pertoca als que cursaven Medicina a la Universitat es va disposar "que se admitan en los Colegios los estudiantes de Medicina procedentes de las Universidades con abono de los años acreditados" perquè les Facultats de Medicina quedaven reduïdes a cursar i atorgar títols de Medicina, que –al costat del títol de metge-cirurgià– era una mitja carrera (3).

Però aquella reforma va morir a mans de dues disposicions amb data 18 i 26 de març de 1801 en les quals quedava tot anul·lat: els col·legis tornaven a ser reials col·legis de cirurgia, les universitats seguirien produint batxillers, llicenciats i doctors en Medicina i la Junta General de la Facultat Reunida es desfeia i es tornava a la "Junta Superior Gubernativa de los Colegios de Cirugía".

La unificació al RCC de Barcelona

La notícia de l'agregació de la càtedra de Medicina pràctica al RC de San Carlos va arribar a Barcelona el 2 de març de 1799 (4). El 16 de maig s'acordava felicitar el nou President i Directores de la "Junta General de Gobierno de la Facultad Reunida" (5). Després, d'acord amb la reial cèdula, es van adoptar totes les mesures pertinents.

Com és natural van ser molts els que van aprofitar aquella ocasió. Citem-ne, a tall d'exemple, uns quants. Josep Andreu i Miquel, després de cursar els sis anys reglamentaris (1793-1799) al RCC de Barcelona va obtenir el títol de llicenciat en Cirurgia mèdica el 5 de març de 1799 i li va faltar temps per demanar que li fos concedit –d'acord amb la llei– el títol de llicenciat en Medicina, que li va ser atorgat "sin examen" el 4 d'octubre de 1799 (6,7).

Sebastià Quintana, en matricular-se el 10 de setembre de 1799, el van col·locar a "la 2ª clase por tener un año aprobado en la Universidad de Cervera" (8). El mateix es diu de Don Gaspar de Grandis i Duat (9). A Francesc de Sales Navarro,

de Fontespalda (un poblet d'Aragó), matriculat el 18 de setembre de 1800 (10), se'l va col·locar a la tercera classe perquè havia cursat dos anys de Medicina a València. Joan Garrell i Ferrer va ingressar amb tres anys de Medicina d'Osca (11). Així d'altres com Joan Almirall, Ramon Lord (Cervera) o Segimon Bresca d'Osca (12).

També es van matricular batxillers en Medicina per obtenir la llicenciatura (en Medicina i Cirurgia), com va ser el cas de Narcís Porcalla i Cros (13). De semblant manera a Pere San Germes i Martí li aprovaren l'any 1801 el segon curs, "pero debe repetir el año de Fisiología" (14). A Magí Macià Martí, que sempre havia obtingut la nota de "Sobresaliente", l'avisaren que "deve hacer constar haver asistido a las clases de Operaciones y Botánica" (15).

Les normes aplicades als que estaven cursant ja sigui Medicina, ja sigui Cirurgia, van ser les següents. Els que tenien el títol de batxiller en Medicina, havien de fer dos cursos en qualsevol dels nous col·legis. Respecte a les dues classes de cirurgians romancistes es llançava, una vegada més, l'oferta de facilitats. Així s'admetien a revàlida de romancista de dos exàmens tots els que acreditessin "cinco años cumplidos, de los quales tres a lo menos han de ser de Hospital y los dos restantes trabajando al lado de maestro aprobado" (16).

A la revàlida de sagnadors s'admetia tothom que acredités quatre anys al costat de mestre aprovat. Els que tenien el títol de sagnador podien passar a romancista, presentant llur títol i pagant 250 rals (17). Per contra, en aquell curs no es va admetre ningú a matrícula de romancistes (18).

En canvi, ni la reforma de 1795 ni la unificació que estem comentant va canviar la tècnica dels exàmens. Ja ens hem referit al fet que hi havia assignatures menors en un "reprobado" no suposava perdre el curs. Aquell alumne passava a la "próxima classe", però havia de tornar a cursar l'assignatura. Llegim de Josep Orrit i Fitó que el seu examen de primer curs l'any 1800 va ser qualificat de "mediano y corto en Vendages [...] debe repetirlos" (19).

La reforma de la unificació va trobar en els professors del RCC de Barcelona una entusiasta acollida. Traslladat Capdevila a Madrid d'una manera definitiva l'11 de juny de 1799 (20), es va procedir a nomenar Francesc Borràs, que era 1er ajudant consultor de Cirurgia i 2on catedràtic, de vicedirector del RCC condecorar-lo amb la distinció de "Cirujano de Cámara honorario" i un sou de 24.000 rals anuals. El títol de "Cirujano Mayor de los Ejércitos", propi del vicedirector del RCC de Barcelona, va ser abolit i totes les seves atribucions van ser transferides als membres de la "Junta de la Facultad Reunida".

Els altres professors eren Josep Torner, que explicava ("enfermedades de las mujeres, partos y enfermedades de los niños"), Junoy (Materia mèdica i Terapèutica), Pozo (Afectes interns), Marturià (Fisiologia), Benet Pujol (Medicina interna), Bas (Botànica), Cibat (Física experimental). Hi havia també tres substituïts: San German (Cirurgia), Bover (Anatomia) i Vidal Carbonell (segurament encarregat dels sagnadors) (21).

Tant San German com Bover van ser igualats en sou i en veu i vot a les Juntes de Facultat amb els catedràtics "propietaris". A més els fou garantit el dret a no tornar a fer oposicions. Senzillament, ocuparien les vacants de numerari que s'anesin produint (22). També a Madrid van disposar que tots els catedràtics numeraris cobressin 12.000 rals/any i 6.000 els substituïts i el dissecador (27 de novembre de 1799) (23).

El 13 de juliol el Claustre es va ampliar en dos professors. Joan Ameller va ser nomenat catedràtic de Farmàcia i la plaça de 3er catedràtic substituït va ser ocupada per Josep Solà (24). Al nomenament d'un catedràtic de Farmàcia va seguir –el 14 de febrer de 1800– la reglamentació dels estudis per obtenir aquest títol, sobre la base de dos anys d'estudi al Col·legi i altres dos de pràctiques.

En aquest segon any d'unificació es va obrir la mà encara més acceptant dos anys de pràctica al costat de metges particulars en comptes de fer-ho en un hospital. Va ser el cas de Vicents Forner el 3 d'abril de 1800 (25). El 20 de maig d'aquell any es va produir un fet d'una gran importància, que va ser la dependència dels col·legis de Cadis i de Barcelona del Ministeri de "Gracia y Justicia", en comptes de dependre –des de la seva fundació– dels ministeris de Marina i de Guerra, respectivament.

En el cas de Barcelona, la Secretaria de Guerra va continuar intervenint en el nomenament i en els sous dels càrrecs militars que automàticament tenien els seus professors, però en la resta seria la Secretaria de "Gracia y Justicia" la que disposés (26). Set dies més tard, es va procedir a una regularització dels catedràtics, que va ser la següent.

Ordre de prelatió dels catedràtics numeraris: 1. Francesc Borràs, 2. Josep Torner, 3. Francesc Junoy, 4. Vicens Pozo, 5. Esteve Marturià, 6. Antoni de San German, 7. Domènec Bover, 8. Antoni Bas, 9. Benet Pujol, i 10. Antoni Cibat (27). Poc temps després –el 10 de setembre de 1800– el catedràtic substituït Josep Solà va ser enviat –com a cirurgià consultor que era de l'Exèrcit– a Extremadura al capdavant de sis primers cirurgians, quatre segons cirurgians i quatre "practicants" (28).

Aquella anada de Solà a Extremadura va coincidir amb un brot violentíssim de febre groga a l'Andalusia occidental, a combatre el qual va ser enviat Josep Queraltó. Solà es va unir a l'equip que mitjançant fumigacions nítriques i mesures d'isolament intentava lluitar contra l'epidèmia, es va contagiar i va morir-ne víctima (29). La plaça vacant de Solà va ser donada a Pere Castelló per trasllat des de Santiago, on era professor substituït i bibliotecari (30).

Totes aquestes mesures van trobar una gran acceptació entre els cirurgians, els reials col·legis de cirurgia i els farmacèutics, però van molestar profundament la Universitat i d'una manera especial els metges, que es van sentir menystinguts en ser igualats amb els cirurgians. Un exemple, d'això el tenim en el fet que Pedro Custodio Gutiérrez i Antoni Gimbernat van renunciar a formar part de l'Acadèmia de Medicina de Madrid perquè aquesta no els va acceptar com a metges sinó com a "físicos" (31).

Intrigues de metges prop dels governants van determinar la publicació de dues disposicions data 18 i 26 de març de 1801 per les quals aquella unificació quedava del tot anul·lada. Les universitats seguirien atorgant títols de batxiller, llicenciat i doctor en Medicina, els col·legis tornarien a ser RCC i tan sols dispensarien títols de cirurgians llatins o romancistes i la Junta General de la Facultat Reunida es desfeia i es tornava a la "Junta Superior Gubernativa de los Colegios de Cirugía".

Bibliografia

1. Reial ordre del 12 de març i una altra del 20 d'abril de 1799 que unifiquen els estudis de Medicina i Cirurgia.
2. Reial decret transcrit a Rafael Muñoz Garrido y Carmen Muñoz Fernández. *Fuentes legales de la Medicina española*. Seminario de Historia de la Medicina Española, Salamanca, 1969, p. 92.
3. AUC. 123, 57 D.
4. " 123, 50.
5. " 123, 52.
6. " 134, 1058.
7. " Caixa 306, 1453:2.
8. " 174, 40.
9. " 174, 41.
10. " 174, 80.
11. " 174, 86.
12. " 174, 89, 91 i 92.
13. " 123, 59 D.
14. " 134, 1122.
15. " 169, 392.
16. " 126, 48.
17. " 126, 49.
18. " 123, 53.
19. " 174, 37.
20. " 126, 49 D.
21. " 126, 44 D.
22. " 126, 45.
23. " 123, 55 D.
24. " 126, 50 D.
25. " 126, 57 D.
26. " 126, 58 D.
27. " 126, 59 D.
28. " 126, 62 D.
29. " 126, 39 D.
30. " 126, 69 D.
31. Usandizaga, p. 121.

■ Els nous col·legis de cirurgia de Burgos i Santiago. L'aportació dels catalans

Abans d'entrar a analitzar el període comprès entre l'anul·lació de la unificació dels estudis i l'adveniment de la Guerra de la Independència, creiem que és d'interès ocupar-nos de la creació de dos nous col·legis de cirurgia.

L'any 1799 va registrar el fenomen de la difusió dels RCC. Dotze anys després de la fundació del tercer col·legi –el de San Carlos de Madrid– la Junta Superior Gubernativa (llegiu Gimbernat) es feia ressò d'una opinió general expressada per un cirurgià militar –José Ramos– (1), que deia: "Por lo que pertenece al estudio práctico de la Anatomía no puede negarse que los Colegios de Cádiz, Barcelona y Madrid han remediado la gran falta que padecía en esta parte nuestra Cirugía; pero no nos atrevemos a satisfacer dignamente dos preguntas que nos hace la Nación: ¿Dónde han de estudiar esta Anatomía práctica los demás cirujanos repartidos por todos los dominios de España? El Colegio de Madrid no es bastante a surtir todos los pueblos del Reino y, mucho menos, si se meten en cuenta todos los dominios de América. ¿Qué Colegio hay para que estudien los médicos? En las Universidades se enseña por los libros, que es un pueril y ridiculo pasatiempo; en los Colegios establecidos hasta aquí no hay plazas para ellos [...]"

En aquesta argumentació s'ignora que els metges graduats per Cervera passaven un any al RCC de Barcelona, però en línies generals, Ramos tenia tota la raó i les autoritats la hi donaven, perquè van projectar la fundació de dos col·legis de cirurgia, un al Ferrol i un altre a Pamplona, en el Reial decret, data 12 de març de 1799, Decret que va ser rectificat el 20 d'abril del mateix any disposant la instal·lació dels col·legis a Burgos i a Santiago en comptes del Ferrol i Pamplona. Es legitimava la creació d'aquests dos col·legis perquè "el Colegio de San Carlos [...] no era suficiente por sí solo a llenar este objeto", que era que tot Espanya tingués bona assistència quirúrgica com la tenien l'Exèrcit, la Marina i el Principat de Catalunya.

R. C. de Burgos. L'aportació catalana

Bona part dels dos claustres es van furnir de cirurgians formats al RCC de Barcelona. Poc temps després Salamanca va demanar tenir també un RCC. Li fou concedit, però en desfer-se l'any 1801 la fusió de les carreres de Medicina i Cirurgia, la Universitat

va abandonar aquell projecte a fi de dedicar-se –com ho havia fet sempre– a impartir solament estudis de Medicina.

López Gómez (2), que ha estudiat acuradament els avatars del RCC de Burgos, ha recollit un gran nombre de catedràtics catalans. Nosaltres citarem els antics alumnes del RCC de Barcelona. En el moment fundacional hi figuraven, en un Claustre de dotze professors, nou catalans. No tots eren antics alumnes del RC, de Cirurgia, com Carles Nogués i Pedrol, Tomàs Ventosa, Narcís Solanich, dels quals hem trobat rastres a Cervera de Nogués (matriculat el 1775 i catedràtic de Matèria mèdica deu anys més tard i de Pronòstics el 1794) i de Tomàs Ventosa, graduat l'any 1782.

Heus ací els seus noms: Francesc Artigas i Piquer, Joan Francesc Bahí Fontseca, Pau Capdevila i Vidal, Joan Bassas i Compte, Francesc Saleta de Cahors i Josep Soler i Cosp.

Més endavant s'hi van afegir Jacint Mayzonada i Rubira i el madrileny i antic alumne de San Carlos –però doctorat a Barcelona– Dionisio Liborio de Pelleport.

L'aportació al Col·legi de Santiago

Menor va ser la contribució dels graduats del RCC de Barcelona al Col·legi de Santiago de Compostel·la. Deixant a part Josep Francesc Vendrell de Pedralbes i Estaper del Mas, que encara que nascut a Barcelona no va tenir amb el nostre Col·legi altra relació que la d'obtenir el títol de doctor l'any 1800,¹ citarem tres ex-alumnes: Josep Ridecós i Subirà, Bruno Roig i Boix, catedràtics, i Ramon Angelet i Camprubí, dissector anatòmic.

El RCC de Santiago va tenir uns primers anys molt difícils per manca d'espai –que li fou negat per part de l'Hospital General– i va morir d'inanició l'any 1820 (3).

El RCC de Burgos o de la "Purísima Concepción" va tenir una vida més animada. L'any 1801 va quedar reduït a l'ensenyament de la Cirurgia i en van ser jubilats tots els professors mèdics l'any 1804. El curs 1823-1824 va ser el darrer (2).

Bibliografia

1. Riera, p. 47.
2. López Gómez. Vegeu abreviatures.
3. Josep Danón. "El Real Colegio de Cirugía de Santiago", *Medicina e Historia*, núm. 46, 1993.

1. No obstant, Vendrell de Pedralbes no es troba en la llista de doctorats de 1800.

■ De 1801 a 1808

Els trastorns del retorn als plans antics. El pla de 1804

El mes de març de l'any 1801 es va desfer tota la labor unificadora d'Antoni Gimbernat (1). El dia 18 es restaurava el Protomedicat i el 26 es van suspendre tots els exàmens en curs. Els sis RCC van tornar a formar solament cirurgians i tan sols podrien atorgar els títols de cirurgians llatins, cirurgians romancistes, sagnadors i llevadores.

Els estudiants que s'havien fet il·lusions d'assolir el títol doble de "físico" cursant els mateixos sis anys es van sentir decebuts i –a Madrid– van portar a terme una vaga que no els va servir de res, perquè les autoritats van aguantar fermes; van mantenir les dues carreres i van obligar el cirurgià que volia ser metge a cursar tres anys de Clínica mèdica en una facultat de medicina. Inversament, el batxiller i Llicenciat en Medicina havia de cursar tres anys en un RCC per obtenir el títol de cirurgià.

En un intent de posar punt final a aquell desgavell es van promulgar unes "ordenanzas" compliment obligat per a tots els RCC sense distinció, i que han passat a la Història com el Pla d'Estudis de 1804. Aquell pla d'estudis constituïa –malgrat el retrocés que suposava la separació de la medicina de la cirurgia– un progrés notable, per les raons següents.

1. En primer lloc els reials col·legis de cirurgia recuperaven la facultat d'atorgar títols de batxiller, llicenciat i doctor en Cirurgia mèdica.
2. Els catedràtics explicarien sempre la mateixa assignatura. Això només, era una garantia de millors coneixements.
3. S'abordava –amb les limitacions de l'època– l'ensenyament de l'Obstetrícia a càrrec del catedràtic que s'encarregava d'aquesta part de la medicina juntament amb la ginecologia, la pediatria i les malalties venèries. Per primera vegada es trencava la barrera de la impossibilitat que els alumnes tenien d'assistir dones en el curs del part. Aquestes classes pràctiques eren dirigides a les dones que volien tenir el títol de llevadora. Els alumnes futurs cirurgians assistien a aquestes classes i, en ocasions, als parts difícils ajudant el catedràtic de l'assignatura.

Com comentem en capítol a part, hi havia un catedràtic de Medicina ("de Afectos internos o mixtos"). El claustre de professors estava integrat per nou mestres. Sis

eren catedràtics numeraris i tres supernumeraris, als quals encomanaven les funcions de dissector, secretari i bibliotecari. Per obtenir el títol de metge s'exigia ser llicenciat o doctor en cirurgia mèdica, haver exercit deu anys i cursar dos anys de Clínica en una facultat de medicina.

Assignatures i horari de classes

Les assignatures i els corresponents horaris i professors eren les que segueixen.

"Anatomía, Cirugía médica legal y forense y Vendages. Desde el 2 de octubre hasta el último día de febrero de 3 a 4 de la tarde. En marzo –ayudado del disector anatómico– arreglará las piezas anatómicas y patológicas que se hubiesen recogido en el tiempo de enseñanza de la Anatomía colocándolas con el orden debido [...] En abril explicará el Tratado de Vendages y en mayo y junio la Cirugía legal y forense [...]"

Titular: Domènec Bover i Font.

Dissector: Francesc Borràs i Montaner.

Alumnes de 1er curs els d'Anatomia i de 4rt curs els de la cirurgia legal i forense.

"Fisiología e Higiene, Patología y Terapéutica". La Fisiologia i higiene s'impartia des del 2 d'octubre fins al darrer dia de febrer i la Patologia i la terapèutica des del primer de març fins al darrer dia de juny. De 10 a 11 del matí.

Titular: Esteve Marturià.

Alumnes de segon curs.

"Afectos externos, Operaciones, Flebotomía y Enfermedades de los huesos". Des del 2 d'octubre fins al darrer d'abril tota mena d'operacions sobre el cadàver i del 1er de maig al darrer de juny les malalties dels ossos. Sempre de 4 a 5, de la tarda.

Titular: Antoni de San German.

Alumnes de tercer curs.

"Partos, Enfermedades de las mujeres, de niños y las venéreas". Del 2 d'octubre al darrer de febrer explicació de l'Obstetrícia, Ginecologia i Pediatria. Les malalties venèries, del 1er de març al darrer d'abril. D'11 a 12 del matí.

Titular: Josep Torner i Totosaus.

Alumnes de quart curs.

"Materia médica, Botánica, Química y Farmacia médica". Des del 2 d'octubre fins al darrer dia de juny, de 3 a 4 de la tarda.

Titular: Francesc Juanich i March.

Alumnes de cinquè curs.

"Afectos internos". Des del 2 d'octubre al darrer de febrer. Els mesos de març, abril, maig i juny eren consagrats a classe de Clínica pràctica. De 9 a 10 del matí.

Titular: Vicente Pozo.

Alumnes de sisè curs.

A primera vista sorprèn que els alumnes tinguin tan sols una hora de classe al dia. Però no era ben bé així per dues raons. D'una banda, cada curs assistia a les classes corresponents a l'any anterior, excepte el darrer any (el cinquè per als romancistes i el sisè pels llatins), que es dedicava a un repàs general de totes les assignatures.

D'altra banda, els de 1er curs passaven diverses hores dissecant, i quan cursaven "Vendages" havien d'anar a la Infermeria, on un alumne avançat els ensenyava la manera de tallar benes i apòsits.

Els dels cursos següents havien de passar visita, practicar operacions sobre el cadàver, assistir de tant en tant a un part. Estava previst el pagament de 8 rals cada any (a part de la matrícula) en concepte de despeses per a instrumental i materials.

No hi havia vacances ni de Nadal, ni de Cap d'Any, ni de Setmana Santa. Encara més, els diumenges al matí els llatins eren obligats a assistir a la presentació d'un tema que era objecte de discussió per part dels assistents.

Parlem, finalment, dels catedràtics supernumeraris. Ja hem mencionat el dissector Borràs. Els altres eren Llorenç Vidal i Auté, que tenia cura de la Biblioteca, i Francisco Cano, que era el secretari. Substituïen els catedràtics numeraris en les absències i s'encarregaven de les classes dels romancistes (2).

Aquell pla va durar 23 anys, per bé que durant la seva vigència el Col·legi es va veure convulsinat pels sis anys de la Guerra de la Independència i per la revolució liberal.

El professorat entre 1801 i 1808

La supressió del Pla d'unificació de les carreres de Medicina i Cirurgia va determinar la desaparició d'unes quantes càtedres. També es van produir canvis en els titulars. Pel que toca al RCC de Barcelona, el 28 d'abril va ser nomenat catedràtic Francisco Cano (3).

Van seguir tres anys de calma sense altres novetats que les derivades de la readaptació per tornar al pla antic, fins que va morir el vicedirector del Col·legi, Francesc

Borràs. El va succeir Josep Torner i Totosaus, que va prendre possessió del seu nou càrrec el 17 d'abril de 1804 (4). L'elenc directiu i docent del RCC va quedar com ens ho indica la Taula 21 que figura a la pàg. 99.

Els horaris de les classes venen resumits a la Taula 22 que figura a la pàg. 100.

El 20 d'abril de 1807, es va efectuar una permuta: el catedràtic supernumerari Francisco Cano va anar a Burgos i a Barcelona va venir Ignasi Ameller (5).

Els alumnes

Creiem que val la pena fer un estudi sociològic dels estudiants durant aquells vuit anys. Si els classifiquem per llur procedència i llur condició (llatins, romancistes i sagnadors) obtindrem els quadres següents, que creiem que mereixen uns comentaris.

Taula 34	1800		1801		1802		1803	
Procedència	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.
<i>Catalunya</i>	21	–	14	49	11	24	13	37
<i>Barcelona</i>	4	–	1	1	4	2	4	1
<i>Catalunya Nord</i>	0	–	–	2	1	1	1	1
<i>Espanya</i>	1	–	1	4	–	1	1	1
<i>Estranger</i>	0	–	–	–	–	–	–	1
<i>(?)</i>	1	–	1	1	1	–	–	–
Totals	27	–	17	57	17	28	19	41
		27		74		45		60

Taula 35	1804		1805		1806		1807	
Procedència	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.	Ll.	Ro.
<i>Catalunya</i>	10	22	25	33	6	38	7	40
<i>Barcelona</i>	1	1	2	1	4	–	3	1
<i>Catalunya Nord</i>	–	2	–	2	–	–	–	2
<i>Espanya</i>	2	1	2	7	4	9	1	9
<i>Estranger</i>	–	–	–	1	–	–	–	–
<i>(?)</i>	–	–	–	–	–	–	1	–
Totals	13	26	29	44	14	47	12	52
		39		73		61		64

Taula 36

Totals	Llat.	Rom.	Total	Total %
Catalunya	107	243	350	79,0
Barcelona	23	7	30	6,7
Catalunya Nord	2	10	12	2,7
Espanya	12	32	44	9,9
Estranger	–	2	2	0,4
(?)	4	1	5	1,1
Totals	148 (33,4%)	295 (66,6%)	443 (100%)	99,8 %

1. La proporció entre llatins i romancistes és de 33,4/66,6, o en altres paraules, com en anys anteriors el nombre de romancistes duplica el de llatins.
2. Els estudiants naturals de Barcelona ciutat presenten una proporció inversa. Són tres vegades més els llatins que els romancistes.
3. Notem que l'any 1800 –amb la unificació d'estudis en plena marxa– no va ser admès cap alumne que volgués matricular-se de romancista.
4. La mitjana de matriculats per any va ser de 55,5. Les xifres extremes van ser 74 l'any 1801 i 27 el 1800.

Si examinem el nombre de graduats obtenim el quadre següent.

Taula 37

Anys	Llic. cir. mèd.	Rom. 2 exàm.	Sagn.	Total
1800	16	11	5	32
1801	3	8	7	18
1802	7	5	5	17
1803	3	5	0	8
1804	8	14	2	24
1805	12	20	5	37
1806	8	14	4	26
1807	25	11	6	42
Totals	82	88	34	204

Si establim una comparació entre les dades de la matrícula i les graduacions tenim el quadre següent.

Taula 38

Anys	Llatins		Romanc.		Totals	
	Matr.	Grad.	Matr.	Grad.	Matr.	Grad.
1800	27	16	—	11	27	27
1801	17	3	57	15	74	18
1802	17	7	28	10	45	17
1803	19	3	41	5	60	8
1804	13	8	26	16	39	24
1805	29	12	44	25	73	37
1806	14	8	47	18	61	26
1807	12	25	52	17	64	42
Totals	148	82	295	117	443	199

Tot això vol dir que de 148 que volien sortir de l'Escola amb un títol de Llicenciat en cirurgia mèdica 66 van abandonar. De manera semblant, de 295 minyons que pertienien arribar a cirurgia romancista o sagnador, en van fracassar 178, molts més dels que van triomfar.

Sumats tots els alumnes, veiem que el fracàs escolar es va produir en més de la meitat dels estudiants. Aquesta xifra de fracassos escolars una mica superior a les registrades durant el segle XVIII és tan més escandalosa si tenim en compte que els professors es van veure forçats a moltes benignitats imposades, sobretot, per la Junta Gubernativa de Madrid.

A tall d'exemple, aportarem uns quants casos on es fa palesa la màniga ampla en els exàmens. Vicenç Ferrer va presentar el certificat de pràctica amb metges particulars i no en un hospital com estava manat, i malgrat això va ser admès a examen el 3 d'abril de 1800 (10).

Dins del capítol d'afavorir des de Madrid totes les pretensions dels alumnes, assenyalarem l'ordre d'acceptar matricular fora del temps —és a dir, quan ja havia començat el curs—, de 6 de desembre de 1804 (11). Com a exemple d'això valgui la matriculació de Josep Castellar, de Cumanà (actual Veneçuela), concedida per recomanació de Madrid el 24 de gener de 1805 (12).

Una altra facilitat —26 de juny de 1804— va ser permetre als romancistes presentar-se a revàlida de llicenciat en Cirurgia, sobre la base d'aprovar el batxillerat de Lògica i Física i l'assignatura de Matèria mèdica (13). A aquesta facilitat es van acollir Ramon Pujol (18 de setembre de 1801) (14), Joan Ribot i Francesc Prous (4 d'agost de 1803) (15), Miquel Llobera i Pere Llosà (7 de desembre de 1803) (16) i Josep

Bover (30 de juliol de 1804). En aquest darrer cas el permís el van donar a Madrid, malgrat la resolució en contra del Claustre de Barcelona (17). O a Juan Durante i Bernat Fiol el 31 d'agost de 1805 (18) o Antoni Deulofeu (cirurgià del Regiment de Cavalleria de la Reina) el 19 de desembre de 1805 (19).

S'havia disposat amb data 3 de juny de 1804 que els doctors en cirurgia mèdica, havien de fer dos anys de clínica per poder-se presentar a examen de revàlida de Medicina (20). Doncs bé, a petició de Josep M.ª Vallet es van dispensar el 25 de maig de 1804 aquests dos anys de Clínica a tots els Doctors en Cirurgia amb deu anys d'exercici (21). Fet que no era cap novetat, perquè s'havia concedit la mateixa dispensa el 17 d'abril de 1800 a Vicents Forner (22).

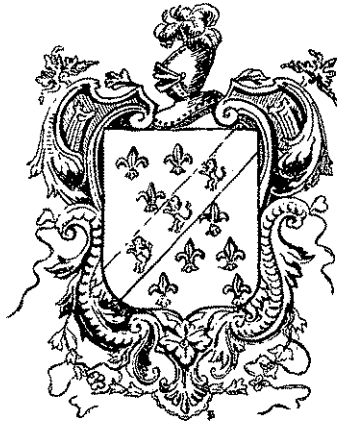
Una altra font d'aprovat va ser l'article 19 del capítol 16 del Pla de 1804, que disposava que s'admetés a revàlida de romancista acreditant només tres anys de pràctica. L'única condició que ho limitava era que aquell títol no era vàlid per exercir a Catalunya, però és evident que entre els 117 romancistes aprovats més d'un era d'aquests (23). En canvi, si s'acreditava "haber ejercido con aceptación y buen nombre" durant vint anys, els era autoritzada una revàlida (benigna) i podien continuar exercint a Catalunya, és a dir, sense la limitació anterior. Aquest va ser el cas de Francesc Fuster el 2 de maig de 1805 (24), de Vicents Garrigós (5 d'agost de 1805) (25) o d'Andreu Sereñana el 2 de gener de 1806, Ramon Fandos (de Càlig) i Josep Trasserras (de Santpedor) el 24 de setembre de 1807 (26).

L'any 1807 es va acabar amb l'arribada a Barcelona de la notícia de "la exoneración de Manuel Gooy" i l'abdicació de Carles IV. Gosem dir que ningú –ni dels alumnes, ni dels professors– va pensar en la cua que portaria aquella notícia, resultat del cèlebre motí d'Aranjuez. Seguia la guerra amb Anglaterra i a Barcelona els temps eren durs des del punt de vista econòmic. El dia 12 de maig de 1808, quan encara no es tenia notícia de les tràgiques jornades del 2 i del 3 a Madrid, el governador de Barcelona es va adreçar al RCC per demanar una subscripció voluntària "para la Olla pública y ocupación de los muí indigentes que actualmente hai en Barcelona sin trabajo". El Claustre va acordar entregar 8 duros al mes, per espai de quatre mesos (27).

Per damunt de tot el RCC –que estava al marge de la política– anava impartint classes pacíficament i no es registra en els documents de l'època res que fes pensar en els sis anys que vindrien i que tan decisius serien per a la vida d'Espanya. Pensem, per un moment, que el segle XVIII no va acabar l'any 1800, sinó que es va anar morint durant els anys de la Guerra del Francès.

Bibliografia

1. AUC. 123, 68.
2. " 126, 94.
3. " 126, 76 D.
4. " 123, 92.
5. " 126, 119.
6. " 174, del núm. 69 al 227.
7. " 175, del núm. 94 al 392.
8. AUC. 134, del núm. 1088 al 1160.
9. " 139, del núm. 1 al 65.
10. " 126, 57 D.
11. " 123, 101 D.
12. " 123, 102 D.
13. " 126, 95 D.
14. " 123, 70 D.
15. " 123, 85 D.
16. " 123, 91.
17. " 123, 95, 97.
18. " 123, 108.
19. " 123, 113.
20. " 123, 93.
21. " 126, 94.
22. " 123, 59 D.
23. " 126, 97.
24. " 123, 105 D.
25. " 123, 108.
26. " 126, 122.
27. " 123, 141.

Escut d'armes concedit per Fernando VI a Pere Virgili.
(Calc dels *Privilegiorum*, c. 990, de l'Arxiu de la Corona
d'Aragó de Barcelona.)

■ La Guerra de la Independència (1808-1814)

La invasió francesa va sacsejar el patriotisme. Les atrocitats de les tropes franceses i llur prepotència van engendrar l'odi, atiat per la clerecia, que mirava els francesos com una mena d'anticrist. La modesta victòria dels Brucs i l'aclaparadora derrota dels francesos a Bailén van acabar d'engrescar molta gent.

Reacció de l'alumnat

Molts dels estudiants del RCC van fugir de Barcelona de seguida d'haver-se examinat i altres ni això van esperar. Es va produir en l'alumnat un doble fenomen. D'una banda va baixar el nombre de matriculats i graduats i de l'altra van augmentar els estudiants barcelonins i van baixar el foranis.

Tot això s'expressa en xifres en els quadres següents.

I. Alumnes matriculats a classe de Llatins (Ll.) i a classe de Romancistes (Rm.) amb indicació de llur procedència.

Procedència	1808		1809		1810		1811		1812		1813		Totals		
	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Total
Catalunya	5	1			6	2	4	3	6	6	3	4	24	16	40
Barcelona	9		6		11	6	10	7	15	4	8	2	59	19	78
Cat. Nord		1		1										2	2
Espanya		1					1			1		2	1		3
Estranger					1				1			2			2
Totals	15	2	6	1	18	8	14	11	22	10	12	6	87	38	125
	17		7		26		25		32		18		125		

D'aquest quadre es desprèn: 1. El net predomini dels llatins sobre els romancistes (més del doble dels primers), a causa de 2. la relativa abundància de matriculats procedents de Barcelona (78 sobre un total de 125, o sigui, molt més de la meitat); 3. s'ha trencat l'afluència d'estudiants de la resta d'Espanya que s'havia iniciat en el període 1795-1807, i 4. la mitjana de matriculats per any és de 20,83, notòriament inferior a la dels cursos passats i vinents (55,5 matriculats entre 1800 i 1807 i 56,33 entre 1818 i 1826).

Si comparem aquest quadre amb el del període 1800-1807 podrem apreciar les diferències següents.

Taula 40	1800-1807	1808-1813
Mitjana d'alumnes matriculats	55,5	20,83
Proporció Llat./Rom.	33,4/66,6	69,6/30,4
% Barcelona	6,7%	62,4%

El nombre absolut de llatins va reduir-se molt poc (de 105 a 90), pel fet que un gran nombre d'ells procedia de Barcelona capital i que molts joves barcelonins van veure una ocasió de no ser mobilitzats inscrivint-se al Col·legi (de 18 van passar a 68).

En canvi el nombre d'aspirants a romancista va baixar dràsticament (de 236 a 35) en deixar de venir la gent de les comarques, que de 230 va baixar a 20. La proporció entre barcelonins i forasters, que era de 7 a 93 va passar de 66,4 a 33,6. De semblant manera la proporció de llatins i romancistes, que era de 30 a 70, va passar a 72 a 28.

Les dades que ens proporcionen aquests quadres són insuficients per la senzilla raó —a la qual ja hem fet referència— que l'alumne no es matriculava cada curs com ara, sinó que ho feia una sola vegada en el moment del seu ingrés.

De totes maneres, les dades ens permeten analitzar amb bastanta precisió el que va passar amb l'alumnat de l'Escola. Es produïren els fets següents que es desprenen dels quadres que acabem de comentar.

- 1er. La quasi total deserció dels alumnes. Molts ni arribaren a examinar-se al juny de 1808. La sublevació del 2 de maig madrileny i més encara la proclamació de Josep I s'escamparen arreu d'Espanya com un esclat de pólvora. El romanticisme de l'època va fer la resta. Molts dels joves que arribaren a examinar-se aquell any no acudiren a l'octubre a cursar l'any següent. De la fuga d'estudiants matriculats en tenim dades indirectes. Són aquells alumnes l'últim examen dels quals enmig de la carrera tingué lloc l'any 1807 o 1808. I els seus exàmens de revàlida —de sagnador, de cirurgia romancista o de cirurgia llatí— els trobem en un llibre diferent: el llibre del Tribunal dels "patriotes".²

1. Per indicar *fora de Barcelona* hem posat Catalunya (Cat.) perquè del Principat venia el 99% dels alumnes. En efecte les excepcions són menyspreables a efectes estadístics. Foren els alumnes següents: de Barcelona eren Louis Mathieu l'Arteriye d'Albi, natural de Saint Bonnet l'Enfantier, i Domènec Vilella, que era un català nascut el 1790 a Oran, poc temps abans que els espanyols abandonessin aquell presidi. De fora de Barcelona hi ha F. Vila (d'Estopiñán), Basilio Sánchez Remisa (de Pamplona) (138) i Antonio Fernández Vallejo (d'Hijas, a la vall de Toranzo, a Santander).

2. Manual d'exàmens celebrats en 1811 en virtut d'estar la capital ocupada pels francesos.

- 2on. Si estudiem les classes d'alumnes veurem que els que cursaven la carrera de llatins estaven en relació amb els romancistes d'1 a 2,2 (105 llatins davant de 236 romancistes en els sis anys abans de la guerra). Doncs bé, aquesta proporció s'invertí en els sis anys que durà la guerra: de 2,6 a 1, o sigui de 90 llatins contra 35 romancistes.
- 3er. Si estudiem la procedència, és a dir, si comparem el nombre dels estudiants naturals de Barcelona amb els provinents de tots els pobles de la resta de Catalunya, ens trobem amb 317 d'aquests darrers contra 24 barcelonins. Els forasters són 13 vegades més nombrosos que els "indígenes". Durant la guerra 83 foren els barcelonins matriculats i 42 els que venien dels pobles. Això s'explica fàcilment si compremem que el jove que no va voler combatre optà per emboscar-se a casa seva o a pagès, perquè els francesos no van dominar mai el món rural. Es desplaçaren a Barcelona una sisena part dels que ho feien habitualment. Es tractava d'afrancesats o d'ingenus que creien que tot continuava igual, és a dir, que admetien la imatge que els francesos s'entestaven a donar d'Espanya i particularment de Catalunya, ja que la nostra terra aplicaren una política especial.
- 4rt. Si estudiem la proporció amb què els barcelonins triaven els estudis superiors o les graduacions romancistes en temps normal, veiem que els estudiants romancistes que vénen dels pobles solen ser més del doble que els barcelonins (230 contra 87), i que els barcelonins que estudien "llatinista" són tres vegades més nombrosos que els de la resta de Catalunya (18 contra 6).

Durant la guerra hi ha el mateix nombre de romancistes que vénen de fora que dels que viuen a Barcelona (19 i 19) i els barcelonins llatinistes que abans representaven un 17% del total són ara un 60%. L'alumnat es nodreix predominantment de joves de Barcelona (24 es matricularen entre 1802 i 1807 contra 70 entre 1808 i 1813). Era una manera d'aprofitar el temps i evitar una incorporació a l'exèrcit francès.

Diguem, finalment, que si estudiem la procedència dels estudiants veurem deseguida que els "llatins" venien de famílies que vivien a Barcelona, en primer lloc, o a les poblacions importants de Catalunya, per la senzilla raó que als minyons residents en aquests nuclis no els era oneros cursar els estudis de llatinitat. Però també hi havia "llatins" entre famílies de poblets petits. En aquest cas es tractava de pagesos o artesans benestants, que feien aquella despesa, que suposava enviar el fill a Girona o a Cervera (és a dir al cap comarcal) a fi que els cabalers poguessin tenir un bon mitjà de vida.

Per aquesta raó els romancistes –tant els de dos exàmens com els de tan sols un– solien procedir de poblets i de famílies econòmicament modestes que no podien donar als seus fills altra instrucció primària que la del mestre d'aquella vila.

La conducta del professorat

També els catedràtics es van sentir tocats pel patriotisme. Però als professors els costà una mica més deixar llur estatus a Barcelona i entregar-se als avatars d'un exèrcit rebel que feia la guerra pràcticament de derrota en derrota.

El primer de tots fou Antoni de San German (3), antic alumne de l'Escola, graduat de Cirurgia llatí de nou exàmens l'any 1780. L'any 1796 després de fer la campanya del Rosselló com a cirurgià-consultor havia estat nomenat catedràtic supernumerari del Reial Col·legi. Escapat de Barcelona i incorporat a l'exèrcit regular, rebé el nomenament de "Cirujano Mayor" de l'Exèrcit de Catalunya (3). Ell era l'encarregat de distribuir el seu petit exèrcit de cirurgians i de practicants entre els hospitals i entre les unitats combatents que periòdicament s'organitzaven, es desorganitzaven i es tornaven a organitzar amb una constància que fou l'admiració de tot Europa.

Els altres professors que "desertaren" foren: Josep Torner, que era des de 1804 vice-Director de l'Escola i, per tant, el més antic (3) i Domènec Bover (4), un barceloní que anà a parar a València, on va caure presoner i quedà com a tal "por no admitir los ventajosos pactos que me ofrecía en mi carrera el enemigo" i que, no obstant, pogué fugar-se i refugiar-se a Mallorca el 10 de febrer de 1811.

Al setembre d'aquell any el criden des de Cadis perquè es faci càrrec com a cirurgià consultor de l'Exèrcit de València, però ell al·lega que està malalt –"insultos vertiginosos que hacen temer una apoplejía", segons el certificat que li estengué Pere Castelló i Ginesta– més o menys còmodament refugiat a Ciutat de Mallorca, el dia 23 de juliol de 1812,³ i es nega a retornar a la península (5). Un altre catedràtic, Francesc Junoy –que era el més jove de tots–, es quedà a Catalunya com San German i Torner.

Els professors numeraris van quedar perfectament dividits en dues meitats, de la manera següent: quatre –Ameller, Pozo, Bas (6) i Borràs– (7) es quedaren a Barcelona "col·laborant" amb els francesos, i quatre –San German, Bover, Torner i Junoy– (8) es passaren als "patriotes". Un supernumerari –Raimon Vidal i Carbonell– va marxar de Barcelona.

El RCC de Barcelona va seguir funcionant, dòcil a les directrius dels francesos entesats a demostrar que a Espanya no hi passava res. La tasca dels que es quedaren a Barcelona va ser com una moneda. Va tenir cara i creu. La cara va consistir en l'escàs

3. Bover no tornà a la península fins que la guerra s'acabà, cosa que s'interpretà molt malament, tant que l'empresonaren a la Ciutadella. Però la veritat és que estava malalt de debò i va morir poc temps després.

nombre d'alumnes i la creu en el fet que hi van quedar –en realitat– tan sols dos catedràtics (Ameller i Pozo), que van ser complementats per Bas (que havia estat jubilat l'any 1804) i pel dissector Borràs.

Aquests quatre es van repartir la feina: Ameller dedicava una hora a ensenyar Matèria mèdica i una altra a malalties sexuals, dels infants, dels ossos i cirurgia legal. Borràs impartia durant una hora Anatomia i durant una altra Parts i operacions, malgrat que per una Reial ordre del 23 de maig de 1804 havia quedat exclos d'ascendir a catedràtic. Les altres assignatures se les van repartir Bas i Pozo. També es van encarregar de la visita als malalts de l'Hospital de la Santa Creu, que eren tots civils, perquè els francesos van concentrar els militars al convent de Jonqueres i a l'hospital del carrer de Tallers.

L'aixecament contra els francesos fou –en essència– un moviment popular que anà sorgint d'ací i d'allà, sense a penes connexions i foren enormes els esforços de la gent instal·lada a Aranjuez, a Sevilla i, finalment, a Cadis per unificar l'acció i mantenir un principi d'autoritat.

Dins del camp de la medicina el Govern i les Corts de Cadis el 22 de juliol de 1811 restauraren el Protomedicat com a autoritat suprema de tot el que feia referència a la sanitat. A Catalunya es creà una Subdelegació el cap de la qual fou el Dr. Francesc Santpons (9); en teòrica dependència d'ell, hi havia a l'Exèrcit un cap dels serveis de Medicina⁴ que era un excatedràtic de la Facultat de Medicina de Cervera –Carles Nogués–, que havia pres part en la diada del 2 de maig de Madrid, on lluitant contra els francesos fou ferit tan greument que se'l considerà mort, i un cap dels serveis de Cirurgia, que –com ja ho hem dit– era Antoni de San German (10).

Els catedràtics que havien fugit de Barcelona consideraren que eren "ells" el Col·legi de Cirurgia, perquè una institució docent no és tan sols un edifici i unes instal·lacions. El més important en són els homes que són la seva ànima. Els que s'havien quedat a Barcelona eren uns traïdors, eren l'ànima morta i corrompuda.

S'atribuïren els poders que tenia l'antic Protomedicat d'examinar i atorgar privilegi per exercir. I quan aquest fou restaurat per les Corts de Cadis decidiren examinar els alumnes que ho volguessin, cobrant-los els drets corresponents i entregant-los-hi un rebut i un certificat que els autoritzava a exercir en espera del títol definitiu que arribaria de Madrid quan la situació hagués estat normalitzada.

4. Això fou el començament. Després, Nogués intrigà i aconseguí compartir l'autoritat amb el Dr. Santpons.

El Tribunal d'exàmens començà a funcionar a Mataró el dia 23 d'octubre de 1811 (11). Dels quatre catedràtics, dos eren absents. El Dr. Bover –ja ho hem dit– era a Mallorca amb poques ganes de tornar i el Dr. San German prou feina tenia recorrent les unitats per tot Catalunya. En conseqüència, els dos catedràtics, Torner i Junoy (8), nomenaren un tercer jutge: Josep Manuel de Capdevila (12). En aquell moment, aquest Capdevila, era una autèntica promesa. Va fer de "practicant", mentre estudiava durant la guerra de 1793 a 1795 i, era primer ajudant de cirurgia del Cos d'Artilleria l'any 1811.

Al gener de 1812 s'hi afegí el Dr. Juan Nieto Samaniego, un metge militar, patriota dels primers moments i heroi-cronista dels setges de Girona (13) i, a la meitat del mateix any, Joan Ribot, un jove brillant i prometedor que treballava a l'Hospital del Carme de Vic i que més endavant seria catedràtic.

El 16 de gener de 1812 tingué lloc el darrer examen a Mataró i al 26 de febrer el Tribunal actuava a Argentona. Aquesta etapa durà tot just tres mesos, perquè el darrer examen s'hi celebrà el 27 de maig, en què el Tribunal es traslladà a Vic. L'etapa de Vic –la més llarga– va durar des del 13 de juliol de 1812 fins al 23 d'abril de 1814.

Els examinadors "habituals" foren durant tot l'any 1812 els dos catedràtics –Torner i Junoy– i al final el jove Ribot (14). A la darrera de desembre i primers dies de gener de 1813 intervingué el Dr. San German (15) i, a partir del maig d'aquest any, s'hi afegí el Dr. Pau Oller (16). Oller, de Sant Vicenç dels Horts, era un cirurgià llatí de nou exàmens; al 1783 fou agregat a Barcelona, on plantà la corresponent botiga de cirurgia-barberia, però la seva afecció era la milícia. A la guerra de 1793-1795 fou nomenat primer ajudant de cirurgia i en tota la campanya va dirigir hospitals a Ceret, Figueres i, finalment a Girona; un fet del qual estava legitimament orgullós fou l'evacuació de ferits embarcant-los a la badia de Roses.

Es quedà a l'Exèrcit i el 10 de setembre de 1800 ascendia a consultor honorari de l'Exèrcit d'Extremadura i, deu dies més tard, fou nomenat consultor de l'exèrcit de Galícia, càrrec que no va arribar a ocupar, perquè a finals d'octubre de 1800 passà destinat a Sevilla, on romangué un any combatent una epidèmia de febre groga (17).

En esclatar l'aixecament contra els francesos, fou un dels primers d'integrar-se a l'exèrcit patriòtic presentant-se al marquès de Palacios,⁵ que el nomenà consultor de l'Exèrcit de Catalunya. Pau Oller actuà molt sovint de jutge d'exàmens fins a l'agost de 1814, pròxima la dissolució del Tribunal.

5. El marquès de Palacios era al maig de 1808 el governador militar de Menorca i es traslladà a Catalunya amb un contingent de 6.000 homes, i va ser el primer general en cap del Principat.

Esmement, per acabar, dos examinadors d'excepció, dels qual es va disposar en moments en què gairebé tots els jutges habituals eren fora de Vic. L'un fou un cirurgià de regiment, Francesc Solà (18), que actuà en dos exàmens al juliol de 1812, i l'altre un cas que podem qualificar de pintoresc. Es tractava d'Antoni Belloch Belloch; aprovà el batxiller de Filosofia i es matriculà a l'Escola com un simple cirurgià romanista de dos exàmens. El 1812 va veure, en aquells exàmens patriòtics, el cel obert. S'examinà de Matèria mèdica i el 16 de gener d'aquell any el tenim convertit en un llicenciat en Cirurgia mèdica i –cosa encara més grossa– al cap de dos mesos és un dels examinadors –per bé que per poc temps– dels tribunals d'Argentona i de Vic (19).

El 10 de maig –ja acabada la guerra– el Tribunal “legítim” tornà a Mataró, féu un parell d'exàmens i el 7 de juny ja el trobem instal·lat a Barcelona, que feia dos mesos havia estat evacuada per les tropes franceses. Allí continuaren examinant i atorgant graduacions fins al 22 de novembre de 1814, en què ja normalitzades completament les coses deixà de funcionar aquell Tribunal i el Col·legi recuperà la representació de la Junta Superior Gubernativa de Cirurgia, fet que el va convertir en l'única autoritat sobre els cirurgians (20).

Tots aquells exàmens es portaren a terme de la manera més digna possible. Es mantingué l'ordenança que prescriuia un examen oral teòric i un altre de pràctic en què s'explorava un malalt i es feia l'exposició del seu diagnòstic, tractament i pronòstic. El que passava era que els dos exàmens es feien en un mateix dia. Feia també la impressió que tothom anava una mica cames ajudeu-me. Els que s'examinaven perquè els esperava llur unitat, de la qual anaven i venien sense massa seguretats, i els Professors tement caure en poder dels francesos. Àdhuc, un dia a Vic l'examen s'interrompé bruscament. No en sabem la causa, però segurament es tractà d'una alarma que la por magnificava.

La labor de les dues “escoles” la resumim en els dos quadres següents.

Taula 41				
Graduacions al RCC de la Barcelona ocupada (21)				
Anys	Ll.	Rm. 2 ex.	Sagn.	Total
1808	3	4	3	10
1809	1			1
1810	1			1
1811	1			1
1812	1			1
1813	5			5
Total	12	4	3	19

Taula 42				
Graduacions en campanya (22,23)				
Anys	Ll.	Rm. 2 ex.	Sagn.	Total
1811		4	1	5
1812	7	3		10
1813	10	10	4	24
1814	20	26	10	56
Total	37	43	15	95

Del 23 d'octubre de 1811 al 16 de gener de 1812, a Mataró. Del 26 de febrer de 1812 al 27 de maig de 1812, a Argentona. Del 13 de juliol de 1812 al 23 d'abril de 1814, a Vic. Del 10 de maig de 1814 a l'11 de maig de 1814, a Mataró. Del 7 de juny de 1814 al 22 de novembre de 1814, a Barcelona. Tots registrats al Llibre 140.

Aquell Tribunal "en campanya" va graduar 95 persones en quatre anys, és a dir, va fer una feina cinc vegades més gran que l'Escola de la "Barcelona cautiva" en sis anys.

Quant als catedràtics que van restar a Barcelona, no queden –acadèmicament– nets de culpa, perquè la quantitat de "sobresalientes" fou realment notable, buscant el favor de l'estudiant... i de la família. D'altra banda no fou del tot el que se'n diu un colador". Hi hagué un parell de "reprovados", com Josep Nuno Comalat, suspès en dues ocasions amb cinc mesos de distància, i uns aprovats amb advertències⁶ que quan es normalitzessin les coses estudiessin, i no fou admès a examen ningú que no hagués estat matriculat al Col·legi els anys anteriors a la guerra. O sigui que no regalaren tota la carrera. Com a màxim, tres anys.

I per acabar, esmentem un detall digne d'elogi. Quan fini la nostra darrera Guerra Civil totes les graduacions i qualificacions obtingudes a "zona roja" es declararen nul·les. Llavors, en canvi, els "patriotes" que s'havien jugat la vida i el patrimoni per la causa de la Independència, no prengueren cap represàlia sobre aquells estudiants que o bé es matricularen a l'Escola ocupada o bé, havent estudiat algun any abans de 1808, continuaren assistint a classes i examinant-se durant la guerra.

6. A Josep Moll i Coll l'aprovaren, però "el Tribunal le dio apercibimiento para que procure aplicación a la Facultad en lo sucesivo a la práctica". I a Joan Motger i Barrera, graduat de romancista els dies 23 i 27 de setembre de 1814 –és a dir, quan la guerra ja havia acabat–, l'aprovaren amb la condició que repetiria l'examen "siempre que se le llamase o a la entrega del título". Cal dir que tenia un generós historial de "reprovados" (139).

Els deu noms que segueixen són un exemple del primer cas.

1. Josep Domingo Condaminas: matr. 1809; 1815 romanc. (24).
2. Magí Berdós i Blasco: matr. 1810; 1814 llic. cir. (25).
3. Salvador Borràs i Compta: matr. 1810; 1814 llic. cir. (26).
4. Joaquim Masqué i Cornet: matr. 1810; 1816 Sagn. (27).
5. Salvador Simon i Puig: matr. 1810; 1814 llic. cir. (28).
6. Jaume Planas i Masadas: matr. 1810; 1814 llic. cir. (29).
7. Ramon Morelló i Mas: matr. 1811; 1816 llic. cir. (30).
8. Martí Altés i Casals: matr. 1812; 1817 batx. cir. (31).
9. Joan Faura i Casajoana: matr. 1812; 1818 romanc. (32).
10. Francesc Rigau i Jaquet: matr. 1812; 1817 batx. cir. (33).

I els quatre següents del segon cas:

11. Pere Carreras i Blanch Matr. 1806; 1814 batx. cir. (34).
12. Jaume Rovira Vilamitjana matr. 1807; 1814 romanc. (35).
13. Ramon Mercader i Romeu: matr. 1807; 1814 batx. cir. (36).
14. Narcís Oliveras Aloy: matr. 1807; 1814 llic. cir. (37).

Destaquem també que tres alumnes que havien estudiat alguns cursos en el Col·legi ocupat es penediren i, abans que la guerra s'acabés, s'incorporaren a l'Exèrcit i demanaren examinar-se al Tribunal "patriòtic".

Foren:

1. Josep Aubà i Volart (38), matriculat el 1806 i que aprovà les convocatòries de 1807, 1808 i 1811. El Tribunal –que era a Argentona– el llicencià en Cirurgia mèdica el 13 de març de 1812, malgrat haver estudiat tan sols quatre anys, en lloc dels sis reglamentaris.
2. Francesc Vilas i Nadal es matriculà el 7 d'octubre de 1808 (39) i aprovà els exàmens de 1809, 1810, 1811 i 1812. Llavors fugí de Barcelona i s'incorporà a l'Exèrcit, on romangué fins a 1814. El 27 d'octubre de 1814 fou suspès de revàlida de romancista (40) i aprovat el 20 de juliol de 1815 (41).
3. Josep Faura i Casajoana ingressà al Col·legi el 1806 i s'examinà regularment fins a l'any 1811 i l'11 i 12 de febrer de 1813 es llicenciava a Vic en Cirurgia mèdica (42). El que té de curiós aquest cas és que l'any 1811 a l'Escola ocupada el graduaren de batxiller en Cirurgia mèdica, grau que el Tribunal de Vic li reconegué, perquè directament l'examinà de llicenciatura⁷.

7. El títol de batxiller era un pur tràmit per presentar-se un any més tard a la llicenciatura. A Vic, Argentona i Mataró, en un mateix dia els feien batxillers i llicenciats.

El cas de Josep Jaques i Artigas, matriculat l'any 1808 (43), és el més clar d'afrancesament, perquè anà cursant tots els anys sense sincerar-se i sense entrar a l'Exèrcit i malgrat tot l'examinaren –ja acabada la guerra– el 22 de juliol de 1814 de llicenciatura en Cirurgia mèdica i l'aprovaren (44). Aquells professors "patriotes" demostraren una generositat i una grandesa d'ànim molt per damunt del comú de les classes polítiques d'aquell moment, que, durant els tres primers quarts del segle XIX s'insultaren amb la vergonyosa imprecació del "trágala".

Actuació dels alumnes i exalumnes a la Guerra del Francès

Es pot dir que no hi va haver cap acció de guerra en què no trobem algú relacionat amb el RCC de Barcelona. En la nostra història de la "Sanidad Militar española" hem arribat a comptabilitzar 159 noms de metges, cirurgians, etc [...] que hi figuren, dels quals n'hem trobat 122 que eren alumnes o antics alumnes del RCC de Barcelona. Ja hem parlat dels professors. Entre tan gran nombre de persones és lògic que hi trobem tota mena de situacions.

Els morts

Ocupem-nos, primerament, dels morts. El primer va ser Francesc Bausili (45), que va morir en plena retirada des de la derrota de Zornoza camí de Santander, el 16 de novembre de 1808 en un poblet de la vall de Cabuèrniga (46). Isidre Bendat, graduat de romancista al RCC l'any 1787 (47), va morir de tifoïdea al setge de Girona (48); d'identica manera va morir a Saragossa Josep Planes de Prats, de Molló (1785-1796) (49,50). També víctima de la tifoïdea sucumbí Marià Corbella, Dr. en Cirurgia mèdica el 3 de febrer de 1799 (51), a Alacant, el 23 de maig de 1810 (46).

Els ferits

Nombrosos van ser els ferits registrats. En el primer dels conflictes –la jornada del 2 de maig– trobem no gens menys que l'antic director del Col·legi, Josep Antoni de Capdevila, que va operar i hospitalitzar a casa seva el Dr. Carles Nogués i Pedrol, graduat a Cervera i catedràtic d'aquella Universitat que en aquell moment tenia una càtedra al recentment fundat RCC de Burgos i es trobava casualment a Madrid (52).

Precisament Capdevila, que era un dels cinc membres de la Junta Superior Gubernativa de Cirurgia, va poder abandonar Madrid i dirigir, fins que va morir, els serveis quirúrgics de l'Exèrcit patriòtic.

A la batalla del Bruc va ser ferit Fidel Malvehí i Sala el 2 de juny de 1808 (53). Era un cirurgià romancista que ja durant els seus temps d'estudiant (1801-1806) havia sentit una irresistible atracció per la vida militar, ja que l'any 1805 va navegar amb el vaixell corsari *Santa Bárbara*. Més endavant i en veure saquejada i incendiada la seva casa d'Igualada, es va incorporar al Regiment de Cavalleria de Santiago i va prendre part en moltes accions, com les de Tivissa, Tortosa, Tivenys, Cervera, el Pla i Perelló, i va entrar socors al castell de "San Fernando" de Figueres. Al final de la guerra es trobava a la Cerdanya francesa (54).

Raimon Costa i Galli (1816-1822) (55) va ser ferit al cap a Mataró el 6 de setembre de 1813 (56). Joan Casademont Costa, llatí de 2 exàmens el 14 de gener de 1800 (57), va ser ferit al desembre de 1808 a Oviedo, de tal gravetat que se'l va donar per mort (56). Antoni Ferran i Abadia va ser greument ferit en l'acció de Bornos (56).

Marià Orrit i Fitó (1797-1803) (58) –que després assoliria les més altes distincions– va sofrir una greu contusió toràcica a la batalla de Medellín (28 de març de 1809), acompanyada d'hemoptisi malgrat la qual va negar-se a ser evacuat i quatre mesos més tard va prendre part a la batalla de Talavera (27 al 29 de juliol de 1809) (56).

En aquesta batalla es va fracturar una cama el veterà cirurgià Joan Borrell i Salas (1794-1802) (59). Va ser atès a Talavera mateix, on va romandre cinc dies per ser evacuat cap a Guadalupe (95 km) muntat dalt de cavall entre indescriptibles dolors. No es va aturar aquella odissea. Va prosseguir la marxa cap a Villanueva de la Serena (81 km més) per acabar a Badajoz (117 km). No ens ha d'estranyar que aquella fractura curés amb deformació i una relativa incapacitat funcional (60).

Els presoners

Fora d'alguna victòria, en general, els espanyols van anar encaixant desfeta rere desfeta. La conseqüència d'una batalla perduda era –ordinàriament– una retirada en el més complet desordre. Ara bé, tothom s'acollia a una unitat o una partida i aquells fugitius tornaven a organitzar una nova unitat. Les desercions eren escasses, de manera que la guerra es perpetuava de tal manera que a tot Europa no se'n sabien avenir.

Ara bé, els pobres cirurgians que havien fugit perdent llurs caixes d'instrumental els costava molt confessar que havien fugit enmig d'una confusió general. La versió –honrosa– que donaven era que l'enemic els havia fet presoners i ells s'havien pogut fugar.

Però, al marge d'aquests presoners fingits, hi ha una nodrida llista de gent que real-

ment havien caigut en mans de l'enemic. La seva sort va ser molt diferent. En general van viure alguna de les circumstàncies següents.

1. Realment es van poder fugar.
2. Van ser portats a França concentrats en uns campaments que eren anomenats *dipòsits de presoners*.
3. Els francesos van considerar la seva condició de sanitaris i els van deixar lliures en les poblacions que ells controlaven.
4. Finalment hem de considerar alguns casos de presoners voluntaris, és a dir, cirurgians que es van quedar cuidant els "seus" ferits que havien estat fets presoners.

De presoners "autèntics" que es van evadir en tenim els casos següents. A la capitulació de Tarragona (28 de juny de 1811) (61) van caure presoners el cap de serveis de cirurgia, Pau Oller (1774-1781) (62), els cirurgians Miquel Colomer i Mas (63), Ramon de Capdevila (1807-1814) (64), Francesc Alsina i Rifà (1795-1800) (65) i els practicants Joan Bufarull (64) i Josep Martorell Riera (66), llicenciat en cirurgia mèdica el 1815. Francesc Vidal i Simó (llicenciat en cirurgia mèdica l'any 1814) (67), Josep Antoni Sabate i Andreu (1806-1814) (68), Vicenç Tomàs i Reverter (sagnador 1816, romancista 1828) (69), Sebastià Arandes i Climent, romancista de 2 exàmens el 1816 (70), Blai Saldes i Ràfols (1803-1815) (71), llicenciat en cirurgia mèdica, Miquel Pinet i Artigalàs (1806-1816) (72). I Ramon Miquel i Arbós (1802-1814) (73) i Pere Surrà, que havien caigut en mans de l'enemic uns dies abans quan es va rendir la Fortaleza del Olivo (61).

La majoria es va poder evadir. D'alguns com Pau Oller, sabem que es va fugar a Mataró amb uns quants practicants quan els conduïen cap a França (74). També es van fugar Ramon de Capdevila, Miquel Colomer i Francesc Alsina i Rifà (75). Quan es va rendir el castell d'Hostalric va caure presoner Josep Castellar i Salaverria (75), que havia vingut des de Cumanà (Venezuela) l'any 1804 a cursar estudis al RCC de Barcelona.

Quan els francesos –al tercer setge– van prendre Girona, en les capitulacions es va concedir immunitat a metges i cirurgians. Uns es van quedar i altres se'n van anar lliurement. Però no sabem ben bé per què dos cirurgians van caure presoners. Un era Honorat Gallostra i Flaquer, un cirurgià que exercia a Santa Maria del Corcó i que es va unir a la partida del guerriller Joan Clarós. Els avatars de la guerra el van portar a Girona. Fet presoner es va poder fugar (75). L'altre en canvi, el Dr. en Cirurgia mèdica (1801-1807) Josep Fortich i Solà, va ser conduït a França i no en va tornar fins el 1814, en què va ser alliberat pels aliats (75,76).

En la rendició de València van caure presoners, ultra el cap dels Serveis quirúrgics –Domènec Bover i Font–, els cirurgians militars Marià Orrit i Fitó, Josep Manuel de

Capdevila, Pau Flamant (1707-1804) i Jaume Lacusant (61). Els francesos els van deixar en llibertat dins de València. Bover va marxar cap a Mallorca (75), mentre que Flamant es va quedar a València, malvivint del poc que podia guanyar exercint la cirurgia civil (77). En canvi, Lacusant va ser a la presó des del 9 de gener (dia de l'entrada de l'enemic a València) fins al 12 de maig, en què –segons pròpia confessió– es va poder evadir (78).

Mereix una atenció especial el cas de Bonaventura Godall (74). Godall era un cirurgià militar veterà que havia fet la Guerra del Francès des dels primers dies. El 7 de febrer de 1810 se li encomanà la direcció dels hospitals d'Extremadura (Olivenza, Alburquerque, València d'Alcàntara) i Badajoz, on tenia ell el seu "quarter general". Durant un any va gaudir de pau i tranquil·litat perquè els francesos no van envair Extremadura i van ocupar Badajoz fins el 10 de març de 1811. Godall, mentre va durar el setge d'aquella ciutat, va assistir ferits portuguesos, anglesos i espanyols i, entre els 7.000 homes de la guarnició que va capitular, Godall va ser un de tants presoners, però que tenia cura de 1.000 hospitalitzats (74).

Godall va aconseguir escapar i es va presentar a Cadis, on Salvi Illa –un company de col·legi, com veurem– el va enviar a València. Quan el 26 de desembre els francesos comencen a assaltar València ell era a Catarroja. Godall, amb una ferida de sabre a la cara, cau presoner juntament amb un 1er ajudant de cirurgia i dos practicants. Malgrat els seus 62 anys i la ferida, es fuga i emprèn la marxa a peu cap a Cadis, i el 16 de febrer arriba a Cartagena, on ha d'ingressar a l'hospital víctima d'un quadre de claudicació intermitent que atribueixen al fred (79).

El 2 de gener de 1811 va caure Tortosa. Per testimoni de Pau Oller, sabem que van ser fets presoners els practicants Francesc Ballester, Lluís Durango, Francesc Guasch (61) (que va acabar els estudis de cirurgia romancista al RCC de Barcelona l'any 1818), i Miquel Maisterra (que l'any 1815 es va graduar de romancista al RCC de Pamplona) (84) i Jaume Borús i Loda, un italià graduat al RCC de Barcelona el 1825 (85), que ja havia estat fet presoner a la caiguda de Mequinensa i que s'havia fugat (80). També aquesta vegada es va escapar, de manera que va poder prendre part a la batalla de Castalla (13 d'abril de 1813) (61).

Es curiós el cas de Gaietà Ferrer, que era a la presó de Lleida (81). Quan les forces espanyoles van iniciar el setge per reconquerir la plaça, Ferrer va poder no solament trencar el captiveri sinó burlar el setge i retornar prop dels seus (74,79).

En canvi Magi Macià i Martí (82), que va ser internat a França, va ser alliberat en virtut d'un intercanvi de presoners a Jaca (79).

En aquesta relació de presoners n'hem vist alguns que s'havien fugat dues vegades. Hi ha expedients en què en figuren tres. El rècord però, el va batre Josep Aloy i Badia (Dr. en Medicina per Cervera i llicenciat en Cirurgia mèdica al RCC de Barcelona el 1799) (83,86). La primera es va produir quan, integrat en les tropes del marquès de la Romana que –al servei de Napoleó– es trobaven a Dinamarca, va poder embarcar en l'esquadra anglesa, que el va portar a Santander. Feia poc que havia arribat a la capital de Cantàbria quan va caure en mans dels francesos, però es va fugar i va fer cap a Vigo. La tercera vegada que fou capturat va ser dut a Santiago de Compostel·la i d'allí també es va fugar se'n va anar a Ciudad Rodrigo. Quan aquesta plaça va capitular va caure presoner per quarta vegada i per quarta vegada s'escapà.

Els tres casos que citem a continuació són exemple de casos dubtosos.

Jaume Cortada i Puig va caure presoner quan els francesos van prendre per sorpresa Igualada a l'agost de 1811. Uns dies després es presentava al general Sarsfield (87). Francesc Llobet i Gaietà Ferrer van ser capturats en la desfeta d'Uclés (13 de gener de 1809) i van fugir tres dies després (87).

Com és sabut, la versió oficial de l'entrada dels francesos l'any 1808 era que es feia per anar a ocupar Portugal. Aquell país va ser envaït per contingents francesos i algun d'espanyol. Dos cirurgians es trobaven a Lisboa quan es va iniciar la guerra a Espanya. Els francesos van tancar aquells antics aliats en uns pontons ancorats a la badia de Lisboa.

Un –Tomàs Bartolí i Gibert– (88) es va escapar el 16 d'agost de 1809 i després de diverses peripècies es va presentar a Trujillo al cirurgià major de l'Exèrcit d'Extremadura al setembre (89). L'altre –Ramon Ferran i Serrat– (90) va ser alliberat pels anglesos, que el portaren a Tarragona (89).

Els presoners voluntaris

Avui dia està admès que els sanitaris d'un exèrcit que cau presoner seran respectats a fi que puguin continuar cuidant els malalts i ferits. A la guerra de 1808-1814 no existia aquest compromís, però hi havia –a les dues bandes– persones que creien que la guerra necessitava un toc d'humanitat.

Tenim dos casos documentats. Com hem dit, Pau Oller va quedar presoner a la caiguda de Tarragona i va continuar al capdavant de l'Hospital; per cert que va estar a punt de "ser arcabuceado" perquè es va negar a dir als francesos quins hospitalitzats eren civils i quins eren militars (79).

El segon cas és exemplar. Miquel Llotge i Petit va prendre part com cirurgià d'un batalló en la desfeta de Blake a Espinosa de los Monteros. En la retirada, que va ser caòtica, Llotge va anar a parar a Lleó, on tenia cura d'un hospital. Aquell exèrcit derrotat, més o menys reorganitzat sota el nou comandament del marquès de la Romana va presentar batalla a la localitat de Mansilla de las Mulas. Llotge va rebre l'ordre d'evacuar Lleó (a fi que les possibles baixes de Mansilla trobessin un hospital lliure i d'emportar-se 1.300 homes entre malalts i ferits cap a Galícia). Llotge va arribar a Orense el 30 de desembre de 1808. L'espectacle de l'arribada va ser esgarrifós. Ferits i malalts s'aixoplugaven en cases particulars; bastants d'ells romanien als carrers. Llotge va començar a posar ordre. Va aconseguir internar els més greus –uns 300– als Convents de Sant Francesc i de Sant Antoni (91).

Derrotat que fou el marquès de la Romana a Mansilla de las Mulas, els francesos van ocupar Galícia. El marquès de la Romana va demanar a Llotge que no abandonés els seus "clients". A Orense hi va passar Llotge sis mesos fins que els francesos van marxar de Galícia (91).

Llotge va repetir l'experiència. El 18 d'octubre de 1811 el duc del Parque va derrotar els francesos a Tamames. Els ferits d'aquella batalla van ser atesos per Llotge a La Alberca, que dista de Tamames uns 15 kms. Quaranta dies més tard es va produir el desastre d'Alba de Tormes. Encara que entre La Alberca i Alba hi ha 80 kms, va rebre ferits d'aquella batalla i, quan tothom es va retirar, Llotge va continuar a La Alberca (91).

Inversament, quan els espanyols van recuperar Astorga el 18 d'agost de 1812, Llotge es va fer càrrec dels malalts i ferits francesos que van quedar a l'hospital (91). Aquesta conducta que avantposava el seu honor de cirurgià per damunt de les conveniències militars va merèixer elogis dels dos adversaris, especialment per part dels francesos, que l'anomenaven "le père de la faculté" (92).

Els presoners a França

La sort d'uns i altres, va ser molt desigual. Ja hem vist el cas de Macià, que va ser intercanviat. En els dos extrems de la diversa fortuna hi podem col·locar Antoni Albert i Ferrusola, que va morir el 26 de novembre de 1811 al "dipòsit" d'Autun, i a l'altra banda Bartomeu Obrador i Obrador, un mallorquí alumne del RCC de Palma de Mallorca que va aprofitar l'estada a França per graduar-se a Montpel·lier (56).

Els afrancesats

Eren aquells que estaven plenament convençuts que la nova dinastia bonapartista aportaria a Espanya la modernització que necessitava imperiosament i no entenien el perquè d'aquella guerra. Aquella gent, naturalment, col·laborava amb l'invasor. Eren iguals als que en la darrera guerra mundial van ser anomenats col·laboracionistes.

Però hem de tenir en compte que, dins de la immensa població que no pren les armes contra una determinada causa, hi ha moltes menes de gent, i això ho sabem molt bé els que hem viscut una guerra civil. Els afrancesats al cent per cent foren, en realitat, molt pocs. Però van ser nombrosos els que, tot i odiar els francesos, es van ajupir i de més bona o mala gana van "col·laborar".

Va, a continuació, una llista d'aquesta mena de col·laboradors relacionats amb el RCC de Barcelona. D'afrancesat pur tan sols n'hi va haver un: Antoni Cibat, antic alumne i antic professor del Col·legi i metge personal de Josep Napoleó I (93).

Els altres –com els professors que es van quedar a Barcelona– han de ser considerats com afrancesats de circumstàncies. El mateix podem dir dels que formaven la cúpula del poder sanitari a Madrid: Gimbernat, Bonafós, Ginesta, Lavedan, Galli, Costa de Quintana, Ribes i Major. Tots antics professors o antics alumnes del Col·legi barceloní, encara que a l'historial dels dos primers hi havia una taca. En efecte, els dos havien estat condecorats pel rei intrús amb la "Orden Real de España" (94), una distinció instituïda per Josep Napoleó I i que era vulgarment coneguda per la *berengena* pel color morat de l'escarapella que la voltava. Més endavant comentarem les conseqüències que aquella conducta ambigua va tenir.

Respecte a altres antics alumnes o deixebles que puguin ser acusats d'afrancesats, francament, no hem trobat ningú. Tan sols podem parlar de gent que havia combatut els francesos i que, abans d'acabar-se la guerra, van plegar i es van limitar a guanyar-se la vida en una tasca civil.

Heus ací uns quants casos exemplars. Josep Lluís era un cirurgià que en acabat el setge de Girona se'n va anar a exercir a Figueres (95). Pau Flamant (1797-1804) (96) va caure presoner en rendir-se la ciutat de València. Els francesos, en realitat, no li feren res. Simplement l'ignoraren. Aleshores Flamant "sin sueldo, sin raciones, y sin emolumento alguno" es va defensar en la vida amb les dificultats consegüents (97).

Altres circumstàncies van ser les que va haver de patir Jaume Lacusant (98). Havia ingressat a l'Exèrcit l'any 1770. Aquell veterà tenia 68 anys quan durant la Guerra

del Francès se'l va donar de baixa per malaltia i es va anar a refugiar a Carmona. Quan les forces franceses del general Sebastiani van ocupar Andalusia l'any 1810 sense trobar altra resistència que la de Cadis, Lacusant no es va moure de Carmona. Es va quedar sense sou i sense cap recurs. Malgrat això, "no admití empleo alguno y permanecí obscurecido en mi casa y passé trabajos y miserias". El Dr. José M.ª de Acuña –que exercia a Carmona– va certificar que al 1809 l'havia assistit "de unos dolores en su mayor parte sciáticos". Calia evitar tota taca de col·laboració. Fins a nou certificats es va fer redactar. Un d'ells deia: "es un verdadero español [...] con mucho amor a nuestro soberano". En un altre de l'Ajuntament s'assegurava "que se había portado honradísimamente [...] con frecuencia asistiendo a los actos de la Religión en los Templos y jamás se le ha notado inclinación por los franceses y si tenídose por un verdadero patriota [...] teniéndole por habilitado y libre de toda sospecha" (99). Tot plegat li va servir per ser readmès a l'Exèrcit.

Miscel·lània

Parlem, en primer lloc, dels càrrecs de responsabilitat i de Salvi Illa, un cirurgià llatí de 9 exàmens (100), amb una llarga carrera militar que, quan va morir Josep Antoni de Capdevila i les Corts de Cadis van restaurar el Protomedicat, fou nomenat cirurgià major dels exèrcits (101).

En la seva tasca va trobar un inestimable col·laborador en Francesc Codinach i Granger, un romancista de 2 exàmens (102). També hem de recordar Josep M.ª Turlan, un tortosí, parent llunyà de Pere Virgili, alumne brillant, Dr. en Cirurgia mèdica el 21 d'abril de 1798 (103) i catedràtic d'Anatomia de la Universitat d'Osca, que gran part de la guerra va ser cap dels serveis quirúrgics de l'Exèrcit del Centre (101).

Un altre antic alumne (havia sortit graduat el 2 de desembre de 1786 de cirurgià llatí de 2 exàmens) (104), Josep Jaumandreu, va ser cap del Cos de Cirurgia militar de Galícia (105).

Donem, a continuació, una llista de noms amb la indicació de la unitat o unitats de les quals van formar part i/o les accions a què van assistir.

Graduats

Josep Contastí (matriculat el 1795 (106) i llicenciat en Medicina l'any 1816) a la partida de Joan Clarós (107). Josep Espinach i Grisó (108), que va ser un temps al segon

setge de Saragossa. Va servir al 2on Batalló del Túria primer, a l'hospital militar de València el 1811 i va ser cirurgià de la Marina de Catalunya (109). Josep Castellar Salaverria entre altres accions es va dedicar a evacuar ferits des de Tarragona a Marsella, Toló i Gènova (110).

Damià Tort i Roca, llicenciat i doctor en Cirurgia mèdica el 1807 (111), va incorporar-se com a cirurgià al Regiment de Voluntaris de Madrid (3 d'octubre de 1808) i després va anar a l'Exèrcit d'Extremadura (112). En acabar el tercer setge de Girona el llicenciat en Cirurgia mèdica (113) Antoni Ministral i Pahí va retornar a exercir a Salt el 14 de desembre de 1807 (114). Josep Lluís va tenir una conducta heroica llogada pel general Álvarez de Castro (115). Va retornar a Figueres, on la seva presència està documentada el 12 d'agost de 1812, és a dir, en plena guerra.

Queden, finalment, per considerar els casos summament discutibles del Regiment de Josep Napoleó. Hem vist com gran part de les tropes espanyoles de guarnició a Dinamarca sota el comanament del marquès de la Romana, amb l'ajuda de l'esquadra anglesa, van poder retornar al port de Santander.

Però la delació d'un mariscal de camp que es deia Kindelan va fer que tres regiments no poguessin escapar (116). Amb aquelles restes els francesos van decidir crear el Regiment de Josep Napoleó, en el qual van actuar quatre cirurgians incorporats el 13 de febrer de 1809.

Eren: Francesc Abreu, cirurgià llatí l'any 1806 i 1er cirurgià del Regiment d'Astúries (117). Llorenç Pujades, romancista de dos exàmens l'11 de maig de 1802 (118). Era també al Regiment d'Astúries. Josep Sales, cirurgià llatí de dos exàmens el 3 de novembre de 1803 (119) i que va ser el cirurgià major del nou Regiment. I Raimon Bayona, que era cirurgià del Regiment de Zamora i del qual no hem pogut documentar la condició d'antic alumne del RCC de Barcelona (116).

Practicants

Jaume Castellet, matriculat el 17 de setembre de 1801 (120) i llicenciat en Cirurgia mèdica el 1807 (121), va ser practicant a l'hospital militar de Tarragona; després passà al Regiment suís de Zays i finalment al Regiment d'Hibèrnia (122).

Antoni Roma dels Horts, matriculat el 1792 (123), es va doctorar en Cirurgia mèdica el 3 de març de 1798 (124), va ser practicant de la Plana Major de l'Exèrcit de Catalunya, cirurgià interí del Batalló de Voluntaris de Daroca i cirurgià interí del Regiment de Saboya.

Alumnes

Roc Casajuana i Ràfols, matriculat el 17 d'octubre de 1774 i que havia abandonat els estudis al 4rt curs (125), es va trobar a Manresa (126). Isidre Belmaña Llovera (cirurgià romancista el 1819) (127) va tenir cura de mil malalts i ferits evacuats de Tarragona a Maó (128).

Sis van ser els alumnes del RCC barceloní que van intervenir al tercer setge de Girona. Són:

Narcís Martí i Camps, que havia aprovat el 4rt curs l'any 1808 (129), se'n va anar de Barcelona el 16 de juliol d'aquell any i burlant el setge (el segon, del 25 de juliol al 17 d'agost) va entrar a Girona. Acabat el tercer setge, Narcís Martí s'en va anar i es va presentar a Tarragona per continuar lluitant (110). Altre va ser Pau Sauch i Creus, batxiller en Cirurgia mèdica l'any 1809 (130), que va ser nomenat 2on ajudant de cirurgia pel general Álvarez de Castro (131).

Ignasi Valentí i Marsal també es va distingir al tercer setge (131). Continuà a l'Exèrcit fins que al cap d'un any i mig (a l'estiu de 1811) San German el va llicenciar. Valentí se'n va anar a Barcelona i es va matricular al RCC del curs 1811-1812. L'any 1814 es va graduar de cirurgià romancista de 2 exàmens (132).

El quart va ser Vicenç Tomàs i Reverter (133), que va viure els dos darrers mesos del tercer setge (134). Va marxar cap a Tarragona i després a Tortosa. L'any 1816 sortia sagnador del Col·legi de Barcelona.

Els dos darrers són Ramon Nadal (135), que va perdre dues falanges del dit índex de la mà esquerra per haver-se inoculat pus d'una úlcera que curava (136), i Francesc Solà (137).

Bibliografia

1. AUC. 174, del núm. 228 al 309.
2. " 177, del núm. 1 al 44.
3. Historia de la S.M. II, p. 22.
4. Ibidem, II, pp. 29 i 38.
5. Josep M.ª Massons. *Un català a Madrid. Biografia de Pere Castelló*, Joan Santaaulària, Guissona, 1990, p. 20.
6. AUC. 123, 143.
7. Diccionari, núm. 731.
8. La presència de Junoy és constant al Llibre 126.
9. Diccionari, núm. 4836.
10. Ibidem, núm. 3339.
11. AUC. 140, 1.
12. Diccionari, núm. 933.
13. Historia de la S.M. II, p. 63.
14. AUC. 140.
15. " Ibidem.
16. " Ibidem.
17. " 123, 137.
18. " 140.
19. " 140, 33 D.
20. " 123, 155.

21. " 158, de la p. núm. 2 a la 3.
22. " 139, de la p. 77 a la 82.
23. " 140, de la p. 1 a la 27.
24. " 174, 244; 139, 103.
25. " 140, 38; 155, 48; 174, 265.
26. " 140, 51; 177, 5.
27. " 179, 131 D; 177, 10.
28. " 140, 49 D; 174, 250.
29. " 174, 243; 140, 36 D.
30. " 174, 280; 139, 174 D.
31. " 174, 295; 158, 14 D.
32. " 139, 236; 177, 33.
33. " 174, 286; 139, 264.
34. " 175, 295; 158, 3 D.
35. " 175, 341; 140, 47 D.
36. " 175, 386; 140, 46.
37. " 174, 225; 140, 36; 124, 56 D.
38. " 140, 10 D; 174, 210.
39. " 174, 238.
40. " 139, 83.
41. " 139, 104.
42. " 140, 17; 174, 204.
43. " 174, 237.
44. " 140, 44.
45. " 134, 236.
46. Historia de la S.M. II, p. 24.
47. AUC. 169, 120.
48. Historia de la S.M. II, p. 64.
49. AUC. 169, 391.
50. Historia de la S.M. II, p. 74.
51. AUC. 136, 13.
52. Historia de la S.M. II, p. 62.
53. AUC. 175, 110; 139, 51 D; 158, 4.
54. Historia de la S.M. II, p. 23.
55. AUC. 174, 331.
56. Historia de la S.M. II, p. 25.
57. AUC. 134, 1807.
58. " 174, 15.
59. " 134, 1154.
60. Historia de la S.M. II, p. 42.
61. Ibidem, II, p. 26.
62. AUC. 134, 568.
63. " 171, 529.
64. " 140, 34.
65. " 136, 112.
66. " 139, 24.
67. " 140, 51 D.
68. " 140, 48.
69. " 143, 40.
70. " 139, 190.
71. " 175, 185.
72. " 175, 335.
73. " 140, 42.
74. Historia de la S.M. II, p. 29.
75. Ibidem, II, p. 67.
76. AUC. 139, 67 D.
77. Historia de la S.M. II, p. 39.
78. Ibidem, II, p. 40.
79. Ibidem, II, p. 30.
80. AUC. 139, 240.
81. " 177, 26; 139, 151.
82. " 174, 1; 169, 392.
83. " Caixa 306, 1453:2.
84. " 139, 119, 157 D.
85. " 175, 285; 141, 108.
86. Historia de la S.M. II, p. 79.
87. Ibidem, II, p. 29.
88. AUC. 169, 382; 134, 1111.
89. Historia de la S.M. II, p. 28.
90. AUC. 126, 46.
91. Historia de la S.M. II, p. 31.
92. Ibidem, II, o. 32.
93. Ibidem II, p. 78; Diccionario, núm. 1.177.
94. *Lista de los profesores de los tres ramos de la Ciencia del Curar establecidos en esta Corte.* Madrid, Imprenta de Ibarra, 1812.
95. Historia de la S.M. II, p. 37.
96. AUC. 174, 17.
97. Historia de la S.M. II, p. 39.
98. AUC. 134, 153; 165, 91.
99. Historia de la S.M. II, p. 40.
100. AUC. 134, 283.
101. Historia de la S.M. II, p. 16.

102. AUC. 165, 37; 134, 27.
103. " 136, 10 D.
104. " 134, 759.
105. Historia de la S.M. II, p. 15.
106. AUC. 171, 369.
107. AGS. Dirección general del Tesoro. Inventario 24, leg. 418.
108. AUC. 175, 163.
109. Historia de la S.M. II, p. 19, 74.
110. Segòvia. Expedient personal.
111. AUC. 174, 101.
112. Historia de la S.M. I, p. 386; II, p. 37, 83.
113. AUC. 174, 110; 139, 74 D.
114. Historia de la S.M. II, p. 56, 84.
115. Ibídem, II, p. 37, 66.
116. Ibídem, II, p. 78.
117. AUC. 174, 13; 193, 44 D.
118. AUC. 134, 1143.
119. " 134, 1160.
120. AUC. 174, 99.
121. " 139, 74.
122. Historia de la S.M. II, p. 19, 82.
123. AUC. 169, 298.
124. " 136, 9 D.
125. " 165, 559.
126. Historia de la S.M. II, p. 21.
127. AUC. 139, 263.
128. Historia de la S.M. II, p. 54.
129. AUC. 140, 20; 174, 173.
130. " 174, 130.
131. Historia de la S.M. II, p. 68.
132. Diccionari, núm. 5527.
133. AUC. 124, 14.
134. Historia de la S.M. II, p. 20.
135. AUC. 134, 640.
136. " 174, 55; 139, 59 D.
137. Historia de la S.M. II, p. 66.
138. AUC. 177, 13.
139. " 174, 220; 139, 227.

■ De la postguerra (1814) a l'adveniment del període constitucional (1820)

Els francesos i els seus socis, els afrancesats, es van haver d'enfrontar amb els patriotes que tenien en comú l'objectiu expulsar l'invasor i l'amor quasi idolàtric vers Ferran VII.

Al marge d'aquesta unanimitat, els que lluitaven contra els francesos estaven profundament dividits en dos bàndols: els que havien lluitat per assolir les llibertats contingudes en la Constitució proclamada a Cadis l'any 1812 i els que volien purament i simplement el retorn de l'antic règim. Aquests darrers no van trigar gaire a imposar el seu criteri.

La història dels anys que van de l'acabament de la guerra al cop d'estat de 1820 és un seguit de cruels repressions dels "persas" contra els partidaris o simplement sospitosos de professar ideals liberals.

Però el Col·legi va viure una mica al marge d'aquestes lluites. Ja hem explicat com una meitat de catedràtics es va quedar a Barcelona i una altra meitat es va unir a l'Exèrcit patriòtic. Aquests darrers es delien per tornar a casa seva. Malauradament per a ells Barcelona va ser la darrera plaça evacuada pels francesos.

La situació dels invasors va devenir crítica l'any 1813. Napoleó havia estat derrotat a Rússia i Wellington havia anat empenyent els francesos cap als Pirineus.

Solament a Catalunya hi quedava un exèrcit francès digne d'aquest nom. Suchet que era a València, establí el seu quarter general a Barcelona el 27 de juliol de 1813. Però la seva situació va anar empitjorant a mesura que una part de les seves forces era enviada a França, on l'estat de coses va començar a ser compromès després de la batalla de Leipzig, que tot i no perdre-la va obligar Napoleó a retirar-se el 18 d'octubre camí de París, on va arribar el 9 de novembre disposat a mobilitzar lleves fins a reclutar 300.000 homes.

Però calia liquidar el vesper d'Espanya i va pactar amb el seu presoner Ferran VII el seu retorn, que es va firmar el 8 de desembre de 1813. El retorn del rei a Espanya es va demorar per l'exigència de les Corts que havia de jurar la Constitució.

En aquest punt la guerra seguia i les tropes angloespanyoles de Wellington van envair França, on es va lliurar la batalla de Tolosa.

Els efectius francesos de Catalunya van començar a retirar-se durant el mes de febrer amb el resultat que els espanyols van acabar ocupant tot el Principat, excepte Barcelona, on el general Habert s'havia fortificat. Tant va ser així que Ferran VII de retorn de la captivitat va entrar per la frontera catalana i ni ell va poder fer estada a Barcelona, ni als barcelonins els fou possible complimentar-lo.

Va ser inútil que arribés a Barcelona la notícia que el 8 d'abril de 1814 Napoleó havia abdicat. Habert no va abandonar la capital del Principat fins el 28 de maig. L'ocupació de Barcelona havia durat exactament sis anys i tres mesos.

Els professors que s'havien incorporat als patriotes eren a Vic, on el general Copons –el cap militar del Principat– tenia el seu quarter general. Naturalment, es morien de ganes de tornar a Barcelona, a casa seva, i ocupar novament llurs càtedres. Això explica que Josep Torner –avançant-se als esdeveniments– es presentés a Barcelona amb una carta del general Copons (data 13 de maig) dirigida al general baró d'Habert, en què li comunicava que Torner anava a fer-se càrrec del RCC. Habert autoritzà Torner a romandre a Barcelona i el 22 d'aquell mes va celebrar una reunió amb Ameller, Pozo i Bas, que no s'havien mogut de la capital (1). L'únic problema immediat –atès que aquell curs acadèmic ja s'estava acabant– eren els exàmens.

Ja hem dit en una altra banda que Torner i els seus companys havien estat examinant de revàlida a Vic en nom del Protomedicat, que havia estat restaurat per les Corts de Cadis.

Dos dies després que les tropes franceses havien deixat Barcelona –el primer de juny de 1814– van posar fil a l'agulla. La primera cosa va ser fer constar en el llibre manuscrit –el que ara porta el número 763– la seva presència en la pàgina 632 i declarar que no havien cobrat cap sou des del mes d'abril de 1808.

En conseqüència, el 30 d'aquell mes van decidir encarregar al catedràtic Antoni Bas el cobrament dels 108.000 rals que cada any la Tresoreria estatal pagava al Col·legi des del 28 d'agost de 1799.

Uns dies després van promoure una qüestió de tipus purament legal. Fins aleshores havien estat examinant amb l'autorització del Protomedicat i com a delegats d'aquest Tribunal. Ara, ja restablerta la normalitat, seria el RCC, el que novament examinaria com ho havia fet des de la seva fundació (2).

L'altra qüestió que es va organitzar va ser la visita als malalts de l'Hospital de la Santa Creu. Durant el període d'ocupació en aquell hospital no hi va haver a penes militars i la visita la passaven Bas i Ameller; ara la passarien Bas i Junoy.

El 4 de juny Torner i Junoy van ordenar a Pozo, Bas i Ameller que fessin un inventari del que hi havia al Col·legi i que redactessin un estat comptable dels sis anys passats amb els francesos (3).

Diguem ara, de passada, que l'inventari va resultar satisfactori: "no faltó un ápice". D'altra banda cada un dels tres catedràtics va enviar a Madrid una relació del que havia passat al Col·legi i del que cada un d'ells havia fet.

Ignorem els termes de descàrrec d'aquests professors. Tenim la impressió, però, que no els va ser difícil sincerar-se. En realitat, no van ser posats a prova durant l'ocupació i els problemes que van abordar van ser problemes menors. Van ser aquests: com sempre, una font de maldecaps va ser la MIA, que el 12 de maig de 1810 havia demanat que els onze alumnes interns fossin reduïts a quatre, basant-se "en la escasez y atraso de entradas [...] por motivo de las actuales circunstancias" (4). De res va servir fer notar que els interns eren indispensables per als malalts i que ells no podien expulsar-ne cap si no hi havia mala conducta. Igualment inútil va ser la intervenció de l'intendent (5).

L'altre problema va ser la petició de la duquessa de Borbon d'utilitzar el jardí botànic com a parc privat, per la qual cosa va caldre bastir-hi "un encañizado" que la protegís de la vista del públic. El claustre accedí a la petició amb l'expressa condició que catedràtics i alumnes "tengan en él entrada por motivo de enseñanza" (6).

L'altre contacte amb les autoritats va ser la visita del "Corregidor" afrancesat Josep Pujol, al qual li mostraren les classes i el jardí botànic. Dotze dies després –24 de maig de 1810– de la visita, els va felicitar i els va enviar un qüestionari sobre recursos, obligacions, personal, etc. (7).

A la vegada, el governador de Barcelona, el general de divisió Lacombe Saint Michel els va dir que volia el jardí botànic per al seu ús exclusiu i que ell s'encarregaria de totes les despeses. Que enviessin les claus al "Corregidor". I així ho van fer (8).

L'ensenyament l'havien distribuït de la manera següent. Ameller ensenyava Matèria mèdica (una hora) i Malalties sexuals i venèries, de la infància, dels ossos i Cirurgia legal (una altra hora); Borràs dedicava una hora a l'Anatomia i una altra a Obstetrícia i operacions quirúrgiques, assignatura aquesta darrera que li va ser encarregada quan va fugir Ramon Vidal. Pozo estava encarregat dels "Afectos internos".

No van tocar els diners del Col·legi sinó per satisfer el salari del porter i es van comprometre a no cobrar cap sou fins que la situació quedés solucionada. Però Borràs va trencar aquest acord en recórrer al capità general i exigir el seu salari.

En conseqüència, a partir del 1er de juny de 1809 Borràs i els altres catedràtics van anar cobrant el sou fins al 31 d'octubre de 1813.

Com diem, el problema principal era examinar la gent. L'altre problema del RCC era el de sempre; la lluita amb la MIA de l'hospital a propòsit dels alumnes interns.

El 8 de juliol els catedràtics van intentar fer veure a la MIA la necessitat absoluta de dotze practicants. Demanaven que accedís a aquesta petició a fi de procedir a nomenar els millors alumnes (9).

La MIA va contestar al·legant "escasez y penuria" i el 1er d'agost van tornar a insistir. En aquell moment hi havia cinc interns, "tots graduats, els quals haurien de plejar d'un moment a un altre. D'altra banda, insistien que cinc eren insuficients i Pozo –que estava encarregat de les gestions amb la MIA– els va dir que la penúria de practicants feia que les estades duressin més, fet que resultava antieconòmic (10).

Les altres novetats que afectaven el Col·legi succeïen a Madrid.

Ferran VII va abolir el Protomedicat (restaurat per les Corts de Cadis el 22 de juliol de 1811) i es van tornar a formar les tres "Juntas Supremas de Gobierno": una per a la Medicina, una altra per a la Cirurgia i la tercera per a la Farmàcia. La Reial ordre portava data d'11 de setembre de 1814 i va arribar a Barcelona el 17. Aquelles juntes restablertes tindrien "las mismas facultades, prerrogativas y asignaciones que tenían antes de la invasión enemiga componiéndose de sus antiguos Directores actualmente existentes en Madrid y de los demás Profesores de Cámara por el orden de su antigüedad hasta completar el número preciso de cinco que ha de haber en cada Junta" (11).

En conseqüència la Junta de Cirurgia, de la qual depenia el Col·legi, va respectar la gent que havien estat ocupant els càrrecs durant la dominació francesa: Gimbernat, Galli i Lavedan. Les dues novetats van ser nomenar –l'11 de setembre de 1814– Agustí Ginesta –que encara que s'havia quedat a Madrid no s'havia compromès– i a Francesc Vulliez, un francès. Però aquest equip de cinc membres va ser presidit per Vulliez, que no sabem on i com va passar la guerra, però no s'havia quedat a Madrid.

En el moment de la seva reposició se'ls digué que la seva comesa era "examinar los abusos que hayan podido introducirse a la sombra de los desórdenes [...] y mejorar la enseñanza hasta el grado de perfección de que es susceptible". Aquella Junta constituïda l'11 de setembre de 1814 va durar dos mesos perquè Gimbernat, ferit en el seu orgull –perquè no se li havia conservat la Presidència–, va dimitir i, gallardament, li van fer costat Galli i Lavedan.

Els tres dimissionaris van ser substituïts per Salvi Illa i Francesc Codinach –que al cap i a la fi havien ocupat càrrecs equivalents al costat dels vencedors– i per Xavier Balmis, que havia passat els anys de la guerra a Mèxic (12). La notícia d'aquests canvis va arribar a Barcelona el 25 de novembre de 1814. En aquella Junta ràpidament s'erigí en amo efectiu Salvi Illa, sobretot al cap d'un any, en què es van produir dues baixes: la de Francesc Vulliez, que va morir el 27 de maig, i la d'Agustí Ginesta, que va ser destituït el 23 de setembre d'aquell any 1815.

Aquells dos llocs van ser substituïts per Agustín Frutos –que era el 1er cirurgià de càmbra– i per Josep M.ª Turlan, un tortosí antic alumne del Col·legi, casat amb una filla de Salvi Illa.

Els nous nomenaments no van suposar cap innovació. Illa era un home que no tenia altra passió que manar. Es va convertir en un instrument de la involució política que era l'absolutisme de Ferran VII.

Tot això va repercutir molt poc sobre el Col·legi, que va continuar impartint els ensenyaments sotmès a la fèrria disciplina dels successors de Gimbernat, ara encapçalats per Salvi Illa, un català de Sant Llorenç de la Muga antic alumne del RCC de Barcelona.

La ciutat de Barcelona suportava malament aquella situació perquè les classes més o menys responsables eren totalment contràries a aquell retrocés cap al despotisme del segle XVIII. Com més endavant veurem, un cert nombre de professors eren d'ideologia francament liberal però guardaven un prudent i explicable silenci respecte la forma de govern que imperava a Madrid. Naturalment, existien tensions entre el professorat.

La persona més conflictiva durant els mesos que van seguir a l'acabament de la guerra va ser, sens dubte, Antoni de San German.

Ja hem explicat com l'any 1808 va ser el primer que va abandonar l'Escola i el seu operador de Barcelona per llançar-se a la "guerrilla". Es va imposar –en part pel seu prestigi acadèmic i pels seus antecedents militars– i es va convertir en el cap indiscutible del Cos de Cirurgia militar del Principat de Catalunya.

Com a tal, cada mes presentava a l'intendent militar una llista dels "seus" homes en actiu: cirurgians graduats i estudiants-practicants distribuïts entre els hospitals i els diferents batallons que operaven contra els francesos, i ell procurava que aquells sous arribessin a la butxaca de cadascun.

Un altre cirurgià, antic alumne del RCC, Pau Oller i Ferrer, va denunciar que San German s'embutxacava el sou d'individus que ell mateix havia cessat o que havien caigut presoners de l'enemic. Aquell frau, tan evident, unit al fet que San German havia expedit nomenaments de cirurgià sense cap formalitat acadèmica, van fer que fos processat i destituït per ordre de Salvi Illa.

Aquest, però, no va nomenar cap del Cos de Cirurgia de l'Exèrcit de Catalunya Pau Oller, sinó que hi va enviar un amic seu i condeixeble, Bonaventura Godall.

La situació d'Antoni de San German era a Barcelona extremament incòmoda. Els seus companys de claustre no l'admetien perquè estava pendent d'un procés per coses no certament honorables i militarment estava suspès de sou i de càrrec. Cosa que no impedia que es passegés per Barcelona lluint l'uniforme de cirurgià major de l'Exèrcit. Per fi el 6 de setembre (de 1814) va decidir organitzar un escàndol al RCC. Ho va aconseguir. Transcrivim el relat del llibre d'actes (13).

Se estaba examinando el 1er discípulo Estevan Oms entró de sopetón en la Sala D. Antonio San German sin haber precedido ningún aviso ni haber sido llamado por el Vice-Director [...] prorrumpió que venía a ocupar la silla que le pertenecía como Catedrático e instó a D. Antonio Bas a que se levantara [...] El Vice-Director le contestó [...] que le tenía manifestados los motivos por los cuales no se le llamaba a ningún acto del Colegio en la contestación a su oficio de 3 de junio y por si los tenía olvidados se les repitió. 1º Por haberse ausentado en junio de 1808 sin conocimiento mío, mayormente en aquel tiempo, 2º por obtener en el Ejército una plaza de Cirujano Mayor o de Consultor y deber por lo tanto dejar este empleo antes de entrar al de Catedrático no pudiendo gozar dos sueldos a un tiempo, 3º por no haber devuelto al Tribunal de la Subdelegación de la Facultad el dinero que éste tenía en el Arca de Tarragona hallándose V. depositario de dicha partida y teniendo en su poder la llave del Arca, 4º y más principalmente por la causa criminal que se está siguiendo contra V. en la Auditoría de Guerra por malversación de caudales del Rl. Erario, hallándose suspendido por disposición del General en Gefe de su empleo de Cirujano Mayor [...] no pareciéndome decoroso para este Cuerpo ni para V. mismo hasta verse purificado de un delito tan feo como se le acrimina y que alarma a los compañeros.

"Que estas mismas razones las había dirigido al Tribunal Supremo de la Facultad para que elevándolas al trono dispusiera S.M. lo que fuesse de su Rl. agrado.

"No se aquietó el Sr. San German y enseñó una certificación del Escribano de la Audiencia de Guerra que decía «que en los asuntos de la causa seguida en aquel Tribunal no había nada relativo al Colegio de Cirugía y esto bastaba para ser

repuesto. El Vice-Director le contestó que aquel papel no deshacía lo por él indicado a menos [...] que trajera orden expresa de la Superioridad...

"No desistiendo tenazmente el Sr. San German y por las voces que se daban en presencia de los discípulos [...] D. José Torner suspendió los exámenes hasta nuevo aviso. ... Piden una pronta decisión sobre si debe o no debe asistir [...] grave perjuicio de la suspensión de los exámenes peligro de que a la inauguración de curso no se repita el escándalo."

Un altre problema va ser l'intent de la Junta de Comerç d'apoderar-se del jardí botànic. Va ser el capità general el que ho manava en un ofici data 30 de novembre de 1814.

L'argument de la Junta de Comerç era que estava disposada a crear i dotar una càtedra de Botànica i a permetre que el catedràtic impartís ensenyament als alumnes de l'Escola (14). El RCC va argüir que l'ensenyament de la Botànica no s'havia interromput, malgrat haver-se abolit la càtedra l'any 1804. S'encarregava d'aquesta matèria Junoy dins l'assignatura de Matèria mèdica.

L'any 1814 es va acabar demanant autorització per gastar entre 35 i 40 duros que demanà un artista per a un retrat del rei destinat a figurar a la sala d'exàmens (15). L'autorització de Madrid els va arribar el 9 de desembre (14).

No sempre les notícies de Madrid eren agradables. La Junta Superior de Cirurgia, amb data 12 d'octubre (de 1814) –que va arribar a Barcelona el 31 d'aquell mes–, va disposar la readmissió de San German malgrat que el seu procés estava pendent de sentència. Torner va decidir no acatar aquella ordre i elevar memorial al rei.

Els problemes de cada dia eren les pretensions dels estudiants demanant tota mena de privilegis i exempcions. No en parlarem aquí. Remetem el lector al capítol dedicat a les claudicacions del RCC de Barcelona.

Els primers mesos de 1815 es va haver de resoldre el "problema Borràs". Borràs era el dissector del Col·legi. Fill de Francesc Borràs i d'una neboda de Pere Virgili, es va passar tota la vida creant problemes de tota mena.

Quan el van nomenar dissector, una Reial ordre del 23 de maig de 1804 el va excloure a perpetuïtat de ser catedràtic. Malgrat això no va perdre mai la il·lusió de ser-ne. Durant l'ocupació francesa va aconseguir cobrar el seu sou, essent així que els altres havien decidit esperar. Ultra això, com que impartia classes d'Anatomia, obligava els alumnes que el paguessin a part (17).

El 14 de febrer se li manà que retornés 34.000 rals que havia cobrat per sous meritats entre el 1er de març de 1808 (moment en què els francesos van ocupar la Ciutadella) i fins al darrer dia de l'octubre de 1813. D'aquests 34.000 se n'havien de deduir 9.000 rals corresponents a honoraris que no li havien estat pagats durant els nou mesos transcorreguts entre el 1er de juny de 1814 i el 28 de febrer de 1815, dels quals descomptaven 1.500 rals que va cobrar durant 1814. O sigui que retornaria: 34.000 rals menys 7.500, igual a 26.500 rals.

Més endavant detallem com i de quina manera Borràs i els catedràtics que es van quedar a Barcelona van retornar diners al Col·legi.

El maig de 1815 va registrar dues defuncions. El primer d'aquell mes va morir Domènec Bover. De la seva dissort en parlem en altres llocs.

Malgrat la protesta de Josep Torner sobre la reposició de San German a la càtedra, el 3 de març de 1815 va arribar de Madrid l'ordre de readmissió que portava data 20 de febrer (18). Torner no va tenir més remei que empassar-se aquella roda de molí; es va limitar a demanar que li aclarissin què havia de fer "si se presenta con uniforme de cirujano de la Real Cámara o de Cirujano Mayor de los Reales Exércitos, a los que no tiene derecho pero que usa para dejarse ver en Barcelona" (19).

Abans que es morís Bover havia mort Pozo. Quedaven, doncs, dues càtedres vacants de numerari i una de supernumerari per defunció de Ramon Vidal i Carbonell. Aquesta darrera plaça la va sol·licitar Josep Soler, que era catedràtic a Burgos, i el 22 de maig li fou concedit el trasllat (20).

Convocades les oposicions, s'hi van presentar Josep Manuel de Capdevila, Ramon Capdevila Massana, Joaquim Font, Antoni Mayner, Rafael Nadal i Lacaba, Joan Ribot i Llorenç Ribera.

En el moment de nomenar el Tribunal es van presentar els dubtes sobre si Torner i San German en podien formar part atès que J. M. de Capdevila era nebot de San German i el sogre (ja difunt) de Joaquim Font era cosí de la sogra (que també havia mort) de Josep Torner (21).

Les van guanyar Antoni Mayner i Joan Ribot i van prendre possessió el 9 de juliol de 1816 (22).

Va continuar la brega amb la MIA a propòsit dels interns. Ara resultava que la Intendència pagava amb considerables retrards la pesseta diària per a la manutenció. Els interns es queixaven que el menjar era insuficient i dolent i la MIA deia que

els interns no tenien raó de ser, atès que a l'hospital tots eren civils, ja que els militars ocupaven exclusivament l'hospital que els francesos van instal·lar al convent de monges de Jonqueres (23).

Entre finals d'abril i començaments de maig de 1815 va morir Raimon Vidal i Carbonell. Aquella vacant es va cobrir —el 14 de juny de 1815— amb Josep Soler (24), que havia estat creat catedràtic el 17 d'octubre de 1804 i no s'havia quedat a Barcelona durant la guerra. Li van encarregar la càtedra d'Anatomia, amb què van poder resoldre la situació anòmala de Borràs. Per cert que Borràs va plantejar l'any 1816 un altre problema. Havia escrit un *Tratado de Pathologia teórico-práctica* i per entregar-lo a la impremta es necessitava el permís reglamentari.

S'encarregà a Antoni Bas que en fes la "censura". El dictamen de 20 de gener de 1816 no podia ser més desolador: "Voluminosa, intrincada, poco bien ordenada, de difícil comprensión.". Malgrat tot, Borràs deuria enviar el seu manuscrit a la Junta Superior de Cirurgia. Els de Madrid el retornaren a Barcelona sol·licitant un nou dictamen. L'11 de maig el van enviar a Madrid: "[...] tejido de noticias fisiológicas, pathológicas y therapeuticas que guardan poco método y orden [...] errores de ortografía [...] no merece la Imprenta. Lo entregaran a su autor y no lo devolveran a V.S. [volien dir a la Junta Superior de Cirurgia] por ahorrar gastos de correo superfluos" (25).

El 8 de juny de 1816 es va aclarir per fi el problema dels sous cobrats durant l'ocupació. Ja hem vist com Borràs havia de tornar 26.300 rals. Els altres van retornar un terç del que havien cobrat. El sistema per facilitar aquesta operació va consistir a anar deduïnt 500 rals mensuals dels honoraris fins a saldar el deute. Així Bas començaria a pagar el primer de juny de 1816 i acabaria el 31 d'agost de 1819. Ameller, des del primer de juny de 1816 fins al 8 de novembre de 1818.

La primera dificultat la va presentar Vicente Pozo, que havia mort. Els seus hereus, però, no van posar cap dificultat a retornar 10.000 rals, ja que havia cobrat, a raó de 1.000 rals mensuals, 53.000 rals entre el primer de juny de 1809 i el 31 d'octubre de 1813. La tercera part de 53.000 rals eren 17.666, als quals se'ls havia de restar les 2/3 parts del que no va cobrar entre el 1er de novembre de 1813 i el primer de juny de 1814, que significaven 4.666 rals. En resum havia de pagar 13.000 rals. La mateixa quantitat es va atribuir a Antoni Bas (26).

Per a Ignasi Ameller, com que el seu salari era de 9.000 rals anuals, les mateixes operacions van donar el resultat de 9.750 rals (27).

Esmentem algunes coses més o menys anecdòtiques, com el nomenament de Protector dels reials col·legis de cirurgia a favor de l'infante Don Antonio (28).

Aquest príncep (1775-1817) era fill de Carles III i, per tant, oncle de Ferran VII. Segons l'enciclopèdia Espasa "era aficionado a las ciencias y a las artes, muy caritativo y decidido protector de la industria". A part d'això, en els vergonyosos successos del maig de 1808 es va comportar amb seny i amb dignitat.

Com a recompensa de la seva (creiem) inútil protecció, cada doctor li regalava 22 rals i un parell de guants blancs de pell fina que en deien de "cabritilla". També els cinc membres de la Junta cobraven 20 rals i el seu parell de guants.

Ben aviat es va veure que tant l'"Infante" com els components de la Junta es veurien obligats a muntar una guanteria i van decidir que els doctorands abonessin 40 rals a Don Antonio i 30 als vocals de la Junta (29). La veritat és que aquell "Infante" no va gaudir gaire temps d'aquella modesta sinecura, perquè entre la data de concessió (9 de gener de 1817) i la de la seva mort (17 d'abril d'aquell any) van transcórrer tres mesos.

El 8 de maig de 1817 es va concedir dret a vestir d'uniforme als alumnes interns. Era un frac d'"azul turquí, sin solapa con dos ojales de hilo de plata colocados horizontalmente a ambos lados del cuello y otros tres a las vueltas de las mangas y botones de hojilla de plata que diga: Colegial interno del Real Colegio de Cirugía de Barcelona" (30).

Quinze dies més tard –23 de maig de 1815– se'ls comunicà que els components de la Junta de Madrid tenien tractament de "Señoría" (31). Finalment el 28 de juliol de 1817 havia mort Francesc Codinach (32). Illa acabava de perdre el més incondicional dels seus col·laboradors.

Es veu que no quedava bé que els col·legis de cirurgia es quedessin sense protector des de la mort de l'infant Don Antonio. El 30 de desembre de 1817 era nomenat l'infant Don Francisco de Paula, que era germà del rei (33). Com el seu oncle i antecessor era un pintor passador i com a tal acadèmic numerari de l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando. Havia nascut el 10 de març de 1794 i tenia per tant 21 anys (34).

Altres coses dignes de menció durant l'any 1817 van ser la tramesa de documentació a Madrid reclamant la condició de noble de San German, fundant-se en el fet que era descendent directe del cèlebre comte de Saint-Germain (1707-1778) (35).

Per no variar no va faltar aquell any un conflicte amb la MIA. El Dr. Ameller se servia d'uns malalts de l'hospital com a material d'ensenyament de la càtedra d'"Afectos mixtos". L'administració confià aquells pacients al Dr. Colom i els va sotstreure al Dr. Ameller. El Dr. Colom es va encarregar de tractar-los. Per exemple, va fer escarificar la mossegada d'un gos rabiós contra el parer del cirurgià (36).

El RCC. va invocar una Real ordre de Carles IV, de data 21 d'abril de 1798, on manava a la MIA l'exacte acompliment de les Ordinances del RCC, que obligava l'Hospital a facilitar malalts per a l'ensenyament (36).

Va tornar a rebrotar el recurrent problema dels interns. La MIA va demanar la devolució de la casa que el Col·legi havia llogat a l'hospital per instal·lar-hi els interns. El claustre va contestar que la necessitava perquè amb els set interns que ara hi havia no n'hi havia ni per començar. La idea era que Madrid els autoritzés a nomenar-ne més i imposar-los a la MIA. El 25 de novembre en va acceptar dos més (37).

També Madrid els va crear un problema en proposar-los una llista d'obres de text iguals i obligatòries per a tots els col·legis. En la contestació a la Junta Superior de Cirurgia els van intentar fer veure: a) que trobaven que unes obres eren massa difuses i altres excessivament breus, i b) que estarien disposats a adoptar-les amb el ben entès 1. de poder-les canviar si en sorgís una de millor, 2. de no obligar el professor a atènyer-se al peu de la lletra a aquells textos "causa del atraso de muchas universidades", i 3. opinaven que la millor solució era disposar d'aquells llibres però que cada professor anés facilitant als estudiants uns petits quaderns impresos sobre els progressos i correccions que es creguessin oportuns (38).

Quan s'acabava aquell any un alumne –Josep Falcó– va presentar el que en diríem el número 0 d'un diari d'aparició dos cops per setmana que portaria "Observaciones clínicas interesantes y noticias de Memorias nacionales y extranjeras que vayan saliendo". La idea va trobar bona acollida entre el professorat. L'única objecció va ser sobre el seu finançament. Creien que no era prudent obligar ningú a subscriure's i que, per tant, se l'hauria d'ajudar al començament (39).

Els anys 1818 i 1819 van resultar grisos sense grans problemes. En realitat els que es van produir van ser focs artificials provocats per la MIA i per Madrid. En efecte, la MIA va bloquejar durant dos anys l'ensenyament de la Clínica impedit l'accés del Dr. Ameller als malalts (40).

Els de Madrid (19 d'agost de 1818) van manar que el Col·legi, després de pagar el porter i els catedràtics, enviés tots els diners a la Junta Superior de Cirurgia (41).

Això va causar molt mala impressió. Van contestar que ells estaven "siempre prontos a obedecer las sabias disposiciones de V.S." però que els diners s'havien d'enviar a Madrid "por giro de letra y el giro puede fallar por haber quebrado o hecho punto el sujeto contra quien se ha girado como es frecuente y es temible habida razón de las actuales circunstancias".

Afegien que els diners estaven molt segurs al RCC perquè "habían de violentarse hasta 5 puertas bastante considerables" i despanyar l'arca, "que estaba fija a la pared con tres llaves de figura muy diferente y despertar al Portero y su familia".

També es va registrar moviment de persones per defunció. El 6 de març de 1819 es va rebre un ofici data 15 de febrer comunicant la defunció de Xavier Balmis i la seva substitució per Francesc Cahiz y Gerotina de la Moga, al qual es van apressar a felicitar recordant-li la seva condició d'antic alumne del RCC de Barcelona (42).

El 14 d'abril va morir Antoni Bas (42). De la Secretaria se'n va encarregar Antoni Mayner. El 31 de juliol es va jubilar Josep Torner amb una pensió de 12.000 rals anuals. El succeí en el càrrec de vicedirector Junoy i de la seva assignatura de Parts i malalties de les dones se'n encarregà Mayner (43).

L'alumnat

El moviment de la matriculació ve sumaritzat en el quadre adjunt (44,45,46,47).

Taula 43										
Procedència	1814		1815		1816		1817			
	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.
Catalunya			33	65	16	39	4	31	11	42
Barcelona			1	9	2	2	4	5	3	5
Catalunya N.			-	-	-	-	-	-	-	1
Espanya			4	2	-	8	-	6	6	8
Estranger (¿?)										
Totals			38	76	18	49	8	42	20	56
				114		67		50		76

Procedència	1818		1819		Total			
	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Suma	
Catalunya	2	23	12	39	78	239	317	
Barcelona	4	2	5	3	19	26	45	
Catalunya N.	1	-	-	1	1	2	3	
Espanya	2	3	5	11	17	38	55	
Estranger (¿?)								
Totals	9	28	22	54	115	305	420	<i>Mitjana 70</i>
		37		76		420		

Les característiques d'aquesta època són: 1. una mitjana una mica més elevada, 2. la gran abundància d'inscrits l'any 1814, conseqüència dels sis anys de guerra, 3. l'augment (13,1%) dels estudiants de la resta d'Espanya, i 4. la proporció entre llatins (27,4%) i romancistes (72,6%) es manté dins el que és tradicional al RCC.

Vegem, ara, el que va passar amb les graduacions examinant els dos quadres següents.

Taula 44		Quadre de graduacions			
	Llic. cir	Rom.	Sagn.	Total (48,49,50)	
1814		49	26	10	85
1815		30	53	5	88
1816		33	51	40	124
1817		12	26	13	51
1818		28	22	5	55
1819		38	20	5	63
Suma		190	198	78	466
<i>Mitjanes per any</i>		31,6	33	13	77,6

Quadre de matrícula		Matric.		Grad.		Total	
	Llic.	Rom.	Llic.	Rom.	Matr.	Grad.	
1814		38	76	49	36	114	85
1815		18	49	30	58	67	88
1816		8	42	33	91	50	124
1817		20	56	12	39	76	51
1818		9	28	28	27	37	55
1819		22	54	38	25	76	63
Suma		115	305	190	276	420	466
<i>Mitjanes per any</i>		27,4	72,6	40,8	59,1		

1. El nombre total de graduats (465) supera en 46 unitats el de matriculats, cosa mai vista, atès que se solia graduar al voltant de la meitat dels matriculats.
2. La diferència entre els graduats romancistes (romancistes més sagnadors), que respecte als llatins venia a ser el doble, ha passat a ser del 59% de romancistes enfront d'un 41% de llatins.
3. La xifra total de graduats (466), que suposa una mitjana de 77,6 alumnes titulats per any, bat tots els rècords.

L'explicació de tots aquests fenòmens és molt senzilla. Tots els que van prendre part

en la guerra de 1808-1814 estaven convençuts que la victòria es devia a llur esforç. Aquells combatents van passar factura. Les Corts de Cadis i les Juntas provisionals es van mostrar molt generoses a l'hora de prometre recompenses.

El que va passar va ser que la Hisenda estava en bancarota i no podia fer front al pagament de pensions, que no hauria resistit ni disposant d'una economia normal. El Govern va buscar la manera de pagar sense diners cosa que en el cas dels estudiants consisteix a aprovar tothom. I en el dels professionals a afavorir el pas de sagnador a romancista i de romancista a llicenciat en Cirurgia mèdica.

Quan es va restaurar la Junta Superior Gubernativa a Madrid el 17 de setembre de 1814 es deia que la tasca dels seus components era "examinar los abusos que hayan podido introducirse a la sombra de los desórdenes [...] y mejorar la enseñanza hasta el grado de perfección de que es susceptible [...]" (51). Però la pressió dels que exigien compensacions va fer que al cap de tres mesos fos promulgada la Reial ordre del 22 de desembre de 1814, de la qual transcrivim el més important (52).

"El funesto transtorno que han padecido durante la ausencia del Rey todos los establecimientos de enseñanza pública ha impedido que los jóvenes dedicados a la Cirugía la estudiasen en los RL. Colegios erigidos a este fin pero como si se observase puntualmente esta ley [...] faltaría [...] a los Pueblos el número competente de cirujanos se establecieron unas soluciones de compromiso.

"1º Durante el 1er año (del 22 de diciembre de 1814 a 22 de diciembre de 1815) se admitirán a examen de romancista a todos los que lo pretendan con la práctica de 5 años en Hospitales o bajo la dirección o al lado de cirujanos aprobados.

"2º En el 2º año habrán de probar que han estudiado un año en algun RI. Colegio asistiendo a Anatomía, Afectos externos, etc. más 4 años de práctica. Así sucesivamente, sumando siempre en total 5 años.

"6º Concluidos los expresados 5 años (a partir de 22 de diciembre de 1819) no será admitido ninguno que no haya cursado los 5 años en Colegio.

"7º Los que aspiren a reválida de Cirujano latino deberán acreditar los estudios de las Ciencias preliminares. Además se regirán como los romancistas totalizando 6 años.

"8º Establecer una distinción entre los que tengan 4 años de Colegio y los otros que serán considerados de menor categoría."

No és gaire difícil imaginar-nos la tragèdia que va representar per al professorat aquells exàmens "pro fórmula" que van durar sis anys, per bé que d'any en any anava disminuint el nombre d'aprofitats. Acostumats a considerar l'assistència a classe i a pràctiques condicions *sine quae non* per presentar-se a examen i admetre com a cosa normal que la meitat dels matriculats deixaven l'escola, se'ls deuria fer molt difícil superar aquell període.

L'única venjança per part d'ells era fer constar a l'expedient les circumstàncies amb què aquella revàlida havia estat aprovada. A l'expedient de Gaietà Aleix i Batlle figura que va aprovar la llicenciatura en Cirurgia mèdica el 13 i el 17 d'octubre de 1817, pels tres vots del Tribunal i, a continuació, la nota: "años de estudio: los de ordenanza" (53).

En altres, però, ja hi figuren anys de pràctica. En el cas de Martí Altés i Casals al costat de cinc de Col·legi n'hi ha un de pràctica (54), i en el d'Agustí Gili Sivella diu: "uno de Colegio y 5 de Practicante militar" (55).

En el domini dels romancistes passava el mateix. Miquel Mariné i de Borja va obtenir el títol de romancista de 2 exàmens el 12 i 14 de gener de 1819 després d'haver aprovat cada any de 1813 a 1817 (56). Però aquests casos no abunden. Vegem alguns exemples de graduats amb un nombre variat d'anys de pràctica. Jaume Arnú i Masip (1819), quatre anys de Col·legi i un de pràctica (57); Geroni Gelabert i Plana (1818) tres anys de Col·legi i dos de pràctica (58); Francesc Guasch i Borràs (1818), dos anys de Col·legi, dos d'Exèrcit i un de pràctica (59); Severí Herman i Madalena (1815), un any de Col·legi i quatre de pràctica (60).

Finalment donem vuit noms de graduats sense haver trepitjat mai el Col·legi.

- Josep Arderiu i Vall (1815) (61).
- Gaietà Martí i Borràs (1815) (62).
- Pere Martí Moliner (1815) (63).
- Ambrosio de la Hoz y del Bal (1816) (64).
- Alonso Argullós Sansell (1816) (65).
- Sebastià Arandez Climent (1816) (66).
- Alexandre Puig i Vericat (1817) (67).
- Francesc Agost Fuentes (1817) (68).

De totes maneres, més demostratiu que aquests casos triats a l'atzar creiem que és presentar unes xifres basades en la suma dels anys d'estudi i comparar-les amb els anys de "pràctica" de 115 graduats durant aquell període. Eren 48 llicenciats en cirurgia mèdica i 67 romancistes. Els resultats són:

Taula 45

	<i>Anys de col·legi</i>	<i>Anys de pràctica</i>
<i>Llicenciats</i>	189	99
<i>Romancistes</i>	108	213

Aquestes xifres són molt eloqüents. Mentre en els llicenciats el nombre d'anys cursats al Col·legi és el doble dels passats a l'Exèrcit, en els romancistes veiem que la proporció és inversa: per cada any de Col·legi n'exhibeixen dos de pràctica.

Com dèiem aquella permissivitat molestava profundament els catedràtics del Col·legi. Era absurd –pensaven– escarrassar-se a oferir un bon ensenyament i extremar el rigor en els exàmens creant-se antipaties entre els alumnes suspesos i els seus pares i, a la vegada, atorgar els mateixos drets a gent que no havien trepitjat mai el Col·legi o havien estat expulsats per notòria insuficiència.

A favor seu va venir la disposició del 4 de febrer de 1819, o sigui, deu mesos abans del 22 de desembre d'aquell any, intentant posar punt final a aquells abusos (69) de no acceptar a examen "sin haber cursado en el Colegio". De totes maneres la Llei aquella admetia una excepció que en reduïa el rigor. Era exceptuar els que ja exercien (il·legalment) la professió abans del 4 de novembre de 1814 i –com sempre que s'obria la mà– exigint molts anys de pràctica i bons informes per part de la clientela a la qual havien estat servint.

Però al cap d'uns mesos va arribar l'any 1820, que va inaugurar una nova era –molt curta, però molt intensa– de la història d'Espanya.

Ja ens hem referit al clima popular de Barcelona de discrepància amb el règim absolutista imperant a Espanya i que es va manifestar a Catalunya amb l'intent de "pronunciamiento" del general Lacy i de l'exguerriller Milans del Bosch a l'abril de 1817.

A aquest descontentament polític s'hi afegia una intensa crisi econòmica resultat de l'anul·lació de les exportacions catalanes a Amèrica, amb el consegüent tancament de fàbriques i l'afluència de gent de les comarques condemnada a l'atur. En aquest estat de coses es va produir el primer dia de l'any 1820 el "pronunciamiento" del comandant Riego a Cabezas de San Juan.

Bibliografia

1. AUC. 123, 150.
2. " 123, 154.
3. " 123, 150 D.
4. " 123, 143.
5. " 123, 144.
6. " 123, 139 D.
7. " 123, 140, 141.
8. " 123, 142.
9. " Mss. 763, 633.
10. " *Ibidem*, 634.
11. " 126, 126 D.
12. *Historia de la S.M.* II, p. 35.
13. AUC. Mss. 763, 635.
14. " 123, 156.
15. " 123, 155.
16. " 123, 154 D.
17. " Mss. 763, 651.
18. " 123, 158.
19. " Mss. 763, 657.
20. " 126, 131.
21. " 123, 166 D.
22. " 126, 137 D.
23. *Historia de la S.M.* IV, p. 568.
24. AUC. 123, 160 D i 161.
25. " Mss. 763, 686.
26. " *Ibidem*, 688 i 710.
27. " *Ibidem*, 710.
28. " *Ibidem*, 678.
29. " 126, 142.
30. " 126, 142 D.
31. " 126, 143.
32. " 126, 143 D.
33. " 126, 145.
34. *Enciclopèdia Espasa*, veu: Francisco de Paula, p. 1068.
35. AUC. Mss. 763, 703.
36. " *Ibidem*, 704.
37. " 123, 193 D.
38. " Mss. 763, 713.
39. " *Ibidem*, 715.
40. " *Ibidem*, 727.
41. " *Ibidem*, 720.
42. " *Ibidem*, 729.
43. " *Ibidem*, 731.
44. " 174, del 310 al 332.
45. " 177, del núm. 45 al 390.
46. " 176, del núm. 1 al 34.
47. " 178, de la p. 1 a la p. 92 D.
48. " 139, de la p. 83 a la p. 283.
49. " 140, de la p. 29 a la p. 56 D.
50. " 158, de la p. 3 D a la p. 24.
51. " 126, 127.
52. " 126, 128.
53. " 139, 215.
54. " 139, 222 D.
55. " 139, 181.
56. " 177, 142.
57. " 177, 193.
58. " 139, 227 D.
59. " 175, 177.
60. " 139, 107.
61. " 139, 94 D.
62. " 139, 106.
63. " 139, 130.
64. " 139, 168.
65. " 139, 181 D.
66. " 139, 190.
67. " 139, 208 D.
68. " 139, 216 D.
69. " 126, 146 D.

■ El trienni constitucional

El "pronunciamiento" del comandant Rafael del Riego a Cabezas de San Juan el primer dia de l'any 1820 va fracassar per apatia de la gent d'Andalusia i per la deserció dels soldats.

Però inopinadament va sorgir a la Corunya un altre brot "constitucional" el 21 de febrer, que es va estendre per tot Galícia. Vuit dies més tard passaria el mateix a Múrcia i a Granada.

El 5 de març, a Saragossa, militars i autoritats civils van proclamar la Constitució de 1812, i seguirien Tarragona, Segòvia i Pamplona. Aquestes notícies van arribar a Barcelona. Aquí va ser el poble que tumultuosament el 10 de març es va dirigir al palau del capità general, on el general Castaños des d'un balcó, brandant el primer llibre que li va venir a la mà, va dir que jurava la Constitució.

Aleshores les turbes es van dirigir a alliberar els presos de la Inquisició i saquejar el seu local. De presos n'hi havia solament dos i del paperam cremat gran part eren documents de la Reial Acadèmia de Medicina, que compartia locals en aquell palau de l'actual carrer del comtes de Barcelona. La insurrecció es va estendre ràpidament a Mataró i a Girona.

Independentment d'aquests fets s'havien produït a Madrid uns successos en tot semblants, àdhuc en l'assalt dels locals de la Inquisició. El rei, atemorit, va signar en poques hores dos decrets. Un el 6 de març convocant les Corts i un altre l'endemà declarant estar disposat a jurar la Constitució de 1812. La revolució havia triomfat.

La vida del RCC no es va alterar fins que es van produir a Barcelona els fets del 10 de març i va arribar de Madrid la notícia dels dos reials decrets. En efecte, el dia de Cap d'Any, la Junta de professors acorda enviar a Madrid un pressupost per reparar unes goteres de la teulada (1). El 9 de febrer trameten a la Junta de Cirurgia les propostes de dos nous catedràtics (2). El 17 fan constar en acta la seva satisfacció per la creació del "Montepío" dels professors, que assegura unes subvencions als jubilats, a les vídues i als orfes fins a graduar-se de cirurgians, "pues es la profesión que más comunmente abrazan" (2).

El 19 envien a Madrid els comptes de 1819. El 13 de març –en plena marxa els canvis polítics– procedeixen a donar possessió del càrrec als dos nous catedràtics: Joan

B. Foix i Gual i Ramon Frau i Armendáriz, que no va comparèixer perquè era a Mallorca (3).

Per fi el 15 de març les actes comencen a reflectir els canvis polítics. Tement que l'edifici del Col·legi pugui ser atacat per gent que ara en diríem *incontrolats* acorden que "tres practicantes de confianza fueran a vivir a los desvanes de la Casa" i nomenar San German i Mayner perquè en representació dels catedràtics vagin a complimentar les noves autoritats (3).

Segurament aquells professors no entreveïen la profunditat que tindria aquella revolució. Perquè els homes de pensament liberal que havien hagut d'emigrar i els que havien restat a Espanya amb la boca tancada pel terror es van destapar. Van voler fer una nova Espanya destinada a viure d'aquella manera per sempre més. Tot havia de ser canviat.

El canal adequat dels canvis havien de ser les Corts, convocades el 22 de març. Les sessions havien de començar el dia 9 de juliol, a la vegada que les eleccions quedaven convocades el 30 d'abril, les de partit judicial, i per al 7 de maig les provincials.

Aquella revolució va ser plenament acceptada en els seus inicis per la burgesia i per la intel·lectualitat catalana, de manera que els catedràtics –en aquest aspecte– van poder respirar tranquils. D'altra banda –així com que passava al carrer– ningú semblava dissentir d'aquell canvi polític.

Així va ser com de manera unànime tots els professors i àdhuc el porter van jurar guardar la Constitució política de la monarquia espanyola i "ser fieles al Rey", d'acord amb les instruccions rebudes de la Junta Gubernativa, on se'ls indicava que els seus membres ho havien fet obeïnt el Decret reial de 16 de març (4).

El 12 d'agost van decidir suprimir "la limpieza de sangre", un dels requisits per ingressar en el RCC. Tan sols s'havia d'acreditar "hallarse en el goce de los derechos de ciudadano español, fe de Bautismo y certificado de vita et moribus para ahorrarse nuevos gastos [...] y tenga V.S. una prueba de la adhesión de este Colegio Nacional al sabio Gobierno que nos rige" (5).

Entretant les Corts ja deliberaven. Els diputats elegits eren de dues menes. Uns, gent assenyada que havien madurat llurs idees en els llargs sis anys d'absolutisme, i altres, joves exaltats sorgits de clubs i de societats secretes que apassionaven l'auditori en els cafès o el públic que llegia els seus diaris. Els dos grups coincidien en un punt: havien de canviar moltes coses. L'ensenyament no havia de ser una excepció. En el camp concret de la medicina, es va anar més enllà de l'intent de Gimbernat de fusio-

nar la Medicina i la Cirurgia. En efecte, a Madrid els diputats encarregats d'aquest afer, La Gasca, Seoane i Pedralbes, van idear la formació d'un sol i únic centre –l'Escuela Especial del Arte de Curar– on s'ensenyarien la Medicina, la Cirurgia (ara fusionades) i la Farmàcia.

La llei va ser promulgada el 29 de juny de 1821, un dia abans de la dissolució de les Corts. Aquelles disposicions no van suposar cap sorpresa per al RCC. Ja el 22 de desembre de 1820 –o sigui, mig any abans de ser publicada la llei– els havia arribat l'ordre de "albergar la Farmàcia en el Colegio" (6). El Claustre va fer veure la limitació del local, agreujada per haver-se matriculat a l'octubre d'aquell any 80 romanistes i 25 llatins, quantitat molt superior a la mitjana d'anys passats.

Un dels canvis a Madrid va ser la dissolució de les Juntes Superiors de Cirurgia, Medicina i Farmàcia restaurant els antics Protomedicat, "Protocirujanat" i Protoapotecariat. De totes maneres, això va resultar més aparent que real perquè l'home que seguia manant era Salvi Illa, que s'havia adaptat a les noves circumstàncies.

L'única novetat va ser el nomenament de secretari del Protomedicat de Francesc Carbonell, un farmacèutic i metge barceloní de gran prestigi científic (1758-1837). Amb data 19 de desembre de 1820 el RCC el va felicitar en aquests termes: "[...] espera hallará en V.S. un verdadero Mecenaz que le proteja y defienda y le auxilie para el mayor lustre y aumento de la Cirugía mèdica [...] ya que ha sucedido felizmente la justicia a la arbitrariedad y que todos los individuos que componemos este Colegio no omitimos medio alguno para su prosperidad [...]" (6).

Com sol passar en èpoques de subversió política, els exàmens es van caracteritzar per la seva benignitat. Es van registrar vuit "reprovados": un al primer curs i un altre al segon, i sis al tercer curs (7). També va canviar el nom. Des d'ara se'n diria Colegio Nacional de Cirugía. Així va acabar aquell primer any en què "felizmente la justicia había sucedido a la arbitrariedad"¹ (8).

El 1er de febrer de 1821 el nou Claustre de professors va celebrar una reunió a fi de trobar la millor manera per tirar endavant la reforma. Aquestes innovacions van

1. A França es va encunyar una medalla commemorativa de bronze de 48 mm de diàmetre, reproduïda en un treball de Benito i Balagueró. És curiós que ben aviat es van registrar *arbitrariedades*. El que passava era que ara eren de signe contrari de les que es produïen entre 1814 i 1819. Per exemple, Antoni de San German, que havia estat privat de sou per les seves trapelleries durant la guerra de 1808-1814, va aconseguir que se li abonessin "los atrasos de Catedrático y de Cirujano Mayor del Ejército", el 23 d'agost de 1820.

suposar el tancament de la Universitat de Cervera. En conseqüència, els pocs alumnes que tenia passaven a Barcelona amb un certificat dels cursos aprovats. De manera semblant, els seus catedràtics van quedar automàticament incorporats a Barcelona.

El nou Claustre estava compost de cirurgians, metges i farmacèutics. Heus ací la llista.
Cirurgians: Antoni de San German, Ignasi Ameller, Josep Soler, Joan Ribot, Antoni Mayner, Joan Bautista Foix i Gual, Ramon Frau, Francesc Borràs i Francesc Junoy.

Metges: Francesc Salvà i Campillo, Macari Riu, Félix Janer, Josep Flotats i Francesc Piguillem.

Farmacèutics: Josep Antoni Balcells, Josep Antoni Savall, Agustí Yáñez i Raimon Fors (9).

Després de llegit el Pla, Junoy va preguntar si l'Escola el podria acomplir. Tots van contestar que sí. Calia, doncs, que –tot respectant les línies essencials– es discutissin els detalls. A tal efecte es va nomenar una Comissió formada per un cirurgià (Ameller), per un metge (Piguillem) i per un apotecari (Yáñez) (10).

El dia 5 de febrer es va acordar que el dia 11 següent s'obris l'Escola. Ensenms, com que era evident que la fàbrica del Col·legi de Cirurgia era notòriament insuficient, es va demanar ocupar el convent de la Trinitat Calçada (11). A l'acte inaugural del dia 11 van assistir-hi tots els professors dels tres rams abans esmentats menys Francesc Junoy, que s'havia jubilat. Havien discutit quin seria l'ordre de prelación entre ells i s'arribà a l'acord d'establir un únic escalafó ordenat per la llur antiguitat en el càrrec. Es va formar la llista següent, on, com es veu, el nom va seguit de la data del nomenament (12).

1. San German (23 d'agost de 1797)
2. Ameller (13 de juliol de 1799)
3. Salvà (9 de maig de 1801)
4. Soler (va perdre el seu nomenament al castell de Figueres durant la Guerra de la Independència, però creia recordar que portava data de 17 d'octubre de 1804)
5. Riu (18 d'octubre de 1806)
6. Janer (24 d'abril de 1807)
7. Balcells (15 de juliol de 1815)
8. Savall (data desconeguda però molt pròxima a l'anterior)
9. Flotats (22 d'abril de 1816, data que més endavant es va rectificar per la de 18 d'octubre de 1806)
10. Mayner (9 de juliol de 1816)
11. Ribot (9 de juliol de 1816)
12. Yáñez (7 d'octubre de 1816)
13. Piguillem (10 de març de 1817)

14. Fors (15 d'octubre de 1817)
15. Foix (24 d'abril de 1820)
16. Frau (24 d'abril de 1820)
17. Borràs (recalcant que no era catedràtic i que a la Junta de professors no tindria ni veu ni vot)

En el curs de la reunió d'aquell dia es van adoptar els tres acords següents.

1. Demanar a l'hospital l'ocupació d'un taller de fusteria que hi havia al "pati del Corralet"; el pressupost per habilitar-lo com a aula pujava a 4.000 rals (13).
2. Que tots els catedràtics cobressin igual.
3. Que fossin admesos als cursos de Clínica els alumnes de sisè de Cirurgia, de manera que al cap de dos anys sortissin llicenciats en Medicina i Cirurgia.

Com hem vist, el Dr. San German ocupava el número 1 de la llista. Era, per tant, el membre més antic (*l'antiquor*, en deien en llenguatge acadèmic). Això, unit al fet que era un notori liberal,² el va convertir en el cap visible d'aquella Escola. No cal forçar la fantasia per comprendre les dificultats que presentava portar a terme aquella Pla, més fruit de l'entusiasme d'aquells homes il·lusionats amb la construcció d'una Espanya nova destinada a durar per sempre, més que d'una madura reflexió.

No van trigar a presentar-se els inconvenients. Els primers van ser la negativa a ocupar el convent de la Trinitat i el fet que no era convenient invertir 4.000 rals per habilitar la fusteria del corralet (14). Estrets per la manca d'espai posen els ulls en unes casetes molt properes al Col·legi i que són propietat de l'Hospital. Però ells saben molt bé que la MIA els posarà el dit a l'ull. Decideixen (21 de març de 1822) dirigir-se a la Diputació, que era la que tenia autoritat sobre la Junta Administrativa de la Santa Creu (15).

Dos dies més tard pensen si no seria millor demanar l'edifici de la convalescència. Finalment, es decideix demanar el convent dels Carmelites Calçats a fi d'instal·lar-hi els estudis de Farmàcia (16). En van prendre possessió el 5 d'abril de 1822, encara que la Reial ordre sancionava aquella apropiació porta data de 20 de setembre, després que la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona informessin favorablement el 28 de juliol (17). De totes maneres, l'ocupació de l'edifici no es va arribar a fer perquè als baixos hi havia una sèrie de botigues llogades i més tard –el 10 de febrer de 1823– l'Ajuntament, faltant a totes les promeses, va cedir aquell convent a les monges de Sant Pere (18).

2. La demostració que era home d'idees anticlericals i que segurament estava afiliat a la maçoneria la trobarà el lector en la seva biografia.

El 6 d'agost de 1821 es produí una novetat revolucionària. Des d'ara els col·legis passarien a dependre de la "Dirección General de Estudios del Reino" (19). A agreujar els problemes d'espai i d'organització va venir un brot de febre groga l'any 1821, que va afectar Andalusia, Mallorca i d'una manera violenta la ciutat de Barcelona.

Una innovació de l'any 1822 va ser la supressió de les notes. Es van acabar els "Sobresalientes" i els "Medianos". Només hi havia dues qualificacions: "reprobado" (que es prodigava molt poc) i el "se le habilitó" ("para pasar al curso siguiente"). El curs 1821-1822 es va distingir per una allau d'alumnes: 84 llatins i 117 romancistes.

La febre groga de 1821

Creiem que val la pena estudiar el capteniment del Col·legi davant del brot epidèmic de febre groga que van portar a Barcelona unes embarcacions procedents de les Antilles i que esclatà al mes d'agost de 1821. La primera notícia va sortir als diaris de la tarda del dia 3, sobre unes defuncions "de enfermedad sospechosa" al barri de la Barceloneta. Els comissionats de la Junta de Sanitat van certificar la mort de quatre persones, "dos napolitanos procedentes de la polacra de guerra de la misma nación, una muger recién venida de Sant Feliu de Guíxols y un maonés del bergantín Gran Turco [que venia de l'Havana] y que sus enfermedades no habían sido contagiosas, antes bien propias de la estación de calor".

Però aviat es van produir diferències de parer. Com sempre, davant d'un fet epidèmic que comportava cordons sanitaris, quarantenes, crema de mercaderies, etc., uns afirmaven que la malaltia era contagiosa i altres que no ho era.

El nombre de malalts amb el quadre típic de la febre groga va anar augmentant: el dia 8 d'agost es registraven dotze morts; el dia 16, divuit, i el 26, quaranta-quatre.

Va ser un estudiant emigrat italià que es deia Simonda el que es va dirigir al governador dient-li que es tractava de febre groga. En conseqüència —i malgrat l'opinió en contra d'un bon nombre de metges—, es van imposar unes mesures d'aïllament, que primerament només afectaven la Barceloneta (4 de setembre), però a partir d'aquell mes els cordons sanitaris van afectar tot Barcelona.

A la vegada que l'Ajuntament demanava metges voluntaris i que se'n van presentar vint, molta gent va començar a fugir de Barcelona.

Ben aviat les autoritats es van dispersar quan va morir el cònsul de Suècia. La Reial Audiència se'n va anar a Vic, els Correus a Sant Feliu de Llobregat, el "Gefe político" i el capità general i tot el personal a Esparreguera. Solament es van quedar les autoritats municipals i tres-cents voluntaris milicians encarregats de mantenir l'ordre.

L'aïllament de Barcelona s'efectuava amb un control a Sants i un altre a Sant Andreu de Palomar, que més tard s'ampliaria al monestir de Sant Jeroni, al Tibidabo, a la carretera de Madrid i al camí de Finestrelles.

A fi de separar els malalts es van construir 400 barraques a Montjuïc i es va habilitar la torra de la Virreina a Gràcia. A finals de setembre la cosa va ser seriosa i s'assolí l'acmé al mes d'octubre. A finals de novembre –amb els primers freds– la passa va començar cedir, tant que el dia 25 es va entonar a la Catedral un solemne te-dèum.

De totes maneres, i a fi de posar-se a cobert de qualsevol sorpresa, les mesures d'aïllament no es van donar per acabades fins el 18 de desembre. El dia de Nadal es va donar per resolta l'epidèmia.

De la seva importància en dóna fe la xifra de 9.513 morts, per bé que la resistència de molta gent malalta a anar als llocs d'aïllament fa sospitar que aquesta xifra podria arribar fins a 12.000 i 13.000 defuncions.

Altres detalls són que hi moriren set persones entre metges (entre ells el jove Dr. Mazet de la missió francesa) i cirurgians i un gran nombre de religiosos caputxins, agustins i franciscans que eren o van anar cap a la Barceloneta a socórrer els empestats.

Finalment, diguem que els testimonis de l'època retreuen a metges i cirurgians (tant als de Barcelona com als de la missió francesa) llurs discrepàncies en la política a seguir.

La repercussió d'aquells fets va ser grandíssima. A Madrid es vigilava la possible arribada de qualsevol català. Es van veure afectats Tarragona, Tortosa, Sitges i abans alguns pobles de Mallorca, com Son Cervera, Artà, Capdepera i Sant Llorenç.

Els francesos van témer que la malaltia els pogués afectar i l'Acadèmia de Medicina de París va escollir, d'entre cent voluntaris, cinc membres (Victor Bally, Étienne Pariset, Victor Joseph François, André Mazet i J. A. Rochoux). A aquest

grup de cinc s'hi va afegir el Dr. Mathieu Audouard com a delegat del Ministeri de la Guerra.

Els cinc primers, acompanyats de dues monges de l'orde de Sant Camil, van arribar a Barcelona el 8 d'octubre, en el moment en què el brot epidèmic assolía el seu acme. Quatre dies més tard emmalaltia el més jove dels enviats –el Dr. Mazet– i moria el 22 d'octubre (*1).

L'endemà d'aquesta defunció va arribar el Dr. Audouard, que, en certa manera, va substituir el Dr. Rochoux, que espantat a la vista d'aquell quadre va desertar i va tornar a París. El curiós era que el Dr. Rochoux defensava la doctrina que aquella malaltia no era de naturalesa contagiosa. Sigui dit tot això per demostrar la ressonància d'aquella epidèmia, que no es va limitar a França. Anglaterra i els Estats Units van enviar respectivament els doctors Mc Lean i de Leymerie, per bé que llur arribada va coincidir amb la quasi desaparició de la malaltia.

Estudiem, ara, a grans trets el capteniment del Col·legi en aquelles dramàtiques circumstàncies. La primera al·lusió porta data de 8 d'agost. L'acta del Claustre de professors –entre altres coses– dona compte d'haver rebut una nota de la Junta municipal de Sanitat manant a tots els facultatius que "den cuenta de qualquier síntoma alarmante". Es va oferir voluntàriament l'estudiant Jacint Vila i Boix per a aquesta tasca. Es va comprometre a anar matí i tarda al "Llatzaret brut", és a dir, on es portaven els afectats, i a informar el Claustre cada dia a les 7 del matí i a dos quarts de 8 de la tarda. A la vegada, dos estudiants van anar al Llatzaret a prestar serveis. L'endemà –9 d'agost– l'alumne Abdó Durand, que cursava 3er curs de cirurgia llatí, es va oferir per ocupar el lloc dels que havien anat al Llatzaret.

El 26 d'agost, els professors nomenen Ribot i Foix a fi que l'endemà entreguin al president de la Junta municipal de Sanitat un informe sobre si la febre procedent del port era o no contagiosa.

Tal com s'havia disposat el dia 27 d'agost a les 7 de la tarda havien entregat llurs dictàmens l'Acadèmia de Medicina Pràctica, la Subdelegació de Medicina, el Cos de Cirurgia militar i el Col·legi de Cirurgia.

Per cert, ignorem quina va ser l'opinió dels del Col·legi. El que sabem amb tota seguretat és que els cirurgians militars van signar per unanimitat un document declarant la contagiositat. L'endemà els va arribar l'ordre de presentar-se aquell mateix dia a les 12 del migdia a casa del "Gefe político" per examinar amb els altres comissionats els malalts de la Barceloneta.

Com que ser comissionat donava molta feina es va acordar que cada professor ocuparia aquell càrrec per torn rigorós. El dia 30 d'agost va ser el catedràtic Josep Soler el que va anar a la Barceloneta i "se vió insultado y comprometida su seguridad personal".

Això va ser degut al fet que la gent no volia anar al Llatzaret. La visita de Soler segurament va coincidir amb l'avalot produït amb motiu de ser portat el vell Prats a la força de casa seva al Llatzaret. La gent es va enfrontar amb els soldats i Prats va morir abans d'arribar a l'hospital. S'ha de saber que els quatre fills de Prats, tots descarregadors al moll, van ser unes de les primeres víctimes de la febre groga.

La cosa havia arribat a tals proporcions que Joan de Déu Ribot, que era el que hi havia d'anar a l'endemà, s'hi va negar llevat que se li garantís la seguretat personal.

El 1er de setembre el "Gefe político" va demanar al Col·legi 6.000 duros, que era el cost de l'operació de traslladar veïns de Barcelona a llocs considerats segurs. El Col·legi devia tenir aquella quantitat, perquè va demanar "garanties".

El 6 de setembre, la Junta municipal va demanar normes de tractament. Al cap de quatre dies la contestació va ser que cada malalt sigui assistit pel mínim nombre de persones i que cada professional denunciï els casos vistos. Els malalts de famílies benestants seguirien a casa seva i els pobres ingressarien a l'hospital provisional instal·lat al Seminari, amb la certificació prèvia del metge de capçalera.

El 30 d'octubre, quan ja la malaltia s'havia estès per Barcelona ciutat, el Col·legi va ser del parer de fer desaparèixer la barrera sanitària establerta entre la Barceloneta i la capital.

El 2 de novembre les autoritats van reiterar la petició de diners "por los apuros en que se halla la capital por la enfermedad epidémica que la devora". Es va acordar entregar entre 15.000 i 20.000 rals "a pesar de los apuros económicos y lo exhaustos que están los fondos del Colegio". El 19 d'aquell mes es va decidir entregar 20.000 rals (1.000 duros).

Ja hem exposat com el RCC s'havia de transformar en l'"Escuela especial de la Ciencia del curar". La "Dirección General de estudios del Reino" volia que Barcelona fos la primera de posar en marxa aquella reforma, però la "desoladora epidemia" ho va impedir. El 26 de desembre, quan la malaltia havia estat vençuda, van decidir: a) convocar els exàmens de tardor, b) reemprendre les classes a mitjan gener de 1822, i c) convocar els alumnes per anuncis a la premsa.

Entretant van enviar a Madrid una llista de tots els catedràtics, amb un informe sobre llur antiguitat i el compromís d'encarregar-se de les assignatures corresponents.

Feien constar que per acomplir el projecte de reunir en una sola unitat els estudis de Medicina, Cirurgia i Farmàcia, el local era notablement insuficient.

Diguem, finalment, que el curs va començar l'11 de febrer de 1822.

Les arbitrietats de Madrid

Seguien també les arbitrietats per part de Madrid en qüestió de diners. N'aportarem uns exemples. El 25 d'abril de 1821 van rebre ordre d'entregar ràpidament al Col·legi de San Victoriano, que era on estudiaven els estudiants de Farmàcia, 20.000 rals. La Junta de professors va contestar que això estava en contradicció amb les reials ordres (20).

Una altra alcaldada va ser manar que retornessin a Borràs els 26.700 rals que li havien estat descomptats. San German va contestar amb visible indignació que tot-hom havia renunciat a una tercera part dels honoraris cobrats durant l'ocupació francesa i que si s'accedia a aquesta nova intriga de Borràs s'haurien de retornar diners als hereus de Vicente Pozo i als altres catedràtics. Per si fos poc, Borràs demanava també el càrrec de bibliotecari. San German va fer notar que la Biblioteca exigia molt temps, cosa de què no disposava Borràs, que ja tenia dos càrrecs: era el dissecador del Col·legi i el cirurgià de la Ciutadella, remunerats cada un d'ells amb 6.000 rals (21).

Una altra ordre que va sublevar els professors barcelonins va ser que els alumnes havien de pagar els drets de llicenciatura de tota mena directament a Madrid (22). El Claustre va protestar dirigint-se directament l'"Augusto Congreso Nacional" contra aquella decisió del Protomedicat el 13 de juny de 1821 en aquests termes:

La mayor parte de los jóvenes que se entregan a estos estudios están faltos de medios, son hijos de Padres pobres, los más facultativos de ninguna o escasa fortuna o de Labradores y Artistas tan infelices como aquellos de modo que el mayor número tiene que pedir prestado [...] para hacer el depósito [...] el exceso de gastos, el giro y agencia que se les recargará [...] ¿Quién podrá garantizarles de la malaversación, fraude o extravío que podrá padecer la partida [...] el dinero que el industrioso joven se ha grangeado lentamente enseñando algunos niños de familias pudientes [...] de otras ocupaciones lucrativas.

¿Cómo satisfará el Colegio los sueldos y gastos de Biblioteca [...] si para cada una de ellas ha de venir de Madrid el socorro?

Los agentes de Madrid cobran por pagar y presentar papeles de 300 a 400 rr. y los gastos de giro de un 2 a un 2,5%. El Colegio pasa por alto que se haya enterado de la instalación del Protomedicato por un oficio firmado por un individuo que se llamó su Secretario y la informalidad de varios escritos.

En termes semblants es van dirigir al rei.

Els maldecaps econòmics

En això de pertorbar les finances del Col·legi, Madrid no hi tenia l'exclusiva. Altres organismes públics col·laboraven a arruïnar aquell centre acostumat a administrar-se els cabals i a viure sempre amb un còmode superàvit.

Obligat per les circumstàncies polítiques el Col·legi donà diners en préstec a dos ajuntaments: al de Barcelona i al de Ciutat de Mallorca. Al primer li va deixar 1.000 duros. El 2 d'abril de 1822 els va reclamar i a la vegada li va demanar les 6.000 lliures amb què subvencionava la Universitat de Cervera, atès que s'havia fet càrrec dels seus ensenyaments. L'Ajuntament de Barcelona ni es va dignar contestar (23).

A Mallorca se li van deixar 6.000 duros. Els mallorquins de seguida que van poder en van tornar 3.000. Però els enviaren al "Jefe Político" (que era el predecessor de l'actual governador civil), que es deia Antonio Ramón Zarco del Valle, i aquest se'ls va quedar "por orden de su Majestad para ocurrir los apuros de aquella desgraciada época" (24).

Total, que en aquelles operacions tan caritatives el Col·legi havia perdut la –aleshores– quantiosa suma de 260.000 rals. Les autoritats, en comptes de tornar els diners, en van demanar més. En efecte, si l'any 1821 va ser el de la febre groga, el 1822 van aparèixer a Catalunya les primeres partides "realistes". La revolució liberal havia seguit una política descaradament anticlerical. Havia suprimit i expropiat un gran nombre de convents i havia obligat els rectors de les parròquies que adoctrinessin llurs fidels en el curs de les misses dominicals sobre les excel·lències de la Constitució liberal.

És clar que hi havia sacerdots i monjos simpatitzants amb les idees democràtiques, però eren els menys nombrosos. A la gran massa clerical descontenta s'hi va unir la petita pagesia, la situació econòmica de la qual havia empitjorat considerablement a causa de la baixada dels preus agrícoles i l'obligació de pagar les contribucions en

metàl·lic; el resultat va ser la protesta amb les armes a la mà. Gent del poble, com el "Misses" (Tomàs Costa), o antics guerrillers de la Guerra del Francès com Romagosa, o propietaris agrícoles, com el "Jep dels Estanys" (Josep Bosoms), o esperpèntics, com "El trapense" (Antonio Marañón), que dirigia una partida de mossos del monestir de Poblet.

Al mes de juliol de 1822 aquells revoltats dominaven la meitat septentrional de Catalunya i van instal·lar una Junta de Regència a la Seu d'Urgell. Per fer front a aquell contratemps es va fomentar la dotació de batallons de Milícies de Voluntaris. Però uniformar, alimentar i armar aquells homes costava diners. El 2 de juliol de 1822 el Col·legi va rebre l'ordre de mantenir en campanya quatre companyies (de cent homes cada una) "para oponerse a los facciosos" (25).

És fàcil imaginar les contradiccions en què vivien uns professors de sentiments liberals en sentir-se tan maltractats per les seves pròpies autoritats. Així s'explica el to rebel i dur amb què contestaven les ordres de Madrid i la manera com cursaven les peticions. Per exemple, en una de les repetides peticions per disposar d'un convent per ampliar les instal·lacions van recordar a Madrid que al Col·legi de San Carlos li havien "regalat" l'hospital de Sant Joan de Déu, que estava situat a l'actual plaça d'Antón Martín (26).

Sortosament per a la gent de Barcelona, l'home fort de Madrid –Salvi Illa– va adoptar una actitud de deixar fer a tothom. Pensava –amb una visió molt clara del futur– que quan canviés la truita tornaria a exercir la seva autoritat. Els altres maldecaps venien de l'alumnat, amb les seves exigències contínues. Ens n'ocupem en ocasió d'analitzar el capteniment dels estudiants. Els darrers dies de 1822 van ser d'alleujament. Les operacions contra les partides realistes marxaven bé. De Madrid es van rebre, el 12 de novembre d'aquell any, 60.000 rals a través de la Banca Remisa (27).

Diguem, abans de tancar, que l'única variació registrada –l'any 1822– entre el personal del Col·legi va ser el nomenament d'un nou porter per part de la "Dirección General de Estudios". Es deia Lorenzo Martínez Laguna i el 21 de març va prendre possessió del càrrec, amb el jurament previ –davant l'*antiquor* Antoni de San German– d'observar i defensar la Constitució (28).

L'any 1823 va veure –el primer d'abril– l'expulsió de totes les partides realistes que, derrotades per les forces d'Espoz i Mina, es van internar a França. Però l'alegria dels liberals per aquella bona notícia va durar molt poc. Les potències europees sota règim absolutista havien decretat el final d'aquella experiència més o menys democràtica. Al cap de set dies, cent mil francesos van travessar la frontera. Primer a Oyarzun i després a la Seu d'Urgell es va establir el Consell de Regència de nou.

A Catalunya hi havia un clima de guerra civil. El domini liberal havia costat la mort de 74 capellans, entre ells el bisbe de Vic; si tenim en compte que a la resta d'Espanya els clergues assassinats van ser deu, es comprendrà fàcilment que la situació al Principat era pitjor que enlloc.

La marxa dels francesos va ser imparable. Al cap de 46 dies (25 de maig) el duc d'Angulema entrava a Madrid, d'on el Govern havia fugit –emportant-se'n el rei– cap a Sevilla el 23 d'abril. L'11 de juny la situació a Sevilla es va fer crítica. Les Corts van incapacitar el rei i l'endemà se'l van emportar cap a Cadis, on esperaven repetir la resistència de la passada guerra amb França.

Per fi el 1er d'octubre, rendida Cadis, Ferran VII va proclamar el final del període constitucional. A Catalunya, els francesos van trobar més resistència que a la resta d'Espanya. Però en arribar la notícia de l'alliberament del rei, els francesos van entrar a Barcelona el 4 de novembre.

El Col·legi va viure aquells set mesos de 1823 a la seva manera. L'acta del dia 25 de gener registra la petició que li siguin entregats tots els llibres de Medicina de les biblioteques dels convents expropiats (29). També s'acusa recepció d'una comunicació dels alumnes exposant el projecte de formar un batalló. Els contesten que "la Escuela favorece tan bizarra idea" i que van comissionar Mayner, Flotats i Fors, per posar-se en contacte amb ells (29).

El 8 de febrer l'Ajuntament va invitar l'escola pintés a la façana de l'antic edifici i a la del Col·legi del Carme (que ara ocupaven) dos articles de la Constitució a cada una (30). A la vegada l'Ajuntament els recordava que encara que de moment no els podia retornar els 1.000 duros, ho tenia present i ho faria deseguida que li fos possible.

Obeint l'Ajuntament, van decidir a iniciativa de Janer pintar a les façanes que donen al carrer del Carme els articles 367, 369, 370 i 371 del capítol únic del títol IX sobre la instrucció pública (31). També va ser Janer el que va insistir que s'entreguessin al Col·legi els llibres dels convents: tots el de Medicina i els de Moral que estiguessin repetits. El 14 d'abril és la data de la darrera acta del període constitucional, cosa que fa que ignorem el que va passar fins al 29 de novembre.

Els estudiants del trienni

Fins a l'any 1820 no es va pronunciar obertament la paraula llibertat. Però la paraula llibertat té moltes connotacions. No és la mateixa posada en boca d'un intel·lec-

tual de les Corts de Cadis de 1812 –o de la Barcelona de 1820–, ple d'erudició sobre la democràcia dels grecs o la república dels romans, que la que vociferava un miserable sense ofici ni benefici prest a unir-se al primer aldarull o un estudiant interessat a aprovar una carrera sense haver-se mirat un llibre.

D'aquesta mena d'alumnes n'hi va haver bastants, però també trobem gent seriosa i estudiant, com veurem tot seguit.

Taula 46	1820		1821		1822		1823		Total		
Procedència	LL.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Suma
Catalunya	13	54	58	95	36	27	22	17	129	193	322
Barcelona	6	8	19	13	10	13	6	4	41	38	79
Cat. Nord		1						1		2	2
Espanya	5	17	1	11	2	8	4	2	12	38	50
Estranger		1	1						1	1	2
Suma	24	81	79	119	48	48	32	24	183	272	455
		105		198		96		56		455	

Mitjana per any: 113,75 estudiants.

Aquest quadre ens mostra que els tres primers anys es van caracteritzar per un fort augment de matricules, que va frenar-se l'any 1823 en veure que els estudis no eren tan fàcils, ja que el Col·legi es prestava de mala gana a participar en el relatiu desgavell d'aquell agitat període. El nombre de llatins en proporció als romancistes va ser més gran que mai (40,22% de llatins davant d'un 59,78%). La proporció de gent de la resta d'Espanya va ser d'un 10,98%. Com sempre a Barcelona el nombre de llatins va ser superior al de romancistes, però molt poc (41 a 38) (32,33,34). Examinem, abans de tot, les xifres globals.

Taula 47	Quadre de les graduacions (35,36,37)						
Anys	Llic. Batx. med.	Llic. Batx. cir. mèd.	Cir. de 1a	Cir. de 2a	Rom.	Sagn.	Total
1820	—	18	—	—	18	1	37
1821	—	8	—	—	24	—	32
1822	22	11	—	—	36	—	69
1823	10	7	2	1	8	—	28
Suma	32	44	2	1	86	1	166

Total llatins: 76 (mitjana per any 19).

Total romancistes: 90 (mitjana per any 22,5).

Total graduats: 166 (mitjana per any 41,5).

Aquest quadre ens ensenya: 1. A partir de 1822 s'atorguen títols de batxiller o llicenciat en Medicina (recordem que Cervera es va clausurar i els catedràtics es van traslladar a Barcelona). A partir de 1823 apareixen nous títols –fruits de la reforma de l'ensenyament–, que són les denominacions de "Cirujano de 1ª" i "Cirujano de 2ª", 2. la proporció llatins/romancistes ja no és del doble de romancistes que de llatins, 3. el nombre de graduats és superior als altres anys i es nota el curt nombre de graduats l'any 1823, moment en què el professorat havia aconseguit posar a ratlla els estudiants, i 4. la desaparició dels sagnadors, ja l'any 1821.

Il·lustrem, ara amb exemples, el que acabem de comentar. Les graduacions en Medicina corresponien a estudiants que cursaven aquesta carrera a Cervera i es van veure obligats a traslladar-se a Barcelona amb un certificat acreditatiu dels cursos aprovats. Tal va ser el cas de Bernat Generes i Pastor, matriculat l'any 1821 amb un certificat de Cervera d'haver cursat dos anys de Medicina i tenir aprovat el batxillerat en Filosofia (38). Va aprovar a Barcelona els exàmens al juny de 1822 (3er curs) i el 23 d'abril de 1823 va superar el 4rt curs i la revàlida de batxiller en Medicina "con todos los votos" (39). Diguem, de passada, que Bernat Generes es va beneficiar de la unió dels estudis de Medicina i Cirurgia, perquè l'11 d'abril de 1823 (40) es va batxillera en Cirurgia.

Segons el pla vigent, havia de fer dos anys de Clínica i es podia presentar a la revàlida de llicenciat en Medicina i Cirurgia. Podríem qualificar aquest cas de "normal": l'estudiant que compleix amb el que legalment està disposat. Molts altres ho van fer com ell presentant-se a revàlida –de romancista o de llatí– després d'haver cursat a l'Escola tots els anys prescrits. Citem a tall d'exemple els casos següents: taula 48.

Taula 48	
Romancistes amb 5 anys de Col·legi	
<i>Blai Castella Ordi</i>	(1820) (41).
<i>Joan Colomer Esteve</i>	(1820) (42).
<i>Francesc Canal Oliver</i>	(1820) (43).
<i>Francesc Sol Saureu</i>	(1821) (44).
<i>Josep Antoni Carreras Vidal</i>	(1822) (45).
Llicenciats en cirurgia mèdica amb 6 anys de Col·legi	
<i>Joaquim Costa Jordi</i>	(1820) (46).
<i>Joan Socias Jutglà</i>	(1821) (47).
<i>Francesc Baró Prats</i>	(1821) (48).
<i>Domènec Moret Sardó</i>	(1822) (49).
<i>Marti Mundet i Puig</i>	(1832) (50).

Però encara hi hagué qui, podent-se presentar a revàlida en ple període de permissivitat, ho va fer passat un temps. Tals van ser els germans Ramon i Tomàs Storch i San Andreu, de Cardona.

Tomàs es va matricular l'any 1818 (51) i va anar aprovant els exàmens de 1819, 1820, 1821 i 1822 (és a dir, els cursos de romancista de dos exàmens), i no es va presentar a revàlida de sagnador fins l'any 1829 (52). Ramon es va matricular l'any

1817 (53) i va anar aprovant els tres cursos de sagnador als exàmens de 1818, 1819 i 1821. A la revàlida de sagnador s'hi va presentar el 24 de març de 1832 i el suspengueren. Finalment, la va aprovar el 5 d'octubre d'aquell any (54).

Ara presentarem uns quants noms de gent acceptats a revàlida amb anys de pràctica. Recordem que l'any 1819 s'havien d'haver acabat aquelles graduacions que van caracteritzar el període 1814-1819 sobre la base d'"años de práctica". Doncs bé. Es va tornar a obrir la mà. Una Reial ordre de 12 de novembre de 1820 va disposar que bastaven cinc anys de pràctica abans de 1814 com a únic requisit per ser admès a revàlida de romancista. Citem, a tall d'exemple, uns quants noms d'aquests.

Taula 49

<i>Geroni Aragon Combes:</i>	<i>romancista</i>	<i>1820 (55)</i>
<i>Rafael Iscla Balaguer:</i>	<i>romancista</i>	<i>1820 (56)</i>
<i>Jaume Boix Calatayud:</i>	<i>romancista</i>	<i>1821 (57)</i>
<i>Armengol Cabanes Mallol:</i>	<i>romancista</i>	<i>1821 (58)</i>
<i>Gabriel Clota Palau:</i>	<i>romancista</i>	<i>1822 (59)</i>

Naturalment també es van registrar molts casos en què els que van superar les revàlides tenien un o més anys d'estudi al Col·legi, tals com:

Ramon Costa Galí (1820) romancista amb quatre cursos de Col·legi i un de pràctica (60).

Josep Casamayor Xicart (1822), llicenciat en cirurgia mèdica amb quatre anys de Col·legi i dos de pràctica (61).

Francesc Jaques Fort (1820), romancista amb dos anys de Col·legi i tres de pràctica (62).

Francesc Trèmols Busquets, llicenciat en cirurgia mèdica amb dos anys de Col·legi i quatre de pràctica (63).

A fi de reflectir de manera quantitativa aquest fenomen hem computat a l'atzar 81 individus (60 romancistes i 21 llicenciats) i hem obtingut les xifres següents.

Taula 50	Anys de	
	Col·legi	Pràctica
<i>Romancistes</i>	<i>203</i>	<i>97</i>
<i>Llicenciats</i>	<i>175</i>	<i>14</i>

Com veiem, es repeteix el mateix fenomen registrat entre 1814 i 1819. I ara –a títol anecdòtic– assenyalarem uns quants fets que reflectien el clima de "llibertat" tal com l'enteniien una fracció d'alumnes. Les primeres denúncies del clima d'insolència per part d'estudiants les trobem en una acta del 16 de setembre de 1820.

Alguns estudiants deixarien anar l'argument que un "reprobado" a l'expedient "era una nota injuriosa que mancillaba", cosa que prohibia la Constitució. El Claustre va fer notar que no és faltar a la Constitució qualificar un delinqüent de tal, quan ha estat provat el seu delicte. La resposta dels professors va ser: "El reprobado con que hasta hoy se ha calificado a quien por su pigrice o corto talento no haya podido ganar el curso, arredra a muchos pusilánimes, desalienta a otros y a algunos los hace más obstinados en no aplicarse. En consecuencia, el alumno que resulte reprobado, no pasará al curso siguiente y en Secretaría constarán la calificación y los motivos" (64).

Dins d'aquest clima es comprèn fàcilment que un estudiant –voluntari de la milícia nacional– que es deia Antoni Castell es presentés el 30 d'octubre de 1820 a casa del Dr. Foix i Gual "a pedirle explicaciones sobre rebaja de notas a él y a otros milicianos". Tot es va acabar amb una bronca dirigida per San German a l'Antoni Castell (65).

Un altre –l'estudiant romancista Joaquim M.ª Desumvila– "dirigió una carta injuriosa porqué lo había suspendido". El van cridar a la reunió del Claustre i li van fer llegir la carta i Desumvila "reconoció la carta como suya y San German con mucha dulzura le dijo: ¿Vd. Desumvila, me respondió bien en los exámenes? A lo que respondió que sí y San German que se equivocaba, que no respondió palabra". L'acabament d'aquella acta diu: "Por sus notas anteriores y por su conducta relajada se acordó expulsarlo de la Escuela" (65).

A la reunió del 12 d'octubre d'aquell any, els professors demostren voler mantenir la disciplina. A Joan Torres i Argelagós i a Genís Pericot els van denegar la petició que els fos "abonado el curso que tienen reprobado". També es van negar que les conferències dels diumenges, que eren en llatí, fossin en castellà (66).

L'acta del 6 de març de 1822 diu així: "San German reprenderá a los que se han insolentado con Macario Riu con todos los medios de persuasión y suavidad." Aquest assumpte no torna a figurar a les actes, però al cap de set setmanes (el 30 d'abril) Macari Riu demana i obté permís per anar-se'n al camp a curar-se. Es nomena Ramon Frau perquè el substitueixi en la càtedra de Matèria mèdica, però cinquanta alumnes es presenten a la Direcció demanant ser ells els que triïn el substitut, petició que els va ser denegada (67).

El professorat de 1820 a 1828

Ocupem-nos ara del moviment de catedràtics entre 1820 i la unificació dels estudis de Medicina i Cirurgia sota l'impuls de Pere Castelló. El 27 de juliol de 1819 es va

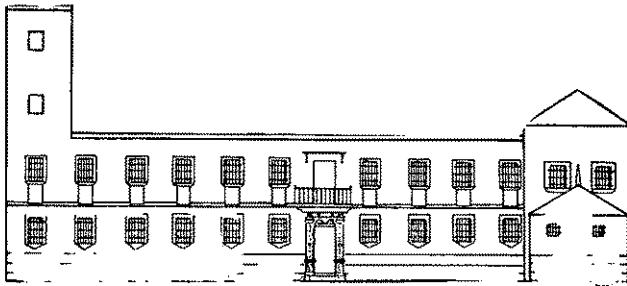
jubilar el catedràtic i director, Josep Torner (1). El succeí en la Direcció –com el mestre més antic– Josep Junoy i de la seva assignatura de “Partos, enfermedades de las mujeres y de los niños” se’n va encarregar Antoni Mayner, que era catedràtic des del 23 de juliol de 1816 (2).

El 13 de març de 1820 van prendre possessió els dos nous catedràtics supernumeraris: Joan B. Foix i Gual i Ramon Frau i Armendàriz (3). De la composició del Claustre durant el trienni liberal ja ens n’hem ocupat prèviament. Quan es va haver acabat el Trienni Liberal aquella “escuela especial” va tornar a ser “Real Colegio de Cirugía”. Alguns catedràtics d’ideologia i actuació liberal van ser expulsats i readmesos després, com exposarem a continuació.

Una altra providència va ser restaurar la Universitat de Cervera. Allí van retornar els “metges”, com Feliu Janer i Bertran i Josep Flotats. Macari Riu va ser expulsat per motius polítics. Però Cervera tenia una vida esllanguida i, quan l’any 1826 va tornar a funcionar a Barcelona l’Institut de Medicina Pràctica, a fi que els alumnes del RCC poguessin adquirir coneixements de Medicina interna, Fèlix Janer va abandonar Cervera per establir-se a Barcelona, de manera que –en la realitat– era un catedràtic més del RCC (4).

Bibliografia

1. AUC. 123, 189.	3. “ 123, 211 D.
2. “ 123, 170.	4. Diccionari, núm. 2.429.

Façana del Reial Col·legi de Cirurgia copiada d'un quadre de l'època. En primer terme, a la dreta, el primer Anfiteatre Anatòmic, el terrat del qual apareix rematat per una agulla. (Decanat de la Facultat de Medicina de Cadis.)

■ Absolutisme una altra vegada i destitució dels catedràtics

Acabada l'experiència liberal, Ferran VII es disposà a regnar en termes absoluts eliminant el més petit rastre d'oposició.

El sistema consistí a "marcar" tots els espanyols amb un distintiu polític. D'aquest immens procés se'n digué "Purificació". Particular cura es posà en el professorat a causa de la facilitat amb què la joventut adoptava actituds extremes.

La tasca era de tal magnitud que tot es féu sense presses. En el cas de Barcelona, al Claustre que s'havia distingit pel seu zel "constitucional" obligant a jurar fidelitat a la Constitució fins i tot el porter, organitzant –el 25 de gener de 1823– un batalló d'alumnes i comissionant per a tal tasca els professors Mayner, Flotats i Fors i pintant a la façana del Reial Col·legi articles de la Constitució, no les tenien totes.

La primera acta del Col·legi del nou període porta data 29 de novembre de 1823 –quan feia un mes que s'havia obert de nou la Universitat de Cervera (1er d'octubre de 1823) i 25 dies de l'entrada a Barcelona del mariscal Monecy. Recordarem que havia passat un mes de la recuperació de Ferran VII del seu poder absolut. Temps suficient per reorganitzar moltes coses del Govern.

Una d'elles va ser la sanitat. Recordem que durant el període constitucional i restaurat el Protomedicat, Salvi Illa, com a "Primer Cirujano de Cámara" va seguir regint els destins dels col·legis de cirurgia.

Quan els liberals es van endur el rei cap a Sevilla, Illa va veure ben clar que la causa constitucional estava perduda. Va decidir canviar de joc de cartes. Es va fer fonedís a Madrid, de manera que el Govern –que era a Sevilla– el va destituir per deserció i va nomenar "Primer Cirujano de Cámara" Pau Oller i Ferrer, ben conegut pel lector per la seva actuació en la Guerra del Francès i per la seva denúncia de les trapellerries d'Antoni de San German durant aquella guerra.

Quan, finalment, Ferran VII va tornar de Cadis, l'esperava a Madrid Salvi Illa, que li oferia de bell nou els seus serveis. Es va destituir el Protomedicat i van tornar a formar-se les Juntas Superiores Gubernativas, i presidint la de Cirurgia hi tornava a haver Salvi Illa. Illa es va apressar a enviar oficis als col·legis de cirurgia comunicant-los aquelles novetats.

Els col·legis –en aquest cas el de Barcelona– van contestar felicitant-los i alegrant-se d'"haber regresado con Sus Majestades algunos de sus Vocales y su reinstalación" i

seguien esperant de "VV.SS. las órdenes convenientes para reponer todas las cosas al estado del 7 de marzo de 1820 pues tienen presentido que sin este requisito los intrusos formarían oposición por haber ordenado el mariscal Moncey que no se hiciera novedad ninguna en la Escuela hasta venir órdenes de la Corte" (1).

Comencen les mesures repressives

També en aquella sessió es va llegir un ofici de Madrid on se'ls demanava la llista del personal que hi havia el 7 de març de 1820 i l'estat dels comptes. Finalment, se'ls comunicava l'abolició de "la Escuela especial de la Ciencia del Curar" i es disposava que tot tornés a la situació anterior.

L'endemà –amb el pànic natural– van acomplir tot el que els havia estat ordenat: llista de personal actual citant Junoy, que cobrava una jubilació de 18.000 rals anuals, la mort del porter Cots i la seva substitució per l'actual i l'afirmació "de que ninguno de los profesores ha tenido empleo alguno conferido por el Gobierno revolucionario". L'estat comptable era el següent: tenien a l'arca 9.377 rals, diner que pertanyia a les tres facultats (medicina, cirurgia i farmàcia), i constatació que metges i farmacèutics es negaven a obrir el seu pany llevat que els diners fossin repartits equitativament, encara que aquesta quantitat no arribaria a cobrir ni els honoraris de la primera quinzena de novembre. Declarava el Col·legi de Cirurgia tenir en el seu poder 11.320 rals procedents de Mallorca i de dos individus que no van aprovar el primer examen de revàlida i ara havien desaparegut (2).

El 4 de desembre demanaren permís per repartir-se els diners a compte de salaris no cobrats (3).

La vigília de Nadal de 1823 es tranquil·litzaren, de moment. L'ordre de Madrid disposava "que sigan todos en sus puestos, hasta el portero, nombrado en período constitucional, pero habrán de dar cuenta de su actuación política" (4). De totes maneres, la por era immensa. Decideixen demostrar la importància que té llur treball.

En el llibre d'actes es registra una activitat acadèmica febril. Setmanalment, aquells professors terroritzats celebren una sessió clínica –"un acto literario", en diuen–; el 15 de gener, Antoni de San German, el catedràtic que més s'ha distingit en el seu fervor constitucional, presenta la història clínica d'"una dama con metrorragias y aborto", i el 22, Josep Soler comenta el cas (és a dir, en fa la "censura"). El 29, Ignasi Ameller s'ocupa de "Fatales consecuencias de la caída de cabeza de un niño", dissertació que és "censurada" –una setmana més tard, el 5 de febrer– per Joan Foix. Dues setmanes després –19 de febrer– és Josep Soler el que disserta sobre "Herida de cabeza".

El primer dia de 1824 el dediquen a completar l'informe econòmic, en el qual aprofiten per lamentar-se del tracte que van rebre de les autoritats constitucionals. L'Ajuntament, per exemple, no té cap document dels 1.000 duros que els va manllevar (6). També expliquen com van haver d'entregar –per ordre del “Jefe Político”– “la escribanía y la campanilla de plata, aunque salvaron –a pesar de la amenaza de cárcel– la sortija de oro que sirve para los actos de Doctorado de pompa y la plata que entra en algunos instrumentos quirúrgicos.”

Seguia l'inventari del que havia quedat: “dos batas o balandrines de seda negra, un capirote con su borla, insignias de la Medicina con su bonete, todo ello encargado por la extinguida Escuela especial”. Acabaven declarant que havien hagut de comprar esperit de vi per evitar la destrucció d'algunes peces anatòmiques... (7).

El 20 de gener reben l'ordre que Junoy ha de sol·licitar novament la seva jubilació (que era nul·la per haver estat atorgada pel govern constitucional). El 25 de febrer arriben males notícies: “que se cancelen y recojan todos los títulos expedidos durante el período constitucional” (8) a causa del fet que havien de pagar 1.000 rals més sobre els 1.500 que havien pagat (9). De manera semblant, tots els que havien sol·licitat data per examinar-se no serien admesos a examen. Els professors, però, fan el cor fort i continuen fent les seves dissertacions.

El 5 de març és San German el que “censura” la conferència de Soler (10). El 3 d'aquell mes els va arribar el nomenament de cirurgia major dels exèrcits a favor de Josep M.ª Turlan. “[...] en ninguna persona podía haber recaído mejor la elección... celebrado la generosidad y reconocimiento de nuestro Magnífico Soberano... uno de los hijos de este Colegio elevado al mayor grado de dignidad [...]” (11).

L'11 de març és Joan Ribot que parla de “Secreción salina en la frente de una criatura”. Però totes aquelles febrils activitats no serviran de res. El tanc de la “purificación” avança lentament però d'una manera implacable. El dia 27 de març de 1824 arriba la temuda notícia: són separats de “sus destinos” San German, Ribot, Mayner i Foix. El pobre porter, com que fou nomenat durant el Trienni Liberal, també fou expulsat (12). Això, al marge de les sancions que es poguessin derivar del procés de “purificación”. A Madrid, la cosa va ser pitjor perquè tots els catedràtics van ser suspesos del càrrec i del sou.

De manera que a Barcelona van continuar en el seu càrrec tres catedràtics (Ameller, Soler i Frau) i el dissector Borràs, que van haver de repartir-se les càtedres dels expulsats. Ho van organitzar de la manera següent: Soler es va encarregar d'Affectedes externs, de Fisiologia i de Patologia general. El dissector Borràs explicaria els Parts i –provisionalment– s'encarregaria de la Biblioteca. Ameller, d'Affectedes interns i

Matèria mèdica. Es va escriure a Frau –convalescent a Mallorca– perquè tornés al més aviat possible (13).

Sortosament per a aquells tres professors a l'octubre de 1823 s'havia inscrit només un petit nombre d'estudiants (7 romancistes i 29 llatins) i el 10 d'abril arribava de Mallorca Ramon Frau, de manera que es va poder encarregar de la Secretaria i d'explicar la seva assignatura, la Fisiologia i la Patologia general. De totes maneres, aquella gent va portar a terme una tasca molt feixuga, agreujada per un gran nombre de dificultats de les quals exposarem un parell a tall d'exemple.

Comencem pel cas de l'instrumentista.

El Col·legi tenia en la seva nòmina des dels primers temps un "mestre Colteller" que havia après l'art de fabricar instruments d'anatomitzar i de practicar operacions quirúrgiques. No tothom servia.

Com consta en un acta del 14 de juliol de 1824 el Col·legi tenia com a instrumentista un tal Bruguera secundat per dos ajudants: Josep i Antoni Mas (14), pare i fill respectivament. El pare, sobretot, era un artesà excepcional, però no havia de durar sempre. El 18 d'agost de 1824, per haver mort Bruguera, van decidir demanar a Madrid el nomenament dels dos perquè hi havia feina suficient i per assegurar la continuïtat el dia que el pare morís. Un instrumentista no es podia improvisar (15).

La Junta Superior de Cirurgia va demanar antecedents polítics. El 22 de setembre van contestar que el pare no va pertànyer a la milícia nacional per dues raons; l'una perquè tenia seixanta anys i l'altra perquè era home que no combregava amb les idees liberals. Pel que toca al fill, confessaven que va formar part de la milícia però ho va fer forçat quan tothom hi era obligat (15,16).

S'ha de dir, per reconèixer la força que tenia la política, que el 25 d'octubre de 1824 es va nomenar instrumentista Josep Mas, o sigui el pare, però no el fill (17). Així va ser com a empentes i rodolons va arribar la tardor de 1824, i van fer avinent a la Junta la necessitat de més professors.

D'acord amb aquesta petició al setembre, Madrid demana que li sigui enviada una llista de "Licenciados o Doctores en Cirugía, residentes en Barcelona que reuniendo a su adhesión al Rey Nuestro Señor, probidad, buena conducta e instrucción facultativa pudiesen desempeñar las Cátedras vacantes provisionalmente". Es proposaren dos noms: el Dr. Magí Alegret (un cirurgià militar) i el llicenciat Joan Barret, que acabava de tornar de París, on havia estat treballant al costat de Dupuytren (18). La Junta Superior va aprovar aquella proposta el 26 d'octubre de 1824 (19).

Un altre exemple de les dificultats amb què es trobaven els tres catedràtics "supervivents" va ser la inauguració del curs 1824-1825, que no va ser possible fer-la el 1er d'octubre, perquè aquell dia a Barcelona es feia festa celebrant "el día afortunado en que recobró sus suspirada libertad nuestro Soberano" (20).

Aleshores van decidir procedir a la inauguració el dia 4 perquè el 2 s'esqueia l'acte inaugural de l'Escola de Farmàcia i el 3 era diumenge. El bo del cas és que el catedràtic que havia de llegir el discurs d'obertura va rebre una ordre del capità general comunicant-li que l'acte havia estat suspès.

Ameller i Soler van anar a veure al capità general i aquest els va ensenyar una ordre del Ministerio de Gracia y Justicia en que es disposava que "a causa de un nuevo arreglo que S.M. se proponía hacer en las reuniones de facultativos, había de suspenderse la abertura de curso" (21). Van demanar i els fou donada una confirmació per escrit de tot això. Es van dirigir a la Reial Audiència i el 16 d'octubre se'ls va dir que el Fiscal no havia resolt res sobre la inauguració del curs (20). Els de l'Audiència els van prometre que ho consultarien a Madrid (22).

De totes maneres, el dia 3 de novembre de 1824 es va poder inaugurar aquell curs (23). El 22 de novembre va arribar el nomenament de catedràtic interí d'Anatomia de Jaume Salvà i Munar, el qual es va presentar a prendre possessió el 10 de gener de 1825 (24). Al cap de tretze dies, Salvà es va queixar del boicot de què era objecte per part de Borràs, furios perquè no l'havien fet catedràtic d'Anatomia. Es va negar a entregar les claus dels armaris on hi havia els ossos i els instruments de dissecció (25).

D'altra banda van començar a sorgir dificultats per obtenir cadàvers de l'Hospital. La causa era que no hi havia soldats¹ els cadàvers dels quals ningú no reclamava (26). Al desembre el Claustre va tenir dos motius de disgust. Són aquests. Ja hem dit que els constitucionalis en els darrers moments s'apoderaren d'un joc de tinters i de la campaneta de plata per a les sessions solemnes (27).

La Junta Superior de Cirurgia els va indicar que ho reclamessin i ells van contestar que tot allò s'havia fos per fer-ne moneda. Simultàniament (16 de desembre de 1824) van manar de Madrid que es tornés a exigir els documents de "limpieza de sangre", que tan encertadament els liberals havien abolit (28).

Altres novetats d'aquell any 1824 van ser unes quantes voltes més al cargol de la centralització, com la disposició de 23 d'agost en virtut de la qual totes les oposicions a càtedres dels col·legis se celebrarien sempre a Madrid (29).

1. Els militars se servien de l'antic convent de Jonqueres.

L'altra novetat –22 de setembre de 1824– va ser “que el Colegio de Cirugía de Málaga situado en el Hospital Militar de la Atarazana, sea considerado de 1ª clase” (15). En conseqüència, havia de tenir el mateix nombre de catedràtics que el de Barcelona o el de San Carlos i com que d'acord amb la Reial ordre de 28 de juny de 1824 eren sis, es va disposar que els dos metges militars que d'una manera interina impartien classes passessin a catedràtics numeraris i les altres quatre places restants sortissin a oposició.

Així va ser com Francesc Talleda i Josep Casablanca (aquest vicedirector) d'Ajudants de cirurgia de l'Hospital militar van passar a catedràtics numeraris (31). Recordarem que un dels catedràtics nomenats provisionalment era Magí Alegret. Alegret estava adscrit a l'Hospital Militar de Jonqueres, com a primer ajudant de cirurgia de l'Exèrcit. Sembla que tot plegat era massa feina i va presentar la dimissió, i per substituir-lo es pensà en un grup d'alumnes brillants com Joan Galí, Pau Rafé, Mariano Berdós i Josep Castañer, que tenien l'inconvenient “que el Colegio no puede informar sobre su política”. El favorit era Francesc Juanich, però aquest tenia la taca d'haver estat “físico” d'un dels batallons de la milícia nacional.

Per fi –el 26 de març de 1825– es proposà Pere Vieta i Gibert (32). Vieta era natural de Llavanes. Era antic alumne i graduat del Col·legi i cirurgià militar des de 1804. Va ser l'ajudant de San German durant la Guerra de la Independència. El 1813 va ser el cap dels Serveis Sanitaris de Catalunya, arran de la destitució de San German, fins que va arribar Bonaventura Godall (27). Les seves autèntiques aficions eren, però, la vida militar i l'estudi de la Física experimental (33).

L'11 de maig de 1825 es va rebre la notícia d'haver mort a Madrid, el 30 d'abril, Salvi Illa. El Claustre va lamentar “la pérdida de uno de sus hijos que le ha honrado con su Ciencia, con su protección y con los altos destinos que Su Majestad le ha confiado...” (34).

El 12 d'agost de 1825 assisteixen a una nova estreta del dogal polític: no es podrà matricular cap alumne que hagi format part de la “Milícia Nacional”. Era una continuació d'aquella disposició que va negar examinar-se de revàlida als exmilicians del 19 d'octubre de 1824 (17). Calia, per tant, proveir-se d'un certificat de l'Ajuntament corresponent de no figurar en les llistes que la policia havia anat redactant (35).

Els regnats de signe absolut, i igualment les dictadures, es caracteritzen pel predomini de l'arbitrarietat sobre la llei. El mal d'aquestes situacions no és que hi hagi un rei absolut o un dictador. El mal més gros consisteix en el fet que darrere de qual-sevol funcionari o polític, per petits que siguin, s'hi amaga un dictador.

L'única compensació que l'arbitrarietat té és que, en ocasions, el dèspota de torn resulta ser o una bona persona o que pels motius que siguin decideix afavorir-te. Per a aquell Col·legi afligit i desorientat la persona que va resultar un àngel tutelar va ser un antic alumne del Col·legi que es deia Pere Castelló i Ginesta.

Pere Castelló, àngel tutelar

Quan passava tot això a Barcelona, a Madrid les coses van anar pitjor perquè el Col·legi va ser clausurat i tots, absolutament tots els catedràtics van anar al carrer (36).

Un dels professors era Pere Castelló. Nascut a Guissona i nebot d'Agustí Ginesta, tots dos antics alumnes del RCC de Barcelona i tots dos catedràtics de San Carlos, s'havia acreditat com un bon clínic. Expulsat del Col·legi, vivia de la seva clientela quan un bon dia el Dr. Castelló fou cridat a Palau per indicació d'un amic seu, Agustí Josep de Mestre, que era el "Boticario Mayor de Su Majestad". El 26 de gener –altres diuen que el primer de febrer– Pere Castelló examinà el seu enemic polític. El rei estava greument malalt; era un gotós amb complicacions viscerals. Diuen els biògrafs que passà el Dr. Castelló vint-i-quatre dies sense moure's del seu costat. El rei es curà. Com en els contes infantils, diria al seu metge que li demanés el que volgués. Castelló li demanà la readmissió de tots els catedràtics separats.

Es posà en marxa la lenta màquina burocràtica i el dia 26 de maig de 1825 es rebé a Barcelona la notícia que cinc dies abans Pere Castelló havia estat nomenat "Cirujano de Cámara de número con ejercicio sin exemplar², con sueldo anual de 20.000 reales y Vocal de la Junta Superior Gubernativa de Cirugía".

El 13 de setembre d'aquell any es firmava a Madrid la readmissió de San German, Ribot, Foix i Mayner

La notícia es rebé a Barcelona el dia 27 de setembre. El curs 1825-1826 començava amb tota normalitat (37).

Aquelles readmissions que tant honoren Pere Castelló, que no va demanar res per a ell, no van ser cosa fàcil. Sobretot la d'Antoni de San German, d'antecedents tan poc favorables i que era un anticlerical encès, o la d'Antoni Mayner, que va pronunciar la lliçó inaugural del curs 1820-1821 sobre "Sociabilidad natural del hombre y poderoso influjo de las formas de gobierno en la constitución física", en què feia una anàlisi de la "nefanda influencia de los regimenes despóticos y republica-

2. Volia dir "sin que sirva de precedente".

nos" i feia l'elogi del sistema de govern "por el que acaban de pronunciarse el mejor de los Monarcas y todos los buenos españoles".

Aquelles readmissions van portar també uns conflictes. Per exemple, a San German li van retornar el càrrec de vicedirector, de manera que Ameller –que ho era– va haver de tornar a ser catedràtic i res més, amb l'inconvenient que veia com el seu sou, que era de 15.000 rals anuals, baixava a 12.000 (38). Va protestar i, encara que de moment li van dir que no (4 de novembre de 1825), sembla que no l'hi van tocar. Frau, que de supernumerari havia passat a catedràtic en propietat, ara havia de tornar a supernumerari.

Tornem ara a la carrera de Pere Castelló. Hem vist com l'any 1825, Castelló assolí el cim per a un metge d'aquells dies: metge personal del rei i dipositari d'una Vocalia a la Junta Superior Gubernativa de Sanitat. Però d'aquella Junta no n'era el cap. Davant d'ell –per raons d'antiguitat– tenia quatre personatges: Agustín Frutos, Bartolomé Piñera, Marcelo Sánchez Rebotó i Josep M.ª Turlan. Però malgrat estar situat en darrer lloc era l'"home fort" d'aquella Junta per dues raons: per l'ascendent de què gaudia sobre el rei i perquè tenia una categoria humana i política molt més gran que els altres quatre.

Ben aviat es va veure l'impuls dinamitzador de Castelló. En primer lloc, per una Reial ordre de 27 de novembre de 1826 es va aprovar el Reglament del "Montepío" de pensions per a les vidues i orfes dels catedràtics. Els barcelonins van expressar el desig que aquestes persones i els catedràtics jubilats cobressin del fons de la Facultat (39).

Hem de reconèixer que no tot el que es legislava estava influït per Castelló. Com ara exigir el 27 de gener de 1826 a tots els funcionaris jurament de no pertànyer a cap lògia, ni societat secreta, ni reconèixer l'absurd principi que el poble és àrbitre en variar la forma dels governs establerts, d'acord amb la "Real Cédula" de primer d'agost de 1824 (40).

L'activitat legisladora de Pere Castelló

La definitiva unificació dels estudis de la medicina i de la cirurgia

L'acció pública de Castelló no es va limitar a la reposició de la immensa majoria de catedràtics, sinó que es va distingir per una gran activitat legisladora.

Unificació dels estudis de medicina

El primer pas fou el Decret de 16 de juny de 1827 en virtut del qual quedaven unides les carreres de medicina i cirurgia. Les raons d'aquella decisió vénen expressades en el preàmbul: "La Medicina y la Cirugía se han dividido únicamente por razones de conveniencia particular, ella sólo capaz, juntamente con la ambición, de materlas separadas; hace, además, patente el convencimiento del Rey de las grandes ventajas que seguirán de que un solo sujeto desempeñe la Medicina y la Cirugía sin cuyos estudios reunidos no pueden formarse perfectos Profesores, respecto que la Ciencia del Curar es única en su objeto, idéntica en su estudio e inseparable en la práctica, constándole, además, que dicha unidad estaba arreglada a la razón, a la justicia y a la economía" (41).

Aquell Decret d'unificació va ser rebut pels professors de Barcelona amb entusiasme. El dia 17 de juliol van redactar un extens ofici de gratitud del qual destaquem els paràgrafs més demostratius.

[...] uniendo las dos ramas de una ciencia inseparable por su naturaleza [...] se felicita de tener por Gefes a unos hombres cuyos méritos contraídos ya prestando consoladores servicios a los valientes hijos de Marte en medio de las balas y de los mayores riesgos, ya aliviando la humanidad dolorida en los asilos de la beneficencia pública y ya instruyendo con singular esmero la juventud estudiosa les elevaron al distinguido puesto que ocupan [...] se promete nuevos días de Gloria.

Al cap d'un any i mig de publicar-se el Decret, aparegué (10 de desembre de 1828) el "Reglamento científico, económico e interior de los Reales Colegios de Medicina y Cirugía", que era l'aplicació d'aquella novetat en el camp de l'ensenyament (41).

Avui se'ns fa difícil comprendre com aquesta mesura va trigar tant temps a fer-se realitat a Espanya. Però per poc que s'examini la història de l'època es comprèn l'envergadura d'aquella empresa. La dificultat residia en l'estúpida supèrbia amb què els metges miraven els que consideraven els seus subordinats i que eren els cirurgians i els apotecaris.

L'afany d'impedir una fusió estava estimulat per les raons següents: a) l'exercici de la cirurgia era una professió manual –de segon ordre en la categoria social–, empitjorada pel fet que, freqüentment, s'acompanyava de la barberia. b) El funcionament dels col·legis de cirurgia havia demostrat que els alumnes que sortien d'aquells establiments es captien davant del malalt amb molta més efectivitat que els metges.

O sigui, que la Medicina se sentia amenaçada i ja se sap que tota aquella col·lectivitat que té por d'una altra més forta sol reaccionar violentament. Ja hem vist com trenta anys abans un home de més prestigi científic que Castelló, va intentar la fusió de la medicina i la cirurgia.

Va fracassar, atès que la reforma va durar tan sols dos anys.³ És que a part que Gimbernat –en aquell moment– tenia menys força política, l'ambient no era propici. Els atacs de gelosia dels metges contra els cirurgians eren freqüents i violents. No feia gaires anys de la picabaralla entre Jaume Menós de Llena⁴, Francesc Puig i Pau Vidal.

El 21 de maig de 1798 –un any abans que Gimbernat llencés la seva reforma– el Claustre de professors del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona envià a Madrid “un pamflet impreso contra los cirujanos, de Pedro Tenas, socio de la Academia de Medicina Práctica”. Vint dies més tard no s'accontentaren d'enviar el pamflet, sinó que tres catedràtics –Francesc Junoy, Esteve Marturià i Antoni Cibat– “representaron a su Majestad su protesta por el pamflet de Tenas”.

En aquest clima de crispació es mig comprèn que la reforma de Gimbernat fos liquidada des de les altes instàncies al cap de dos anys de nascuda. Solament un home com Pere Castelló, que, al seu ascendent sobre un rei absolut, unia un doble prestigi –de solvència científica i d'honestetat personal–, podia fer desaparèixer la tradicional separació entre les carreres de Medicina i Cirurgia.

Trenta anys més tard la mateixa reforma, feta per Castelló, es va mantenir per les raons següents. En primer lloc, existia una experiència favorable, que era la del Col·legi de Cadis, que, des de sempre, formava els seus alumnes de manera que fossin capaços de tractar afeccions mèdiques i quirúrgiques. Aquesta idea era compartida pels col·legis de Barcelona i de San Carlos. Bo és recordar que en la reforma d'estudis de 1804 es mantenia un “Catedrático de afectos mixtos o internos”, els deures del qual eren passar visita “acompañado solamente de sus discípulos para evitar confusión [...] todos los días a las siete y media por la mañana y a las primeras oraciones por la tarde [...]”. Era la manera de donar compliment a l'article 9 d'aquelles Ordinances, on llegim: “Debe el Cirujano latino estar completamente instruido de las enfermedades internas porque de otro modo no podría atender a las

3. Del 12 de març de 1799, en què es disposa que el “Real Estudio de Medicina Práctica” s'incorpori al Col·legi de San Carlos, al 26 de març de 1801.

4. De Menós de Llena és l'opúscle “La subordinación que deben cirujanos y boticarios a los médicos” (1787). També “Apología contra el plan para perfeccionar los estudios de Cirugía, que da a luz, Francisco Puig”. El primer pamflet fou replicat per l'apotecari de l'Hospital de la Santa Creu, Pau Vidal, amb unes “Reflexiones” dient “que el perro puede ladrar, pero la luna llena su curso ha de completar”.

externas que sean su efecto o causa sin exponerle a agravarlas; y es tanto más necesaria esta instrucción a los que se destinan al servicio de mis Ejércitos y de mi Armada que en una marcha o navegación son los únicos a los que hay que acudir para socorrer las dolencias que ocurran, de cualquier especie que fuera...”

En segon lloc recordem que Pere Castelló era el “rei absolut” en el camp de la sanitat; i, finalment, perquè a l’estranger la unificació era un fet a tot arreu i a més, la immensa majoria dels cirurgians o dels metges més prestigiosos s’havien examinat de les dues carreres.

Però la raó fonamental –la més poderosa de totes– fou que Castelló no es va imposar sobre la Universitat. La Universitat era el reducte del conservadurisme per damunt de tot. Era un fòssil i ressuscitar-lo era una químera. La tàctica de Castelló, diferent de la de Gimbernat, concordava amb la de Virgili, que no va demanar que les facultats de medicina, adoptessin els seus plans d’estudi, sinó que –ignorant-les– va formar el seu propi centre d’ensenyament.

Castelló, amb la seva reforma, va deixar de banda la Universitat, que va seguir donant títols de batxiller, llicenciat i doctor en Medicina, que va resultar ser una mitja carrera. Perquè el que va aconseguir Pere Castelló fou que els col·legis de cirurgia poguessin donar un nou títol: el de llicenciat o doctor en Medicina i en Cirurgia.

Les facultats de medicina s’adonaren aviat de la transcendència de la reforma de Castelló. A l’abril de 1835 ja es va nomenar una Comissió integrada per quatre catedràtics del Col·legi de San Carlos, un metge-cirurgià que havia estat graduat en aquella Escola i dos metges sortits de la Universitat. Havien de contestar “si será conveniente el que continúe la enseñanza de la Medicina en las Universidades o que se facilite únicamente en los Colegios conforme al Reglamento vigente” (42).

Desconeixem el dictamen d’aquella Comissió. Uns mesos després se’n creava una altra “para proponer reformar la Facultad del Arte de Curar”. Formava part d’aquesta Comissió Joan Castelló Roca per part del Col·legi de San Carlos i el conegut metge i polític liberal Mateo Seoane en representació de la “Junta Suprema de Sanidad” (42).

Per fi el 10 d’octubre de 1843, o sigui al cap de quinze anys de la reforma de Castelló, sorgeix el nou pla que va suposar l’autèntica fusió, fent que les facultats de medicina acceptessin el projecte de Castelló d’una manera absoluta. Des de 1843 s’ensenyava a la Universitat espanyola medicina i cirurgia simultàniament i els títols es donen de les dues disciplines juntament (42).

De totes maneres, a fi de fer-nos càrrec de les dificultats que Castelló hagué de superar, recordem que cinc anys més tard, –l'any 1832–, quan Hernández Morejón s'encarregà de la Direcció de la Sanitat Militar, va tornar a separar en dos escaifons els metges i els cirurgians.

Calgué l'adveniment en la direcció de la sanitat militar de Manuel Codorniu –un home amb el cap molt clar– per imposar les idees de Pere Castelló a l'Exèrcit; aquesta vegada de manera definitiva (42). Es doncs, mèrit que pertany a Pere Castelló la unificació de la Medicina i la Cirurgia, mèrit que ha de compartir amb Antoni de Gimbernat.

Però el mèrit de Castelló no s'acaba aquí. A fi de poder-se portar a terme el projecte d'unificació fou necessari reglamentar el funcionament dels Centres on s'imparrien aquests coneixements. Dit d'una altra manera, Castelló fou l'autor d'una reforma dels reials col·legis, els trets més importants de la qual volem fer ressaltar.

La unificació de la medicina i de la cirurgia fou el fet més sobresortint de la cèlebre "Real Cédula", perquè aquella llei va revisar tots els aspectes de la medicina, com ho eren l'ensenyament, la sanitat militar, les oposicions a càtedra, els drets i deures dels catedràtics, etc. [...] (42).

Són destacables algunes disposicions que foren novetats en el seu temps. Per exemple, l'article 12 del capítol VI deia així: "Los Catedráticos deben seguir siempre con las mismas asignaturas sin que por pretexto alguno se les puedan variar", que ja s'havia disposat en el Reglament de 1804 (43).

Això, ara, ens sembla d'una obvietat aclaparadora. Però en aquell temps no ho era. El camí de la docència en medicina solia començar amb l'ensenyament de l'Anatomia, per passar a la de "Método" i finalment a ensenyar Clínica.⁵

Una altra disposició fou la de fer obligatori el batxillerat dit de "Humanidades, Lógica, Matemáticas, Física experimental y Botánica" i desterrar per sempre el batxillerat en Filosofia escolàstica.

També hem de destacar l'obligació de cursar dos anys de Clínica en un centre adequat a tots aquells alumnes d'universitats que no disposessin d'hospital clínic, gene-

5. S'ha de dir en honor a la veritat que quaranta anys abans Gimbernat, sense èxit, havia expressat la mateixa idea. En un informe sobre el funcionament del Col·legi de Barcelona afirmava que "convendría que los opositores se ejercitasen en asuntos privativos de la asignatura que se hubiera de proveer" (15 de maig de 1789).

ralitzant la disposició de Virgili que obligava els estudiants de Cervera a passar un any en el "Real Colegio" de Barcelona.

Un tema que ja abans havia abordat Pere Virgili, el va tornar a enfocar Castelló modificant-lo d'acord amb el temps. Ens referim a la promoció d'alumnes mancats de recursos. Fins a mitjan segle XVIII ningú no es preocupava d'aquest assumpte. Encara més; existia una tendència que no arribessin als centres superiors de cultura el que en deien "gente de baixa condició" perquè la irrupció dels pobres espatllava la bona imatge de distinció que un col·lectiu com el dels metges o dels advocats pretenia tenir.

Virgili hi va veure clar. Nois amb talent natural i disposats a estudiar fort –perquè no tenien altra alternativa que treballar de jornalers– pretenien ser cirurgians d'un batalló o d'un poble. Virgili no tenia diners per crear beques. El sistema fou col·locar-los a les botigues de cirurgia-barberia de Barcelona, on es guanyarien la vida, i assegurar-los l'assistència a classe i a pràctiques (43).

Castelló enfocà el problema a partir dels alumnes interns, que l'hospital mantenia. Els que no menjaven o dormien a l'hospital rebien cinc rals diaris. Teòricament cap noi de família rica quedava exclòs d'aquest avantatge, però la preocupació social de Castelló es manifestava en la lletra de l'article 4 del capítol XVIII: "A igualdad de circunstancias de aplicación, buena conducta y disposición, se preferirán los hijos huérfanos de padres que hayan sido Profesores de los Colegios, los de Facultativos del Ejército, de la Armada y de Hospitales; a falta de éstos se elegirán cualesquiera otros huérfanos de padre y madre y, después, los que sean solamente de padre, todo con arreglo a equidad y al fin benéfico de que se puedan mantener y educar con más comodidad de la que les cabría por su desgraciada suerte" (44).

El Dr. Castelló coneixia, segurament per experiència pròpia, els continuats conflictes promoguts per la manca de mitjans dels administradors dels hospitals o per la seva gasiveria, i sortia al pas de conflictes d'aquesta mena, puntualitzant el que ells havien de menjar: "se les dará desayuno, comida y cena, consistiendo el primero en chocolate o un par de huevos, la comida de una sopa, cocido, un principio y postres y, la cena, en ensalada y guisado, todo con las raciones de pan y vino correspondientes y condimentado con el aseo y decencia propias de su clase". Afegia: "se les abonará por los fondos de la Facultad cuarenta reales mensuales para limpieza de la ropa blanca interior".

Un problema semblant als dels interns era el del minyó revalidat que tenia ambicions acadèmiques i, per això, de no anar a enterrar-se a un llogaret. Molts sabem la dificultat amb què es viuen els primers anys d'un postgraduat amb ganes d'arribar lluny però sense un suport econòmic.

La solució de Castelló fou la creació de dues places a cada facultat d'ajudants de Professor. Ja graduats continuaven vivint amb els interns, i n'eren els caps immediats. Al càrrec s'hi arribava per oposició i, a part de la manutenció, rebien un sou de 2.000 rals a l'any. Era una manera de catapultar-los cap a la càtedra, l'Exèrcit, etc. (44).

Una preocupació de Castelló heretada de Virgili, Puig, Gimbernat, etc. era la necessitat de l'ensenyament al costat del malalt.⁶ Més clar no ho podia expressar: "No pudiendo ser perfecta la enseñanza de la Medicina y de la Cirugía si las doctrinas teóricas no se ven confirmadas a la cabecera de los enfermos habrá en los Colegios diferentes salas de Clínica con el número competente de enfermos para la completa instrucción de los alumnos".

Si per cas en aquell hospital hi hagués sales els metges de les quals no fossin professors universitaris, els catedràtics tenien potestat per "escoger entre todos los enfermos los que mejor parezcan para mandarlos trasladar a aquellas, sin que por ningún pretexto pueda Administración ni Cuerpo o persona alguna oponerse, por ser esta medida sumamente interesante al bien de mis vasallos".

Es curiós analitzar com abordava Castelló una cosa tan vidriosa aleshores com ho era l'ensenyament de la Tocoginecologia, que amb tanta timidesa va ser encetat l'any 1804. Preveia dues sales de sis llits, una per als parts i una altra per a les malaltes amb afeccions ginecològiques. Les precaucions es referien al personal i al tracte dispensat a les parteres. El lector interessat en aquest capítol pot consultar l'annex núm. 14.

És remarcable que les disposicions de Castelló eximien del servei militar estudiants i metges (articles 11 del capítol XI i article 12 del capítol XXI) i introduïren l'ensenyament de l'Anatomia patològica. Castelló es va mantenir fidel a l'existència –que venia del temps de Virgili– de diverses classes de suspens en els exercicis de llicenciatura. Es tractava de fixar un termini per tornar-se a presentar a examen; inferior a sis mesos la primera vegada, d'un any la segona vegada. Un suspens –*reprobado*, en deien– per tercera vegada suposava l'expulsió (45).

Consignem alguns detalls propis de l'època a propòsit del jurament que els era pres a tots els graduats, des de batxiller a doctor. Els compromisos eren de tres classes: religiosos, polítics i deontològics.

Els primers es reduïen al tradicional jurament a Espanya de defensar la Puríssima Concepció de la Mare de Déu, d'aconsellar els malalts greus a fi que "puedan orde-

6. Art. 13, cap. XVIII.

nar sus intereses materiales y espirituales”, és a dir, testar i rebre els darrers sacraments, i “administrar el agua de socorro” –és a dir, batejar– “a los párvulos siempre que sea menester”.

Els polítics eren fruit del moment. Consistien a “defender la soberanía del Rey y los derechos de su Corona, no haber pertenecido ni haber de pertenecer a las sociedades secretas reprobadas por las leyes, ni reconocer el absurdo principio de que el pueblo es árbitro de variar la forma de los Gobiernos establecidos; sostener con arreglo a la sesión décima del Concilio de Constanza que a ningún súbdito le es permitido el regicidio o el tiranicidio”.

Pel que toca a les obligacions deontològiques, devia el metge “usar bien y fielmente de su Profesión, asistir de limosna a los pobres de solemnidad con el mismo cuidado que a los ricos, despreciar todos los riesgos y contagios cuando lo exija la salud pública; no aconsejar ni cooperar al aborto y al infanticidio y guardar secretos en los casos convenientes” (45).

Regularitzar les irregularitats

Castelló es va trobar amb una gran quantitat de gent en situació irregular, fruit de les claudicacions del Col·legi davant la política. En el capítol precedent hem analitzat les circumstàncies acadèmiques de l'època. Allí recordàvem com Espanya va viure –entre 1808 i 1814– sis anys de guerra. Seria molt complicat analitzar qui va guanyar aquella guerra. El que sí que podem dir és que tots els que d'una manera més o menys directa hi intervingueren consideraren que la victòria es devia al seu esforç.

En conseqüència passaren factura. Els governants es mostraren molt generosos i quan Ferran VII tornà, convalidà totes les pensions i premis. Ben aviat es va veure que allò suposava la bancarrota nacional. Vingueren les retallades. La manera de no pagar una pensió d'un excombatent o d'una vídua era congelar en un calaix l'expedient. En canvi l'Estat podia donar coses que no li costessin diners.

Com ara regalar aprovats d'assignatures no estudiades i concedir anys d'escolaritat passats a l'Exèrcit com si s'haguessin passat a les aules. Després de la guerra napoleònica vingué el trienni constitucional, durant el qual es donaren facilitats acadèmiques als que havien estat perseguits o exiliats entre 1814 i 1820.

Quan tornaren a triomfar els absolutistes, s'hagué de premiar els que combateren des de les files realistes contra els constitucionals. A la mort de Ferran VII, s'hagué de recompensar els que des de 1824 foren represaliats o passaren anys a l'estranger.

ger. Total, que els tribunals de les facultats de medicina i dels col·legis de cirurgia acceptaven certificats d'haver estat a l'Exèrcit o fins i tot practicant al costat de metges de poble.

Castelló, decidit a acabar aquell desgavell, optà per acceptar totes les liberalitats amb la idea que no se'n fes cap més endavant, mitjançant unes normes de data de primer de novembre de 1828, en les quals va donar els següents terminis per reva-lidar-se. Als que havien presentat sol·licituds abans de 1814, se'ls donava de termi-ni tot l'any 1829. Als de 1824 a 1826, els anys 1830 i 1831. Als de 1827, l'any 1832.

També es va resoldre el problema dels llicenciats en Medicina que volien tenir la nova carrera de "médico-cirujano" matriculantse als col·legis de cirurgia d'aquelles assig-natures que no havien cursat a la Universitat. Inversament els que eren llicenciats en cirugia médica" s'havien de matricular de 7è curs i examinar-se de batxiller en medi-cina i Cirurgia (46).

Un altre problema va ser l'originat pel tancament del Col·legi de Màlaga; el 7 d'oc-tubre de 1830 es va disposar que els alumnes continuessin els estudis a Cadis, a Barcelona o a Madrid donat-los dos mesos de termini (47).

Els romancistes que volien ser "médicos-cirujanos"

Durant molts anys, un romancista es convertia en "Licenciado en Cirugía médica" sobre la base d'aprovar –al mateix Col·legi– el batxillerat en Llatinitat i una assigna-tura, que era la Matèria mèdica.

Però Joaquim Bosch i Espinós va anar més lluny i va demanar (22 d'octubre de 1830) el títol de "médico-cirujano" si aprovava el batxillerat llatí. Se li va contestar que no (48), però al cap de dos anys (23 d'agost de 1832) se li concedí atorgar-li el títol de "Licenciado en Cirugía médica", títol que –com hem indicat abans– el facultava, cursant el 7è, per examinar-se de revàlida de la nova carrera (49).

Un problema de certa envergadura era el dels que presentaven certificats de cursos de Medicina al costat d'un metge rural (certificados de estudios privados) que havien estat aprovats per l'article 322 del títol 32 de Reial cèdula de 1825, com Ramon Serra, que va acreditar a Saragossa dos cursos que va fer al costat del Dr. Francesc Serra, metge de Guissona (50).

Una Reial ordre del 31 de gener de 1831 va reglamentar les condicions que havien de reunir. El mes següent –28 de febrer– es va determinar que per ingressar al

Col·legi a fi de cursar la nova carrera de Medicina i Cirurgia, s'exigirien tres anys de Lògica, Matemàtiques, Física experimental i Botànica (51).

Precisament, aquesta darrera assignatura plantejava problemes perquè difícilment podia cursar-se fora de les grans poblacions. Per això el 25 d'abril de 1832 es va permetre que l'estudiessin els alumnes durant el 1er o 2on curs del Col·legi (52). Finalment, a la vista de nombroses consultes de casos particulars –el 29 de setembre de 1831– es van emetre les següents quatre regles:

- "1. Todos los que en fin de diciembre de 1815 hubiesen recibido el grado de Bachiller en Medicina, bien sea con estudios particulares o en el Ejército, o Aulas públicas o en Colegios deberá serles válido.
- "2. Hasta la misma fecha (diciembre de 1815) será válida la práctica en el Ejército ó con médicos particulares, aunque hayan sido antes de recibir el grado, por no haberse aun restablecido las cátedras de Clínica.
- "3. Los estudios con algún Profesor particular, o en el Ejército, o en Colegios podrán servirles para el examen de Bachiller (en Medicina y Cirugía).
- "4. Pasada la época señalada todo se habrá de regir por la ordenanza (53)."

Aquestes regles van ser objecte d'una precisió: sempre que sortia la paraula *Ejército* es referia al "realista", és a dir, el que va combatre les tropes governamentals dels liberals (54). La darrera disposició acadèmica de Pere Castelló va ser rebutjar els certificats d'estudis cursats a l'estranger. La causa d'aquesta negativa, va ser l'allau d'emigrats liberals que tornaven a Espanya en aquell moment (27 de febrer de 1832) en què la política reial s'anava escorant cap al liberalisme (55).

Aquesta disposició va ser abolida pel mateix Dr. Castelló el 13 d'abril de 1834. Les motivacions d'aquell canvi d'actitud figuren en el preàmbul del Reial decret: "los trastornos y las vicisitudes en los últimos 25 años lanzaron del suelo patrio [...] muchos millares de familias. Que fue una ventura que algunas de ellas [...] pudieran aplicar a uno u otro de los que las componían al estudio [...] en Universidades extranjeras [...] en muchas de las cuales la instrucción pudo ser más esmerada y completa que [...] entre nosotros [...] sería una injusticia que personas que sin culpa suya hubieron de estudiar fuera del Reyno y que enjugara con el estudio las lágrimas de un destierro no siempre merecido, se viesen al volver a la Patria privados del beneficio de la incorporación de grados" (56).

Definitiva abolicíó de la prova de "limpieza de sangre"

Una de les últimes disposicions de l'era de Pere Castelló va ser l'abolicíó d'aquesta

prova, que porta data d'11 de febrer de 1833, o sigui, set mesos abans de la defunció de Ferran VII, amb què es demostra el canvi que s'estava operant a Palau. Els motius adduïts eren els següents.

1. Havien desaparegut les causes que la van originar. Efectivament, feia 350 anys que a Espanya no hi havia jueus i d'altra banda en feia tretze que havia estat abolida la Inquisició, la qual darrerament actuava molt poc.
2. "Era opuesta a los principios de la justicia universal, castigar a la generación presente y en las futuras extravíos y debilidades que pertenecen y probablemente purgaron ya las generaciones pasadas."
3. Era inútil. "Porque la caridad cristiana y los sentimientos nobles de los españoles se resisten a revelar hechos que pudieran privar a hombres inocentes y acaso beneméritos de los medios que les ofrece el estudio de las Ciencias y los gastos de estas diligencias [...] suponen un sacrificio económico".

L'antiga acreditació genealògica quedava substituïda per la partida de baptisme on s'acredités ser fill de legítim matrimoni (57).

Bibliografia

1. AUC. Mss. 763, 762.
2. " 124, 52 D.
3. " 124, 53.
4. " 124, 53 D.
5. " 124, 54 a 56.
6. " 124, 53 D.
7. " Mss. 763, 765.
8. " 124, 55.
9. " 124, 56.
10. " 124, 55 D.
11. " Mss. 763, 767.
12. " 124, 58 D.
13. " 124, 56 D.
14. " Mss. 763, 776.
15. " 124, 60 D.
16. " Mss. 763, 777.
17. " 124, 63.
18. " 124, 61.
19. " 120, 63 D.
20. " Mss. 763, 779.
21. " 124, 62.
22. " Mss. 763, 781.
23. " Mss. 763, 782.
24. " Mss. 763, 785.
25. " Mss. 763, 790.
26. " Mss. 763, 782.
27. " Mss. 763, 784.
28. " 124, 67 D.
29. " 126, 159 D.
30. " Mss. 763, 791.
31. " Historia de la S.M. IV, p. 145.
32. AUC. Mss. 763, 793.
33. " 124, 73.
34. Usandizaga, p. 85.
35. Jesús García Pérez. *Aportación a la vida y obra de Pere Castelló*. Càtedra de Historia de la Medicina de Salamanca, 1981, p. 13.
36. AUC. 126, 62 D.
37. " 124, 73 D.
38. " Mss. 763, 802.

30. " Mss. 763, 818.
 40. " Mss. 763, 819.
 41. Un català a Madrid (*loc. cit.*) p. 36.
 42. *Ibidem*, p. 40.
 43. *Ibidem*, p. 41.
 44. *Ibidem*, p. 42.
 45. *Ibidem*, p. 45.
 46. AUC. 126, 176 D.
 47. " 126, 182 D.
 48. " 126, 183.
49. " 126, 193.
 50. " 124, 91.
 51. " 126, 185.
 52. " 126, 191.
 53. " 126, 186.
 54. " 126, 187.
 55. " 126, 191.
 56. " 126, 282.
 57. " 126, 211.

Retrat en què apareix Pere Virgili mostrant un quadre del Marqués de la Ensenada, que recolza sobre un plànol en què es representa la façana del Reial Col·legi de Cirurgia de Cadis. (Sala de Juntes de la Facultat de Medicina de Cadis.)

El Montepío dels catedràtics

Des de l'època de Roma havien existit associacions (sodales) que asseguraven la percepció de quantitats en cas de defunció o de malaltia.

Aquesta activitat benèfica va ser pròpia dels gremis de l'edat mitjana fins ben entrat el segle XVIII.

En aquest segle aquestes institucions, pel fet d'estar íntimament lligades a l'Església, van ser objecte d'atacs per part dels il·lustrats, que van intentar substituir-les per *montepíos* laics.

Un dels primers *montepíos* va ser el de l'Exèrcit (creat el 1761 pel marquès d'Esquilache), el qual van seguir molts altres.

Els catedràtics del RCC no tenien cap mena de *montepío*. Tant sols hi havia el costum de jubilar els professors amb un sou la quantia del qual depenia del nombre d'anys d'exercici.

Pere Castelló va crear el 14 de desembre de 1826 el corresponent *montepío* partint d'una quota de 10 morabatins per escut cobrat (com que un escut valia 10 rals i cada ral 34 morabatins, la quota equivalia a un 2,94%).

Com que al *montepío* hi va ingressar tothom i molts eren gent gran i per tant era d'esperar que cotitzarien pocs anys, tots havien d'entregar el salari de sis mesos, repartit entre dos anys. Els jubilats seguirien pagant la quota del 2,94%.

Si un catedràtic morís abans d'haver pagat els sis mesos, la vídua tindria dret a la pensió, però hauria d'abonar el que faltés per a les sis mensualitats.

Les pensions de les vídues serien la tercera part del sou del marit. Si la vídua es casés perdria absolutament la pensió. Els fills també tenien dret a la pensió fins: a) que es casin, o b) entrin en religió o c) compleixin 25 anys, o d) rebin un sou del Reial Servei. Els orfes impossibilitats de treballar tenien dret a la pensió perpètua. A falta de vídua, la pensió es dividia a parts iguals als fills. A falta de vídua i de fills, podia reclamar la pensió la mare, sempre que fos vídua i no tingués cap ingrés de l'Estat.

Aquell *montepío* va durar tant sols deu anys. El 25 de novembre de 1836 va quedar abolit i van ser retornades totes les deduccions fetes.

La visita règia

El dia 14 d'octubre de 1827, en marxa ja el pla d'unificació, el Col·legi va rebre la visita dels reis, que passaven una temporada a Barcelona (55). Després de recórrer totes les dependències es va celebrar un *besamans* a la Biblioteca. El director, Antoni de San German, en el seu discurs va homenatjar la memòria dels difunts (Gimbernat, Galli, Queraltó, Capdevila, Ginesta i Illa) i va saludar respectuosament els dos antics alumnes presents en aquella sala (Turian i Castelló) "encargados de velar por la salud de Sus Majestades".

L'any 1828

L'any 1828 va ser un any més aviat mogut. En primer lloc, es va canviar dues vegades de porter i en segon lloc les actes van registrar el 18 de juny un nou conflicte amb la MIA. Va ser el següent.

Els professors van decidir convocar unes oposicions a una plaça de catedràtic. Necessitaven cadàvers per als exercicis pràctics d'Anatomia i d'Operacions. La MIA va dir que els entregaria, però passades 24 hores de la defunció. Això, a l'hivern, no plantejava cap dificultat, però a l'estiu era molt diferent: "[...] ello da lugar a la intervención de la Policía por el feter y a protestas pues desde la epidemia [...] ya las hubo con motivo de disecciones particulares".

Davant d'aquelles perspectives van decidir ajornar les oposicions al setembre, col·locant els exercicis anatòmics en el penúltim lloc. Finalment les van celebrar el novembre. Per cert que els opositors van quedar tots molt bé. A l'acta del 22 de novembre es llegeix. "Cada ejercicio ha sido un día de gloria para la Escuela: [...] a porfia han probado una vasta erudición, talento superior y unos sólidos y profundos conocimientos". Aquelles oposicions les va guanyar Francesc Juanich i March, nomenat el 16 de desembre (56).

Al setembre es va discutir un tema summament interessant. A Madrid volien que cada catedràtic redactés el seu llibre de text, com figurava en el nou Reglament (paràgraf 15 del capítol VI). Això suposava un gran esforç i van contestar a Madrid en els termes següents (57):

"1. Que ninguno se cree con el caudal de ciencia necesario para formar por sí solo un curso elemental que comprenda todos los ramos de la Facultad.

"2. No pueden descuidar la práctica particular para el servicio del público y debido

decoro de la familia [...] no poderse empeñar [...] en trabajo que exige una atención exclusiva y sostenida.

"3. Aunque ello se hiciera, uno de nosotros debería ocuparse de dirigir los manuscritos para la uniformidad de doctrina, estilo, frase y orden y demás indispensable al buen desempeño de la obra.

"4. Cada uno de los Catedráticos procurará arreglar la materia de su asignatura con la brevedad que le permitan las circunstancias.

"El Dr. Frau ha prometido un suplemento a la traducción que hizo a la obra de Begin. Además la extinguida Real Junta Superior Gubernativa de Cirugía le había encargado (16 de març de 1827) subsanar ciertos defectos de la obra [...] particularmente en la oposición de las causas, señales y síntomas de las enfermedades que el autor descuida" (57).

El 9 d'octubre el dissector Borràs va intentar per penúltima vegada assolir la categoria de catedràtic al·legant la seva tasca docent durant la Guerra de la Independència. El memorial de Borràs va ser enviat a la Junta de Madrid degudament estudiat pel Claustre de Barcelona, que es va negar a escriure res a favor o en contra. Es limitaven a dir que "podría explicar las Quirúrgicas y por haberse revalidado de médico en Madrid y seguido en la Corte algunos cursos podrá la Junta informarse también" (58). La petició va ser denegada.

El 15 d'octubre es va rebre de Madrid una ordre del 29 de setembre determinant que els ensenyaments no podien mostrar-se partidaris d'un sol i únic sistema com els de Broussais, Le Roy o qualsevol altre. La contestació va ser que "la nueva doctrina fisiológica y la medicina curativa de Le Roy no han tenido en Barcelona y en Cataluña la aceptación que tuvieron en otras Provincias y ciudades".

"En la apertura del curso 1824 en que el sistema de Broussais se seguía con el mayor furor, Frau en su discurso dijo: el sistema Broussais es atractivo por los hermosos coloridos de fisiología patológica que le adornan y seductor por las bases en que intenta apoyarse y por la facilidad de su aplicación [...] adoptado sin crítica [...] cuenta con un crecido número de víctimas sacrificadas al furor de la novedad y a la mordaz lengua del que le introdujo" (59).

Aquell any 1828 –tan pròdig en esdeveniments– es va acomiadar amb una disposició de distensió política i amb el nomenament d'un nou catedràtic. Efectivament una disposició rebuda a Barcelona el 31 d'octubre resava així: "Si fueron milicianos

no obste para presentarse y obtener cátedras, pero no si fueran de una Sociedad secreta o haberse batido con los realistas" (60).

El nou catedràtic (amb caràcter de supernumerari) va ser Francesc Juanich, que figurava el primer en la terna de l'oposició que havia tingut lloc. Va prendre possessió el 18 de desembre de 1828 (61).

Els darrers anys de la "dècada"

Sobre l'any 1829 diguem que el 4 de maig el Col·legi va autoritzar a l'impressor Joaquim Mayol que traspassés la propietat de la revista *Diario General de Ciencias Médicas* a Pere Borràs Soldevila, hisendat; la revista es publicava prèviament censurada pel RC de Medicina i Cirurgia de Barcelona (62).

Un altre detall –aquest de tipus econòmic– era que el pressupost del Col·legi l'any 1829 era d'un milió 139.001 rals.

El mateix dia d'aquesta notícia (el 13 de juliol) figurava l'ordre d'entregar 50.000 rals mensuals al Col·legi de San Carlos. Segurament, aquesta "contribució" anava destinada a ajudar la construcció de l'edifici del Col·legi de San Carlos del carrer d'Atocha, que va començar a edificar-se el 12 de maig de 1831.

L'any 1830 registra nimietats. Tal el nomenament del porter (63) o l'entrega –per via de Francesc Juanich– de la Biblioteca de Francesc Pigüillem legada al Col·legi (64). A l'octubre es va produir l'ordre de la supressió del RCC de Màlaga. Aquesta ordre del 7 d'octubre disposava que els alumnes que hi cursaven anessin a Cadis o a Barcelona, donant-los dos mesos de temps (65).

L'any es va tancar amb dues disposicions de greu abast. Una, que portava data 11 de novembre, manava que "los años ganados en [el Colegio de] Pamplona no valgan en los demás Colegios" (66). L'altra era del darrer dia de l'any (va arribar a Barcelona el 7 de gener de 1831); era una "Orden del Secretario de Estado y del Despacho de Gracia y Justicia, suspendiendo la enseñanza en los Colegios de Medicina, Cirugía, Farmacia y Veterinaria para evitar reuniones". Complint aquesta ordre el mateix dia 7 van quedar suspeses les classes (67).

Aquell tancament va ser el resultat d'una crisi de pànic del Govern atemorit per la revolució del juliol de 1830 a París que va destronar Carles X i va entronitzar Lluís Felip d'Orleans i va fomentar els intents d'invasió dels emigrats liberals. D'altra banda, l'extrema dreta, que veia en l'infant Don carlos el "seu home", va rebre amb

desgrat que la infanta Isabel –que acabava de néixer– fos declarada la successora de Ferran VII. Tot plegat era el resultat de l'estúpida política de "palo a la burra blanca y palo a la burra negra".

Quan havia de començar el nou curs 1831-1832, es va decidir que als mesos d'hivern de 1831-1832 s'ensenyaria Anatomia, i a aquest efecte es va obrir el període de matrícula des del 13 d'octubre de 1831 al 31 de gener de 1832 (68).

El 29 de desembre de 1831 es va acordar obrir totes les altres classes el 2 de gener de 1832, sense cap acte inaugural. El darrer pas en la normalització de l'Escola va ser reprendre per als alumnes de 1er i de 2on curs les classes de Botànica, el 25 d'abril de 1832 (69).

Aquell any van començar a figurar en les actes els nous ajudants de professor, la figura creada per Pere Castelló, com un camí d'accés a la càtedra. En efecte, un d'ells –Francesc de Paula Folch i Arnich– va ser enviat a l'estranger el 9 de març a fi d'estudiar el còlera, que no trigaria a arribar a Espanya (70).

El 20 de març es van celebrar les oposicions per ocupar la vacant deixada pel Dr. Folch. S'hi van presentar dos professors. El que va ser posat en primer lloc va ser Wenceslau Picas i en segon Josep Brangulí. Un altre ajudant –Josep Oriol Navarra– va deixar la plaça en ser nomenat 1er ajudant de cirurgia del Cos d'Artilleria. La plaça vacant la va ocupar el 7 de juny Ignasi Oliva (71).

A l'octubre es van produir nous moviments en dimitir Saturnino Lizárraga, que ocupava el càrrec d'ajudant de secretaria, i va ser nomenat Joaquim Cil i Borés. De manera semblant Jaume Campreciós (metge militar molt distingit), que va deixar la Biblioteca, va ser succeït per Mariano Graells (72).

També per defunció de Joaquim Ribot, ajudant del dissector interí, va ser designat l'alumne de 6è curs Josep Castells, el 6 d'octubre (73). Arribem al final de l'any 1832. El mes de setembre va quedar marcat per un fet preparatori per al gran canvi polític en què entraria Espanya.

Els dies 13 i 14 d'aquell mes el rei, que aleshores tenia 48 anys, va sofrir un nou atac de gota amb complicacions visceralis i va estar a punt de morir. La reina va entreveure la possibilitat d'enviduar i va veure clar que, si el tron d'Espanya era ocupat pel seu cunyat Carlos, ella i les seves filles quedarien definitivament i per sempre més arraconades.

Per contra, si comptava amb l'ajut dels enemics de Carlos –els liberals–, seria reina

la seva filla Isabel i ella seria la regent. Durant quinze dies es va convertir en una abnegada infermera i... el rei va superar aquella crisi. Va tenir temps de parlar amb Ferran VII i li va fer veure que l'única solució de futur consistia en un escorament cap a l'esquerra.

Els futurs "carlistes", que –davant la malaltia del rei– tenien coll avall el triomf de la seva causa, es van descarar i molts saludaven l'Infant Carles tractant-lo de majestat, amb què donaven d'una manera indirecta la raó a M.ª Cristina.

El dia 1er d'octubre van ser destituïts els ministres i substituïts per personalitats del camp liberal. Això va repercutir en molts aspectes de la vida ordinària. En el camp de l'ensenyament es van tornar a obrir les universitats (7 d'octubre de 1832)¹ i el 30 d'aquell mes es va publicar un Decret d'amnistia general.

Pel que toca a Catalunya i, d'una manera especial, a Barcelona, l'11 de desembre va ser destituït el comte d'Espanya, que es va veure obligat a fugir d'amagat per por de la ira popular.

Tots aquells esdeveniments van ser viscuts amb satisfacció al Col·legi on –tant els professors com els alumnes– sentien la causa liberal. Segurament confiant que el canvi polític podria afavorir-lo, el dissector Borràs va intentar –per darrera vegada– que el nomenessin catedràtic en propietat de la càtedra que explicava com a supernumerari.

Els altres professors van dir una vegada més que no. Solament el facultaren per passar visita a la Ciutadella i examinar els sagnadors. Van comissionar Feliu Janer perquè l'anés a veure i intentés convèncer-lo que deixés córrer aquella pretensió. Li aconsellaven que demanés la jubilació i que l'Escola el recolzaria.

Les dues grans novetats per a aquella gent van ser dues defuncions. La primera –el 2 de maig–, la d'Antoni de San German. A l'acta llegim, després d'escriure que havia mort aquell matí, que "queda Director Ignacio Ameller y ocupa la Secretaria Francisco Juanich al ascender a numerario Ramon Frau". A continuació figuraven les disposicions següents: "invitar a los alumnos a formar grupos de 20 a 24 con traje negro y hachas encendidas para asistir a las exequias" i "comunicar a la MIA que la ración de San German le corresponde a José Soler" (74).

1. Com hem vist, el RC de Medicina i Cirurgia de Barcelona va rebre un tracte de favor perquè va ser obert un curs abans.

L'altra defunció –de gran transcendència– va ser la del rei el 29 de setembre. L'extrema dreta va trigar 48 hores (1er d'octubre) a proclamar rei l'infant Don Carlos. Les dues Espanyes van confiar a la sort de les armes la solució de les seves insalvables diferències.

Havia acabat l'“Ominosa Década” i començava una guerra civil que duraria set anys.

Els estudiants de 1824 a 1833

Dividim l'alumnat en dos períodes. El primer fins al 31 de desembre de 1827 (moment en què era del domini públic la Reial ordre de la reunificació dels estudis de Medicina i Cirurgia), i el segon des de 1828 fins a la mort de Ferran VII i el conseqüent esclat de la Primera Guerra Carlista.

La Década Ominosa abans de l'aparició de Pere Castelló

1824 Procedència	1825		1826		1827		Total				
	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Suma
Catalunya	38	43	15	40	29	48	29	23	111	154	265
Barcelona	10	9	6	2	8	6	8	1	32	18	50
Cat. Nord		2								2	2
Espanya	5	10	6	15	7	14	5	14	23	53	76
Estranger											
Suma	53	64	27	57	44	68	42	38	166	227	393
		117		84		112		80		393	

La taula 52 (75,76) ens mostra que es van matricular 166 llatins i 227 romancistes, és a dir, una proporció del 42,24% davant del 56,75%. O sigui que van abundar (relativament) els llatins, es va assolir una mitjana anual de matrícula de 98,25 i la proporció d'alumnes no catalans va ser més alta que en anys precedents (del 19,34%). Anotem, també, que no deixa de ser curiós que no s'hagués matriculat ningú nascut a l'estranger.

La taula 53 ens mostra un resum de les graduacions (77,78,80,81,82).

Taula 52								
Anys	Llic. cir. mèd.	Cir. de 1.^a	Llic. med.	Llic. med. i cir.	Rom. 2 exàm.	Cir. de 2.^a	Sagn.	Cir. de 3.^a
1824	37				27		3	
1825	31	11			1	23	1	1
1826	39	22				30	16	2
1827	22	9	39	2	16	21	5	
Suma	129	42	39	2	44	74	25	3

Abans d'analitzar aquesta taula 52 hem de fer unes observacions. En primer lloc, en el concepte *Llicenciats en cirurgia mèdica* en realitat hi ha només 20 llicenciats i la resta són 109 batxillers. El mateix passa amb el terme *Llicenciats en Medicina*, que de 39, 14 són llicenciats i 25 batxillers.

Taula 53			
	Llat.	Rom.	Suma
1824	37	30	67
1825	42	26	68
1826	61	48	109
1827	72	42	114
Suma	212	146	358

Observem com encara té vigència el títol de batxiller o llicenciat en Cirurgia mèdica i com es va introduint el nou equivalent de Cirurgia de 1a classe. El mateix podem dir entre el romancista de 2 exàmens i el cirurgia de 2a classe i el sagnador i el de 3a. Tot depenia de si es graduava per l'antiga o la nova reglamentació. També veiem com l'any 1827 apareixen 39 títols de graduats en Medicina. Corresponen a doctors en Cirurgia mèdica que amb dos o, de vegades, un any de Clínica aconseguien el cobejat títol de llicenciat en Medicina i Cirurgia.

Tenint en compte aquestes salvetats, diguem que les 358 graduacions en quatre anys suposen una mitjana de 89,5 graus atorgats per any. Quant a la proporció llatins/romancistes assistim per primera vegada a la inversió del que era clàssic: 59,2%/40,8%.

La taula 54 (83,84,85,86,87) reflecteix la matriculació durant el segon període de la "Dècada Ominosa, en plena marxa la reforma de Pere Castelló.

De la reforma de Castelló a l'inici de la Guerra Carlista

Taula 54

Procedència	1828		1829		1830		1831		1832		1833		Total		
	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Rm. Suma	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.		
Catalunya	15	45	29	44	46	42	26	19	3	85	60	60	179	295	474
Barcelona	1	2	5	2	10		5		1	9	12	1	34	14	48
Catalunya N.		4								1				5	5
Espanya	4	35	8	70	11	58	13	43	2	83	10	95	48	384	432
Estranger	1				1									1	1
(¿?)							2				1			3	3
Suma	21	86	42	116	67	101	44	64	6	178	82	157	261	702	963
		107		158		168		108		184		239		963	

En aquells sis anys el total d'alumnes matriculats va ser de 963 amb una mitjana per any de 160,5, més alta que mai. La proporció entre 261 llatins i 702 romancistes va retornar al que acostumava a passar; 27,10% de llatins davant d'un 72,89% de romancistes.

Respecte a la procedència de l'alumnat, els forans de la resta d'Espanya baten el rècord amb un 44,85%.

Pel que toca a les graduacions examinem la taula 55 (88,89,90,91,92,93,94,95,96).

Taula 55

Anys	Llic.	Batx.	Llic.	Cir.	Cir.	Total		Total
	o batx. en cir. mèd.	o Llic. mèd.	med. cir.	de 2ª	de 3ª	Llat.	Rom.	
1828	3	57	45	18	4	105	22	127
1829	4	65	46	25	3	115	28	143
1830	2	24	59	25	14	85	39	124
1831	–	31	61	26	22	92	48	140
1832	4	24	33	28	48	61	76	137
1833	7	18	40	12	56	65	68	133
Suma	20	219	284	134	147	523	281	804

Els graduats en total van ser 804 (mitjana per any de 160,8). El nombre de llatins (523) va gairebé duplicar el dels romancistes, amb una proporció del 65,05% vers un

34,95%. També és destacable com desapareix la titulació de batxiller o llicenciat en Cirurgia mèdica i sovintegen els dos nous títols: llicenciat en Medicina i llicenciat en Medicina i Cirurgia.

Respecte a les titulacions de cirurgia de 2a i cirurgia de 3a, són dues substitucions purament semàntiques del romancista de 2 exàmens i del sagnador, respectivament.

Taula 56					
Anys	Matric.	Grad.			
1824	117	56			
1825	84	67			
1826	112	148			
1827	80	62	393	333	Suma
1828	107	127			
1829	158	143			
1830	168	124			
1831	108	140			
1832	184	137			
1833	239	133	964	804	Suma
Total			1357	1137	

Acabarem aquest capítol amb un estudi comparatiu per anys entre el nombre de matriculats i el de graduats en la taula 56.

Com sempre, el nombre de matriculats és superior al de graduats, però aquí –tant en el 1er període com en el 2on– la diferència és molt menor que anys anteriors.

Això té dos motius. Un el relativament abundant nombre d'individus que figuren en la llista de graduats i falten en els llibres de matrícula perquè es tractava d'individus examinats solament amb anys de pràctica o al servei de l'Exèrcit. L'altre perquè en introduir els títols de llicenciat en Medicina i Cirurgia o en Medicina solament aquell alumne havia d'haver aprovat el corresponent batxillerat, i això suposava dues graduacions per una matrícula.

De totes maneres en aquell decenni van deixar els estudis un total de 220 alumnes.

Bibliografia

1. AUC. Mss. 763, 762.
2. " 124, 52 D.
3. " 124, 53.
4. " 124, 53 D.
5. " 124, 54 a 56.
6. " 124, 54 D.
7. " Mss. 763, 765.
8. " Ibidem, 766.
9. " 124, 56.
10. " Mss. 763, 767.
11. " Ibidem, 769.
12. " Ibidem, 776.
13. " 124, 60 D.
14. " Mss. 763, 777.
15. " 124, 63.
16. " 124, 61.
17. " 124, 63 D.
18. " Mss. 763, 779.

19. " *Ibidem*, 780.
20. " *Ibidem*, 781.
21. " *Ibidem*, 785.
22. " *Ibidem*, 790.
23. " *Ibidem*, 782.
24. " *Ibidem*, 784.
25. " 124, 159 D.
26. " 126, 159 D.
27. " Mss. 763, 795.
28. A *Nomina academicorum* no figura ni número ni data d'ingrés; però en la llista de vicepresidents que van exercir com a presidents consta haver presidit la Reial Acadèmia de 1843 a 1848.
29. Historia de la S.M. IV, p. 145.
30. AUC. Mss. 763, 793.
31. Jesús García Pérez. *Aportación a la vida y obra de Pedro Castelló*. Cátedra de Historia de la Medicina, Salamanca, 1981, p. 13.
32. AUC. 126, 162 D.
33. " 124, 73 D.
34. " Mss. 763, 802.
35. " *Ibidem*, 818.
36. Josep M. Massons. *Un català a Madrid*. Santaeulària, Guissona, 1990, p. 38.
37. *Ibidem*, p. 40.
38. *Ibidem*, p. 41.
39. *Ibidem*, p. 42.
40. *Ibidem*, p. 43.
41. *Ibidem*, p. 44.
42. *Ibidem*, p. 45.
43. AUC. 126, 176 D.
44. " 126, 182 D.
45. " 126, 183.
46. " 126, 193.
47. " 124, 91.
48. " 126, 185.
49. " 126, 191.
50. " 126, 186.
51. " 126, 187.
52. " 126, 191.
53. " 126, 282.
54. " 126, 211.
55. " 124, 77 D.
56. " 124, 79 D.
57. " Mss. 763 (24 de setembre de 1828).
58. " 124, 78 D.
59. " Mss. 763 (15 d'octubre de 1828).
60. " 126, 173.
61. " 126, 74.
62. " 126, 177.
63. " 124, 80.
64. " 124, 80 D.
65. " 126, 182 D.
66. " 126, 184 D.
67. " 124, 81.
68. " 126, 189.
69. " 126, 191.
70. " 124, 83 D.
71. " 124, 84.
72. " 124, 84 D.
73. " 124, 85.
74. " 124, 86 D.
75. " 176, del núm. 23 al 318.
76. " 179, del núm. 190 al 289.
77. " 158, del núm. 22 al núm. 318.
78. " 159, del núm. 1 al núm. 34.
79. " 155, del núm. 3 al 10.
80. " 131, el núm. 292.
81. " 141, del núm. 57 al 143.
82. " 162, del núm. 4 al 139.
83. " 180, del núm. 1 al 313.
84. " 181, del núm. 1 a l'11 i del núm. 96 al 102.
85. " 185, del núm. 1 al 322.
86. " 186, del núm. 323 al 623.
87. " 187, del núm. 3 al 16.
88. " 139, el núm. 314.
89. " 142, del núm. 1 al 129.
90. " 143, del núm. 1 al 201.
91. " 144, de la p. 1 a la 131.
92. " 155, del núm. 32 al 330.
93. " 159, del núm. 36 al 93.
94. " 160, del núm. 1 al 160.
95. " 162, del núm. 139 al 141.
96. " 182, els núm. 319 i 320.

T E R C E R A P A R T

■ De la Primera Guerra Carlista (1833-1840) al final del Reial Col·legi (1843)

Introducció

Aquests deu anys llargs entre 1833 i 1843 constitueixen un període de la història de Catalunya de difícil anàlisi, perquè la gent d'aquell temps es va veure obligada a viure una cruenta guerra civil i unes convulsions econòmicosocials conseqüència de l'aparició del capitalisme, que es manifesta en una industrialització dels nuclis importants de població i en profunds canvis en els contractes agrícoles.

Necessitats didàctiques ens obliguen a estudiar separatament les repercussions que sobre el Col·legi va tenir la guerra i les produïdes per l'agitació social.

La Guerra Carlista

En els darrers mesos de vida de Ferran VII, les relacions amb el seu germà Carles M.ª Isidre s'havien deteriorat pel rebuig per part d'ell i dels seus partidaris de declarar hereva del tron d'Espanya la seva filla Isabel. I desseguida que va morir Ferran VII, els carlistes s'aixecaren en armes.

La guerra es va entaular, essencialment, al País Vasc i Navarra i en una franja central de Catalunya que s'estenia a les zones veïnes d'Aragó i de València.

La ciutat de Barcelona no es va veure ocupada mai per tropes carlistes. Això no obstant, de rebot, la vida del Col·legi es va veure afectada per les contingències d'aquella guerra.

Des del punt de vista de la sanitat militar aquella guerra es va caracteritzar per una mancança relativa de mà d'obra mèdica, deguda en gran part al fet que l'any 1832 Castelló va substituir el sistema de ternes per ingressar a l'exèrcit per les oposicions (1). Les exigències militars van planar sobre el Col·legi tot el temps que va durar la guerra.

El punt de màxima tensió es va assolir a l'agost de 1835. El dia 2 d'aquell mes es va acordar inserir un anunci al diari "Para que acudan a matricularse sobre todo aquellos que a impulsos de un laudable patriotismo se habían alistado para la milicia voluntaria" (2). El dia 20 d'agost es van portar a terme vint-i-quatre exàmens de revàlida.

Una vegada formalitzada la guerra –al gener de 1834, al cap de tres mesos de les primeres hostilitats–, que a Catalunya es van produir a Prats de Lluçanès el 5 d'octubre de 1833, o sigui al cap de sis dies de la mort del rei, va tenir lloc el fenomen de sempre: la incorporació d'estudiants a l'exèrcit, perquè era tradicional que els anys passats vestint uniforme fossin vàlids a efecte d'escolaritat i els exàmens a què eren sotmesos aquells "combatents" tiraven més aviat a benignes.

En aquesta guerra molts hi van anar –com sempre– de practicants i, si tenien la fortuna de llicenciar-se en Medicina i Cirurgia mentre durava la guerra, continuaven a l'exèrcit com a segons ajudants de cirurgia, càrrec que en estipendi i en categoria estava homologat al de tinent.

Com sempre, la resposta va ser massiva i van ser molts els estudiants que van guanyar cursos sense mirar ni un llibre ni trepitjar el Col·legi. A tall d'exemple citarem uns quants casos.

Jacint Camps i Sala, nomenat practicant el 13 de juny de 1835, quan s'acabava d'examinar de 5è curs. Es va graduar de batxiller en Medicina i Cirurgia al novembre del 1836 i el 31 de gener era nomenat 2on ajudant de cirurgia (3).

Pere Bosomba i Moreno, el 16 de gener de 1836, quan feia tres mesos que cursava el 4rt any va ser nomenat "Practicante interino" pel capità general de Catalunya. El 21 d'agost de 1839 (a punt d'acabar-se la guerra al front del nord) va aprovar la revàlida de batxiller en Medicina i Cirurgia i es va llicenciar –tot i seguint a l'exèrcit– a l'octubre de 1840 (4). Se li van "regalar" quatre anys i mig.

Com veiem, tant Bosomba com Camps van aprovar sense estar a l'Escola i van entrar a l'exèrcit com oficials.

L'home del cas que ara exposem no es va beneficiar més que en la facilitat amb què va aprovar els cursos, perquè no es va quedar a l'exèrcit. Es tracta de Martí Castells, nomenat practicant el 20 d'octubre de 1837, quan tenia tres cursos aprovats. Sempre a l'exèrcit, es va examinar de llicenciatura els dies 17 i 18 de setembre i primer d'octubre de 1840 (5). Pel seu expedient militar, que es troba a l'arxiu militar de Segòvia, sabem que no va parar d'una batalla a una altra fins que l'any 1839 va haver de demanar la baixa de l'exèrcit per malaltia.

Altres estudiants es van aprofitar d'aquelles circumstàncies d'una manera diferent. Defugien el nomenament de practicants (que en la milícia era molt poca cosa) i demanaven l'ingrés com a soldats voluntaris. Gràcies al seu grau d'estudis i cultura ràpidament ascendien a sergent i quan es graduaven de batxiller o de llicenciat, demanaven ser ajudants segons.

Aquest va ser el cas de Josep Parallé i Ragués, natural de Mataró. La guerra va esclatar quan cursava 5è. El 20 d'agost de 1835 va ingressar a la Milícia Nacional de Barcelona. Ràpidament l'ascendiren, primer a caporal i després a sergent. El 14 de juny de 1836 es va batxillerar en Medicina i Cirurgia (6) i al cap de tres mesos i mig era 2on ajudant de cirurgia interí del 7è Batalló de "Francos" de Barcelona, nomenament que es va convertir en efectiu quan va aprovar la llicenciatura el 6 de febrer de 1838 (7). Diguem –entre parèntesis– que això va ser el començament d'una carrera que va acabar en general i cap de la sanitat militar de Cuba i condecorat amb una "laureada" (8).

Un cas semblant a l'anterior però molt més escandalós va ser el de Victorià Romeu que era caporal 2on i estava a l'exèrcit des de 1835, i va demanar el 24 de desembre de 1837, se li aprovés el curs *sense examen*. Amb data 3 de gener de l'any següent se li va concedir el que demanava "por haber acreditado lo que expone" (!!).

Tampoc van faltar els que es van fer el viu; es tractava d'alumnes que sense estar graduats obtenien a l'exèrcit nomenaments de "2º Ayudante de Cirugía". Són José Ortega, Francisco Ribera, Jerónimo Romero i Josep Mateu (9).

També es va donar el cas d'alumnes que van demanar una data especial, atès que la llur situació militar els va impedir acudir el dia que estaven convocats. Tal Josep Burriel Viñas, de València, "por haber estado asistiendo heridos de la batalla de Chiva", segons certificat d'Agustí Oliveres, cirurgià major de l'Hospital de València, del 13 d'octubre de 1837 (10).

O Pere Carreras, natural de Valls, estudiant de 1er curs, perquè va estar acompanyant el seu pare Antoni Carreras, que era capità del 5è Batalló de Voluntaris. La petició portava data 30 d'octubre de 1837 i se li assenyala el 16 de novembre a les 4 de la tarda (11).

A Magí Guardiola i Ripoll, de Bollulla (Alacant), "le hicieron tomar las armas y salir con ellas para Alcoy y el puerto de Cocentaina" (13 d'agost de 1837) (12).

Altres, finalment, invocaven llur situació militar, per ajornar l'examen sense donar més explicacions. Així Manuel Camón Dòria demanava "que le fijen día de examen; no pudo los días señalados" (13).

Andreu Masson, "Halumno de cirugía y Cabo 1º hallándose en la carrera de las armas desde el Año 1835 hasta la fecha (24 de desembre de 1837), suplica examen". Al marge, la secretaria del Col·legi hi va escriure: "concedido acreditando lo que expone" (14).

Altres casos semblants foren Manuel Prats Herrero, que era soldat i havia aprovat 1er curs l'agost de 1835 (15), o Josep Forn, practicant de la Plana Major de l'Exèrcit de Catalunya el 13 de novembre de 1837 (16).

Altres tractes de favor de què foren objecte alumnes mobilitzats van ser la dispensa de temps de clínica. En uns casos –a fi de no demorar la incorporació a l'exèrcit– se'ls eximia dels tres mesos de clínica indispensables per presentar-se a revàlida de llicenciat en Medicina i Cirurgia. Tal va ser el cas de Manuel Castells, Valentí Francolí, Eduard Carreras, José Lago, Domingo Navarro, Joan Achard, Josep Roger i Pau Moy. A la concessió d'aquesta dispensa, que porta data de 10 de setembre de 1835, llegim que aquest privilegi es va atorgar "sólo en casos sumamente raros y de tamaña urgencia" (17).

Però la culminació d'indulgència i facilitats als alumnes mobilitzats pròpia d'aquella guerra va arribar a tant que el 4 de març de 1834 un tribunal d'examinadors es va desplaçar a Vitòria amb motiu de les nombroses peticions de permís per anar a Barcelona o a Madrid (18).

Ara bé tots aquests alumnes mobilitzats eren tots voluntaris, perquè una de les característiques dels estudiants del RC de Cirurgia i Medicina era que quedaven exempts de prestar servei militar. Això va fer que molts cursessin llurs estudis normalment sense incorporar-se a l'exèrcit; tals Joaquim Rabassa Batista (1836-1842) (19), avi patern de la meua esposa, i el seu amic Joan Sanllehí (20) (una de les "figures" de l'homeopatia) –1837-1844– o Pere Roqué i Pagani (1837-1844) (21).

Molts d'aquests alumnes no-combatents van sofrir dificultats derivades de la guerra. Bon nombre d'ells van haver de demanar exàmens diferits per la inseguretat dels camins que unien llur poble amb Barcelona. Josep Antoni Cirera i Josep Trilla s'excusaven des de Bellpuig de les Avellanès –29 de setembre de 1837– d'arribar tard als exàmens "por la mucha exposición de los caminos" (22).

El 16 d'octubre de 1837, Pere Coymola demanava que li ajornessin l'examen perquè estava "interceptado el camino por los facciosos" (23). Celestí Llansó escrivia des de Manresa, de l'hospital de la qual era practicant, demanant ajornament "por la exposición de los caminos" (24). Francesc Sapiens (29 de setembre de 1837) al·legava "gran distancia del pueblo y grandes exposiciones que hay en el camino" (25).

També la guerra va proporcionar maldecaps als alumnes que havien de presentar documents necessàriament expedits en llurs poblacions de residència o de naixença i no podien fer-ho perquè estaven ocupades pels carlins. Antoni Riu i Fillart no es va poder matricular el 20 de desembre de 1837, perquè "los catedráticos que han de

certificar su Bachillerato en Filosofía estan huidos de la Seo de Urgel" (26). No fou possible la matriculació fins el primer d'octubre de 1838 (27).

De certes anomalies no en tenia la culpa la guerra. Els alumnes León Guia i Antoni Pallarés van presentar certificats d'haver cursat la Lògica amb un tal Dr. Casamada; és a dir, no procedien de cap col·legi ni de cap universitat. A més els faltaven altres documents, segurament interceptats en enviar-los per correus (28).

Aquest problema va adquirir especial gravetat l'any 1836; es va decidir admetre els alumnes condicionalment. En altres ocasions eren els papers necessaris per a la matriculació els que no arribaven a causa de la guerra. Francesc Mata i Joan Subirà, que estaven cursant 1er de Medicina i Cirurgia, es van examinar de batxiller en Llatinitat sense els certificats acreditatius d'haver cursat els estudis (29).

Aquesta permissivitat contrasta amb la negativa a tres alumnes de 6è curs que van demanar l'examen de revàlida dos mesos abans de termini a fi d'incorporar-se a l'exèrcit (10 de maig de 1836) (30). Segurament aquests deixebles que tanta pressa tenien per deixar el Col·legi van anar a protestar al capità general, perquè aquest, al cap de dotze dies, va cursar una "Orden terminante de salida de todos los movilizados" i, com que es preveia que havien de trigar molt a tornar, manava "se les hiciesen exámenes anticipados".

També la guerra va destorbar les oposicions al Premi de Carrera. El 28 de juny es va acordar "retardar las oposiciones al Premio anual por haber muchos movilizados" (31). El 19 d'agost, perquè "habian regresado las compañías movilizadas", es determinà fixar el termini d'admissió de sol·licituds al dia 1er de setembre de 1836, però van decidir esperar perquè Ildfonso Trasserras –que havia firmat aquelles oposicions– el 29 d'agost era a Tremp amb l'exèrcit (32).

A partir d'aquestes dates la permissivitat esdevé total. La Reial ordre del 10 d'agost de 1836 –confirmació d'una altra d'igual de 1834– deia: "Para [...] que no se separasen del teatro de la guerra ninguno de los que se ocupasen en la curación de los militares" s'autoritzava la formació de Tribunals d'exàmens a Vitòria amb la condició, però, "que no sean los Inspectores de Sanidad militar los que nombren las Comisiones de examen sino la Junta Superior Gubernativa" (33). Per evitar malentesos el 25 d'octubre de 1836 es va reiterar "la equiparación de escolaridad a permanencia en filas" (34).

L'any 1837 van continuar les pressions per part de l'exèrcit. El 2 de juny es va rebre una petició del vicedirector interí del Cos de Cirurgia militar, perquè s'abreugessin al màxim possible els tràmits i termini per examinar-se de batxiller per als alumnes

de 6è a causa de la falta de metges als regiments. El Claustre va decidir complaure'l (35).

En virtut d'aquestes directrius es va decidir el 9 d'agost que Antonio Vázquez Farré, Pere Baiges i Eugeni Alau se'ls examinaria el 1er d'octubre dispensant-los tot el que els faltava (36). A l'octubre d'aquell any –1837– Barcelona va demanar a la Superioritat de concedir als alumnes de 6è any de revalidar-se immediatament després dels exàmens i donar-los la possibilitat de matricular-se al curset de Bibliografia mèdica i Història de la Medicina, cosa que representava un abreuament notable del temps escolar (37).

També aquell any es va allargar el període de matrícula (que acabava el 1er d'octubre) fins al 4 de novembre, encara que, finalment es va fer arribar fins al 31 de desembre. Els atzars de la guerra donaven lloc a coses curioses. Per exemple un alumne de Berga –en el moment de la matrícula– va aportar una partida de baptisme estesa en paper segellat de Don Carlos V (o sigui, del pretendent carlí). La Secretaria del Col·legi es va negar a acceptar-la. Li van donar la solució que un escrivia la còpia en paper segellat d'Isabel II (38).

L'any 1838 no va aportar cap novetat en el capítol de claudicacions davant els alumnes mobilitzats. Citem a tall d'exemple uns quants casos. Victoriano Romeu, per mor d'estar a l'exèrcit ("era Cabo 1º de los Cuerpos francos del Principado") no va poder examinar-se. Ara que podia fer-ho (3 de gener de 1838) demanava que se li reconegués l'escolaritat (cosa a la qual tenia dret) i "si era posible" aprovar sense examen. Es va accedir a aquella absurda petició (39).

El 22 de febrer Josep Gasull va demanar examinar-se del curs passat (1836-1837) perquè en el camí de Lleida a Barcelona "fue detenido por los facciosos". També es va accedir a aquella petició (40).

Un excel·lent alumne (el curs anterior havia guanyat el Premi anual), Benigno Armendáriz, va demanar una reducció del 50% dels drets de revalida, perquè estava mobilitzat. Se li va contestar afirmativament, però presentant certificat del coronel del seu regiment (41). O sigui que cada excepció havia d'estar documentada. Moltes vegades era difícil obtenir-la; altres vegades la situació de l'alumne era inventada. Resultat, que molta gent presentava papers falsificats (40). No era qüestió d'imposar una disciplina estricta. Entre això –que era demanar impossibles– o fer-se l'imbècil, es va escollir un camí intermedi.

Es va prendre l'acord d'adreçar "una suave pero saludable reconvención a los que habían falsificado sellos y firmas para la matrícula [...] que el Colegio no les cau-

seria ningún perjuicio pero que vieran lo fácil que sería requerirlos judicialmente y que no se podrían prometer igual indulgencia de otras personas. A los que habían presentado papeles ilegítimos pero sin malicia, como uno que presentaba certificación de Matemáticas librada por un abogado y que buscaba otras mejores" (42). Resultat d'aquesta "suave reconvencción" van ser els casos d'Antoni Alavedra, "que trae nueva certificación en lugar de una ilegítima rechazada" (28 d'abril de 1838) (43).

De semblant manera, Josep Jordà i Camps va presentar un nou certificat d'haver cursat Matemàtiques "en sustitución de uno ilegítimo". Però com que estaven escamats van decidir "preguntar al que lo extendió" (16 de juny de 1838) (44). En canvi es va rebutjar l'oferta de Pere Palau i Capdaygua (que aportava un certificat de Matemàtiques fals) que l'examinessin i l'aprovesin si ho feia bé (43).

Aquests tres casos contrasten amb l'acceptació d'"una certificación de prácticas en papel blanco en atención a que el pueblo donde estaba Francisco Juan, estaba ocupado por los carlistas" (45).

També en aquells anys van sorgir problemes amb la gent que tenia cursos aprovats a l'estranger. Recordem que una disposició de l'any 1834 (46) en va derogar una altra de 1832 que no n'acceptava cap (47). Els problemes depenien de la veracitat d'aquells certificats i també del prestigi del Centre que els havia expedit. Assenyalem de passada que el 2 de maig de 1836 el Col·legi de Cirurgians de Londres va proposar intercanvi de treballs amb els RCC de Cadis, Barcelona i Madrid (48).

Vicenç Besora pretenia que li fossin admesos tres cursos. Dos a França i un a Tortosa. Se li van acceptar els dos francesos però li van rebutjar el de Tortosa. Diguem —a propòsit d'aquest cas— que l'11 de novembre de 1830 i altre cop el 17 de juliol de 1838 es va decretar "no valgan los estudios del Colegio de Navarra, considerando la gran diferencia entre él y los demás del Reino" (49). De totes maneres aquesta dràstica decisió es va mitigar al cap de dos anys (30 de novembre de 1840) en manar "que se admitan mediante examen".

L'afer dels teòlegs

Les tres lleis desamortitzadores dels béns dels ordes religiosos van determinar que *un bon nombre de joves que cursaven estudis eclesiàstics als seminaris propis de cada orde en fossin expulsats.*

Com és natural tots els que tenien una vocació religiosa ferma se'n van anar als seminaris diocesans i allí van acabar llurs estudis. Però altres van decidir incorporar-se a la vida civil i van anar a parar a les universitats o als col·legis de cirurgia.

No entrarem a analitzar i discutir sobre l'arbitrarietat d'aquella expropiació; l'única compensació del Govern va ser passar als que havien professat en un orde un mòdic subsidi. Però als novicis i als estudiants no se'ls va compensar en res i aleshores, en un intent d'alliberar-se de la mala consciència d'aquell tort, les Corts amb data 19 de juny de 1837, van concedir a aquells exteòlegs la facultat de guanyar dos cursos en un any en la carrera de Medicina i Cirurgia.

Aquella arbitrarietat –tan o més grossa que l'amortització– es va reflectir en diversos alumnes, que van demanar acollir-se a aquell absurd privilegi. Heus ací uns quants noms.

A Francesc Castells –germà del catedràtic Josep Castells– se li va concedir per Reial ordre del 29 de març de 1838 “simultaneidad de cursos por los años de Teología” (50). Més endavant –el 8 de maig– el seu germà (el catedràtic) va precisar més i va demanar que li fossin abonats els tres primers anys de carrera que havia cursat “en conferencias privadas” (o sigui al costat d'un metge de poble) i que en un sol curs pogués examinar-se de 4rt i de 5è (51).

El 16 de juny de 1838, Francesc Pujals i Josep Vilaplana, que cursaven 2on, van demanar –i se'ls va concedir– examinar-se de 2on i de 3er en el mateix any (52).

Als inconvenients propis de la guerra s'hi va ajuntar el primer brot de còlera dels diversos que van colpir Catalunya per primera vegada l'any 1834. Com a mesures –entre altres– d'isolament es procedia a controlar els viatgers arribats per terra i, sobretot, per mar i a clausurar els centres d'ensenyament.

Afortunadament per a Barcelona i per al seu RC de Medicina i Cirurgia aquell brot de còlera va ser curt. En efecte, en la sessió de Claustre de 30 de setembre de 1834 acorden que “si se declara el còlera suspender la enseñanza y no abrir las clases” (53). Aquesta determinació va ser presa per unanimitat excepte el vot en contra d'Ameller, que al·legava que el Col·legi de Farmàcia de “San Victoriano” no havia tancat.

Com dèiem, allò no va passar d'una alarma. En la sessió del 10 de novembre, s'anuncia per al 12 següent un solemne Te Deum per la desaparició del còlera. Com que a partir del 13 es va permetre la lliure entrada de gent a Barcelona van decidir reprendre les classes el 15 de desembre d'aquell any (1834) (54).

De totes maneres aquella amenaça del còlera va tenir repercussions acadèmiques i econòmiques. Malgrat l'escassa entitat d'aquell brot de còlera no van faltar estudiants que més endavant van invocar els serveis prestats atenent colèrics per obtenir avantatges acadèmics. Per exemple, Xavier Pérez va demanar el 7 de desembre dispensa del 7è any "por los méritos contraídos en tiempo del còlera" (55).

Fer front a una epidèmia de còlera organitzant el control del trànsit de persones i mercaderies, mantenint les quarantenes als Llatzarets, etc. costava diners i al governador civil no se li va ocórrer altra cosa que demanar la llavors fabulosa suma de 10.000 duros al Col·legi el 27 d'agost, tan bon punt va saber que hi havia còlera a Tarragona (56).

Els professors li van contestar que ells no estaven autoritzats a fer tal lliurament de diner i que passaven la seva petició a coneixement de la Junta Superior de Sanitat. El 1er de setembre, abans que arribés cap contestació de Madrid, el governador va insistir novament. Li van manifestar que els diners no eren pròpiament del Col·legi. Que eren propietat d'un fons comú de tots els col·legis "pasando de unos a otros [...] no hay sobrantes [...] y que en todo caso se haría la entrega con la protesta que salvase su responsabilidad".

Aquesta resposta va ser impugnada per Mayner, partidari de no entregar ni un cèntim si no ho manava la Junta Superior de Sanitat (57). El 4 de setembre arribà el 3er requeriment. No solament el governador volia els 10.000 duros, sinó que manava que li diguessin quant hi havia a la caixa del Col·legi. L'acord va ser comissionar el *catedràtic més jove* –Ramon Ferrer Garcés– perquè fes l'entrega dels maleïts 10.000 duros i que es negués a donar l'estat de la caixa (58).

Per fi el 16 de febrer va arribar la resolució de Madrid, que donava la raó al Col·legi i elevava una protesta davant del governador. Amb data 20 de febrer la reina va desautoritzar el governador civil, i li va manar retornar els 10.000 pesos "pues el còlera no había invadido ningun pueblo de la Provincia" (59).

Els casos de còlera es van anar produint, encara que sense la violència de 1834, fins a la tardor de 1837 (60). Precisament en aquella època uns mallorquins no es van poder matricular a temps perquè l'embarcació amb què es desplaçaven a Barcelona es va veure obligada a fer quarantena.

Aquest va ser el cas de sis estudiants mallorquins (Geroni Escudero, Joan Monzó, Andreu Alós, Pere M.^o Sbert, Pere Ribas i Mateu Mas) que el 29 de setembre de 1837 estaven retinguts per "quarentena de la nave", que per si fos poc havia sofert una "horrible tempestad" (61). Dè semblant manera Josep Font i Floriana, subninent del Batalló de Voluntaris d'Artà, s'excusava el 9 d'octubre de 1837 (62).

Va ser aquell any 1834 el Col·legi es va poder desfer del dissector Borràs, persona conflictiva com poques. Aquest any la conflictivitat no era deguda a les seves immoralitats cobrant quantitats extremes als estudiants o molestant per assolir la categoria de catedràtic. Ara era perquè els anys l'havien incapacitat i no volia demanar la jubilació. A l'acta del 21 de febrer de 1834 figura que els professors deleguen en Joan Bautista Foix la missió de convèncer Borràs "de que pida la jubilación en razón de sus achaques. Que el Colegio le apoyará por el celo con que se ha esmerado en el cumplimiento de sus obligaciones [!!!] durante 35 años que desempeñó el cargo de Disector" (63).

Els bons oficis de Foix van tenir èxit, perquè –a la fi (!!)– el 7 d'agost d'aquell any va demanar ser jubilat (64). Ràpidament el Col·legi va voler cobrir aquella plaça i el 21 d'agost (al cap de dues setmanes justes) va decidir treure aquell càrrec a oposició. Però no ho van fer perquè va arribar la notícia que hi havia còlera a Tarragona i les oposicions haurien pogut ser impugnades en estar limitada la lliure circulació de persones (65).

També va ser en aquell any 1834 que es va decretar la reposició de tots els catedràtics que havien estat expulsats i malgrat les gestions de Castelló no van ser readmesos (cas del Dr. Trujillo a Madrid) o perquè s'havien exiliat (66).

L'altra novetat va ser determinar l'uniforme propi dels professors del Col·legi. Precisament durant el període constitucional –el 27 de setembre de 1822– va ser un assumpte que es va sotmetre a discussió perquè (per als actes acadèmics) uns volien vestir una casaca curta i altres la clàssica sotana o "trajo talar" (67). Com que van quedar empatats van decidir que tothom anés com volgués.

A resoldre aquell problema de cerimonial va venir una disposició de data 9 d'octubre de 1834: "vestirían frac de azul turquí con bordado de hilo de oro de 12 líneas precisas [o sigui d'una amplada de 22 mm] de ancho en las vueltas de las mangas y cuello y abrochado con botones dorados" (68).

El Col·legi va contribuir econòmicament a les despeses que ocasionava la guerra. El 6 de febrer de 1836, el Govern va indicar que de les quantitats aportades en pagaria un 4% anual. Tretze dies més tard el Col·legi va presentar nota de les aportacions en metàl·lic, que van ser les següents.

Taula 57	
<i>A la Junta de Armamento</i>	<i>2.000 reales</i>
<i>Al Escuadrón de Cazadores de Montaña</i>	<i>320 reales</i>
<i>Para mantener 4 hombres en campaña durante 3 meses a razón de 6 reales diarios</i>	<i>2.160 reales</i>
Total	4.480 reales

En aquest compte s'especificava que aquests diners en part procedien de detreure 100 rals al sou del director, 50 als catedràtics numeraris i 30 als supernumeraris i als jubilats. Aquestes deduccions importaven 2.810 rals i afegien: "Ya veremos de donde saldrá el resto" (69). A l'acta del 28 d'abril de 1838 trobem l'anotació que el Col·legi havia pagat del "fondo de Academias 20.000 reales" (70).

El primer de juny de 1838, comença un intent de posar ordre a fi d'eradicar la permissivitat acadèmica, aplicant l'article 3er de la Llei dictada per les Corts el 14 d'abril de 1838, que prohibia les dispenses d'edat i de cursos "por lo perjudiciales que son algunas gracias concedidas en lo particular, sin perjuicio de que se cumpla lo ya resuelto en casos particulares respetándose los derechos adquiridos" (71). Però aquelles bones intencions no van poder eliminar del tot les claudicacions dels centres d'ensenyament mentre va durar la guerra.

Un cop acabada l'any 1840 amb l'internament a França de les forces de Ramon Cabrera, el Claustre de Barcelona va enviar una nota a la "Dirección de Instrucción Pública" que deia entre altres coses: "[...] por la tranquilidad que felizmente reina y la conveniencia de desterrar la concesión de gracias perjudiciales a los mismos que las reciben y odiosas hasta cierto punto para los que las cumplen que fueron necesarias por la inseguridad de los caminos [...]. La exactitud en la concurrencia de los estudiantes... al dar principio los cursos académicos ha sido considerada indispensable..." (72).

La repercussió dels canvis socials i polítics en la vida del RC de Medicina i Cirurgia

Aquella guerra no era qüestió de preferir un Don Carlos a una "tierna e inocente reina". Era quelcom més que una lluita entre dretes i esquerres. Era una cosa molt més complexa i els fets ocorreguts a rereguarda –en general– i a Barcelona d'una manera particular ho demostren.

Sortosament el Col·legi i la Junta Superior de Sanitat van romandre –sempre que els fou possible– al marge. Ja hem vist com la guerra va provocar un flux d'estudiants cap a l'exèrcit, però –a diferència del passat– els professors van romandre a l'Escola, perquè havia perdut –des de 1827– el seu caràcter militar. Encara més, un dels catedràtics –Ramon Frau–, que va actuar al front de Biscaia-Navarra, va ser advertit que havia de renunciar a la càtedra, si volia continuar fent de militar. Frau va optar per deixar la milícia i retornar a la seva càtedra (73).

Malgrat la intranquil·litat política de Madrid deguda al fet que el Govern format a la mort de Ferran VII era massa dretà per a la gent d'esquerra i massa liberal per als moderats, i malgrat l'assassinat de religiosos a Madrid –acusats d'haver ocasionat el còlera, emmetzinant els pous– al juliol de 1834, i a pesar de la sublevació del Regiment d'Aragó i la mort del general Canterac, la situació a Barcelona va romandre tranquil·la sota la fèrula del general Llauder, més preocupat per l'activitat dels obrers exaltats que per les partides carlistes fins que...

Fins que el 25 de juliol de 1835 una poc afortunada cursa de braus va provocar un esclat de furor entre una multitud de miserables sense ofici ni benefici. Arribats a Barcelona fugint d'un camp en crisi, indoctrinats per un socialisme utòpic que tirava més que res a les tesis anarquistes, van calar foc a gairebé tots els convents d'ordes masculins, i van assassinar un total de setze frares, davant la més absoluta passivitat de les autoritats i de la població.

Els aldarulls van continuar i el 5 d'agost les turbes van matar el general Bassa (enviat per Llauder a reprimir aquelles alteracions de l'ordre) i van incendiar la primera fàbrica tèxtil accionada per vapor de la Societat Bonaplata del carrer dels Tallers.

Malgrat la substitució de Llauder pel general Espoz i Mina, el 30 de desembre una multitud va assaltar les presons de la Ciutadella, de la torre de Canaletes i de les Drassanes i l'Hospital de Jonqueres i van assassinar els presoners carlins que hi eren, com a venjança d'unes execucions fetes per la partida de Miralles assetjada al santuari de Nostra Senyora dels Horts, la notícia de les quals havia arribat i circulat per Barcelona notòriament exagerades (74). L'endemà un batalló de milicians va proclamar el restabliment de la Constitució de 1812.

Tots aquells esdeveniments van fer reflexionar gent de pensament liberal fins aleshores exaltat. És que ells volien una sèrie de llibertats considerades essencials com elegir el govern o els alcaldes, o publicar o parlar sobre política, etc., però a base de mantenir la propietat privada; homes que adoraven el "progrés" i la cultura, no podien combregar amb les idees anarquistes i destructives de temples, de fàbriques i d'arxius de tota mena.

És paradigmàtica la negativa del Dr. Pere Mata –home d'una gens dubtosa trajectòria política exaltada– a arengar el batalló que acabava de proclamar la Constitució. El mateix Espoz i Mina –un altre liberal exaltat– va decidir actuar enèrgicament: va destituir l'Ajuntament i sense cap procés de cap mena va enviar desterrats a l'Havana Ramon Xaudaró (un republicà) i el professor del RC de Medicina i Cirurgia, Ramon Ferrer Garcés, que era tinent del tristament cèlebre Batalló de la Brusa, un escamot d'exaltats terriblement antitot.

Més d'un ha comentat que aquells cops de geni del vell guerriller Espoz i Mina van ser fets a contracor d'ell mateix i que el desterrament sumaríssim a l'Havana¹ va ser un favor als seus antics amics, cercant estalviar-los comparèixer davant d'un Tribunal militar.

El 14 d'agost d'aquell any 1836 es va produir el cèlebre "motín de la Granja". Uns sergents obligaren la reina regent a signar la restauració de la Constitució de 1812. L'energia del capità general Espoz i Mina va impedir que es produís una altra bullanga a Barcelona. Diguem, de passada, que tant Xaudaró com Ferrer Garcés no van tenir una estada a l'Havana massa agradable. El capità general de l'illa de Cuba, Don Miguel Tacón, es va encarregar de tenir-los controlats i vigilats. Ferrer Garcés va intentar cobrar el seu sou de catedràtic, però els seus companys de Claustre van decidir el 27 de maig esperar que s'aclarís la seva situació política (76).

Els amics –potser germans de lògia– de Ramon Ferrer es van encarregar de presentar-lo com a candidat en les eleccions de diputats a Corts. Va sortir elegit diputat per Lleida. En retornar de Cuba a ocupar el seu escó,² el RC va rebre una atenta carta de Ferrer oferint els seus bons oficis "para el lustre de la Facultad" (79). Prèviament havia presentat el seu passaport que li atorgava "entera libertad" i el seu nomenament de capità de la Milícia Nacional. Com és molt natural, a la vista de tot plegat van acordar per unanimitat posar-lo novament en nòmina i abonar-li els sous endarrerits (80).

Hem dit abans que els moviments de socialisme utòpic i anarquia i violència de les masses obreres van fer canviar de parer els extremistes del liberalisme. Una prova ens la dóna el mateix Ferrer Garcés, quan accepta representar el Col·legi assistint, junt amb Josep Castells, a la processó del Corpus del 15 de juny de 1838 per invitació del capità general (81).

És evident que l'ideari menjacapellans de Ferrer Garcés s'havia refredat una mica o, si no, no l'haurien enviat a desfilar pels carrers de Barcelona amb un ciri encès a la mà. Podrien haver-hi enviat Joaquim Cil, d'idees diametralment oposades a les de l'ex-tinent del Batalló de la Brusa.

Al setembre de 1840 –acabada la guerra carlísta– la situació de la reina regent es va fer insostenible. Va fugir d'Espanya acompanyada del seu marit, l'exguàrdia de

1 Van marxar del port de Barcelona el 16 de febrer (75).

2 Aquelles Corts van inaugurar les sessions el 24 d'octubre de 1836 (77). Ferrer Garcés figura en la llista de diputats que van votar en contra de l'article 17 que havia de decidir si les eleccions s'havien de fer per províncies o per districtes (78).

corps, fill de l'estanquer de Tarancón, convertit en duc de Riansares i amb la butxaca plena de diners que havia anat amassant en els set anys de regent-consort en negocis no massa clars.

Menor d'edat com era la reina Isabel, s'encarregà de la regència el general Baldomero Espartero. Fill d'un constructor de carros de la Granátula (un poblet de la Manxa), estudiant en un seminari, convertit en militar durant la guerra de la independència, derrotat en la campanya de l'emancipació d'Amèrica, va aconseguir guanyar un bon nombre de batalles als carlistes i va liquidar la guerra al Nord amb el pacte de Bergara. Va ser ennoblit com poques persones en la història d'Espanya, (comte de Luchana, duc de Morella i de la Victòria i príncep³ de Bergara).

Dotat d'escàs talent polític, la seva regència va durar dos anys (1841-1843). La regència del general Espartero va tenir a Barcelona connotacions negatives. El 25 i 26 d'octubre de 1841 les turbes van assaltar la Ciutadella i van començar a enderrocar-ne la muralla, fent realitat un anhel compartit per la immensa majoria dels barcelonins que comprenien que l'aparició de noves fàbriques demanava més espai que el limitat per les muralles; precisament va ser Pere Felip Monlau, un metge sortit del nostre Col·legi, el que va guanyar el concurs literari sobre el tema i que portava per títol «Abajo las murallas!»

Entre 1840 i 1843, Barcelona era una olla de pressió. Contingents de jornalers del camp sense futur van anar engrossint el proletariat industrial de la ciutat. Era la "patuleia", els miserables, material apropiat per a tota mena d'excessos al carrer. L'any 1840 va ser molt important, per l'aparició del republicanisme d'Abdó Terrades i les seves "Hojas republicanas" i el sorgiment dels primers sindicats obrers.

Els avatars de la Universitat de Cervera (82)

No podem passar per alt referir-nos a la Universitat de Cervera. La seva instal·lació en una vila que com a molt va arribar als 2.000 habitants no era apropiada perquè hi funcionés una Facultat de Medicina. Sense hospital, els ensenyaments havien de ser exclusivament teòrics.

Els catalans la van haver d'acceptar a la força i la van boicotejar de mil maneres. Data de 1796 la petició de l'Ajuntament de Barcelona demanant el seu trasllat a la capi-

³ El títol de príncep, bastant corrent a Itàlia i a Rússia, no ho era a Espanya. Sols ho és l'hereu de la Corona perquè els seus germans són "Infantes". Solament dues persones han estat prínceps: Manuel Godoy i Espartero, que va rebre el títol del rei Amadeu I.

tal del Principat. L'any 1816 es va repetir la petició. La contestació del ministre –en nom del rei– va ser “que no había razón de justicia ni de utilidad pública para privar a la “ciudad” de Cervera de su Universidad”.

En ple període liberal, l'any 1821, el Govern central la va suprimir. Tant els alumnes com els seus catedràtics de Medicina van anar a Barcelona i es van incorporar al Claustre de “Escuela especial de las ciencias del curar”, com ha estat exposat.

Però, en acabar-se l'any 1823 aquell règim, es van tornar a emprendre els estudis de Medicina a Cervera. Quan Castelló va unificar les carreres de Medicina i Cirurgia, les universitats van seguir atorgant els títols de batxiller, llicenciat o doctor de solament Medicina, en notòria inferioritat respecte als RC que atorgaven les mateixes graduacions en Medicina i Cirurgia. Aquest fet i abraçar la majoria del professorat la causa de l'extrema dreta, van fer que la Facultat de Medicina quedés reduïda a dos alumnes quan un Reial decret del primer de setembre de 1837 la va suprimir.

Això, que va ocórrer en plena Guerra Carlina, va induir el rector Bartomeu Torreadella i altres catedràtics a cercar l'empar dels carlistes i continuar una Universitat fantasmal situada a l'aixopluc de les muralles de Solsona, primer, i quan el baró de Meer va ocupar aquesta plaça, al vell monestir benedictí de Sant Pere de la Portella, després.

Acabada l'any 1840 a Catalunya la Guerra Carlista, va ser el regent general Espartero el que –de iure i de facto– va liquidar definitivament la Universitat cervequina. Més endavant, el lector trobarà els catedràtics que van passar definitivament de Cervera a Barcelona.

Bibliografia

1. Historia de la S.M. II, p. 194.
2. AUC. 124, 104.
3. " 160, 29.
4. " 160, 38 D.
5. " 147, 221.
6. " 160, 24 D.
7. " 145, 198.
8. Historia de la S.M. IV, p. 270, 343.
9. Ibídem, II, p. 99.
10. AUC. Caixa 308, 553:21.
11. " Ibídem, 553:19.
12. " Ibídem, 553:13.
13. " Ibídem, 553:20.
14. " Ibídem, 553:10.
15. " Ibídem, 553:9.
16. " Ibídem, 553:15.
17. " 126, 216.
18. Historia de la S.M. II, p. 97.
19. AUC. 181, 208; 160, 58 D.
20. " 182, 86; 157, 85.
20. Historia de la S.M. II, p. 99.
22. AUC. Caixa 308, 553:17.

23. " Ibidem, 553:18.
24. " Ibidem, 553:11.
25. " Ibidem, 553:4.
26. " Ibidem, 553:22.
27. " 182, 134.
28. " 162, 49.
29. " 124, 109 D.
30. " 124, 111.
31. " 124, 112 D.
32. " 124, 114.
33. " 126, 241.
34. " 126, 245.
35. " 124, 117.
36. " 124, 118.
37. " 124, 120.
38. " 124, 123 D.
39. " 124, 125 D.
40. " 124, 129.
41. " 124, 130 D.
42. " 124, 131 D.
43. " 124, 132.
44. " 124, 135.
45. " 124, 137.
46. " 126, 282.
47. " 126, 191.
48. " 126, 233.
49. " 126, 184 D.
50. " 124, 132.
51. " 124, 133.
52. " 124, 135 D.
53. " 124, 92.
54. " 124, 92 D.
55. " 124, 124.
56. " 124, 90.
57. " 124, 90 D.
58. " 124, 91.
59. " 124, 96; 126, 211.
60. Antonio Salvat Navarro. *Tratado de Higiene*, Marín, Barcelona 1926, II, p. 149.
61. AUC. Caixa 308, 553:1.
62. " Ibidem, 553:16.
63. " 124, 89 D.
64. " 126, 205.
65. " 124, 90.
66. " 126, 201.
67. " 124, 35 D.
68. " 126, 207.
69. " 124, 109.
70. " 124, 132.
71. " 126, 274.
72. " 126, 331.
73. " 126, 235.
74. Pirala, II, p. 409.
75. AUC. 126, 234.
76. " 124, 111 D.
77. Pirala, II, p. 652.
78. Modesto Lafuente. *Historia general de España*. Montaner y Simón, Barcelona, 1890. XX, p. 333.
79. AUC. 124, 115 D.
80. " 124, 115.
81. " 124, 135 D.
82. José Danon. «La Universidad de Cervera trashumante». *Medicina e Historia* fasc. 2, març de 1964.

■ El professorat del RCC de Barcelona des de la unificació de 1828 fins a l'any 1843

L'any 1828, amb motiu de la unificació dels estudis de Medicina i Cirurgia, es van incorporar al Reial Col·legi de Medicina i Cirurgia Fèlix Janer, (5) que, com s'ha dit, ensenyava Medicina a l'Institut de Medicina Pràctica i Josep Flotats, que era a Cervera. Janer es va traslladar a Barcelona, on l'any 1832 seria nomenat metge major de l'Hospital de la Santa Creu.

El 18 de desembre de 1828 va entrar com a catedràtic supernumerari Francesc Juanich i March (1). Per defunció d'Antoni de San German (2 de maig de 1833) i de Josep Soler abans de juliol d'aquell mateix any va ser nomenat el 10 de juny de 1834 el Dr. Ramon Ferrer i Garcés, destinat a explicar Anatomia i més tard Medicina legal (2).

El 25 d'abril de l'any següent, Josep Castells i Comas va ser nomenat catedràtic supernumerari i dissector (en substitució de Francesc Borràs). Va prendre possessió el 7 de maig de 1835 (3). El 2 de juny de 1837 es va jubilar Ramon Frau i Armendàriz per incompatibilitat amb el seu càrrec militar (4).

L'any 1837, decretada l'abolició definitiva de la Universitat de Cervera, va passar a Barcelona el Dr. Macari Riu, que havia estat readmès com catedràtic de Química de Cervera en l'amnistia del 24 d'abril de 1834 (5). El 15 de març de 1838 va entrar en qualitat de catedràtic supernumerari Joaquim Cil i Borés (6).

El darrer catedràtic entrat abans de la transformació del Col·legi en Facultat de Medicina va ser Wenceslau Picas i López el 4 d'octubre de 1842 (7), ocupant la vacant ocasionada per la mort de Macari Riu l'11 de març de 1842. De manera que el dia 10 d'octubre de 1843, data del naixement de la Facultat de Medicina de Barcelona, la composició del Claustre era la següent.

Feliu Janer i Bertran, Director i catedràtic de Clínica mèdica.

Joan B. Foix i Gual, catedràtic de Terapèutica.

Ramon Ferrer i Garcés, catedràtic de Cirurgia i, més tard, de Medicina legal l'any 1845, amb motiu de la mort de Flotats.

Antoni Mayner i Alcover, catedràtic de Malalties de la dona i de la infància.

Josep Castells i Comas, catedràtic d'Anatomia.

Joaquim Cil i Borés, catedràtic supernumerari.

Wenceslau Picas López, catedràtic de Cirurgia.

Afegim que Josep Flotats i Fuster, que havia estat catedràtic a Cervera primer (1816) i a Barcelona el 1822, va ser encarregat l'any 1844 de les assignatures d'Higiene i de Medicina legal (8).

Bibliografia

- 1.-AUC. 126, 174.
2. " 126, 204.
3. " 126, 225.
4. " 126, 261.
5. " 126, 201.
6. " 126, 271.
7. " 126, 333.
8. Diccionari, núm. 1831.

■ Notes sobre els darrers alumnes (1834-1843)

La característica més destacada d'aquest període va ser que –consolidada la reforma de Pere Castelló– el Col·legi de Cirurgia es va capturar en tot com una autèntica Facultat de Medicina i Cirurgia. Hem dividit aquest període en dues meitats. La primera va de 1834 a 1839 (els anys de plena guerra amb forta influència sobre els alumnes i l'ensenyament), i la segona, de 1840 a 1843, en què el Col·legi es converteix en Facultat de Medicina i Cirurgia, plenament integrada a la Universitat.

Taula 58

L'impacte de la Primera Guerra Carlista (1,2,3,4,5,6)

Proc.	1834		1835		1836		1837		1838		1839	
	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.
Catalunya	53	52	53	39	61	30	58	49	56	38	45	57
Barcelona	19	4	15	4	26	4	15	5	23	9	6	3
Cat. Nord		2			7	1	1	2	1	1		
Espanya	10	57	14	60	10	59	16	92	25	38	16	51
Estranger				1								
(?)						1						
	82	115	82	104	105	94	90	148	105	86	67	111
	197		186		199		238		191		178	

Mitjana per any: 197,67 alumnes.

La taula núm. 58 de les matriculacions acusa les particularitats següents. Mai no s'havia assolit un concurs tan nombrós d'alumnes: 1.189 en total, que correspon a una mitjana de 197,67 estudiants matriculats per curs i una xifra màxima l'any 1837. Els estudiants de la resta d'Espanya representen un 20,3% i la proporció entre llatins i romancistes (el que en podríem dir metges/practicants) és del 44,6% / 55,4%.

Taula 58	Suma		Total
	Ll.	Rm.	
Catalunya	326	265	591
Barcelona	104	29	133
Cat. Nord.	9	6	15
Espanya	91	357	448
Estranger		1	1
(?)	1		1
	531	658	1.189

La marxa de les matriculacions en els darrers quatre anys ens mostra (quadre 01) algunes diferències amb l'anterior.

Taula 59 (7,8,9,10,11)										
Procedència	1840		1841		1842		1843		Total	Suma
	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.	Ll.	Rm.		
Catalunya	53	74	71	20	12	4	77	157	234	
Barcelona	14	5	3	3		4	21	8	29	
Cat. Nord			1					1	1	
Espanya	31	74	115	36	7	12	79	196	275	
Estranger (?)	4	1					4	1	5	
Sumes	102	154	190	59	19	20	181	363	544	
		256	190		78	20		544		

Mitjana de matriculació: 136 alumnes.

Ràtio catalans/resta d'Espanya: $269/275=49,45/50,55$.

El nombre d'alumnes ha baixat: 544 en quatre anys, o sigui, una mitjana de 136 estudiants per any. També va variar la proporció entre metges i romancistes que va tornar als valors habituals de dos romancistes per un metge-cirurgià (181/363).

Però el que va batre el rècord va ser l'afluència d'alumnes procedents de la resta d'Espanya, que va igualar la dels catalans, o –si volem ser exactes– els catalans amb el 49,45 %, van ser menys que els forasters, amb un 50,55%.

Examinem ara el nombre i classe de graduacions per any.

Taula 60 (12,13,14,15,16,17)						
Graduacions de 1834 a 1839						
Anys	Llic. o	Llic. o	Llic. o	Cir. de 2.^a	Cir. de 3.^a	Total
	Batx.	Batx.	Batx.			
	Cir. mèd.	Med.	Med. Cir.			
1834	4	7	27	3	35	76
1835	–	9	43	3	66	121
1836	7	9	78	–	62	156
1837	–	7	52	1	56	116
1838	1	–	84	–	52	137
1839	3	5	103	4	60	175
Suma	15	37	387	11	331	781
		439			342	

Veiem en primer lloc un nombre elevadíssim de graduacions (130 de mitjana) producte de la permissivitat imposada per la guerra. En segon lloc assenyalem que de les cinc opcions que el Col·legi ofería a la joventut que hi acudia, dues són les que dominen d'una manera incontestable. Són la nova carrera de Medicina i Cirurgia i el sagnador que ara en diuen cirurgià de 3.ª. Les xifres són clares, en les opcions "l·latines", sobre 439 titulats, 387 (el 88,15%) són metges-cirurgians. En les dels romanistes són sagnadors 331 sobre un total de 342, o sigui, el 96,8%.

Taula 61 (18,19,20,21,22,23,24,25,26)

<i>Anys</i>	<i>Llic. o Batx. cir. mèd.</i>	<i>Cir. de 1.ª</i>	<i>Llic. o Batx. med.</i>	<i>Llic. o Batx. med. cir.</i>	<i>Cir. de 2.ª</i>	<i>Cir. de 3.ª</i>	<i>Sumes Ll. Rm.</i>	<i>Tot.</i>
1840		3	9	51	1	60	63 61	124
1841	1	7	16	111	4	91	135 95	230
1842	–	2	6	79	1	84	87 85	172
1843	6	10	27	124	1	70	167 71	238
Suma	7	22	58	365	7	305	452 312	764
			452			312		

Com veiem, el nombre de graduats és encara més gran proporcionalment que en el període passat: 764 amb una mitjana de 191 graduats per any. Es repeteix el fenomen abans assenyalat de la polarització vers la carrera de metge-cirurgià i la més modesta de cirurgià-sagnador.

Per cert que, aquesta "carrera", se la va voler revestir d'una certa importància. A part mantenir els tres anys d'estudis, es va exigir als qui la volien seguir –amb data 16 de setembre de 1842– acreditar haver cursat dos anys en un institut de 2on ensenyament Gramàtica espanyola i Elements de matemàtiques al 1er any i Elements de Geometria, Física i Química al 2on.

Se'ls exigia també uns coneixements elementals de Botànica, que podrien adquirir durant el 1er i 2on curs a la mateixa Escola. I un exàmen d'ingrés de "cultura primària" (27). L'altra "operació" de prestigi va consistir a organitzar una mena de cerimònia a l'amfiteatre anatòmic, on els eren lliurats el títol i "las insignias de cirujano de 3ª", de manera semblant a com es procedia amb els doctoraments i amb els premis de final de carrera. Llegim a l'expedient d'Estanislao Beltran Rebollo (matriculat el 1er d'octubre de 1841) (28) que "en la mañana del 3 de mayo de 1846 se recibió de Cirujano de 3ª de acuerdo con las disposiciones vigentes" (29).

Bibliografia

1. AUC. 181, del núm. 13 al 304.
2. " 182, del núm. 1 al 289.
3. " 183, del núm. 3 al 29.
4. " 187, del núm. 22 al 296.
5. " 188, del núm. 1 al 294.
6. " 189, del núm. 3 al 161.
7. " 190, del núm. 3 al 297.
8. " 184, del núm. 2 al 100.
9. " 189, del núm. 70 al 195.
10. " 190, del núm. 3 al 297.
11. " 191, del núm. 1 al 60.
12. " 144, del núm. 132 al 294.
13. " 145, del núm. 3 al 244.
14. " 147, del núm. 3 al 145.
15. " 155, del núm. 230 al 263.
16. " 158, del núm. 335 al 343.
17. " 160, del núm. 209 al 421.
18. " 147, del núm. 146 al 238.
19. " 148, del núm. 3 al 195.
20. " 149, del núm. 3 al 20.
21. " 151, del núm. 3 al 195.
22. " 152, del núm. 1 al 124.
23. " 155, del núm. 267 al 292.
24. " 158, del núm. 349
25. " 159, del núm. 107 al 143.
26. " 160, del núm. 426 al 736.
27. " 126, 332.
28. " 153, 52.
29. " 191, 24.

Al·legories renaixentistes que representen els caràcters humans: flegmàtic, sanguini, melancòlic i colèric.

■ El darrer dia del RCC de Barcelona

En pàgines anteriors hem exposat la situació explosiva de la societat catalana en general i barcelonina en particular durant la breu regència del general Espartero. Quan aquest va ser derrocat –30 de juliol de 1843–, prohoms de la burgesia catalana exigien de Madrid noves lleis, com la llibertat d'impremta, la neutralitat religiosa de l'Estat, i considerant que la reina gaudia d'un patrimoni suficient, disminució de la partida del pressupost destinada a la Casa Reial, mentre no estigués amortitzat tot el deute públic, enderrocament de les muralles de Barcelona i de les fortificacions de la Ciutadella i de Montjuïc i altres mesures de tipus econòmic.

El Govern format a Madrid no va mantenir la promesa de portar a cap totes aquestes reformes i quan els delegats catalans van tornar de Madrid amb les mans buides, al cap de quatre dies (2 de setembre de 1843) va esclatar la revolta. Aquella època va estar plena de bullangues –recordem el desterrament de Ramon Ferrer Garcés a Cuba–, però aquesta de 1843 va ser, sens dubte, la més violenta.

Perquè si bé els components de la Junta –Rafael Degollada, Joan Castells o Miquel Tort– eren, pel que sembla, unes dignes persones, els elements que van actuar i van ocupar el carrer portaven una calavera de llauna cosida a la gorra i –a manera d'insignia– una paella on havien de fregir-hi els aristòcrates i els rics. L'himne –el Xirivit– que entonaven no deixava lloc a dubtes sobre llurs intencions: “May mes vulguen los pobres/ pagar contribucions/ que els rics las paguen totes/ ab sos robats milions./ Tampoch volem que y hagi/ centenars d'empleats/ molt temps per mantenir-los/ hem anat despullats./ Es la salut del poble/ nostra suprema lley/ aquell que la quebranti/ li llevarem la pell./ Amanim las paellas/ que prompte han de servir/ y amarrem forssa murrís/ dels que s'han de fregir” (1).

El dia 2 de setembre de 1843 al Col·legi no hi havia classes perquè el curs no començava fins el 2 d'octubre, però hi havia exàmens de revàlida. Aquell dia s'havia d'examinar de revàlida de sagnador Vicenç Gimeno Saporta, de 26 anys natural de Castelló; matriculat l'any 1838 havia anat aprovant els tres exàmens de cada curs (1840, 1841 i 1842) (2), però aquell dia no va ser possible revalidar-lo. Llegim al seu expedient (3): “Habiéndose cerrado en este dia el Colegio con motivo de las ocurrencias de esta Capital no pudo tener lugar este examen, habiéndose efectuado el 30 de noviembre de 1843 segun consta en el folio 152, 66” (4).

El 10 d'octubre es promulgava una Reial ordre que establia la creació de la “Facultad

de Ciencias Médicas". L'exèrcit –comandat pel brigadier Prim– no va pacificar totalment Barcelona fins el 19 de novembre. Per tant, el Decret en virtut del qual el Col·legi passava a ser una Facultat de la Universitat de Barcelona va arribar a notícia del Claustre de professors quan aquest es va reunir ja pacificada Barcelona.

Epíleg

Però això no va suposar una mort en el sentit biològic de la paraula. Del final d'aquell Col·legi sorgit del formidable pragmatisme de Pere Virgili en va néixer la nova Facultat de Medicina, que ocupava el mateix local i se servia dels mateixos homes. L'any 1843, sota la influent i poderosa inspiració de Pere Mata i Fontanet –un dels seus alumnes més prestigiosos–, aquella nova Facultat de Medicina es va començar a regir pel pla d'estudis del 10 d'octubre de 1843.

En essència, aquell pla creava dues facultats de medicina i cirurgia (Madrid i Barcelona), destinades a formar llicenciats i doctors en Medicina i Cirurgia, i cinc col·legis (Sevilla, València, Saragossa, Valladolid i Santiago), creadors de professionals de segon ordre per exercir la medicina elemental, la cirurgia menor i l'obstetrícia. A Barcelona i Madrid la carrera constava de vint assignatures i durava 7 anys. Als col·legis s'impartien cinc assignatures.

Al cap de dos anys el nombre de facultats de medicina va passar a tres per la incorporació de Cadis (que depenia de la Universitat de Sevilla). Es van crear quatre "Facultades de 2^a" (València, Santiago, Salamanca i Granada). Però aquests canvis ja no formen part del període que voluntàriament hem decidit estudiar.

Bibliografia

1. Josep Fontana. *Història de Catalunya* (a cura de Pierre Vilar. Edicions 62. Barcelona. 1989, Volum V, p. 291.
2. AUC. 189, 13.
3. " 152, 64.
4. " 152, 66.

ANNEX 1

■ El futur dels alumnes

Introducció

És clar que el futur dels estudiants era –i continua essent– exercir la professió per a la qual es preparen. Durant els vuitanta anys de vida del Col·legi, tres eren les “sortides”: 1. la carrera militar, 2. la pràctica civil, i 3. la docència.

Els cirurgians i metges militars

Un gran nombre de graduats van ingressar a l'exèrcit. A aquest respecte cal que deixem ben clars alguns punts.

1. És ben conegut el fet que el motiu fundacional del RCC de Barcelona era assortir l'exèrcit de bons professionals, i per això aquest Col·legi depenia de la Secretaria de Guerra i el seu vicepresident –o director efectiu– va ser fins a l'any 1799 el “Cirujano Mayor del Ejército” i els seus professors adquirien la graduació militar de “Ayudantes del Cirujano Mayor” i més tard el de “Consultores”.
2. Estava manat des de 1764 fins a 1828 que quan un Coronel necessitava un cirurgià per al seu Regiment s'havia de dirigir al vicepresident del Col·legi per demanar una llista de tres graduats. El coronel triava un d'aquells tres noms, que solia ser gairebé sempre el del primer que figurava en la trınca.

Durant els –aproximadament– vint-i-cin primers anys de vida del Col·legi, entrar en una terna per anar a un regiment era una cosa sol·licitada per part dels graduats.

3. Hem de distingir dos períodes en la vida del Col·legi pel que pertoca a l'anada de cirurgians a l'exèrcit. Durant els primers trenta-cinc anys el problema del “Cirujano Mayor” era dir que no a les moltes peticions per anar a un regiment.

Però en els anys successius el fenomen es va invertir de tal manera que, a fi de comptar amb un nombre convenient de cirurgians militars, tota plaça d'intern, o sigui la de l'alumne que era mantingut a l'Hospital o se li donava una pesseta cada

dia, es concedia amb el compromís que quan acabaria la carrera acceptaria ser el cirurgià de l'hospital o del regiment que se li indiqués.

Per tal d'assegurar un nombre suficient de futurs cirurgians militars, el Col·legi de Barcelona va arribar a tenir –des de 1795– cinquanta places d'interns, és a dir, trenta més de les que havia tingut sempre. Però a aquests cinquanta s'hi van sumar –des de 1787– els procedents de San Carlos de Madrid i a partir de 1799 els de Burgos i Santiago. Cosa que assegurava perfectament el reclutament per a l'assistència d'hospitals i regiments.

Més endavant, es va procedir a un repartiment més equitatiu del nombre d'interns: 27 a Barcelona i 13 a Madrid, a Burgos i a Santiago, o sigui, 66 en total. Aquest sistema de "becar" els futurs cirurgians militars donava lloc a un o altre conflicte, ja sigui perquè l'alumne s'ho repensava i no volia seguir la carrera militar o perquè ja dins de l'exèrcit –al cap de poc temps de ser-hi– trobava una ocasió, tal com una col·locació civil o un matrimoni amb noia rica que no estava disposada a anar de població en població seguint el regiment.

Del primer cas, n'és exemple el que va passar amb l'alumne Ramon Llobera i Mandrés, que era intern i que va ser expulsat l'any 1804 per reiterada mala conducta (1). A l'acta del Col·legi del 29 d'octubre de 1804 la cosa es va endolcir fent constar que aquell alumne havia estat reclamat pels seus pares per dedicar-lo a l'estudi de la Medicina, i afegien a continuació: "que su padre pague la Pensión devengada y que, en lo sucesivo, padres y tutores se comprometan a devolver la pensión en caso de renuncia o de expulsión por mala conducta y no por enfermedad contraída después y que les inhabilita para servir en el Ejército" (2).

La solució del segon cas va ser impossible. Es tractava de Domènec Catany, que s'havia graduat al RCC de cirurgià llatí de dos exàmens l'any 1801. Va ser alumne intern i, en graduar-se, va ingressar a l'exèrcit i va ser destinat al Campo de Gibraltar. Allí es va casar amb una noia de San Roque –pel que sembla molt rica– que no estava disposada a seguir la vida de nòmada pròpia d'un regiment.

Així va ser com el 28 de febrer de 1808, al·legant "quebrantada salud", va demanar la baixa de l'exèrcit. Un company seu que coneixia molt bé la situació va dirigir a la Junta Superior Gubernativa la següent carta anònima.

El Dr. Franciscq Domingo Catany, cirujano de Murcia que en la actualidad se halla en Hervas, Reyno de Portugal, solicita separarse del regimiento para hacerse cirujano titular de San Roque, valiéndose de falsedades, pretextos y apoyos para su consecución. Es un joven robusto y habiendo sido colegial interno del Colegio de

Barcelona, creado, sostenido y enseñado a expensas de S.M. para que le sirva en sus Exércitos es injusta y vergonzosa su separación en tan pequeña edad y tan sin motivos porque somos tan criticados varios colegiales que pensamos en honor por estas debilidades.

Yo, llevado de los estímulos de mi conciencia lo hago presente para su inteligencia.

“Un Colegial”

La Junta va fer cas de l'anònim i va denegar la petició de llicència absoluta de Catany afirmant que “está robusto [...] casó hace cuatro años [...] lo que proporcionó bienes raíces que desmerecen en su ausencia [...]” El nucli fonamental de la negativa era que, a fi de comptes, Catany estafava l'Estat que l'havia subvencionat durant uns anys perquè servís l'Exèrcit i no perquè es dedicués a administrar les finques de la seva dona (3).

Els títols de doctor i l'exèrcit

L'exèrcit acceptava cirurgians llatins i també cirurgians romancistes. La diferència entre uns i altres era que els romancistes no podien passar mai de “2os Ayudantes de Cirugía”, mentre que els llatins podien ascendir a “1os Ayudantes” després a “Consultores” i, finalment, ocupar la plaça de “Cirujano Mayor de los Exércitos”.

En la reforma de l'ensenyament de l'any 1795, en què el RCC podia atorgar el títol de “Doctor en Cirugía médica”, es va disposar que una condició necessària per poder ascendir fos la d'haver obtingut la graduació de doctor. Totes aquestes disposicions expliquen dos fenòmens registrats entre els cirurgians militars.

Fins a 1795 són bastants els romancistes que demanen passar a llatins, cosa que era relativament senzilla perquè tot consistia a aprovar el batxillerat en Llatinitat, Lògica i Física i l'assignatura de Matèria mèdica. A partir de 1795, veiem com es produeix una allau de peticions per doctorar-se per part de cirurgians llatins que havien estat graduats molts anys abans.

En el capítol destinat a l'estudi dels doctoraments es pot veure com durant els primers anys el títol de doctor es va “regalar”. Era la solució política d'un problema que afectava gent gran que –si se'ls haguessin exigit les normes reglamentàries– no haurien superat aquella prova acadèmica i se'ls hauria barrat el pas a l'ascens dins del Cos de Cirurgia militar.

L'entrada a l'exèrcit per oposició

A partir del 2 de juny de 1829 l'ingrés al Cos de Sanitat militar es va fer per oposició (4). Qualsevol llicenciat en Medicina i Cirurgia per sota dels 28 anys¹ podia concorrer a les oposicions a fi de cobrir un nombre de places que s'anunciava previamente (4). Les oposicions se celebraven a Madrid, encara que, en ocasions i d'una manera excepcional, van tenir lloc a Sevilla, Barcelona i l'Havana.

L'aportació del RCC de Barcelona a la sanitat militar, tant en cirurgians com a partir de 1828 en metges, va ser grandíssima en quantitat i en qualitat.

L'exercici civil de la professió

Bona part dels graduats que preferien la vida civil, tenien assegurat llur lloc de treball per motius familiars. Uns eren fills o nebots d'un cirurgià establert. Altres es casaven amb filles de cirurgians i buscaven d'aquesta manera assegurar-se els darrers anys de vida, retirats de la professió, garantint el futur de la filla. Altres, finalment, buscaven un poble i s'hi establien.

Com passa avui dia amb els metges, no tots els cirurgians es guanyaven la vida igualment. Hi havia un autèntic proletariat i no faltaven professionals d'ingressos relativament elevats, com bona part de cirurgians barcelonins amb tres i quatre fadrins.

En el nostre llibre sobre Francesc Puig figuren una sèrie de dades indirectes que autoritzen a pensar que els cirurgians de les viles petites i d'economia exclusivament agrícola compartien la pobresa dels seus clients. Ho demostren els fets següents.

1. Un gran nombre dels estudiants que es guanyaven la vida durant tota la carrera treballant en un operatori de cirurgia-barberia a Barcelona eren fills de cirurgians rurals.
2. Els pagesos pagaven una petita part en diner efectiu. Era molt corrent saldar l'import de la conducta amb oli, vi, garrofes, etc. Això no és cap fantasia; en l'inventari de béns de Salvador March de la Riera de Gaià hi figuren —emmagatzemats als baixos de la casa— unes quantitats importants de farina, blat, vi i garrofes (5), que eren venudes quan es podia i al preu que es podia.

1. El límit d'edat va anar variant; en moments difícils, com durant les guerres colonials, es va suprimir. Al final de la guerra civil va ser de 35 anys. El corrent era que la gent es presentava o quan tot just acabava la carrera o després del temps necessari per preparar els exercicis d'oposició.

3. Als pobles petits i mitjans no existia cap limitació legal de cirurgians-barbers. Per exemple, a Guissona, amb sis-cents veïns, hi havia set cirurgians establerts. La competència havia de ser, forçosament, ferotge (6).
4. A favor de la migradesa dels ingressos parla el fet que bastants cirurgians exercien una segona professió. Era freqüent la de mestres de minyons. Francesc Ribas a Llanereres i Isidre Texedor a Masalcoreig en són dos exemples (7).

O bé recorrien a l'intrusisme envaint el camp de l'exercici de la medicina. Són bastant abundants les denúncies per part de metges en aquest sentit que figuren a la citada obra sobre Francesc Puig. Passem ara a examinar la cara bona de la moneda.

Adhuc als pobles més petits l'Ajuntament solia garantir un ingrés anual. Certament que solien ser quantitats petites, com les cent lliures de l'Ajuntament de Prat del Comte (venia a suposar menys de tres rals diaris, xifra inferior a la d'un jornalier del camp), però era una base segura i fixa.

D'altra banda, molts cirurgians rurals pertanyien a famílies establertes des de temps immemorial en aquell poble i tant per part d'ells com de la muller posseïen alguns béns que complementaven els magres ingressos de la professió. Josep Barta de Salàs tenia –a part de la conducta, qualificada de “más que mediana”– “buena habitación, un huerto y dos pedazos más de tierra, una Causa Pia² y, a más, es Patrón de tres beneficios” (8).

El que en podríem dir l'aristocràcia de la professió quirúrgica s'establia a les poblacions com Barcelona, Vic, Girona, Lleida, Cervera, Manresa, Tarragona i Tortosa, en les quals com que hi havia un col·legi gremial el nombre d'establiments era limitat, de manera que el cirurgià no havia de buscar altres activitats ans al contrari, contractava fadrins i aprenents que col·laboraven. Al capítol dedicat als estudiants del segle XVIII el lector trobarà l'existència de botigues barcelonines amb tres i fins quatre col·laboradors.

La carrera docent. Les oposicions

Naturalment, la carrera docent estava reservada a una minoria. Calia estudiar molt i trobar un patró protector. Els esglaons que menaven a la càtedra eren l'internat i, si era possible, arribar a “Practicante Mayor”, que possibilitava seguir treballant a l'hospital durant un o dos anys més.

2. Una *Causa Pia* era una fundació amb un capital immobilitzat les rendes del qual eren destinades a ajudar els membres d'una determinada família en ocasió de dotar les noies o becar algun estudiant.

Durant el segle XVIII, l'esglaó solia ser la carrera militar. El cirurgià d'un batalló tenia un sou –modest, però segur–, podia adquirir molta experiència durant les campanyes i gaudia de moltes hores en els anys de pau que podia ocupar amb l'estudi, l'assistència a l'hospital, etc. Aquest va ser el camí que seguiren Queraltó, Borràs, Gallí, etc.

Després de les reformes de Gimbernat i sobretot de la de Castelló, que van comportar una desmilitarització del RCC el camí era guanyar un càrrec de "Ayudante de Profesor", estudiar de valent i presentar-se a totes les oposicions. En aquella època s'arribava a la càtedra relativament jove. Trenta anys tenia Francesc Juanich, 31 Ferrer Garcés, 32 Antoni Mayner, 33 Joaquim Cil i Borés i 35 Josep Castells i Comas i Wenceslau Picas. Excepcionalment Joan B. Foix i Gual en tenia 40; Josep Soler i Cosp, 43, i Francesc de P. Folch i Amich, 45.

A la càtedra s'hi arribava de dues maneres: per nomenament directe –a dit– o per oposició. El primer tipus era de regla quan es constituïa un nou col·legi. L'any 1760, a Barcelona, ningú no va fer l'oposició. Va ser Pere Virgili que va escollir els mestres.

De la mateixa manera, quan es va constituir el Col·legi de San Carlos, o quan sorgiren els col·legis de Burgos i de Santiago, la gent va ser reclutada d'entre alguns que eren catedràtics (cas de Sarraís) o altres (com Marià Ribas) que no ho eren. En canvi, quan un col·legi marxava, la regla era l'ingrés per oposició, si bé també registrem algunes excepcions, com les de Borràs i Casas i Domènec Vidal i Abad a Barcelona.

Era corrent que sortissin a oposició places de "substituts", gent que s'encarregava dels ensenyaments als sagnadors o ocupava el càrrec de bibliotecari que comportava una dedicació especial. Ordinàriament, aquests ocupaven la primera vacant entre els numeraris que es produïa per defunció o jubilació.

La tècnica de les oposicions era tot un ritual observat escrupolosament. Examinem, a tall d'exemple, les oposicions convocades arran de l'ascens de Josep Antoni de Capdevila, el 3 de novembre de 1787. En primer lloc la participació era restringida a cirurgians de nou exàmens de Barcelona o a cirurgians llatins de Cadis i a cirurgians de regiment.

Les oposicions les va convocar el capità general (era el comte "del Asalto") i va nomenar a manera de testimonis tres persones (Agustín Navarro, Pere Brignet i Gabriel Marsal). Es van presentar Antoni de San German, Agustí Ginesta, Bernat Ribes, Francesc Junoy i Raimon Sarraís, que les va guanyar.

Es celebrava un examen teòric (públic) i un examen pràctic "reservado", és a dir, hi

assistia el Tribunal i els opositors. Funcionava el sistema de trinques, o sigui que cada exercici podia ser objectat pels adversaris. Els exercicis pràctics van consistir en l'examen i diagnòstic i tractament d'un malalt.

A San German li va tocar el cas d'una dona que havia estat amputada a altura de cuixa. A Ginesta, una artritis de genoll fistulitzada. A Ribas, un goma a la regió glútia amb càries de l'ílium. A Ridecós, una úlcera venèria a la tibia. A Sarrais, dues cataractes, i a Junoy, una úlcera fungosa.

Les dissertacions públiques eren sobre un tema escollit a l'atzar. Havien d'ésser en llatí i es donaven a cada opositor vint-i-quatre hores per preparar-la. Tot aquest dia i la nit el passaven a la biblioteca, rigorosament incomunicats, rebent els tres àpats de manera que podien consultar les obres que volguessin.

Cada dia un candidat feia la seva dissertació, que era criticada pels adversaris. Les coses van anar de la manera següent.

Dia 7 de novembre. San German. "De perspiratione". Aquella liçó va ser qualificada pel Tribunal de "Oratio admirabilis atque erudita". Afegeix: "Argüentes Junoy et Ribas, pueriliter", o sigui que van titllar les observacions de puerils.

Dia 8. Ginesta. "De digestionem alimentarium", que va merèixer el comentari de "oratio inferioris convictionis circa conclusionem probandam", i seguia sobre els adversaris: "Argüentes Sarrais sine difficultate, San German cuncisi et claritate".

Dia 9. Ribas, "De digestionem alimentarium".

Dia 10. Ridecós. "De tactu". El mateix dia Sarrais va dissertar sobre "De partibus fluidis".

Va tancar les exposicions llatines Junoy amb "De imaginatione", que va merèixer la qualificació de "Oratio pessima".

El 8 de desembre el Tribunal va emetre el seu veredict: els tres proposats foren per aquest ordre. 1. Raimon Sarrais, 2. Antoni San German i 3. Bernat Ribes (9). A Madrid van ser respectuosos amb la decisió del Tribunal: van nomenar Sarrais.

Malgrat que tothom observava acuradament el cerimonial, hi va haver una ocasió en què —no sabem ben bé per què— les oposicions van ser impugnades i es van declarar nul·les. Precisament les següents que les van substituir van ser les que acabem de descriure.

Els opositors van ser els mateixos, més Domènec Vidal i Abad. Els exercicis pràctics van consistir en operacions quirúrgiques sobre cadàver. Heus ací unes dades.

San German ("con algún defectillo").

Vidal ("bastante enérgica").

Ribes ("no supo como habían de ir los hilos de las suturas").

Ridecós ("fístula lacrimal muy defectuosa").

Junoy ("bronchotomía muy defectuosa").

Pel que toca a les dissertacions:

San German: "Oración muy erudita; los argumentos de poca substancia".

Vidal: "Oración muy formal y con bastante erudición, algo torpe en la latinidad y en el resumir" (sobre "De respiratione").

Ginesta: "De perspiratione", "muy instructiva, muy buen latín. Resumió exactamente y defendió una conclusión muy rara".

Ribes: "De natura sanguine". "Floxa, pero bien dicha. Argumentos de poca eficacia".

Ridecós: "De circulatione sanguinis". "Explicó sólo anatómicamente, sin reflexión ninguna y poca erudición".

Sarraís: "De orina". "Dejó de explicar la analogía con el sudor. Tampoco habló de las qualidades de la orina; se detuvo demasiado en probar las secreciones. Los argumentos medianos".

Junoy: "De moto muscularis". "Bastante erudita pero le faltó mucho para probar la conclusión pues no explicó la causa de la irritabilidad de la fibra y no satisfizo bien a los argumentos".

També hi va haver exercicis pràctics sobre malalts:

San German. "Enfermo con escrófulas ulceradas; manifestó muy poca práctica y dixo algunas cosas muy extrañas".

Vidal. "Úlcera en la espina [columna vertebral] con sospecha de caries, galicado y muy cachéctico; peroró muy malamente y sin práctica, pues no habló del método con que había de tratarse la úlcera".

Ginesta: "Fístula completa y complicada de ano; medianamente en su exposición. Olvidó hablar de los condilomas. Vidal le objetó una buena dificultad".

Ribes. "Herida en la parte anterior del pecho. La puso penetrante por el único señal del enfisema que le había observado el cirujano mayor Torner. Exposición muy defectuosa".

Ridecós. "Equivocó una hidroftalmia con el hipopión y nada hizo de provecho. Los argüentes fueron, el de Vidal bastante análogo a la enfermedad".

Sarraís. "Una contusión al gran trocánter de dos meses con dificultad de mover la

articulación y de tenerse en pie. No pudo caracterizar la enferma por falta de señales y a lo último la tuvo por reumática y la dexó sin darle los principales auxilios como son los baños de aguas termales. El argumento de Ginesta comenzó bien pero no supo continuarlo”.

El veredict del Tribunal va ser la terna següent. 1. Domènec Vidal, 2. Francesc Junoy, i 3. Raimon Sarraís (10).

Era difícil atrapar una càtedra a la primera ocasió. La primera virtut havia de ser la constància. Dels vuit opositors, tots menys un –Bernat Ribes– van acabar catedràtics. Tard o d’hora, i a Barcelona o fora de Barcelona. Per exemple, Ginesta va guanyar una càtedra de San Carlos, Ridecós el van nomenar professor de Santiago, i a Vidal que no va presentar-se per malalt, li va ser “regalada” una càtedra sense oposició de cap mena.

Naturalment, es tenia en compte el *curriculum vitae* de l’aspirant. En aquell temps es publicava molt poc i la relativa joventut dels opositors feia que aquest capítol de mèrits, tan important avui dia, en aquells temps fos negligible; com a molt alguna dissertació en les reunions literàries del col·legi o –a finals del segle XVIII– el cas excepcional de Cibot, que va opositar amb obres impreses al seu favor.

Els mèrits adduïts eren essencialment de dues classes: acadèmics o militars. Els opositors enviaven llur historial. En unes oposicions celebrades al gener de 1797, Domènec Bover adduïa la seva condició de cirurgià del Cos “de Alabarderos” des del 17 de maig de 1795 i 1er Ajudant de Cirurgia dels hospitals de l’Exèrcit d’Aragó de 1793 a 1795 durant la Guerra contra la Convenció. Això pel que toca als mèrits militars. Els acadèmics eren haver estat practicant menor durant cinc anys fins a arribar a practicant major per concurs el 2 de juny de 1786. Cirurgià llatí de 9 exàmens el 23 de juny de 1790 i –segons certificació de Domènec Vidal– havia preparat durant cinc anys les lliçons d’Anatomia.

Josep Ridecós –que ja hem trobat opositant el 1781 i el 1782– feia constar com a mèrits acadèmics haver dirigit les conferències d’Anatomia des de 1782 i haver estat el dissector anatómic al costat del Dr. Josep Torner i haver ocupat les càtedres de Borràs i Capdevila quan aquests, l’any 1793, van anar a la guerra, fins que ell mateix va marxar al front en qualitat de 1er Ajudant de Cirurgia a l’octubre de 1793, fins al final d’aquell conflicte. En canvi Pere Antoni Canals, que era llatí de 9 exàmens, va assenyalar que el 2 de desembre de 1793 havia estat nomenat cirurgià del Regiment de Carrabiners de Cavalleria de “María Luisa”, unitat al servei de la qual havia fet les campanyes de 1794 i 1795 (11).

Les oposicions se celebraven localment a cada col·legi o a cada universitat. Va ser quan els catalans –Illa, Turlan, etc. –eren majoria a Madrid quan es va disposar –el 23 d'agost de 1824– que tinguessin lloc sempre a la capital. Norma que ha estat vigent fins fa poc temps.

Cloenda. El RCC de Barcelona "exportador" de cirurgians a l'Espanya peninsular i ultramarina

L'any 1984 vam publicar un treball titulat "L'emigració de metges i cirurgians catalans a Madrid" (14). Allí el lector hi trobarà dades estadístiques on es veu clarament com, tant en els claustres dels professors dels RCC d'arreu d'Espanya, com en els òrgans directius de la sanitat la presència catalana era molt més nombrosa del que calia esperar segons el que representaven els catalans en tota la població espanyola.

Esmentem a tall d'exemple alguns casos.

L'exercici professional a Madrid.

Metges de Madrid de diverses procedències: llistes oficials de 1797, 1812 i 1817, relació de membres de l'Acadèmia de "Emulació de Ciencias Mèdicas" de 1840 i la llista de socis de la Germandat de Sant Cosme i Sant Damià de Metges i Farmacèutics.

Taula 62					
Any	Agrupació	Total noms	Noms catalans	Proporció	%
1797	Col·legi de Metges	153	12	11,7	7,8
1812	Col·legi de Metges	75	7	10,3	9,3
1817	Col·legi de Metges	142	14	9,1	9,8
1819	Col·legi de Metges	155	22	6,0	14,2
1840	Academia de Emulació	114	9	11,6	7,8
1848	Germandat S. Cosme i S. Damià	233	11	20,1	4,72
1850	Germandat S. Cosme i S. Damià	127	5		3,9

Les xifres de la penúltima columna volen dir el nombre de metges no catalans per cada un amb nom català.

Es veu ben clar l'elevada proporció de metges catalans entre 1797 i 1840, amb un màxim l'any 1819 (els catalans eren més del 10%). La segona meitat del segle XIX es

caracteritza per una progressiva regressió; les xifres, però, són de tres a quatre vegades superiors a les registrades entre els cirurgians romancistes i sagnadors d'èpoques anteriors. La proporció és encara més elevada quan la comparació es fa sobre els cirurgians llatins de l'any 1812: sobre un total de vint-i-vuit n'hi havia set amb noms catalans, és a dir, per cada tres noms no catalans n'hi havia un de català (25%).

Catalans i ensenyament

L'estudi dels noms del personal directiu i docent de San Carlos ens permet quantificar la influència catalana en l'àmbit de l'ensenyament de la Cirurgia primer i de la Medicina després.

En el moment fundacional (1787) el quadre del personal era el següent. President: Pedro Custodio Gutiérrez. Vicepresidents: Antoni de Gimbernat i Marià Ribas. Catedràtics: Antonio Fernández Solano, Juan de Navas, Josep Queraltó i Ramon Sarraís. Bibliotecari: Jaume Respau. Mestre dissector: Ignasi Lacaba. Resultat: tres "castellans" i sis catalans.

Dotze anys més tard, en unificar-se els estudis de Medicina i de Cirurgia i crear-se la "Facultad Reunida" (1799), la Direcció i el Claustre d'aquell establiment quedaren així. Junta de Govern: President: Josep Masdevall. Vice-president: Pedro Custodio Gutiérrez, Directors: Juan Gámez, Antoni de Gimbernat, Manuel Pereira i Leonart Gallí. Claustre: Ramon Sarraís, Diego Rodríguez del Pino, Agustí Ginesta, Josep Ribes, José Severo López, Ignasi Lacaba i Rafael Costa de Quintana. Com a catedràtics substituïts figuraven: Eugenio de la Peña, Josep Abades i Manuel Bonafós. O sigui, que de setze persones, nou eren catalanes. I quan al mes de juny d'aquell any la Junta de Govern es veié ampliada amb Vulliez i Queraltó, la proporció quedà d'aquesta manera: sobre divuit membres, onze eren catalans, un francès i sis "castellans".

Tres anys més tard —ja desfeta aquella efímera unió de la Medicina i de la Cirurgia— el claustre de professors de San Carlos estava format per cinc catalans i tres "castellans". Eren els següents: Director: Antoni de Gimbernat. Vice-director: Diego Rodríguez del Pino. Catedràtics: Eugenio de la Peña, P. Gutiérrez Bueno, Agustí Ginesta, Josep Ribes, Rafael Costa de Quintana i Manuel Bonafós.

Tretze anys després (1815) el quadre docent de San Carlos era aquest. Vice-director: Agustí Ginesta. Catedràtics: Josep Ribes, Rafael Costa de Quintana, Manuel Bonafós, Sebastián Aso Travieso, Sebastià Loche i Pere Castelló i Ginesta. O sigui, cinc catalans i dos "castellans".

Una altra mesura la tenim en els cognoms dels qui pronunciaren la lliçó inaugural de San Carlos entre 1787 i 1828.

Josep Abades: 1801.

Sebastià Aso Travieso: 1800, 1807, 1814, 1819, 1828.

Manuel Bonafós: 1799, 1809, 1813.

Ramon Capdevila: 1823.

Pere Castelló: 1802, 1816, 1820.

Joan Castelló i Roca: 1825.

Rafael Costa Quintana: 1797, 1805.

Antonio Fernández Solano: 1789.

Antoni de Gimbernat: 1787.

Agustí Ginesta: 1794, 1810.

Bonifacio Gutiérrez: 1822.

Ignasi Lacaba: 1796.

Sebastià Loche: 1808, 1815.

Juan Mosácula: 1826.

Juan de Navas: 1791.

Eugenio de la Peña: 1798, 1806.

Josep Queraltó: 1790.

Marià Ribas: 1788.

Josep Ribes: 1795, 1804, 1811, 1818.

Diego Rodríguez del Pino: 1792, 1803.

Juan F. Sánchez Carrasco: 1827.

Ramon Sarrais i Ferrer: 1792.

Ramon Trujillo: 1817.

Josep Mº Turlan: 1824.

El resultat és de tretze catalans i vuit "castellans". La cosa és completament diferent quan examinem l'ensenyament de la Medicina. L'absència de catalans entre el professorat del Real Estudio de Medicina Práctica de Madrid des de la seva fundació fins a l'any 1825 és la regla.

Els catalans a la sanitat militar

Molts metges i cirurgians catalans serviren l'exèrcit i la marina. Llur influència en el govern de l'exèrcit i l'armada, però, fou sempre compartida. Per exemple, l'any 1820 mentre que el "Protomédico" militar, és a dir, la màxima autoritat, era Serapio Sinués, el "Cirujano Mayor" era Salvi Illa. De manera semblant, el 1825 la màxima autoritat era Bartolomé Piñera i el "Cirujano Mayor" Josep M.º Turlan. Tornem a veure com eren els cirurgians catalans més protagonistes que els metges.

Això pel que pertoca als directius. Si ens referim als cirurgians purs i simples veurem que la proporció de catalans era forta. No disposem d'escalafons dels darrers anys del segle XVIII on hi trobaríem un gran nombre de catalans pel simple fet que tots havien entrat a l'Exèrcit perquè figuraven en la terna que redactava el director del Col·legi de Barcelona, on els alumnes eren catalans en una elevada proporció.

Però disposem dels escalafons de cirurgians militars de 1822 i 1823 (12). Allí, entre un total de 212 noms, 103 són catalans, xifra que representa un 48,6%. De totes maneres, en aquelles llistes tenim que mentre de 150 primers ajudants (o sigui els més antics) 84 eren catalans (el que representa el 56%), dels 106 segons ajudants sols 16 eren catalans, de manera que la proporció dels més moderns era d'un modest 15%.

L'explicació d'aquesta diferència hem de buscar-la en el fet que el Col·legi de Barcelona va tenir l'exclusiva de "fabricar" cirurgians militars fins a l'any 1787 (any de la inauguració del Col·legi de Madrid) i l'any 1799 (dels de Burgos i Santiago) i, sobretot amb l'entrada de cirurgians a l'Exèrcit durant els sis anys (1808-1814) de la Guerra de la Independència. Tot això deposa a favor de la influència del RCC de Barcelona sobre la Sanitat Militar.

Bibliografia

-
1. AUC. Caixa 301, 1976: 49.	8. <i>Ibidem</i> , p. 158.
2. " <u>126</u> , 101.	9. AUC. Caixa 306, 1461:5.
3. <i>Historia de la S.M.</i> IV, p. 113.	10. " Caixa 1461: de 1 a 27.
4. <i>Ibidem</i> , IV, p. 116.	11. " <u>123</u> , 24 D.
5. Francesc Puig, p. 159.	12. Segovia.
6. Eduard Camps i Cava i Joan Santaeulària Pujol. <i>Guissona</i> , p. 633.	13. AUC. <u>126</u> , 159 D.
7. Francesc Puig, p. 99.	14. Gimbernat <u>1</u> , 157, 1984.

ANNEX 2

■ La claudicació del RCC de Barcelona davant les conveniències de la política

Introducció

Els mestres del RCC de Barcelona eren molt estrictes a l'hora d'exigir l'escolaritat, és a dir, l'assistència a classe i als treballs de pràctiques i un mínim de coneixements a l'hora d'examinar-se. Però la història del RCC ens ensenya que totes aquestes regles van ser vulnerades continuament, d'acord amb les conveniències de la política.

Aquestes claudicacions van obeir essencialment a dos motius. Un —el més abundant, sobretot als primers vint anys— va ser la necessitat de legalitzar situacions acadèmicament irregulars, on era humanament impossible aplicar la llei. L'altre va trobar el seu origen en aquells alumnes que eren mobilitzats per l'exèrcit i pretenien que el temps passat en campanya els valgués a efectes d'escolaritat; necessàriament aquests alumnes que no havien assistit a les classes, havien de ser objecte d'exàmens particularment benignes.

Aquesta indulgència del RCC que analitzarem tot seguit no ha de ser motiu d'escàndol, perquè en els nostres temps s'ha tornat a produir a la Universitat.

La claudicació de la Universitat contemporània

El que això escriu ha tingut ocasió de viure tres claudicacions de la Facultat de Medicina de Barcelona davant de la política. La primera correspon a l'adveniment de la Segona República el 14 d'abril de 1931. Jo cursava el 3er any i compartia la il·lusionada esperança que havia arribat el moment de dinamitzar aquella Universitat reformant-la a fons.

A fi de canalitzar aquestes aspiracions se celebraven periòdicament reunions d'estudiants. En una d'elles —i ja propera l'època dels exàmens— s'aixecà una veu tan anònima com potent que va dir que tot el que estàvem discutint eren bajanades i que el que havien de demanar i obtenir era "el aprobado por Real Orden" (!!).

L'assemblea era presidida per un estudiant que es deia Forcadell, que amb el seu inconfusible accent tortosí intentava fer veure que els canvis polítics no guardaven

cap relació amb saber o no saber tal o qual assignatura. Però la cridòria era tal que ofegava els seus assenyats raonaments. Mai em va passar pel cap en sortir d'aquella aula que aquells energúmens acabessin aconseguint aquells ditzós "aprobado". Dec ser molt mal polític, perquè allò es va fer realitat.

Uns quants catedràtics es van negar en rodó a prestar-se a aquella comèdia. Que jo recordi foren el Dr. Francesc Ferrer i Solervicens, el Dr. Antoni Trias i Pujol i el Dr. August Pi i Suñer. Qui es va prestar a omplonar aquells buits va ser un home d'una ingenuïtat inaudita: el Dr. Jesús M. Bellido, que examinava tothom amb la fórmula: "Di... digui la lliçó que vulgui".

En acabar-se la Guerra Civil tots els estudiants que havien fet la campanya al costat dels vencedors van obtenir uns exàmens benigníssims. A tots aquests s'hi van afegir els excombatents de la zona roja que van poder acreditar la seva adhesió a la Causa Nacional. La quantitat d'estudiants sotmesos a l'absurda llei que establia que els exàmens aprovats durant el domini roig no eren vàlids i, en conseqüència, van haver de repetir exàmens "normals", van ser més aviat pocs.

La tercera claudicació la vaig presenciar a la mort del general Franco. Fins que els socialistes van pujar al poder tots els governs tenien el complex que llur conducta pogués ser qualificada de "feixista". En conseqüència l'anarquia va imperar en molts indrets i va donar lloc a augments de salaris dels conductors d'autobús municipal sorprenents o –en el cas de que ens ocupa– a l'entrada a la Universitat sense la menor selecció prèvia.

Les conseqüències de la plètora universitària –i especialment mèdica– que se'n segueix encara duren ara. Al RCC de Cirurgia de Barcelona també van passar coses semblants.

"Los ausentes con permiso"

Ja hem parlat dels practicants, estudiants als que la Direcció del Col·legi proposava enrolar-se a l'exèrcit, amb el sou de 300 rals mensuals i amb la promesa tàcita (però no oficial) de dispensa d'escolaritat i un examen benigne de les assignatures a les classes de les quals havien faltat.

Cada guerra –o de vegades una simple mobilització militar– o anar amb un dels xabecs del general Barceló empaitant pirates¹ o navegar en una embarcació de la

¹ El 12 d'octubre de 1779 es va demanar al Col·legi un practicante "para un corsario que se arma en San Feliu de Guixols". Oferien 18 lliures i una ració i mitja (25).

“Compañía Barcelonesa” del comerç a Índies (fundada el 1755) detreia del Col·legi uns quants estudiants, que en les llistes que s'imprimien figuraven com, “ausentes con licencia”.

Tenim dades exactes del nombre i dels noms dels alumnes “ausentes con licencia” dels anys 1770 a 1774, és a dir, un quinquenni en què no hi havia guerra. Coneixem la causa de l'absència de bastants: en una minoria era provocada per la malaltia, ja de l'alumne, ja del pare que era titular de la botiga i demanava l'ajut del fill. Els casos més abundants eren els “practicants” destacats temporalment en algun regiment.

Les llistes d'absents estan datades el 30 de setembre de cada any i són les següents.

Any 1770 (1)

Antonio Bernadet, Antoni Duran i Puig, Lluís Esteve, Bernat Lance, Bernat Riera, Cristòfor Ballester, Pau Clausó, Benet Ferriol, Pere Fontseré, Isidre Storch, Josep Torner i Josep Torruella. Total absents: 12 sobre 157 alumnes (7,64%).

Any 1771

Bernat Riera, Bernat Lance, Antoni Duran i Puig, Miquel Bons, Josep Comalat, Abdó March, Eudald Oliva i Josep Plenafeta. Total absents: 8 sobre 157 alumnes (4,57%).

Any 1772

Bernat Lance, Antonio Bernadet, Lluís Esteve, Jaume Bassedas, Josep Bastida, Esteve Llovera, Jacint Soler. Total d'absents: 7 sobre 195 alumnes (3,58%).

Any 1773

Jaume Font, Jaume Respau, Boi Rufi, Francesc Sagàs, Josep Vidal i Vila. Total d'absents 5 sobre 215 alumnes (2,32%).

Anys 1774

Josep Cosp, Jaume Dalmau, Joan Faura, Manuel Ferrés. Josep Fortunys, Josep Garisó, Pau Garriga, Narcís Guilló, Joan Julian, Dionís Marquès i Joan Tubau. Total d'absents: 11 sobre 242 alumnes (4,54%).

Com es pot veure l'absència va durar gairebé sempre menys d'un any. Hem posat en cursiva i hem col·locat en primer lloc els “repetidors”. D'alguns en sabem el motiu, com Bernat Lance que era un dels membres d'una família francesa d'aquest nom que eren cirurgians de les guàrdies valones. Bernat Lance, servia com a “practicant” en un regiment i cada any anava a Barcelona a examinar-se a fi de graduar-se de cirurgia llatí. Era una consideració envers l'exèrcit en general, i les Guàrdies valones en particular, per part de l'Escola.

En altres, l'absència va durar dos cursos consecutius, com va ser el cas de Bernat Riera o d'Antoni Duran i Puig. En el cas de Lluís Esteve o d'Antoni Bernadet els dos anys (1770 i 1772) estan intercalats per un any (el 1771) en què retornen a l'Escola. D'Abdó March (1771) sabem que l'absència era deguda a el fet que estava malalt. L'any vinent va ser baixa definitiva.

Finalment, notem la relativa baixa freqüència de l'absentisme. Aquest petit percentatge i el fet que tots els estudiants aprovats tornaven a assistir cada any a les classes que havien aprovat el curs anterior, va fer molt tolerable aquest absentisme.

Les campanyes

Però, de tant en tant, una guerra mobilitzava més estudiants. Encara no s'havia acabat l'edifici de l'Escola, tot just iniciades les classes, ja es va registrar la incorporació en pla provisional d'alumnes a les tropes que l'any 1762 va envair Portugal.

Coneixem els noms dels vuit estudiants nomenats practicants: Miquel Anglada Baseya, d'Olot (1765-1767), Agustí Ragner Tutlló, de Ripoll (1762-1766), Antoni Bertran Aris (1763-1768), que es va establir a Vic, Josep Fors Bofill, de Calella (1764-1770), Rafael Marsal Artigas (1764-1765) i Climent Palmerola Cerdà (1765-1766). Tots aquests es van mantenir en la vida civil un cop acabada la breu campanya. En canvi Antoni Piña Fixer (1765-1767) i Tomàs Lafitau Roger (1764-1767) van entrar després a l'exèrcit; el primer, als hospitals d'Oran i el segon al servei de guàrdies valones. Hi anà també un mestre: Joan Rancé, doctor en Cirurgia per Montpeller i catedràtic del RCC (2).

Al cap de dotze anys i durant tres mesos i mig (del 9 de desembre de 1774 al 16 de març de 1775) Melilla va ser assetjada pels marroquins. Un mes i mig després va ser atacat el Penyal de Vélez de la Gomera durant tres mesos. El RCC va enviar durant aquests setges a Ceuta en prevenció d'un atac Ramon Bertran Alegre (1770-1777), d'Agramunt, Joan Antoni Coll Vidal (1768-1779), Josep Llençà i Font de Cava (1773-1779), Joan Llençà i Planas (1768-1780) i Pau Antoni Querol (1770-1777?) (3).

El mateix any, a l'estiu de 1775, s'intentà sense èxit la presa d'Alger amb un exèrcit de vint-mil homes. El cap dels serveis quirúrgics va ser Francesc Puig –aleshores el 3er mestre del RCC que tenia el grau de "Ayudante Consultor del Cirujano Mayor". El seu segon ajudant immediat era un jove que prometia molt: Josep Queraltó (1770-1782).

Els altres graduats van ser Francesc Borràs, que va dirigir un hospital i més endavant seria catedràtic i director del RCC i Pere Casalprim i Font (1768-1775), de la Cellera d'Anglès que acabava de graduar-se de llatí de 9 exàmens.

Els estudiants van ser: Raimon Vidal Carbonell (1770-1777), de Guissona, que cursava el darrer any i més tard seria professor del RCC, Félix Cabañas Viñolas (1767-1775) (5è curs), Narcís Ferrer Dalmau (1769-1776) de la Seu d'Urgell, i Esteve Mir i Ferrer (1772-1776), de 4art any, Lleopard Galli i Bover (1772-1777), de Tarragona, Magí Cibit Balaguer, de 3er curs, Josep Calsina Candi (1769-?), de Clusa (Rosselló), i Pelegrí Llord i Sans (1771-1774), de Vila-rodon (4).

Encara perdurava la memòria d'aquella desfeta que es va tornar a organitzar una expedició destinada a parar els peus dels portuguesos que des del sud del Brasil envaïen l'actual Uruguai, el territori que llavors s'anomenava Río Grande.

Francesc Puig va tornar a ser el cap quirúrgic i Josep Queralto el seu ajudant. Un alumne –Josep Martí i Palau– matriculat el 1763 i graduat de llatí de dos exàmens l'any 1766, anava amb un regiment. Els estudiants van ser dotze, encara que només coneixem el nom dels sis següents: Josep Llençà i Font de Cava (1773-1779), Francesc Sarget i Serra (1772-1779), Joan Ameller i Ros (5) (més endavant catedràtic de Química del RCC de Barcelona), Jaume Camó i Albert, de Madremanya (1774-1780), el ja citat Josep Calsina i Candi i Feliu Cabañas i Viñolas (1767-1776) (6).

La pròxima campanya va ser el setge de la Roca de Gibraltar (1779-1783). Aquí el director dels Serveis Quirúrgics va ser Llorenç Roland. El seu adjunt va ser Salvi Illa Ponsich, de Sant Llorenç de la Muga (1769-1774).

Altres graduats del RCC van ser Raimon Sarraís, Josep Queralto, els dos futurs catedràtics del Col·legi de San Carlos de Madrid, Francesc Artigas i Piquer, de Cervera, matriculat l'any 1769 i llatí de 9 exàmens l'any 1774, catedràtic del RCC de Burgos l'any 1799, el ja esmentat Francesc Borràs i Casas, Francesc Ferrer i Ferrer (1777-?), de Sant Joan d'Avinyó, Juan Ramos (1767-1770), natural de La Granja de San Ildefonso, llatí de 9 exàmens, i Antoni Portusach (1766-1771), de Barcelona (7).

Dels estudiants, citarem Gabriel Marsal i Pagès (1776-1782), de Barcelona, Pere Palau i Núria (1774-?) i Josep Ferran i Giol (1773-1785), de les Borges Blanques (8). Mentre durava el bloqueig de la plaça de Gibraltar, els espanyols van ocupar per sorpresa l'illa de Menorca que estava en mans dels anglesos.

En dues ocasions se li demanà al RCC la tramesa de "practicants". El 14 de novembre de 1781 va sortir la primera expedició. Hi anava un graduat, un cirurgià llatí, Celdoni Goncer i Albèrni (1775-1781) i setze estudiants: Josep Bursach (Borgeac) (1778-?), que el 2 de març de 1783 era cirurgià a l'hospital militar de Maó, Joan Cabratosa i Busquets (1776-1783), Baltasar Carbonell (1776-1781) els dos de Besalú, Ignasi Casajuana Fau (1778-1785), de Girona, Josep Castells i Batlle (1776-1783), de Sant Climent Sescebes, Francesc Escabrós i Preich (1777-?), de Sant Julià de Lòria, Francesc Fabregat i Tormes (1776-1781), Valentí Escat (1771-?), d'Artés, Francesc Desumvila Panicot (1775-1782) de Prats de Molló, Raimon Miret Fisonell (1777-1786), Domènec Monger Carita (1778-?), Josep Morlius (1776-?), Pere Palau Núria (1774-?), Gaietà Oliveras Pejoan (1775-1783) de Manresa, Salvador Puig i Espasa (1776-1780?), i Pere Soler i Coletas (1777-1793) de Girona (9,10).

És remarcable que el reclutament d'aquesta gent es va fer en quaranta-vuit hores. Això demostra la "popularitat" d'aquestes missions. Sembla que el problema que tenia el director del Col·legi era dir no als que no eren admesos.

La segona expedició va sortir cap a Maó el 27 de gener de 1782. Hi anaven els tretze estudiants següents: Estanislao Blaha Andreu (1765-1772), Magi Cerdà Soler (1776-1782), de Constantí, Antoni Draper i Prat (1774-1787), de Solsona, Joan Prats i Serra (1776-?), de Sant Joan d'Avinyó (11).

Les darreres aportacions parcials del Col·legi a la guerra van tenir lloc l'any 1791, en ocasió del setge de Ceuta i de l'atac que després del terratrèmol va sofrir la plaça d'Oran.

A Ceuta hi va anar el postgraduat Antoni Portusach (1766-1773) acompanyat de Josep Ametller i Farró (1786-1793), de Cervià, Joan B. Arqués Olivé (1787-?), Joan Botell i Fortich (1785-1793), de Berga (passà a la Marina), Jaume Brancós Roig (1783-1792), del Castell de Rupià, Josep Cendrós i Llorca (1787-1793) de Figuerola del Camp, Josep Coch i Ferrusola (1781-1791), de Santa Coloma de Farners, Domènec Font i Villalonga (1787-1793), de Barcelona, Pere Gispert Brogulat (1786-1791), de Bellver de Cerdanya, Francesc Guimet i Bagils (1787-1797), de Vilanova de Meià, Narcís Pagès i Mota (1786-1792), de Gahuses, Pau Parasols Junoy (1788-1792), de Bellver de Cerdanya, i Llorenç Viola Masip (1786-1793) de Botarell (12). A socórrer els assetjats d'Oran marxaren el 26 de juliol de 1791 Joan Bassas Compte (1786-1793), Joan Ferrer i Mallol (1783-1793), de Barcelona, i Esteve Figuera Romà (1787-1792).

La Guerra Gran (1793-1795)

Totes aquestes mobilitzacions no pertorbaven la vida acadèmica, ja que el nombre d'alumnes que s'absentaven no era molt elevat.

Els primers conflictes de certa importància derivats d'aquestes mobilitzacions es van presentar en ocasió de la guerra contra la Convenció per mor de la seva durada (1793-1795) i per la relativa magnitud de la gent mobilitzada.

A continuació donem la llista de professors i alumnes que van anar a la guerra. Ens limitem a transcriure els noms que figuren a la nostra *Historia de la Sanidad militar española* (13). El cirurgià major de l'exèrcit de Catalunya –el més important– va ser el catedràtic del RCC de Barcelona Josep Antoni de Capdevila, secundat per Francesc Borràs i Casas, que ja hem trobat en campanyes anteriors.

Els noms dels altres graduats són: Antoni de San German (1775-1780), catedràtic de l'any 1897, Bonaventura Godall Carrera, de Taradell (1768-1774), Francesc Miró i Vendrell (1774-1787), de Solsona, Jacint Deulofeu Llenas (1779-1790), de Ventalló, heroi de la defensa de la Bateria de la Sang, Francesc Artigas i Piquer, de Cervera (1769-1774) i el 1799 catedràtic del RCC de Burgos, Pere Antoni Canals i Maranges (1788-1793), cirurgià del Regiment de Carrabiners, i Raimon Miret i Fisonell (1777-1786), de Sant Martí Sarroca

La llista d'alumnes és la que segueix. Francesc Bernat Juan i Travé (1789-1796), d'Arfà, Josep Ametller i Farró (1786-1793), de Cervià (que ja havia anat l'any anterior a l'hospital de Ceuta), José Lentisco Guevara (1786-1796), de Maria (Almeria), Lluís Cabañes Dalmau (1786-?), del Catllar, Manuel Castelló i Fontseré (1784-1897) de Santa Maria de Folgueroles, Gaietà Coll i Matalí (1786-1797), de la Bisbal d'Empordà, Josep Felip Rey i Soler (1780-?), del Pont de Suert, Joan Fortuny Bufurull (1787-1796), de la Secuita, Joan Saludes Rius (1789-1794), de Sant Martí de Maldà, Mateu Teixidó Verger (1784-?), de Llardecans, Miquel Punzola Vial (1789-?), Felip Trullet i Matilló (1785-1796), d'Arlès (Rosselló), Francesc Vilella Guardiola (1784-1796), de Sanaüja, Bartomeu Sánchez Huguet (1785-?), de Sant Feliu de Llobregat i Ramon Jistau Solans, tots ells del darrer curs.

Del quart curs hi van anar: Jeroni Casas Turà (1789-1795), de Vilasacra, Josep Jaques Tribó (1789-?), d'Anglesola, Josep Casamitjana Morros (1787-1795), de Prats de Rei, Maria Colom Tarré (1788-1797), d'Alós, Josep Folch i Dalmau (1789-1796), de Cambrils, Gregori Perati Gil (1789-1797), del Pont de Suert, Roc Solà i Forment (1788-1797), de Sant Jordi Desvalls, Josep Trèmols i Busquets (1788-1806) de Girona i Domènec Viola Pol (1781-1796), de Torroella de Montgrí.

Estudiants menys avançats van ser Joan Ollé i Flaqué (1789-1798) de Pineda de Mar, Francesc Rogé i Escot (1788-1800), d'Arro, i Josep Salvany i Lleopart (1791-1798), de Barcelona, que havia d'assolir la celebritat com el propagador de la vacuna a l'Amèrica del Sud. Però el que va batre el rècord va ser Salvador Llauredó Duch,² que tot seguit de matricular-se el dia 25 d'octubre de 1793 "partió luego a campaña".

A l'exèrcit d'Aragó –el menys nombrós de tots tres– hi van anar Domènec Bover i Font (1779-1786), que l'any 1797 va ser catedràtic del RCC de Barcelona, Pau Capdevila Vidal (1780-1788), catedràtic l'any 1799 de Burgos, i Salvi Illa que va ser nomenat consultor en cap d'aquell exèrcit. Els estudiants que anaren a Aragó van ser Pere Pla i Auledas (1791-1796), de Joanetes, i Josep Planes i Viñas (1785-1796), de Prats de Molló, que es va incorporar a un regiment de guàrdies valones.

Els serveis quirúrgics de l'exèrcit de Navarra-Guipúscoa van ser dirigits per Josep Queraltó (1770-1782), en aquell moment catedràtic de San Carlos i Pedro Laplana (1784-1790), que va actuar de segon. Altres van ser Joan Ferrer (1777-?), Joan Ramos i Jaume Lacusant (1764-1770). Els estudiants que van anar a aquell exèrcit van ser Antoni Buxó i Vim (1789-1796), de Garrigàs, Andreu Codina Torre (1789-1796), de Sanaüja, Francesc Patau Salarich (1792-1802), d'Urús, Narcís Sancho i Soler (1779-1796), de Girona, Rafael Traginé i Pipió (1791-1797), de Tortosa, i el cirurgià romancista Pere Poch Riba (1773-1780), de Cruïlles.

A part d'aquesta enorme mobilització, van ser bastants els estudiants que van estar treballant als hospitals que es van improvisar a Barcelona. D'entrada, un està temptat a pensar que tota aquella mobilització va pertorbar greument la marxa de l'Escola. Tant més quan, mentre durava aquella guerra, es va promulgar una reforma del pla d'estudis.

Hem de reconèixer que els catedràtics es van enfrontar d'una manera intel·ligent amb els fets i amb les exigències dels combatents. De moment, tothom volia ser examinat d'acord amb l'antic pla (de l'"antigua ordenanza") i tothom exigia que el temps que havien estat a l'exèrcit fos considerat com si haguessin anat a classe.

Els professors, però, davant d'aquella allau van començar a aplicar tota mena de criteris restrictius. En són una bona prova indirecta el petit nombre de graduacions conferides durant els exàmens dels anys 1794 i 1795, com ens ho demostra la taula 63.

2. Salvador Llauredó forma part d'una nissaga de cirurgians de Rocafort de Queralt que hem tingut la fortuna d'estudiar amb un descendent seu l'acadèmic i il·lustre cirurgià Dr. Antoni Llauredó.

<i>Taula 63</i>					
	<i>Llatins</i> <i>9 ex. 5 ex.</i>	<i>Dent.</i>	<i>Romanc.</i>	<i>Sagn.</i>	<i>Totals</i>
1788	0	4	10	7	= 21
1789	1	1	17	12	= 31
1790	3	14	14	0	= 31
1791	4	2	13	7	= 26
1792	2 (<i>Llic.</i>)	1	20	8	= 32
Mitjana	2,2	4,4	14,8	6,8	= 28,2
1793	8	1	5	8	= 22
1794	11	0	6	1	= 18
1795	2	0	1	8	= 11
1796	1	3	20	0	= 24
Mitjana	6,4	0,8	8,4	3,4	= 15

Comparatiu entre les graduacions del període 1788-1792 (una mitjana de 28,2) i les del quadrienni 1793-1796 corresponent als tres anys de guerra més el 1796, en què les coses es van anar normalitzant. Les xifres de graduats de 1794 i 1795 (18 i 11) són ben significatives.

Els professors van demanar que fos promulgada una reial ordre que disposés que la dispensa d'escolaritat només s'aplicaria als que haguessin fet normalment tres anys i trobant-se en la quarta classe haguessin estat a l'exèrcit des del començament de les hostilitats (14). D'aquesta manera es van eliminar moltes peticions, sobretot de gent que havien actuat als hospitals de reraguarda o s'havien apuntat a l'exèrcit a darrera hora.

Aquestes normes restrictives es van aplicar amb tal rigor que la Junta Superior Gubernativa de Cirurgia va estimar que n'havia fet un gra massa. Almenys així ho va comunicar al Claustre el 23 de desembre de 1795.

Tot aquest rigor i el fet que estudiants que havien començat amb el pla d'estudis antic fossin obligats a examinar-se pel nou va determinar que circulés "una esquila anònima" en la qual se'ls invitava a "congregarse a las 4 de la tarde del 7 de febrero de 1797" al pati de Santa Caterina. Els professors van prendre "los medios que nos han parecido más eficaces para sufocar en su raíz la fermentación de estos discípulos" (15).

Segurament tot va quedar en res, perquè no torna a sortir a les actes cap menció més, però el 8 de juliol es va complaure els que es queixaven disposant "que queie-

nes se matricularen antes de la nueva ordenanza se examinarán por la antigua" (16). La feina –a l'hora d'impartir classes– no va minvar pel fet de la guerra, perquè el nombre dels que van marxar es va veure amplament compensat per l'augment de nous matriculats registrats durant l'any 1794 en ple conflicte (*3). Per la resta la mitjana d'ingressos registrada durant els anys anteriors i els immediats a la guerra va ser sensiblement igual, tant pel que toca als llatins com als romancistes.

Taula 64

<i>Anys</i>	<i>Llat.</i>	<i>Romanc.</i>	<i>Total</i>	<i>Anys</i>	<i>Llat.</i>	<i>Romanc.</i>	<i>Total</i>
1788	12	33	45	1793	4	34	38
1789	9	43	52	1794	15	61	76
1791(*)	15	46	61	1795	20	35	55
1792	15	38	53	1796	12	18	30
Mitjana	12,75	40,0	5	2,75	12,75	37	49,75

(*) L'any 1790 ha estat omès perquè aquell any no es va deixar matricular ningú.

Un punt de controvèrsia va ser el provocat per aquells alumnes que no havien anat a classe de Parts i no havien fet les pràctiques amb maniquí (és clar!) i que volien l'aprobat. A l'acta de la sessió de Claustre de Professors del 10 de desembre de 1795 llegim: "Francisco Bernatjoan es uno de los once admitidos a examen sin asistencia a Partos" (17).

També cal dir –en honor a la veritat– que no van faltar alumnes que o no es van voler aprofitar d'aquella situació o que se'n van aprofitar el mínim. Llegim a propòsit de Francesc Veraix i Gil, de València, matriculat el 16 d'octubre de 1791, que va aprovar els exàmens de 1792, amb la qual cosa va passar a la 2a classe. És de creure que durant el curs 1793-1794 va anar a classe fins a finals de març. El 30 de novembre de 1796 "regresado de campaña" es va examinar de 2on curs i va passar a la 3a classe. És ben clar que Veraix no es va beneficiar gens de la guerra (18).

Deliberadament hem posat a continuació del nom dues dates: l'any de matrícula i l'any de graduació. Ens mostren distàncies molt superiors als tres anys per arribar a sagnador, als cinc per assolir el títol de cirurgià romancista i als sis per sortir de cirurgià llatí.

La història de molts d'aquells minyons és sempre la mateixa. Pèrdua d'uns quants cursos per les causes més diverses i, finalment, la mobilització que els permetia acabar la

3. Espanya va declarar la guerra a la Convenció francesa el 23 de març de 1793 i la pau es va signar a Basilea el 22 de juliol de 1795.

carrera en un o dos anys, gràcies a uns exàmens benignes. Roc Solà i Forment va entrar al Col·legi a l'octubre de 1787. Va aprovar el 1er curs el 1788 i el 2on el 1789, però en els exàmens de 3er curs l'any 1790 el van suspendre. Es va esmenar l'any 1791, però el 1792 el van tornar a "reprovar". Quan va marxar al front de guerra tenia doncs tres cursos i gairebé tots els mesos del 4rt. El 20 de desembre de 1797 va optar per la solució més senzilla: conformar-se a aprovar la revàlida de sagnador (19).

Això demostra clarament que els excombatents no eren massa afavorits, ja que si ho haguessin estat mínimament, hauria acabat aquell mateix any la carrera de romancista de dos exàmens per a la qual s'havia preparat.

Un cas que pot servir d'exemple de l'alumne que acaba –però sense cap concessió– és el de Rafael Traginé i Pepió. Els anys 1793, 1794 i 1795 segurament va obtenir un permís militar i es presentà a examen, i els aprovà menys el de 4rt de 1795. Ja acabada la guerra va aprovar el 1796 el 5è i el 26 de juny de 1797 sortia romancista de 2 exàmens (20).

Lluís Cabañes i Dalmau es va matricular el 28 de setembre de 1786. Va aprovar els exàmens de 1787, 1788 i 1789, però l'any 1790 li suspengueren el curs. Per fi l'any 1792 va passar a la 3a classe i a l'abril de 1793 va sortir cap al Rosselló (21).

Però també hi va haver molta gent que no es va beneficiar el més mínim si exceptuem que van ser examinats pel pla antic. Gregori Perati i Gil, del Pont de Suert, es va matricular el 7 d'octubre de 1789 i va aprovar normalment els exàmens de 1790, 1791 i 1792. A l'abril de 1793 es va incorporar a l'Exèrcit. En acabar la guerra l'any 1795 tenia aprovats tres anys i reconeguda l'escolaritat del 4rt.

El 3 de març de 1796 va aconseguir "examinarse conforme a la antigua ordenanza en atención al mérito contraído en la última campaña sirviendo [...] desde el principio de la guerra" però de romancista d'un examen, que només necessitava tres anys d'escolaritat (22).

Un altre exemple pot ser el de Josep Planes i Viñas, de Prats de Molló, que va entrar a l'Escola el 25 d'octubre de 1785. Va aprovar amb regularitat els exàmens de 1786 a 1789 i –sense que en sapiguem la causa– va interrompre els estudis amb el 4rt curs aprovat. Va voler aleshores passar a llatí. Malgrat haver prestat serveis en hospitals provisionals se li exigí l'examen de Llatinitat i l'única concessió va ser permetre-li d'examinar-se de 5è al juny de 1796 i de 6è al desembre d'aquell any (23).

Mateu Teixidó i Verger de Llardecans va ingressar el 4 de novembre de 1784. Als exàmens de 1788 es va quedar en la classe 4a "por corto". L'any següent no es va

presentar i el 1790 va tornar a suspendre el 4rt curs. En la guerra va creure veure-hi la solució al seu problema. La veritat és que de res li va servir. No tenim notícia que aprovés cap altre examen ni que es gradués (24).

La Guerra de la Independència

L'autèntic desgavell i la més completa claudicació es van produir durant els sis anys d'aquella campanya i en els cursos que van seguir. En la part dedicada a aquest període el lector hi trobarà la deguda informació. El mateix podem dir de la "revolució" liberal (1820-1823) i de la Primera Guerra Carlista.

Insignia completa del Reial Col·legi gravada a la portadella de *Oración Fúnebre* de Nueve Iglesias. (Facultat de Medicina de Madrid.)

■ La “claudicació civil”. Els cirurgians revalidats sense haver cursat estudis al RCC

Introducció

Quan Virgili va fundar l'any 1760 el RCC l'exercici de la cirurgia corria a càrrec dels cirurgians que havien adquirit els coneixements teòrics aprenent-se de memòria una “cartilla”, que era un breu tractat de Cirurgia i Anatomia amb preguntes i respostes, com el catecismes per als infants. Els coneixements pràctics els aprenien al costat d'un mestre i concorrent a l'hospital.

Per poder exercir havien de superar un examen davant el lloctinent del “Protomedicato”. Si l'aproven obtenien un “Privilegio para ejercer la Cirugía”. La fundació del RCC va ser coneguda un parell d'anys abans. Aquella notícia va espantar la gent que no tenia el “Privilegio” perquè sabien perfectament els esforços que els costava la carrera als cirurgians que es graduaven a Cadis.

El llibre 91 de l'arxiu de la Universitat de Cervera conté un total de 157 privilegis de cirurgia atorgats entre el 12 de gener de 1756 i el 17 d'abril de 1761, d'acord amb la distribució per anys següent.

1756 –30, 1757 –21, 1758 –24, 1759 –28, 1760 –18, 1761 –36. Veiem com la mitjana dels quatre primers anys d'aquest període és de 25,75. El Col·legi va començar a funcionar a finals de 1760. L'any 1760 el nombre de “Privilegis” va ser baix, segurament perquè la gent temia que potser aquell títol no els valdria.

El Reglament que d'aleshores en endavant obligava a tenir un títol emès pel Col·legi porta data 12 de desembre de 1760. Els gremis de cirurgians de Girona, Barcelona, etc. van decidir no acatar-lo. El mateix va passar amb la Universitat de Cervera, que va seguir atorgant títols de “Cirujano latino”. Segurament el Protomedicat –que fins aleshores era el que examinava els pretendents a cirurgia i els cobrava 22 lliures barcelonines, també va voler ignorar la llei. D'aquí l'allau que durant els mesos de gener i febrer de 1761 es va produir. Heus ací les xifres: Gener 13, febrer 14, març 16, abril 3.

Virgili no podia tolerar això. Es deuria moure i de Madrid va venir l'ordre de deixar d'atorgar “Privilegios”. Sabem uns quants noms dels examinadors: Joan Benlovi

(17159), Josep Baudina (1758), Esteve Casas (1757), Magí Dorca (1759), Antoni Fort (1758), Pau Gibert (1756), Manuel Olivé (1758), Joan Pagès (1756), Dr. Roch (1758), Antoni Vil·la (1759) i Joan Vinyals (1756 i 1759).

A partir de l'abril de 1761 es va tancar aquella porta. Tothom que volgués exercir la cirurgia havia de passar pel Col·legi. D'ara endavant el que volia ser sagnador havia de cursar tres anys, el cirurgià romancista cinc anys i el cirurgià llatí sis anys, coronats tots aquests cursos per un examen de revàlida final.

En conseqüència tota persona que no tingués un "Privilegio" o un títol expedit pel RCC i exercís la cirurgia havia de ser considerat un intrús i com a tal perseguit. També el Col·legi tenia autoritat per procedir contra un cirurgià que –malgrat tenir un títol legítim– donava proves d'una evident incompetència tècnica.

Portar a terme aquestes mesures va resultar molt més difícil del que podia semblar a primera vista. I és que en el món rural predominava el cirurgià-barber que treballava sol. En algun cas com a molt hi havia un ajudant, que moltes vegades era el fill o el gendre o un nebot que treballaven enllaminats amb la perspectiva d'heretar la botiga. Els ingressos en el medi rural tiraven a magres. En general es treballava amb el sistema de conducta gestionada per via municipal. Era l'ingrés fix, arrodonit per una banda pels honoraris de les prestacions quirúrgiques no compreses en el contracte, com l'assistència als parts distòcics, les malalties venèries, etc. i per una altra part pels diners derivats de la barberia, que era el capítol més important.

El problema es presentava quan el cirurgià intrús era una persona casada que havia de mantenir muller i fills o qui sap si algú més. Exigir a aquell home que deixés la seva botiga i passés tres anys estudiant a Barcelona era demanar l'impossible.

La solució "política" d'aquell atzucac era convèncer l'intrús que acudís al Col·legi, on durant uns dies li farien una repassada i després l'examinarien amb benignitat, li donarien el títol i tot quedaria arreglat. Malgrat aquesta bona disposició per part del RCC no sempre era fàcil portar la gent a Barcelona.

Les amenaces de tancar-los la botiga no servien de res. És que moltes vegades aquells cirurgians estaven emparentats amb el jutge o amb l'alcalde i el poble n'estava content i no volia canviar aquell professional conegut per un de desconegut, ple de fums, que el RCC de Barcelona els enviaria.

En la immensa majoria dels casos en què el RCC va intentar acabar un cas d'intrusisme per via judicial, es va estavellar davant la passivitat de les autoritats locals, que

no feien res més que posar bastons a les rodes d'una màquina –pel seu natural tan lenta– com la de la justícia.

Es conserva una llista de quaranta-cinc "Licencias concedidas [...] desde el establecimiento de este Real Colegio, para ejercer la Cirugía en el Principado de Cataluña". El primer cirurgià aprovat "sin estudios en el Colegio" va ser Francesc Piquer, d'Horta el 5 de desembre de 1765, i el darrer Llorenç Gerrer, el primer de desembre de 1783.

Compulsant l'Arxiu del RCC hem vist que aquesta llista no era completa. Hi hem afegit –marcats amb un asterisc– tres casos de 1765, quatre de 1766, sis de 1767, un de 1768, tres de 1769 i un de 1770. Són doncs 62 el total de títols d'aquesta mena atorgats en deu anys. En els anys successius es registren pocs títols d'aquests. Però no s'arriba a eradicar mai el problema del cirurgià que actua irregularment i davant la qual al cap d'uns anys el RCC tanca els ulls i legitima aquell intrús amb un simple examen.

Els darrers intents d'acabar amb l'intrusisme

A finals del segle XVIII el problema era de tal magnitud que en la "Ordenanza" de 1795, a la part V, l'article V del capítol VII, s'ocupa de la manera de resoldre políticament els casos de la gent que portaven molts anys exercint il·legalment però a satisfacció dels veïns. Al cap d'un any d'aquesta "Ordenanza", el 25 d'agost de 1796, es promulgà una Reial ordre en virtut de la qual la Junta Superior Gubernativa de Cirurgia s'irrogava la facultat de poder "dispensar aquellas circunstancias menos esenciales en quanto al tiempo de ejercicio en los Pueblos".

Va ser arran d'aquesta disposició que el Claustre de professors amb data 7 de setembre –o sigui bon punt va rebre i llegir la reial ordre del 25 d'agost– que va demanar precisions sobre: "Dispensa de circunstancias a los que ejercen sin título y piden examen" (26).

Al cap d'un any llarg –7 de desembre de 1797– el Claustre es va tornar a adreçar a Madrid. "Solicitan examen por la nueva Ordenanza alumnos que habían sido expulsados y otros que habían dexado la Escuela a causa de alguna reprobación, algunos con fees de Ayuntamientos con práctica de doce y aun más años pareciendo (ello) inverosímil por ser algunos de ellos de edad de 30 años" (27).

No deixa de ser curiós que a Madrid fossin molt més permissius que a Barcelona. El 25 d'octubre de 1798 disposen que s'atorgui un mes de termini a fi que es presentin tots els que exerceixin il·legalment. Encara més, donen permís per poder-se exa-

minar a Esteve Mateu i Fortuny, que havia estat exercint amb un títol falsificat (28). Entre els que es van aprofitar d'aquesta avinentesa citarem Ramon Sarraís, que exercia a Agramunt (14 de novembre de 1799) (29), o Joan Colomer (11 de desembre de 1799) (30).

Dins d'aquesta actitud de benignitat hem d'inscriure el cas de Joan Dòria i Marsal que era batxiller en Filosofia i havia estat exercint més de deu anys. Se li permeté examinar-se de Matèria mèdica i automàticament se li va donar el títol de llicenciat en Cirurgia mèdica (31).

Un altre exemple que a Madrid tenien la màniga molt més ampla que a Barcelona ho demostra el que va passar amb Joaquim Gustà. L'11 de març de 1802 es va rebre de Madrid l'ordre de examinar-lo de revàlida. Al cap d'un mes (8 d'abril) el Col·legi contesta fent veure als de la Junta Superior de Madrid que "Gustà fue expulsado en 1791 por dos suspensos y [en el temps transcorregut] no puede haber adquirido la práctica de muchos años". En conseqüència demanaven que reconsideressin el cas.

Malgrat aquests arguments tan assenyats, Madrid va contestar el 5 de maig que l'examinessin. Així ho van fer el 3 de juny. Aquesta actitud de Madrid, que no era certament la més favorable a mantenir la disciplina acadèmica, es palesava en altres assumptes. Per exemple, un alumne intern que es deia Josep Deop va ser expulsat del Col·legi per haver "desarregado el cofre de otro colegial". Doncs a Madrid van dir que no, que se'l renyés i prou.

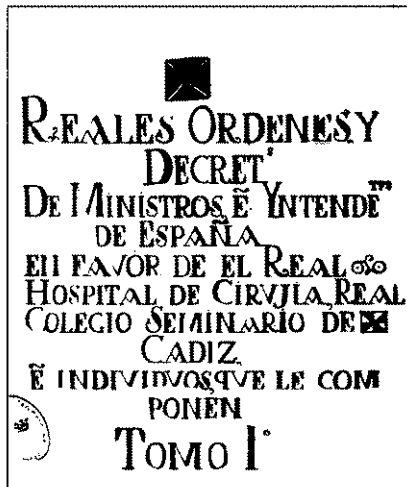
De manera semblant es va procedir amb els cirurgians romancistes que hi havia als regiments. Aquests no passaven mai de practicants. Per ascendir de cirurgia 2on a cirurgia 1er era indispensable que fossin doctors en Cirurgia Mèdica.

Aquesta disposició que datava de la reforma de 1795, hauria estat de difícil aplicació si s'hagués exigit a aquells cirurgians uns exàmens o unes tesis a fons. Gent que feia quinze i vint anys que s'havien graduat no estaven en condicions de tornar a l'Escola a la recerca del temps perdut. S'imposava —una vegada més— una solució política. El foc el va trencar el cas de Miguel Flórez de Llano, que era un cirurgià romancista de dos exàmens des del 21 de març de 1795. El 16 de juny de 1796 es va rebre de Madrid l'ordre següent: "que se despache título de Licenciado en Cirugía médica a Miguel Flórez de Llano y, en seguida, el de Doctor". El Claustre es va limitar a contestar que així ho farien "en cuanto se presente su apoderado".

Amb aquell precedent, Marià Corbella i Coll, un romancista de l'any 1777 va demanar a finals de 1796 que "se le despachase título de Licenciado y después de Doctor [...] como se hizo con Flórez de Llano [...]". (32)

Bibliografia

1. AUC. Caixa 283, 1698.
2. Historia de la S. M. I., p. 357.
3. Ibidem, I, p. 370.
4. Ibidem, I, p. 359.
5. Diccionari, núm. 155.
6. Historia de la S. M. I., p. 363.
7. Ibidem, I, p. 365.
8. AUC. 134, 689; 167, 577.
9. AUC 169, 179.
10. AGS. Guerra moderna, lligall 6551.
11. AUC. Caixa 306, 1454.
12. Historia de la S. M. I., p. 374.
13. Ibidem, I, p. 375.
14. AUC 123, 17 D.
15. " 123, 23 D.
16. " 123, 30.
17. " 123, 4 D.
18. " 171, 262.
19. " 171, 83
20. " 134, 976.
21. " 170, 644.
22. " 171, 193; 126, 4 D.
23. " 134, 970.
24. " 170, 570.
25. " Caixa 301, 1972: 3.
26. " 123, 16 D.
27. " 123, 36.
28. " 123, 44.
29. " 123, 55.
30. " 123, 66 D.
31. " 123, 53.
32. " 123, 76 b D.

Portada d'un manuscrit de mitjan segle XVIII que conté dades interessants sobre la història de l'Hospital Reial i el Reial Col·legi de Cirurgia fins que Pere Virgili abandonà Cadis. (Arxiu de la Facultat de Medicina de Cadis.)

ANNEX 3

■ On vivien els estudiants

Evidentment vivien a Barcelona. D'alguns en sabem el carrer, d'altres la botiga on treballaven o el nom de la persona que els hostatjava. Heus ací una llista a tall d'exemple.

Sabem el nom de qui els hostatjava dels següents.

Joan López Sabater (1) (1779-1789) vivia a casa del Dr. Francesc Salvat. El seu germà Antoni és en la mateixa època al domicili del sacerdot Dr. Torner. Salvador Magret i Planasogas (2), a casa de l'escrivà Tos (1776-1786). Salvador Puig (3), a casa del comerciant Rafael Puget. Marià Bufurull Ferrer (4), amb el secretari de la Inquisició, Novoa (1778-1787). Rafael Cisterna i Suñer (5), a casa de Don Pedro Llanos, oficial major de la Tresoreria. Joan B. Crivelli i Birsa (6), de Gènova, a casa de Don Carlos Puigjaner. I Antoni Draper i Prat (7) (1774-1784), a Can Canaleta.

Dels següents sabem el carrer on vivien i ignorem el número per la senzilla raó que la numeració de les cases no es va fer fins al primer terç del segle XIX. Heus ací la llista.

Domènec Monger, al carrer d'en Roig; Celedonio Goncer, al carrer del Bou de la plaça Nova. Joaquim Ministral i Cortada (8), al carrer de Copons, amb la família Plegar, i Francesc Maurell i Batlle (9), al carrer de Petritxol, a casa de Da. Antònia Cors.

D'alguns només en sabem el barri: Josep Dalmau i Pons (10), de Gòsol, vivia al "Cipreret vora del convent de Gràcia".

És curiós que dels estudiants la família dels quals residia a Barcelona només en tenim notícia de Gaietà Muns i Martí, que vivia a casa dels seus pares al carrer Ample (5). No tots els estudiants que treballaven en un establiment de cirurgia-barberia vivien amb l'amo. Però d'alguns en tenim constància. Joan Dorca i Basea, de Riudaura, a la botiga de Geroni Querol (1782-1786) (11); Joan Cabratosa i Busquets, a la de Pere Casalprim (1781) (12).

Baltasar Carbonell (12) "vive en la tienda de Dª Josefa Solà". Francesc Escabrós, a casa de Josep Portusach; Josep Castells, "en la tienda de Pau Vilaró"; Pere Soler "en la tienda del Licenciado Josep Torner"; Josep Bourgeac (Bursach), a casa de Nicolau Anglada; Félix Cortés i Baró, de Peramea, a casa d'Alexandre Desumbila, al carrer Més Baix de Sant Pere (1782) (12).

D'aquesta llista es desprèn que alguns cirurgians barcelonins vivien en casa a part de la botiga, mentre que d'altres habitaven el pis damunt de l'establiment que era a planta baixa.

D'alguns en sabem el nom de l'hoste i el del carrer. Esteve Ravers i Climent (13), a can Duràn carrer de Flassaders. "Mariano" Soler i Valls (14), de Ciutadilla, vivia al carrer dels Escudillers, a casa de Francesc Martí, agutzil major. Pelegrí Casas i Julià (15), a "la Bòria", a casa d'en Josep Casas de can Milans. Pere Soler i Cerdà (16), de Constantí, a can Pellicer, al carrer del Carme. Francesc Fargas i Massó (17), a casa d'un tal Huguet, al carrer de Petritxol (1777-1790). I el seu germà Raimon (18), al carrer de Sant Pere, amb Don Joan Pujol; i Josep Domingo i Guàrdia (19), a can Sauri, del carrer de Gignàs. De Joan Dencàs i Comas sabem que primerament va viure a casa d'un metge –el Dr. Diego– i després –1782– a la botiga d'Antoni de Sangerman (10). Joan Ginès i Cugat (10) –entre 1780 i 1783, data de la seva graduació–, vivia al carrer d'en Roig, a casa de Maria Torres.

Excepcionalment hem trobat Jaume Busquets i Quintana (7), que vivia a l'Hospitalet de Llobregat (1775-1784), i Rafael Forn i Julià (10), que vivia a casa d'un pagès, al carrer del Carme de Sant Boi de Llobregat. El que es fa difícil d'entendre és com s'ho feien per anar cada dia a classe.

Bibliografia

1. AUC. <u>134</u> , 778.	11. " Caixa 306, 1456:92
2. " <u>134</u>	12. " Caixa 306, 1454:1
3. " Caixa 306, 1454:1	13. " <u>165</u> , 755
4. " Caixa 306	14. " <u>134</u> , 549
5. " Caixa 306	15. " Caixa 306, 1456
6. " Caixa 306	16. " Caixa 306, 1456
7. " Caixa 306, 1456	17. " <u>134</u> , 827
8. " <u>134</u> , 655	18. " <u>170</u> , 233
9. " <u>169</u> , 37	19. " Caixa 306, 1456
10. " Caixa 306	

ANNEX 4

■ Els trets fisiognomònics dels estudiants

No fa gaires anys que la facilitat d'obtenir fotografies ha possibilitat que a l'expedient d'un estudiant hi figuri la seva imatge. A partir del curs 1796-1797 es valien d'algun tret fisiognomònic per a identificar l'alumne. Malauradament aquesta pràctica d'anotar en la matrícula una particularitat facial va durar pocs anys.

El tret més prodigat és el que s'anomenava "gravat", és a dir, les greus i múltiples cicatrius que deixava a la cara una verola. Les expressions que trobem són "picado de viruelas", com es diu de Pau Flamant i Martí (1) (15 de setembre de 1797) o d'Antoni Serra i Pal (2) (30 de setembre de 1796) i de Miquel Sancho i Baiet (1798). També Pau Sauch i Creus (3), que es va fer cèlebre per la seva heroica actuació en el segon setge de Girona i per haver estat el primer sanitari condecorat amb una "Laureada de San Fernando", era "picado de cara". Josep Mestres i Ferrer (4) (1796) ve descrit com "picado de viruelas con un lunar en el carrillo izquierdo".

Un altre senyal eren les cicatrius accidentals. Francesc Torné Calcolé (5) (30 de setembre de 1796) en presentava una "en la parte izquierda del mentón"; Honorat Gallostra i Serra (6) "en la mexilla hizquierda" (19 de setembre de 1799); Josep Domènech Torruel (7) "en la base de la nariz"; Sebastià Quintana i Falgueras (8) "en el labio inferior".

També els ulls aportaven signes distintius. Francesc Pagueras Ricarts (9) els tenia "undidos y azules" (21 de setembre de 1797). D'un navarrès de Villafranca –Juan Pedro Moreno Muro– (10) es deia "que era tuerto" i els ulls de dos alumnes, d'un tal Don Gaspar de Grandis i Duat (11) de Sort (10 de setembre de 1799) i de Francesc Duran i Grasset (12) (30 de setembre de 1796), eren "azulengos", una catalanada per a dir blavosos.

El cèlebre Francesc Fabra i Soldevila (9) presentava "un lunar en la mexilla izquierda", mentre que era "una barruga junto a las narices" el senyal de Francesc Soler i Bover (13), de Lilla (19 de setembre de 1799), o un "hoio en la barba" el de Josep Casas i Arnaut (14).

D'Armengol Soler i Cosp (15) (30 de setembre de 1802) es deia que "tenía la nariz grande y afilada" i de Domènec Coll i Matalí (16) que "tenía los labios gruesos", i Raimon de Mon i Jover (17), "cejas medio arqueadas" (1 de setembre de 1797).

Joan Boschmonar i Plana (18) patia segurament un llavi leporí, perquè presentava "hendido el labio superior".

Francesc Fonolleras García (19), "frente calzada" (7 de setembre de 1797). Francesc Alau i Miralles (20), "con un dedo torcido". Pere Planas i Aulí (21), "poco furnido de barba". Manuel Rocamora (22), "barba poco furnida" (21 de setembre de 1787).

En dues ocasions trobem una expressió que en els nostres dies se'ns fa difícil comprendre. De Francesc Prous i Bonells (23) –que era de Tàrrrega i tenia 21 anys– es diu que tenia "el pelo castaño poco *furnido*" i de Francesc Domingo i Catani del Pont d'Armentera figura que tenia "los ojos *furnidos*"*. Curiosa és l'anotació de "fisonomia hermosa" en la matrícula de Carles Maneja i Coquet (24), de Barcelona (14 de setembre de 1799), de quinze anys.

No deixa de ser interessant la descripció d'un estudiant, el futur del qual va ser tempestuós i molt poc avorrit –Gaietà Cruixent i Lalbi (25), de Mataró–, del qual es deia que tenia "estatura regular, ojos pardos, barba poblada, cabello castaño y color sano". De Magí Macià Martí (26), Barcelona (15 de setembre de 1796), es deia que era de "mediana estatura, pelo castaño oscuro, sejas fornidas [...]"

Bibliografia

1. AUC. 174, 17	14. " 175, 33
2. " 175, 17	15. " 174, 136
3. " 174, 30	16. " 175, 140
4. " 175, 14	17. " 175, 124
5. " 175, 70	18. " 174-142
6. " 175, 70	19. " 175, 34
7. " 174, 167	20. " 174, 18
8. " 174, 40	21. " 175, 151
9. " 174, 43	22. " 175, 30
10. " 175, 16	23. " 175, 103
11. " 174, 41	24. " 174, 36
12. " 175, 12	25. " 149, 29
13. " 174, 57	26. " 174, 1

* Es tracta evidentment d'un neologisme o –si es vol– d'una catalanada. Al diccionari Fabra la veu *fornit* significa "ben ossat i musculat". És evident que no es pot aplicar ni als cabells ni als ulls.

ANNEX 5

■ Els cirurgians llatins honorífics

Virgili tenia una mena d'obsessió per la dignificació dels seus dos col·legis. Va voler atorgar graduacions honorífiques a persones rellevants en el camp de la cirurgia. En el llibre de l'Arxiu de la Universitat de Cervera, numerat amb el 134 –del foli 571 al 575–, hi figura una llista de 21 noms que transcrivim a continuació.

1. Carles Grassot i Ballester 22.3.1762
2. Carles Vilapudua 22.3.1762
3. Manuel Capdevila 22.3.1762
4. Gabriel Marsal i Rossell 22.3.1762 (fou degradat d'aquest títol el 22.4.1771)
5. Francesc Pons 8.11.1764
6. Antoni Gimbernat 28.2.1763
7. Pere Gracià (?)
8. Andreu Montaner i Virgili 5.4.1768
9. Josep Lante (Lance?) 21.2.1770
10. Pere Brignet 8.1.1770
11. Joan Pere Figeach 22.4.1772
12. Honorat Luce 23.5.1772
13. Josep Sabater 17.10.1772
14. Joan Brignet 10.3.1779
15. Salvador Vidal 19.5.1781
16. Josep Queraltó i Jorba (nomenat honorari dels dos col·legis) 30.10.1782
17. Jaume Alcalà 28.6.1784
18. Esteve Marturià i Fernel (nomenat honorari dels dos col·legis) 17.12.1784

"Honorarios interinos creados por el Presidente del Colegio sin intervenció de éste como consta de las cartas del Presidente que originales quedan en la Secretaría a mi cargo.

"Francesc Escolà, Ramon Depaus

"Ramon Vidal en julio de 1793".

Com veiem el 22 de març de 1762 se'n van nomenar quatre. Dos militars i dos civils. El primer, Carles Grassot i Bellsollell (no Ballester, com consta per error), era un cirur-

già militar retirat. En canvi Carles Vilapudua, com Gabiel Marsal, eren cirurgians amb botiga oberta. A part del prestigi personal que aquests dos professionals poguessin tenir, possiblement van ser nomenats al servei de la política d'enfrontament entre el RCC i el Gremi.

Aquesta suposició ve avalada pel fet que el fill de Vilapudua –Josep Vilapudua i Gual–, que va ingressar al Col·legi el 1768 i en va sortir Llatí de 9 exàmens el 29 de maig de 1776, es va negar reiteradament a col·legiar-se, fidel segurament a la conducta del seu pare.

Manuel Capdevila era cirurgià del Cos d'Artilleria i, a més, des de 1759 era el suplent del cirurgià major de l'Hospital de la Santa Creu.

El quart era membre del Gremi de Cirurgians de Barcelona, i –cas únic– li va ser retirat aquell honor per alguna de les contínues picabaralles que el RCC (llegeixi Francesc Puig) mantenia amb el Gremi (1).

Ignorem quina era la personalitat de Francesc Pons. Gairebé tots els altres cirurgians estaven, com Gimbernà, vinculats al RCC de Cadis, com el nebot de Pere Virgili, Andreu Montaner, en el moment que havia marxat cap a Mèxic i calia prestigiar-lo per a superar els inconvenients amb què els professionals de la Medicina i de la Cirurgia intentaven obstaculitzar la labor fundacional del RCC de Mèxic.

Un altre deixeble de Cadis –Col·legi del qual va arribar a ser director– va ser Josep Sabater. Altres eren francesos amb títols guanyats a Montpeller, com Joan Pere Figeac, els dos Brignet o Honorato Luze, cirurgià major de les Guàrdies valones.

Pel que toca a Antoni Gimbernà, en el moment del seu nomenament era a Cadis, fent de demostrador anatòmic, i als seus 29 anys segurament li preparaven l'anada a Barcelona, que es va produir dos anys i mig més tard.

Troblem –més endavant– un gran nombre de cirurgians militars, alguns de nacionals com Pere Gracià, pel que sembla molt ben situat a Madrid; Gracià va prendre part a la campanya de Portugal de 1762 i era cirurgià major de les Guàrdies espanyoles o potser de les valones. Francesc Puig primer i els dirigents del RCC de San Carlos després li encomanaven exàmens “por comisión” o crítica de llibres abans de ser publicats (2,3).

Un cas especial és el de Salvador Vidal, un cirurgià establert a Lleida que es va passar tota la vida intrigant –va fer dos viatges a Madrid– i va aconseguir (contra l'opinió de Puig) que la Comunitat de Cirurgians de Lleida depengués, no del RCC de

Barcelona com totes les altres de Catalunya, sinó directament del primer cirurgià de cambra, que era Pedro Custodio Gutiérrez.

Salvador Vidal anava darrera de ser honorífic del RCC de Barcelona. Ja l'any 1768, Francesc Puig li escriu a propòsit d'uns honors que ha demanat directament a Madrid: "no he podido hallar fundamento para las prerrogativas y honores que solicita [...] díganos en qué títulos [de les ordenances] se basa para informar a S.E." (4).

Després de molts avatars, al final de 1780 Custodio va fer l'alcaldada de destituir la Junta Gremial de Lleida i posar-hi —una vegada més— el seu protegit, Salvador Vidal, i devia ser aleshores quan, per manament de Pedro Custodio Gutiérrez, el RCC va atorgar a aquell aprenent de cacic local el títol de cirurgià d'honor.

Un altre membre honorari que mereix unes reflexions és Jaume Alcalà, nomenat el 28 de juny de 1784. L'1 de gener de 1783 Alcalà, que era el primer examinador del protocirurgiat a València, va enviar a Puig notícies sobre la història de l'antic Col·legi de Cirurgians de València, fundat per Joan I el 20 de desembre de 1392. D'aquí devia néixer una bona amistat entre Puig i Alcalà. Segurament va ser un dels darrers actes de Francesc Puig a Barcelona, perquè va ser jubilat el 19 de juliol de 1784 (5).

Dos nomenaments mereixen un comentari. Són els de Josep Queraltó (30 d'octubre de 1782) i el d'Esteve Marturià (17 de desembre de 1784). La característica comuna dels dos nomenaments és la d'ésser honoraris simultàniament de Cadis i de Barcelona.

Evidentment es tracta d'una distinció pensada per treure'n un profit en la cursa professional tan militar com acadèmica.

El nomenament de Queraltó es va produir en un moment en què Francesc Puig feia i desfeia al RCC com a vicepresident que era i, segurament, com a resposta a les repetides peticions que Queraltó li feia des del Campo de Gibraltar. En una de les cartes li deia tot dramatitzant: " [...] esta campaña [la del setge de Gibraltar] terminará [...] refugiándome en cualquier destino para poder comer con mi familia, a cuyo fin suplico a Vm. no me olvide" (6).

El nomenament de Marturià ja no va ser obra de Puig. Marturià es preparava per assolir una càtedra (i la va aconseguir) i va buscar aquesta distinció de Roland i dels seus.¹ Finalment, els tres darrers nomenaments van ser obra exclusiva de Pedro

1. Recordarem que Francesc Puig va ser jubilat el 19 de juliol de 1784 i que el nomenament d'honorari a favor de Marturià porta data de 17 de desembre d'aquell any.

Custodio Gutiérrez, "sin intervenció del Colegio", com amb tota la intenció apunta el secretari.

El més conegut dels tres va ser Ramon Vidal i Carbonell, un cirurgià llatí de dos exàmens de l'any 1777, fill de Guissona, que va ser catedràtic del RCC des de 1799 fins a la seva mort.

Ramon Vidal –igual que Ramon Depaus i Francesc Escolà– tenien botiga oberta a Barcelona i figuraven a la llista de 19 de novembre de 1796 com a principals contribuents amb quotes mensuals de 9, 12 i 16 rals respectivament² (8).

Tot fa suposar que Custodio va voler premiar amb aquests nomenaments discrepàncies dels tres amb els dirigents gremials de la ciutat de Barcelona.

Taula 65

Graduats "por comisió"

Nom	Grad.	Data	Lloc	Ref.
Mateu ALAIX	Llat. 9 ex.	1.9.1767	Cadix	<u>134,78</u>
Francesc ALAIX	Llat. 9 ex.	21.3.1767	Cadix	Mss.763 <u>235</u>
Santiago de ALBI	Rom. 2 ex.	30.3.1765	Madrid	<u>134,10</u>
Francisco ALCÀNTARA	Llat. 9 ex.	11.6.1776	Cadix	<u>134,369</u>
Salvador ALOY	Llat. 9 ex.	30.1.1772	Cadix	<u>167,585;134,204</u>
Tomás ARAGONÉS JOVÉ	Llat. 2 ex.	27.10.1767	Cadix	<u>134,167</u>
Juan de ARIAS	Llat. 9 ex.	22.2.1775	Cadix	<u>134,314</u>
Cristóbal BARADAT	Rom. 2 ex.	8.1.1766	(?)	<u>134,21</u>
José BARADAT	Rom. 2 ex.	28.5.1766	(?)	<u>134,38</u>
Fr. Xavier BORGES	(?)	20.11.1769	(?)	<u>134,133</u>
Antoni BUSQUEY	Llat. 9 ex.	18.3.1768	Cadix	<u>134,88</u>
Ignacio CALA	Llat. 9 ex.	11.6.1774	Cadix	<u>134,273</u>
Francisco CAVELLO	Llat. 9 ex.	15.6.1774	Cadix	<u>134,274</u>
Santiago CONDÉ	Llat. 9 ex.	30.1.1772	Madrid	<u>134,205</u>
Fr. FINET BATALLER	(?)	24.10.1780	Cadix	<u>134,539</u>
Pedro GALLEGOS	Llat. 9 ex.	15.8.1776	Cadix	<u>134,383</u>
Josep GATELL	Llat. 9 ex.	1.4.1765	Cadix	<u>134,11</u>
J. Manuel de GOIA	Llat. 9 ex.	29.7.1777	Cadix	<u>134,428</u>
Lucas GONZÁLEZ DURÁN	Llat. 9 ex.	23.6.1773	Cadix	<u>134,244</u>
Ignacio LACAVA	Llat. 9 ex.	24.9.1767	Cadix	<u>134,82</u>
Francisco de LEMOS	Llat. 9 ex.	12.10.1772	Cadix	<u>134,221</u>
Juan LOZANO	Llat. 9 ex.	28.1.1772	Cadix	<u>134,202</u>
Vicente LUBET	Llat. 9 ex.	20.3.1777	Cadix	<u>134,404</u>
Andrés MARTÍN NIETO	Llat. 9 ex.	15.3.1766	Cadix	<u>134,28</u>

2. La quota de 16 rals era la màxima. Tres pagaren la mínima de 8 rals.

Pedro MATAMOROS PACHECO	Llat. 9 ex.	23.2.1769	Cadis	<u>134,116</u>
Manuel MORENO RDEZ.	Llat. 9 ex.	16.6.1764	Cadis	<u>134,281</u>
Vicente ONOFRIO	Llat. 9 ex.	28.4.1781	(?)	<u>134,563</u>
Francesc PALLARES	Llat. 9 ex.	15.8.1776	Cadis	<u>134,384</u>
José PORTILLO	Llat. 9 ex.	Desemb.1770	Mèxic	<u>134,173</u>
Vicente POZO CARLINA	Llat. 2 ex.	21.4.1766	(?)	<u>167,581</u>
José RAMOS MUÑOZ	Llat. 9 ex.	13.12.1774	Cadis	<u>134,26</u>
José RODRÍGUEZ	Llat. 9 ex.	20.3.1776	Cadis	<u>134,357</u>
Domingo RUSSI	Llat. 9 ex.	14.6.1774	Cadis	<u>134,278</u>
Joaquín TERREROS	Llat. 9 ex.	12.10.1772	Cadis	<u>134,220</u>
Pedro TIRADO	Llat. 9 ex.	17.6.1774	Cadis	<u>134,280</u>
Domingo José de UBERA	Llat. 9 ex.	15.7.1776	Cadis	<u>134,382</u>
Rafael VELADA	Llat. 9 ex.	28.1.1772	Cadis	<u>134,203</u>
Pablo VELASCO	Llat. 9 ex.	25.2.1778	Cadis	<u>134,446</u>
Francisco VILA	Llat. 2 ex.	5.2.1767	Cadis	<u>134,55; 167,581</u>
José VIROS	Llat. 9 ex.	15.6.1774	Cadis	<u>134,279</u>
Francisco VILLERS	Llat. 9 ex.	15.8.1776	Cadis	<u>134,385</u>

Bibliografia

- 1 Francesc Puig, p. 33 i següents.
- 2 *Historia de la Sanidad militar*, I, p. 357.
- 3 *Ibidem*, IV, p. 50.
- 4 AUC. Mss. 763, 321.
- 5 Francesc Puig, p. 120.
- 6 *Ibidem*, p. 162.
- 7 *Ibidem*, p. 15.
- 8 Pere Vallribera. *El Col·legi de Cirurgians de Barcelona als últims anys del segle XVIII*. Gimbernat, 23, 263, 1995.

ANNEX 6

■ Els alumnes interns del segle XIX

Aquest apèndix constitueix una història que invita a la meditació. És l'eterna història de la lluita dels que han trobat la llur vocació en la formació de la joventut i els buròcrates i la gent miop que no veuen més enllà de la realitat diària.

Aquí els protagonistes són un grapat de mestres que malden per apropar la joventut aplicada a la vora del llit del malalt i uns burocràtes a qui dol pagar una pesseta diària i uns regidors i uns canonges que posen tota mena de dificultats a uns joves per la simple raó que no han estat nomenats per ells.

Introducció

En ocupar-nos dels interns del segle XVIII ens hem referit a les seves circumstàncies, que resumides podem dir que consistien a estar mal allotjats i mal vistos per la MIA perquè no era ella la que els nomenava.

Ja hem dit que l'any 1798 el nombre d'interns era de cinquanta i que tots havien signat el compromís d'acceptar –en graduar-se– el lloc de cirurgià que els fos assenyalat a l'exèrcit. Va ser aleshores quan la MIA va al·legar que no tenia prou lloc on allotjar-los. El Claustre va disposar donar-los una pesseta diària "en tanto se superan las dificultades de la MIA" (1); això passava el 12 de febrer de 1798. Dos dies més tard els Professors es refermaven en llur decisió i escrivien: "no habiendo local en Barcelona se les dé la paceta diaria como en San Carlos (2)".

Entretant la MIA havia elevat dues protestes al rei amb data 18 de juny de 1796 i 21 de març de 1797 demanant la supressió a les Ordenances de 1795 de tots aquells articles relacionats amb el règim intern de l'hospital. Era una clara al·lusió al nomenament i control dels interns.

El rei no els va donar la raó. Els interns eren "plantel de buenos cirujanos en lo que está interesada toda la Humanidad". Acabava negant a l'hospital qualsevol atribució sobre els cirurgians del Col·legi (15 de maig de 1798) (3).

Característiques dels interns

Una de les funcions dels interns era mantenir un servei permanent de guàrdia a fi

de fer front a qualsevol eventualitat. L'encarregat de l'acompliment d'aquestes guàrdies i de presidir les conferències dels diumenges al matí era el practicant major, una mena de degà. El càrrec solia recaure en un intern que ja s'havia graduat.

Els interns eren proposats per la Junta de Professors, que cuidaven d'enviar la llista a Madrid, on l'aproven definitivament. N'eren exclosos sistemàticament els alumnes que cursaven romancista (a l'acta del 18 de gener de 1816, llegim: "que se despidia a Juan Exabarria por ser romancista") (4).

El problema del nombre d'interns

Els professors del Col·legi tendien a procurar que els interns fossin molts –com més, millor– recordant, sens dubte, el cas del RCC de Cadis, en què tothom ho era, i perquè l'internat era una garantia de millor formació professional. Però aquesta pretensió tenia dos enemics. D'una banda la MIA –com ja hem vist– pretextant problemes de local. D'una altra, els funcionaris de la "Real Hacienda", que es resistien a pagar la pesseta diària a "tanta gent".

Des de 1798 el nombre d'interns era cinquanta, i el 13 de gener de 1806, el comisari de guerra es va negar a inscriure 23 individus, argumentant que l'article VI del capítol 1er del nou reglament només n'acceptava 27. El Claustre es va dirigir al ministre d'Hisenda –Miguel Cayetano Soler– demanant que cobressin tots 50 i que ells cuidarien d'anar extingint les places fins a assolir els 27 (5).

El problema es va presentar quan va arribar l'hora de decidir com s'havia de pagar el lloguer a l'Hospital. Els catedràtics van demostrar una gran generositat. Des de temps immemorial els dos professors que a la llur condició d'ensenyants unien la de cirurgians majors de l'Hospital rebien tres racions diàries; van oferir renunciar-hi a canvi del lloguer. La MIA no va voler alterar la seva rutina i va contestar que li era molt difícil traduir en diners les tres racions. Es va acordar que els fos descomptat del seu l'import del lloguer (13 de setembre de 1804) (6).

Problemes d'allotjament

El Col·legi, buscant solucionar el problema de l'allotjament dels interns, tenia pensades dues solucions. Una era allotjar-los a les golfes, operació summament costosa, atès que s'havia de respectar l'estètica de l'edifici. L'altra proposició –que ja havia estat formulada per Francesc Puig– era allotjar els interns "en quatre cases contigües al Colegio", comprant-les a l'Hospital (7).

L'any 1802 les pretensions del Claustre de professors eren més modestes. Proposaven a la MIA que li fossin arrendades aquelles cases annexes a l'Hospital (8). Amb aquesta mesura esperaven evitar que molts estudiants emmalaltessin per excessiva calor a l'estiu i freds i humitats a l'hivern. Els catedràtics, que no sabien com reaccionaria la MIA o la Junta de Madrid, treballaven les dues solucions. Per exemple, el 6 de maig de 1802, mentre seguien negociant amb la MIA van enviar a Madrid un pressupost "para abrir dos ventanas al norte de los desvanes para arreglar un piso para los internos" (9).

Però l'Hospital va dir que sí i el 3 de setembre de 1804 va arribar una Reial ordre disposant que s'habilitessin aquelles cases, que es pagués un lloguer i que la MIA deixés de protestar sobre el fet que la pesseta diària no era prou per mantenir i allotjar els interns (10). Tretze dies després –el 13 de juliol– sortia cap a Madrid un projecte "para habitación cómoda de las casas contiguas al Colegio" a fi d'allotjar els cinquanta interns (11).

Per fi el 18 de desembre de 1804 l'Hospital va arrendar al Col·legi la casa més pròxima (12). El 7 de març de 1805 la Junta de catedràtics comunica a Madrid que han acabat les obres d'adaptació de la primera de les quatre cases i consulten amb un advocat la pretensió de la MIA, que vol un contracte d'arrendament, que es pugui rescindir quan l'Hospital necessiti aquells locals (13).

L'adaptació de les altres tres cases va ser projectada per l'arquitecte Francesc Renart; els plànols van ser tramesos a Madrid el 31 d'agost de 1805 (14). Aquell projecte no va agradar a la gent de Madrid. El van trobar "insalubre y costoso" i van disposar que es tornés a estudiar l'engrandiment i habilitació de les golfes de l'edifici col·legial ("levantar un piso sobre los desvanes del Colegio") (15).

De Barcelona van contestar que "las obras en el Colegio afearían el edificio, a menos que se elevara la cornisa, lo que resultaría carísimo". No tenim més notícia d'aquesta batalla dialèctica. Però consta que el 21 de novembre de 1805 es va rebre ordre de Madrid de parar les obres d'adaptació de les cases de l'Hospital perquè el nombre d'interns allotjats seria de 27. Als altres 23 se'ls donaria la pesseta diària –l'intendent així ho va manar al Comissari el 12 de novembre– amb la qual o podrien menjar a l'Hospital o pagar una despesa on els acomodés. És de notar que mentre va durar el període en què la Intendència no pagava, van ser bastants els alumnes que van ser invitats a dinar i sopar a casa dels professors (16).

De totes maneres sembla que mentre un grup s'allotjava a l'Hospital, uns quants dormien a l'últim pis –les golfes del Col·legi–, perquè el 27 d'agost de 1806 els professors es queixaven del fet que els que s'allotjaven a l'Escola havien "de passar a

través del Colegio y han de bajar al patio para evacuar sus necesidades, con lo cual es fácil entren ladrones" (17). D'altra banda allò comportava el greu inconvenient per als interns d'haver de sortir a l'aire lliure més d'una nit d'hivern sempre amb fred i sovint amb pluja.

Aquella solució provisional d'una casa restaurada i adaptada va durar fins a l'any 1820, amb un intent de la MIA d'anul·lar el contracte de lloguer el 24 de setembre de 1817 (18). El 23 de novembre la Junta de catedràtics de l'Escola s'assabenta que aquella casa està ruïnosa. El 28 es fa entrega de les claus a la MIA, reservant-se el Col·legi el dret a reclamar-la (19).

No tenim constància documental del que va passar després. El que sí sabem és que l'any 1827 el Col·legi seguia pagant el lloguer d'aquelles cases (20), de manera que és lògic que fossin restaurades.

Les vicissituds dels interns en els primers anys del segle XIX. L'uniforme

Els interns demanaven –des de feia temps– vestir un uniforme. Aquella petició no estava exempta de lògica. Eren uns cirurgians militars en projecte i se'ls aplicava una disciplina militar amb correctius d'aquesta índole,¹ i se'ls amenaçava amb la pena aplicada als desertors si abandonaven el càrrec de manera irregular. Demanaven, per tant, usar un uniforme, que tenia com objectiu distingir els alumnes –i per tant futurs cirurgians de l'exèrcit– dels "romancistes" condemnats per vida a servir les forces armades com a practicants.

L'uniforme havia estat concedit a petició de Llorenç Roland als cirurgians militars, uns dies després que –per les gestions de Francesc Canivell– l'havien obtingut els cirurgians de l'Armada el 23 de novembre de 1771 (21). Canivell va fer extensiu l'ús d'uniforme als alumnes del RCC de Cadis. En canvi al Col·legi de Barcelona els interns no van usar uniforme fins el 14 de maig de 1803, en què es va disposar que vestissin un frac amb solapa de color blau turquí i que als botons de plata hi figurés una inscripció que digués "Real Colegio de Cirugía". Precisament aquests

1 Van ser sonats els incidents del dia 13 de març de 1808. Molts dels interns van marxar mobilitzats cap a Extremadura i el seu lloc va ser ocupat per uns interins. Aquests van assistir els militars hospitalitzats a la Santa Creu i es van negar a atendre els civils. La MIA va demanar l'expulsió de tots els interins i els professors van aconseguir demorar l'expulsió sis setmanes perquè un intern no es podia improvisar. El practican major –Santiago Boutin, que era Dr. en Cirurgia– i els interns propietaris van ser arrestats i els interins severament amonestats. Boutin, al final, va ser expulsat i als interns se'ls va donar a elegir entre quinze dies més d'arrest o quinze dies de guàrdia doble (34).

botons els distingien dels practicants de l'exèrcit i dels barbers dels hospitals de campanya (22).

Animats, sens dubte, per aquesta "conquesta", van demanar en comptes de la pesseta diària cobrar el mateix que cobraven els Zons ajudants de cirurgia de l'exèrcit (300 rals al mes). Aquesta pretensió els va ser denegada el 9 de juny de 1803 (23). Mentre el RCC de Barcelona era l'única "fàbrica" de cirurgians militars tots els interns acabaven a l'Exèrcit. Però va arribar l'any 1807 i entre els cinquanta interns de Barcelona i els de San Carlos, els de Burgos i els de Santiago l'exèrcit no tenia lloc per col·locar tanta gent. Reduir el nombre d'interns era una mala solució, perquè de fet aquelles places eren unes beques i un motiu excel·lent de formació. Així va ser com el 21 de maig de 1807 es va disposar que tots s'havien de graduar de llicenciat i obtenir el doctorat en Cirurgia mèdica. Aleshores eren lliures d'"exercer donde les acomode debiendo ir a servir destino en el Ejército, si se les reclama" (24).

Els interns durant la Guerra de la Independència

L'Hospital de la Santa Creu va acollir molts pocs militars al cap de poc temps després que hagués començat la guerra, de manera que aquells cinquanta interns –dels quals 27 sojornaven a l'hospital– van quedar reduïts a onze.

El 12 de maig de 1810, la MIA es va dirigir al RCC i li va fer avinent que "por escasez y atraso de entradas que experimentaba este piadoso Establecimiento, por motivo de las actuales circunstancias [...] ruega reduzcan a quatro los once colegiales internos actuales [...]" (25).

El que quedava del Claustre de professors va contestar que onze col·legials no era un "número crecidísimo" i seguien: "[...] es indispensable para la asistencia de militares, paisanos y mujeres y el Colegio no tiene facultad para expeler a nadie a menos de conducta mala". Acabava demanant que els fos donada a aquells estudiants una ració diària de pa blanc com la que rebien els "Practicantes de Botica", adduint: "[...] porqué quizá los cirujanos la necesitan más" (25).

Tot va ser inútil. El professorat no va tenir més remei que expulsar set interns que van ser: Miquel Viñas, Josep M.ª Cabañes, Joan Yañez, Josep Umbert, Josep Jaques, Antonio Gracia i Francesc Vila. Van quedar els quatre més antics: Francesc Esteve, Joan Puig, Esteve Crous i Gaietà Meix (26).

Els anys de la postguerra

Acabada la guerra, en la reunió de Claustre del dia 9 de juliol de 1814 presidida per Josep Torner, es va cursar a la MIA la petició de dotze practicants de cirurgia. La MIA –com era d’esperar– va dir que no. S’encomanà a Vicenç Pozo la missió de parlar amb l’Administració. L’argument de Pozo era que l’escassetat d’interns faria que les estances duressin més dies. Era allò que hi ha estalvis que fan malbé les estovalles (27).

Ens fa l’efecte que les gestions i els arguments de Pozo no van tenir cap èxit, perquè en la reunió de Claustre del 30 de novembre de 1814 figura el prec –cursat a la MIA– “que admita 6 u 8 colegiales más, necesarios para la buena asistencia de los enfermos” (28). Per fi el 23 de març de 1816 –com una gran concessió–, la MIA va acceptar dos interns sobre els cinc que tenia. La raó al·legada per l’Administració era que a l’hospital no hi havia militars, atès que aquell any tots els militars eren admesos a l’hospital que l’Exèrcit francès havia instal·lat al Convent de Jonqueres, per al qual el Cap dels serveis de cirurgia militar de Catalunya –Josep Jaumandreu– va nomenar amb data 27 de juliol de 1816 tres interns que el RCC va acceptar com a tals amb la condició que acudissin a classes i pràctiques.

Una novetat l’any 1816 va ser la represa de les sessions llatines dels diumenges al matí. Des de la guerra (1808-1814) havien estat suspeses i va ser una ordre imperiosa de Madrid la causa que les va restaurar. El Claustre de Barcelona va excusar-se dient que atès que les presidia el practicante major i des de la Guerra de la Independència no n’hi havia dubtaven sobre qui ho havia de fer. Es va acordar que, de moment, les presidís un catedràtic (28).

Un dels avantatges de ser intern era la gratuïtat del títol. En tenim nombrosos exemples en els llibres d’actes. De Josep Borràs i Bultó es diu el 15 de febrer de 1816 que va ser intern durant la ocupació francesa “y no dió ningún motivo de queja”. Es va acordar concedir-li el títol gratuïtament (29). Igualment al 20 de febrer de 1817 es diu: “Grados gratis a Cayetano Aleix, Practicante Mayor” (30).

L’any 1819 la MIA en el seu joc d’estira-i-arronsa, primerament va intentar expulsar Tomàs Genís “por unas riñas y disputas con Ramon Saló, Practicante de Farmacia” (31). Els practicants de Farmàcia eren nomenats per la MIA i el Claustre va defensar a peu i cavall Genís. Es va acordar contestar “lo más suave posible” al prior al que recriminaven no haver-se informat degudament i “obraj maliciosamente como en otras ocasiones”.

D’altra banda –segurament per endolcir aquest atac– la MIA va admetre dos practicants més el 25 de novembre d’aquell any 1819 (32). Un altre avantatge –sobretot

per als que havien estat graduats— era que la pesseta diària o estar mantingut a l'hospital constituïa un *modus vivendi* —molt modest, certament— que permetia al postgraduat preparar-se millor. Era el MIR d'aquell temps.

Això feia que de tant en tant es denunciessin casos d'allargament excessiu en el càrrec, que bloquejava els que venien al darrere. Així va ser com el 13 d'abril de 1820 es va determinar "que Cayetano Raull, ya licenciado, se busque un empleo y se vaya". De totes maneres la cosa no deuria ser tan clara perquè Raull no va marxar fins al 28 de juliol de l'any següent (1821) (33). Acabem aquest annex transcrivint el "Gobierno doméstico de los colegiales internos en 1795".

GOBIERNO DOMÉSTICO DE LOS COLEGIALES INTERNOS EN LOS ESTATUTOS DE 1795

CAPÍTULO VII

I

«Para que se observe constantemente aquel buen orden y unión que siempre deben reinar entre los Colegiales internos, dedicados al mejor estudio de tan noble Facultad, la Junta nombrará a dos de ellos, en quienes se distinga una conducta en todo arreglada e irreprehensible, para que con los nombres de Rector y Vice-Rector ceíen y cuiden de la conducta de todos los demás, y a este fin los hará reconocer por sus inmediatos superiores, mandando que como a tales les obedezcan y respeten, según es debido, no sólo los Practicantes menores, sino también los mayores.

II

El Rector y Vice-Rector deberán vivir en la misma habitación que los demás Colegiales; pero con alguna distinción en sus cuartos, comiendo también en comunidad con ellos, para que de este modo les sea más fácil celar la aplicación y conducta de todos, y no menos el cumplimiento de sus obligaciones, señaladamente en las horas de estudio, con cuyo objeto harán las visitas que juzgaren oportunas.

III

No gozarán gratificación alguna por razón de estos honrosos empleos, pero en recompensa de su trabajo, la asistencia al Hospital será en ellos meramente voluntaria, con libertad de salir de casa cuando les convenga, con tal que nunca falte en ella alguno de los dos, por lo que pueda ocurrir.

IV

Ninguno de los Colegiales podrá salir del colegio y Hospital sin licencia del Rector, y en ausencia de éste del Vice-Rector, los cuales no las concederán, sino en las tardes de los días festivos, y hasta las primeras oraciones: pero si en día de trabajo tuviese alguno precisión de salir, lo expondrá al Rector o Vice-Rector, que reconociendo justa la causa permitirán que salga, con tal que no falte a su clase, ni otra obligación. Por lo demás, el que saliere sin esta licencia, o abusare de ella baxo falsos pretextos, estará sujeto á las penas que le imponga el Rector, el qual dará parte de ello al Vice-Director, para que en caso de reincidencia sea severamente castigado y aun expulso, si para esto diese motivo á la Junta. De esta regla general serán exceptuados los Practicantes mayores, á quienes se permitirá salir siempre que les convenga y no estén de guardia, pidiendo antes licencia al Rector ó Vice-Rector.

V

Los Colegiales internos tendrán precisamente dos horas de estudio cada día por la mañana, y otras tantas por la noche, en sus quartos a puerta abierta, y en tiempo que no impida la asistencia á la enfermería, á las clases, ni á los demás actos del Colegio, conforme el arreglo que para esto hará la Junta. Y el que no cumpla con esta obligaciones, ó se hallare distraído, dormido, ó conversando con alguno de sus compañeros, será castigado al arbitrio del Rector, prohibiéndole la salida de casa á las horas permitidas, poniéndolo de guardia, quitándole parte de la comida ó cena, y con otras penalidades de esta especie.

VI

A las horas de estudio se cerrarán siempre las puertas del Colegio ó pieza destinada para la habitación de estos Colegiales, á quienes estará prohibido todo juego de naypes, aun fuera de estas horas, no permitiéndose la entrada en sus quartos a muger alguna que no vaya acompañada de alguno de los Catedráticos, del Rector ó del Vice-Rector.

En el Capítulo XIV de las mismas Ordenanzas se vuelve a hacer referencia a los colegiales internos:

IV

Habiendo observado que el corto número de veinte Practicantes, que solamente ha habido hasta ahora, ha dado motivo á que en tiempo de muchos enfermos se recibiesen substitutos, en quienes no concurren siempre las debidas circunstancias de inteligencia y pericia, con notable perjuicio de los enfermos y del Hospital; he resuel-

to para evitar estos inconvenientes, que su número en adelante sea siempre el de cincuenta, con el título de Colegiales internos.

V

Estos colegiales comerán todos, como hasta aquí, en comunidad y á cargo del Hospital, abonándosele por cada uno quatro reales vellon al día de mi Real Erario, cuya total suma de abono recompensará al Hospital el mayor gasto que le ocasiona su aumento, cuidando se les trate con decencia, dándoles por la mañana almuerzo; al medio día sopa, o potage, puchero ú olla, un guisado y postre del tiempo; á la cena ensalada cocida ó cruda, guisado y postres, con dos panes diariamente de los que gasta el Hospital; y un quartillo de vino á cada uno, y les suministrará luz para las horas precisas de vela.»

Bibliografía

1. AUC. 126, 19 D; 123, 40.
2. " 126, 20.
3. " 126, 29 D.
4. " 123, 164.
5. " 126, 112.
6. " 123, 97.
7. Francesc Puig, p. 108.
8. AUC. 126, 83.
9. " 126, 82.
10. " 126, 99.
11. " 126, 83 D.
12. " 126, 103.
13. " 123, 104.
14. " 123, 108.
15. " 123, 109.
16. " 123, 111 D.
17. " 123, 121 D.
18. " Mss. 763, 712.
19. " 123, 221 D.
20. " Mss. 763, 823.
21. Historia de la S.M. III, p. 73.
22. AUC. 126, 90 D.
23. " 126, 91.
24. " 123, 129.
25. " 123, 143.
26. " 123, 145.
27. " 123, 152 D.
28. " 123, 156.
29. " 123, 165.
30. " 123, 177 D.
31. " 123, 187.
32. " 123, 193 D.
33. " 123, 237.
34. " 123, 136 D a 139.
35. Usandizaga, p. 17.
36. *ibidem* pp. 171-173

ANNEX 7

■ La previsió social dels professors del RCC

El Montepio de Canivell

Va ser amb data 20 d'abril de 1767 que el marquès d'Esquilache va crear un mont de pietat militar. Però els cirurgians n'eren exclosos. Es deu a les gestions de Francesc Canivell –Director del RCC de Cadis i cirurgià major de l'Armada– la creació d'un mont de pietat l'any 1789, que mercès a detreure del sou unes determinades quantitats s'assegurava la percepció d'unes pensions a les vídues, als fills menors d'edat o als pares del cirurgià difunt (1).

Aquest mont de pietat va anar evolucionant al compàs del temps. Tots els professors del Col·legi tenien una graduació militar; per aquest motiu cotitzaven al mont de pietat. El 15 de novembre de 1798 va ser aprovat un nou Reglament especialment dirigit a "todos los que dependiesen de la Junta de la Facultad Reunida (Escuelas, Hospitales, médicos militares, etc.)", establint els descomptes sobre el sou (2).

Arran d'aquest Reglament, que va començar a aplicar-se el 1er de gener de 1799, la Junta Superior Gubernativa va editar unes instruccions "para la mejor recaudación de fondos del Montepío establecido por S.M. a favor de viudas, huérfanos y madres de cirujanos y catedráticos de los RCC" (3).

Ignorem el percentatge que els era deduït del sou, però sabem que les quantitats recaptades els anys 1800 i 1801 van sumar 8.875 rals, que el dia 8 d'abril de 1802 van ser enviats a Madrid (4). El 24 de maig de 1819 es va establir que la quantitat a cobrar per part del jubilat depengués dels anys d'exercici: tot el sou per trenta anys, 2/3 per vint i la meitat per quinze anys "con buen desempeño" (5).

El primer dels professors a ser-li aplicada aquesta disposició va ser Josep Torner el 15 de juliol de 1819 que es va retirar amb 12.000 rals anuals; és a dir, amb el sou de catedràtic íntegre però sense comptar-hi el plus que percebia per ser director (6).

La reforma de Pere Castelló

Pere Castelló va millorar el Reglament del mont de pietat de professors dels reials col·legis de cirurgia.

Les característiques d'aquest Mont de Pietat figuren a la pàgina 239 d'aquest llibre.

Assenyalem que el primer cas conflictiu va ser el del catedràtic Josep Soler i Cosp, que es va divorciar de la seva muller Josepa Orcet i, en conseqüència, va demanar que els drets que aquesta pogués tenir passessin a la seva germana Ventura Soler i a un nét –Francesc Soler i Gallissà–. Aquesta petició va ser denegada (7).

Bibliografia

1. Diego Ferrer. *Historia del RCC de Cádiz*, Colegio de Médicos de Cádiz, 1961, p. 131.
2. AUC. 126, 57 D.
3. " 126, 47.
4. " 123, 76 D.
5. " 126, 147 D.
6. " 126, 148 D.

ANNEX 8

■ El material d'ensenyament del RCC

La biblioteca i els llibres del RCC

Tots els que van dirigir aquesta institució van tenir un gran interès a disposar d'una biblioteca abundant i actualitzada. Era el contrast amb les universitats aferrades a l'obra de Gui de Chauliac, com a única font de coneixements quirúrgics de les universitats.

Cronològicament hem de considerar Pere Virgili el primer que es va preocupar per tot el que concernia a la biblioteca. Tres són els vessants d'una biblioteca. El local, els llibres i el bibliotecari. Dos són els fets que ens autoritzen a pensar que una bona Biblioteca era una de les preocupacions primordials de Virgili: la biblioteca particular que tenia a casa seva i que era una de les més importants de Barcelona; constava de molts volums (1) i la va heretar Llorenç Roland.

D'altra banda, quan va redactar les seves "Ordenanzas" de 1764 va dedicar a la biblioteca, els articles següents.

El primer –article XXIV de la 2.ª part– disposava que la biblioteca acolliria professors i estudiants, als quals facilitaria "Tintero, Pluma y Papel, para que puedan hacerse los extractos que se necesitaren", i afegia, per si de cas: "pero no será lícito ocupar allí el tiempo en escribir cosas abstractas y que no tengan relación con la profesión".

L'article següent parla d'un estudiant ajudant del bibliotecari i l'obligació d'aquest "de hacer presente a la Junta (de professors) los Libros que se piden con más frecuencia y falten en la Biblioteca, y las obras nuevas para que se compren luego que haya caudales".

Els articles següents –XXVI, XXVII i XXVIII– són una reiteració; es recomana mantenir correspondència amb l'estranger i no descuidar l'adquisició de llibres espanyols, tant d'actuals com d'antics. El càrrec de bibliotecari solia ser un primer esglaió de la carrera cap a la càtedra. Es preferia la gent que dominava idiomes, que durant el segle XVIII, van ser el llatí i el francès, per bé que sabem que Francesc Puig va iniciar uns estudis de llengua italiana.

Sabem que la Biblioteca va començar amb un total de 562 volums adquirits a París.

Ignorem el detall exacte de totes les adquisicions per part de la biblioteca a través del temps però coneixem fets aïllats, tals com les múltiples gestions de Francesc Puig per aconseguir els llibres de medicina i ciències afins de les biblioteques dels jesuïtes expulsats l'any 1767 (2).

Segons es desprèn del seu testimoni, Puig va adquirir llibres –sobretot d'autors espanyols– valent-se d'un gran bibliòfil català, Manuel Abad, un metge que exercia a Madrid i posseïa una “libreria excelentísima en todo género de letras” i havia demostrat estar al corrent de les obres que es trobaven a la venda en les llibreries de la capital (3). També no perdent de vista les biblioteques particulars de metges i cirurgians que llurs vídues posaven a la venda. Puig presumia d'haver enriquit la biblioteca en 250 volums (2).

Un altre testimoni d'adquisició de llibres és del 10 de gener de 1805. La Junta de professors va demanar permís a Madrid a fi d'adquirir els *elements de fisiologia i la nosografia quirúrgica* de Richerand i les obres de Pinel i consultar la Junta Superior Gubernativa sobre si “comprar el Mascagni que pidió el Catedrático de Anatomía”. Al cap d'un mes –14 de febrer de 1805– Madrid autoritzava l'adquisició de tots aquells llibres (4). També, en una altra ocasió, les làmines anatòmiques de Cloquet (5).

Més endavant, el 25 de gener de 1823, durant el període constitucional Antoni de San German va iniciar un intent de canalitzar cap al Col·legi els llibres de diversos convents i sembla que no ho va aconseguir (6). En general, aquelles biblioteques –algunes de gran importància– van anar a parar l'any 1836 a la Universitat de Barcelona.

Una altra font de coneixement de la Biblioteca són els inventaris. Sabem que se'n van practicar tres. El primer de tots és el que figura en una relació de llibres i d'instrumental adquirits a París amb destinació al RCC de Barcelona transcrita per Joan Riera en el seu llibre *Cirugía española ilustrada y su comunicació con Europa*. Allí figura una llista nominal d'aquests efectes i del seu cost. El lector interessat pot consultar-la a les pàgines compreses entre la 292 i la 306. Nosaltres ens limitarem a fer-ne una recensió.

Eren en total 81 obres “in folio”, 21 en octau, 101 en dotzau. Però com que moltes d'aquestes obres ocupaven dos i més volums, el total d'exemplars era 562, pels quals es pagaren 2.601,15 lliures torneses, que era a França una moneda de canvi com ho era la lliura catalana i a casa nostra (equivalia –l'any 1667– a 4 rals de billó

espanyols). Les matèries d'aquests llibres són variadíssimes. En un intent de fer-ne una classificació podem dir que hi havia:

Tractats sobre

Anatomia 19	Medicina legal 1
Botànica 10	Medicina militar 3
Cirurgia general 35	Mixtes (medicina i cirurgia) 12
Dermatologia 1	Nutrició 1
Farmàcia i farmacopees 16	Oftalmologia 2
Ferides (tractament de les) 6	Química 3
Filosofia 1	Pediatria 1
Física 3	Tocoginecologia 6
Fisiologia 12	Urologia 6
Història de la medicina 5	Venèries (malalties) 5
Història natural 1	Veterinària 1
Medicina 30	Diccionaris de medicina 5

Assenyalem, també, que hi havia obres allunyades de la cirurgia com un *Traité sur le platine ou l'or blanc*, una *Introduction à la mineralogie par Henckel* i un *Examen impartial des contestations entre chirurgiens et médecins*. També hi figuren tres obres que vénen a ser els precursors de les actuals revistes. Una, la més important (hi havia 193 números), de *Le Journal des Savants*, una publicació periòdica editada a París a base de cartes que els "savis" d'arreu del món enviaven sobre curiositats científiques de tota mena. O també la col·lecció "Academique de Dijon" i les "Memoires de l'Academie Royale de Chirurgie de Paris".

Diguem, finalment, que 82 estaven escrites en llatí i 118 en francès. Tots aquests llibres –units a moltes peces d'instrumental– van ser confiats per Virgili a la custòdia de Josep Pahissa –el 15 d'octubre de 1761–, el mestre que havia estat encarregat de la biblioteca, el qual ho va guardar tot a casa seva en espera que s'acabés de construir l'edifici del RCC (7).

El segon inventari va tenir lloc al cap de poc temps de la "defenestració" de Francesc Puig, quan va dirigir el RCC Francisco José Martínez, que va voler imposar ordre arreu. Una de les coses que va fer va ser revisar la biblioteca nomenant un bibliotecari –Domènec Vidal i Abad– i ordenant fer un inventari.

Segons resulta d'aquell estudi, del qual ens dóna notícia Maria Dolors Gaspar, durant

el període de la Direcció de Francesc Puig (de 1780 a 1790) havien entrat 330 llibres, més 152 llibres procedents dels jesuïtes, de manera que en el moment d'arribar Martínez a la biblioteca hi havia un total de 1.115 llibres corresponents a 555 títols perquè eren bastants les obres que tenien uns quants volums. Martínez va trobar a faltar alguns llibres d'interès; el que no sabem és si els van arribar a comprar (8).

La darrera notícia que tenim sobre inventaris de la biblioteca del RCC es refereix a la labor de Joan Foix (28 de gener de 1833) ordenant el material a base de confeccionar un índex per matèries i un altre per autors. La nota de la Junta de professors assenyalava que "había pasado en este improbo trabajo las frías noches de invierno" (9).

La sala per servir de Biblioteca va ser dissenyada pel mateix Virgili i és la mateixa que ara utilitza la Reial Acadèmia, amb finestres al carrer del Carme i al carreró de separació amb l'antiga Casa de la Convalescència.

Les obres dels mestres del RCC

El primer professor a publicar llibres amb l'esperança que poguessin resultar útils tant als alumnes com als cirurgians en exercici, va ser, sens dubte, Diego Velasco, que, en col·laboració amb Francisco Villaverde, va publicar l'any 1763 el *Curso teórico práctico de operaciones de Cirugía, en que se contienen los más célebres descubrimientos modernos* (10).

Va ser una obra excel·lent, reeditada, que va servir de text durant molts anys als alumnes de tots els reials col·legis de cirurgia, resultat d'una estada a París dels autors enviats per Virgili amb l'encàrrec de reunir en un llibre tots els coneixements que van poder adquirir.

El segon en el temps va ser Francesc Puig. En la –tantes vegades citada– biografia que d'ell hem publicat, hi ha un capítol dedicat als maldecaps de Puig a fi de col·locar els seus tres llibres (11). El primer –es de 1763– és els *Principios de Cirugía*, nocions dirigides a "los jóvenes que se destinan a la profesión de esta grande Arte".

El segon, de 1768, és la *Osteología metódica para el uso de los Reales Colegios*. Podem dir que era una obra de text i, per tant, de venda relativament fàcil. El que va ser més difícil de "col·locar", tot i ser la millor obra de Puig i un "clàssic" en la matèria, va ser el *Tratado teórico-práctico de las heridas por arma de fuego*, que va sortir a la llum l'any 1782, en el qual van inspirar llur conducta un gran nombre de cirurgians militars fins a ben entrat el primer terç del segle XIX.

Puig no es va limitar a la doble tasca de comprar llibres i editar obres seves. Va fomentar que altres mestres escrivissin textos útils als alumnes. Mentre ell dirigia el Col·legi, l'any 1781, van aparèixer unes *Lecciones fisiológicas* i l'any següent un tractat sobre malalties venèries i un manuscrit sobre el mateix tema. D'aquests dos darrers tractats l'autor podria molt ben ser Francesc Puig, com apunta Usandizaga (12).

Un mestre particularment prolífic va ser Domènec Vidal i Abad, autor de tres *Tratados teórico-prácticos*; un de *Los tumores humorales* (1782); un altre sobre les *Heridas y úlceras* (1783), i un tercer sobre les *Enfermedades de los ojos* (1785), tots tres "arreglados para la instrucción de los alumnos del Real Colegio de Cirugía de Barcelona" (13).

Però la més valuosa de totes les seves obres va ser *La Cirugía forense o Arte de hacer las Relaciones quirúrgico-legales. Obra útil a los médicos, cirujanos y jurisperitos así seculares como eclesiásticos* (Barcelona, 1783) i que ha estat reeditada per Jacint Corbella. De l'any 1822 és el *Tratado elemental de afectos externos y operaciones de Cirugía, compuesto para la enseñanza de los discípulos* obra en dos volums recentment estudiada per Domingo Romero Maroto (14) i que segons Calvet i Corbella havia estat enllestida l'any 1805 però a la qual la censura havia barrat el pas fins al 1822, any en què el seu autor, Antoni de San German, arran de la revolució constitucional va poder editar (15).

Un autor d'obres de text amb un ampli ventall de dates va ser Joan de Déu Ribot i Ferrer. Va començar l'any 1820 amb *Elementos de Patología general*, va seguir amb *Elementos sucintos de Fisiología, arreglados para los discípulos de la Escuela del Arte de curar de Barcelona* (1822) i va continuar amb un manuscrit de 1829, *Elementos de Higiene i Compendio de las lecciones de Pathología general, dadas en la Cátedra por el Dr. D.J.R. publicadas por algunos de sus discípulos* (Barcelona, 1834) i, finalment, la tercera edició de *Lecciones de Fisiología dadas en Cátedra* (Barcelona 1848) (16).

Una obra que va tenir molta anomenada (dues edicions: Barcelona, 1831, i Madrid, 1847) van ser *Los Elementos de Moral médica* de Feliu Janer i Bertran (17). Un llibre de text va ser el *Arte de recetar y Formulario práctico conforme a las lecciones públicas dadas en el Real Colegio de Medicina y Cirugía* (Barcelona, 1835) de Joan B. Foix i Gual, que és una imitació d'una obra de Gambins, que ha estat objecte d'un estudi per part de Bonet i Aymat i Sánchez Ripollés (18). Ignasi Ameller va publicar dos llibres de text: *Prolegómenos de Clínica Médica que explica en su Cátedra el Director del Colegio Nacional de Medicina y Cirugía de Barcelona* (Barcelona, Pablo Riera, 1840), en dos volums, i *Elementos de afectos internos* (també de 1840) (19).

Uns quants professors del RCC van publicar llibres després de 1843, és a dir, quan eren catedràtics de la recentment inaugurada Facultat de Medicina. Són Ferrer Garcés (un de toxicologia i un altre de medicina legal) (20) i Francesc de P. Folch i Amich, *Tratado de Patología General de 1845* (21).

Hem vist com entre les moltes obres de Ribot una havia quedat manuscrita. Això passava bastant sovint. Antoni Mayner i Alcover no va editar els seus dos llibres de text que han arribat als nostres dies en forma de manuscrit. Són un *Tratado de Partos* i uns *Elementos de Obstetricia*.

Renunciem a enumerar un gran nombre d'obres traduïdes pels professors del Col·legi, gairebé totes del francès.

Els mestres del RCC censors de llibres

En aquells temps la impremta estava estretament controlada pel Govern i tota obra per ser impresa necessitava el permís corresponent. En el cas dels llibres sobre matèries quirúrgiques, era natural que el que havia de donar l'autorització comptés amb un dictamen favorable d'un RCC.

Els catedràtics valoraven molt aquesta facultat, que en ocasions jutges i magistrats potser oblidaven. Porta data 8 d'agost de 1831 l'acord de "comunicar al Regente [era el magistrat, cap de l'Audiència] que el Colegio se halla comisionado para censurar las obras facultativas en solicitud de licencia para imprimirlas" (23).

En la reunió del Claustre del 9 de març de 1797, Josep Torner va donar compte d'haver efectuat la censura d'un *Tratado de partos*, l'autor del qual era un antic alumne del RCC que havia nascut a Girona i era des del 15 de gener de 1795 cirurgià del Regiment de suïssos de Saint Gall del coronel Rütimann, i havia oposat a la càtedra de nova creació –Física experimental– sense resultat (24). No sabem si aquest llibre va arribar a ser editat. El que no va ser editat va ser un altre treball, el títol i contingut del qual ignorem perquè cap dels professors el va entendre. Llegim a l'acta del 27 d'octubre de 1796: "El Dr. Christóval Thomas [...] ha compuesto un papel en forma de dialecto. La Junta no puede dar su dictamen porque no lo entiende" (25).

Segurament aquell "dialecto" era l'alemany, idioma que Thomas dominava perquè el seu coneixement era obligatori als cirurgians al servei dels Regiments suïssos i perquè segurament era la llengua que es parlava a casa seva. És molt probable que fos fill d'algun oficial alemany o suís d'algun batalló que hi havia de guarnició a Girona.

El cognom Thomas tant pot ser alemany com francès o anglès, o català si anés accentuat.

També renunciem a repetir els avatars d'un llibre que va intentar publicar el dissecador Borràs i Montaner, censurat per Antoni Bas.

Cercant una recomanació

Fins ara hem parlat de censura prèvia. Però també es donava el cas de qui cercava un dictamen favorable del RCC amb l'esperança que el recomanés als alumnes. Tal la traducció feta pel Dr. Francisco Ramos Luengo del *Manual médico-quirúrgico* d'Anthenac. Després d'examinada —el 23 d'octubre de 1819— la van considerar útil a metges i a cirurgians encara que “al faltaries el original no saben si la traducció es siempre correcta” (26).

El Col·legi, editor de llibres

Un llibre editat a expenses del RCC va ser un *Tractat de Matemàtiques* d'Antoni Cibat. La decisió de publicar-lo per compte del Col·legi és del 10 d'octubre de 1799 (27). El 13 de març de l'any següent, Cibat va entregar al bibliotecari del RCC 921 exemplars, que quan fossin venuts pagarien el total invertit en l'edició de l'obra. El 17 de juliol es va determinar que es perités el preu de venda de l'obra. Els pèrits van ser uns tals Surià i Sostres (28). A Cibat li van indicar que podia nomenar una tercera persona de la seva confiança (28).

Un altre llibre editat pel Col·legi va ser la *Botànica* del Dr. Bahí. S'hi van invertir 13.710 rals i l'edició va ser de 1.500 exemplars, als quals s'havia de donar la destinació següent: quaranta serien regalats així: 22 al president de la Junta Superior Gubernativa, 12 a l'autor i 6 es repartirien als “Xefes de la Plaza”. La resta —1.460— van ser entregats al bibliotecari amb l'encàrrec de vendre'ls a 12 rals. O sigui que es recaptarien 17.520 rals, amb un benefici final a favor del RCC de 3.810 rals (29).

Tant la *Botànica* de Bahí, com les *Matemàtiques* de Cibat van ser declarades llibres de text. D'aquesta manera, la venda quedava assegurada. Encara més, consta que el 21 de juliol de 1803 el Col·legi de Cadis en va demanar 25 de cada un, el de Burgos 100 de cada, mentre que Santiago no en va encomanar “ninguno, por ahora” (30). Aquests són els llibres dels quals tenim notícia. Però n'hi havia més, perquè el 4 de setembre de 1799 es declara que l'existència de llibres al Col·legi destinats a la venda tenia el valor de 13.801 rals (31).

El Col·legi-editor defensa la seva economia

Un problema sobre els llibres considerats de text era que els estudiants se'n desfeien –venent-los a un altre alumne– en ser graduats. L'interès que el Col·legi tenia que els estudiants no es desfessin dels llibres es fonamentava en dues raons: 1. L'obra amb què un estudiant ha après l'assignatura és consultada fàcilment en casos de problemes futurs, i 2. Al Col·legi li interessava vendre els "seus" llibres. D'aquí la disposició –que porta data 19 d'octubre de 1824– d'obligar que les obres de text anessin signades pel catedràtic autor del llibre i per l'alumne que se'n servia (32). Cal fer notar que aquella disposició era una ordre arribada de Madrid.

Obres de text recomanades

El dia 20 de desembre de 1827 es va rebre de Madrid la següent llista de llibres recomanats per a l'alumnat.

Anatomia de Bonells i Lacaba.

Embenaments de Canivell.

Medicina legal de Belloch.

Fisiologia de Richerand.

Higiene de Tourtelle.

Patologia de Chomel.

Terapèutica i matèria mèdica de Barbier.

Fisicoquímica de Majón.

Partos y enfermedades de las mujeres de Capuron.

Enfermedades venéreas de Swediaur.

Bibliografia (Historia de la medicina) de Blumenbach.

Afectos externos y enfermedades de los huesos de San German.

Afectos internos de Nysten.

Afegien: "Por no tener obra de Historia que el catedrático haga un compendio de Sprengel". En ocasions eren els mateixos mestres del RCC els traductors d'obres estrangeres, com va ser el cas de Ramon Frau, que va traduir del francès el Begin. La mateixa "Junta Superior Gubernativa de Cirugía" que va examinar el manuscrit li va demanar la redacció d'un suplement destinat a esmenar "ciertos defectos de la obra" (33).

Bibliografía

1. M.ª Dolores Gaspar. *Aparición del Jardín Botánico de Barcelona. Historia, evolución e influencias científicas (1784-1854)*, Barcelona, 1994, p.
2. Francesc Puig, p. 107.
3. *Ibidem*, p. 108.
4. AUC. 123, 102 D.
5. " Mss. 763, 793.
6. " 124, 45 D.
7. Juan Riera, p. 305.
8. Gaspar (loc. cit.) p. 78 i 79.
9. AUC. 124, 70.
10. Diccionari, núm. 5582.
11. Francesc Puig, p. 126.
12. Usandizaga, p. 92.
13. Diccionari, núm. 5683.
14. Martín Romero Maroto. *Medicina e Historia*, núm. 60, 1995.
15. Diccionari, núm. 4764.
16. *Ibidem*, núm. 4199.
17. *Ibidem*, núm. 2429.
18. Joan Ramon Benet i Aymat i Josep M.ª Sánchez Ripollés. Gimbernat, 17, 9, 1992.
19. *Ibidem*, núm. 157.
20. *Ibidem*, núm. 1789.
21. *Ibidem*, núm. 1838.
22. *Ibidem*, núm. 2967.
23. AUC. 124, 81 D.
24. Historia de la S.M. I, p. 399.
25. AUC. 123, 18 D.
26. " Mss. 763, 734.
27. " 123, 53 D.
28. " 123, 63.
29. " 123, 83 D.
30. " 123, 85.
31. " 123, 53.
32. " 124, 63.
33. " Mss. 763 (24.9.1828).

ANNEX 9

■ Instrumental i preparacions anatòmiques

Respecte a l'instrumental es fa molt difícil elaborar una llista entenedora perquè bona part dels instruments ens són completament desconeguts. Creiem que és molt més útil dir que hi havia jocs complets per practicar les operacions corrents en aquells temps. Heus ací la llista, respectant l'ortografia de l'època.

Fístola lacrimal (23 peces)

Catarata completa (26 peces)

Trepanació craneal (un trepà compost de catorze peces i un "elevatorio de Mr. Petit" corregido por Mr. Louis).

Talla (31 peces, algunes repetides amb l'única diferència de l'autor; per exemple, tres bisturis, un de Mr. Le Dran, un altre de Mr. Moran i un tercer de Mr. Petit).

Partos (5 instruments; dos eren fòrceps –que a la llista figuren com tiretetes (*tire têtes*)– dos "garfios" (segurament per subjectar i atreure el coll uteri) i "unas pinzas para los falsos engendros").

Hi havia també tres grups d'instrumental; uns sense indicació determinada, per exemple "un pico de cuerbo" o "seis cauterios", i altres que tan sols servien per a una única determinada acció, com "dos instrumentos para cauterizar el unguis" o dues agulles especials ("una para la aneurisma" i una altra "para la Arteria intercostal").

Com veiem, la col·lecció era completa i permetia practicar totes les intervencions d'aquell temps. Assenyalem, també, que en la fabricació d'aquell instrumental no es van estalviar detalls, molts dels quals eren de luxe, com el cas dels trocars de punició per a l'ascitis, que tenien el mànec d'àngata, o que les tisores o les agulles de l'operació de cataracta estaven recobertes d'or.

També figura en un altre inventari, i cercant únicament una finalitat didàctica, que hi havia una figura "de hombre de 5 pies de alto cuya mecánica construcción facilitaba todo género de movimientos para figurar toda especie de dislocaciones y

hacer todo género de vendajes” que va costar 1.000 lliures torneses, o sigui, set vegades i mitja el preu de l’instrumental de la cataracta (2).

Posseïm també un inventari d’instrumental de l’any 1790, és a dir, trenta anys després del que acabem de transcriure i que figura en el llibre d’Usandizaga (3). La relació és molt diferent, atès que els anys van fer malbé instruments i se’n van construir de nous a Barcelona o es van adquirir a l’estranger. A tall d’exemple, recordem que en la relació de 1761 hi figuraven dos fórceps i en la de 1790 n’hi ha cinc.

També trobem diferències en la cirurgia ocular. En la primera relació figura únicament l’instrumental de David i en la de 1790 hi trobem el corresponent a dos mètodes més: el de Lafaye i el de Berenger. Assenyalem, per acabar, que una part de l’instrumental espatllat o envellit estava destinat a material de dissecció o d’ensenyament.

Material plàstic didàctic. Figures de porcellana i de cera

Hem esmentat una col·lecció d’ulls de porcellana que van ser adquirits a París, on es reproduïen diverses afeccions. Un altre material d’ensenyament eren les peces anatòmiques de cera. Va ser l’any 1824 quan sabem que es va presentar al RCC. un emigrat italià –Josep Chiappi– oferint “un trabajo primoroso de mérito singular”. Afegien: “el Colegio quisiera comprarlas” (4).

Onze dies després d’aquesta primera presa de contacte (19 de maig de 1824) Chiappi els va facilitar una llista de preus. Va ser la següent.

“El cadáver disecado: 1.300 duros.

“Unas piezas de medio cuerpo con los nervios de la cavidad vital: 300 duros.

“Organo del oido: 100 duros.

“Una cabeza separada del tronco: 50 duros.

“Aparato de la respiración: 50 duros.

“Corazón: 50 duros” (5).

O sigui que tot sumat feien 1.850 duros. Aquella quantitat era enorme, oimés quant l’economia havia sofert unes tremendes detracions dels polítics. Degueren regatejar, perquè en la sessió del Claustre del 19 de juny es va prendre l’acord de destinar l’aleshores importantíssima quantitat de “mil duros” (5.000 ptes.) per pagar a Chiappi les peces (6).

El mateix Chiappi va facilitar les coses el 30 d’agost, perquè va demanar que l’exa-

minessin de llicenciatura en Cirurgia mèdica i que els drets d'examen i del títol li fossin descomptats dels 1.000 duros (7). Els professors van accedir a aquella pretensió el primer de setembre "por tratarse de una simple agregación a este Colegio de un Profesor extranjero y de conocido mérito" (8).

No es va acabar aquí l'afer Chiappi. Hem de pensar que va continuar elaborant "primorosos trabajos", perquè el 16 de novembre de 1824 va arribar de Madrid l'ordre de "que se faciliten a Chiappi los cadáveres que hagan falta para elaborar las piezas que hagan falta para elaborar sus piezas" (9).

Tenim constància d'haver-se abonat a Chiappi 1.000 duros el 15 de setembre de 1825 a canvi de les peces següents:

1. Un cadáver con una primera capa de músculos con los vasos y nervios subcutáneos y levantados los pectorales y costillas y músculos del abdomen se descubren las vísceras de pecho y vientre.
2. Medio cuerpo que tiene abierta la cavidad vital y que, entre otras cosas, presenta los troncos, las comunicaciones nerviosas y plexos de esta cavidad desde su origen en el cuello.
3. Una cabeza que presenta disecados todos los músculos subcutáneos, vasos y nervios de la cara, el cutáneo, esófago, etc.
4. Otra cabeza en la cual, levantado el casco, se ve como el cerebro y cerebelo descansan en la cavidad animal [...] se presentan varias partes de estas vísceras.
5. Una pieza que presenta por separado las distintas partes que forman el órgano del oído veinte veces mayores que su estado natural.
6. Una pieza con los pulmones en estado patológico.
7. El corazón abierto con todas las piezas que le son anejas.
8. El parénquima vascular del hígado y la vejiga de la hiel.
9. Un tronco con un tumor voluminoso que ocupó la ingle y abdomen, modelo del de un enfermo –Pedro Ponsa– que murió en el Hospital y cuya historia firmada por el Catedrático de visita Dr. D. José Soler conserva este Real Colegio.
10. El mismo tronco con el tumor disecado (10).

Bibliografia

1. Riera, p. 298.
2. *Ibidem*, p. 279.
3. Usandizaga, p. 195-201.
4. AUC. Mss. 763, 773.
5. " *Ibidem*, 774.
6. " 124, 58 D.
7. " 124, 60
8. " Mss. 763, 776
9. " *Ibidem*, 783
10. " *Ibidem*, 798

Retrat de Pere Virgili. A la mà hi té un llibre amb el plànol del Reial Col·legi de Barcelona. Aquest quadre l'atribuim personalment a Tramullas. En el rostre de Virgili s'hi aprecia la traça deixada pel pas dels anys i les malalties. (Gran Amfiteatre de la Facultat de Medicina de Cadis.)

ANNEX 10

■ Els discursos inaugurals

Devem a Usandizaga –pàgina 228– una relació –no exhaustiva– d'aquestes peces científicoliteràries. Són les següents.

- 1764. Diego Velasco, 29 de març.
- 1767. Francesc Puig, 5 d'octubre.
- 1768. Antoni de Gimbernat, 5 d'octubre.
- 1769. Carles Grassot, 5 d'octubre.
- 1770. Juan Rancé, 8 d'octubre.
- 1771. Diego Velasco, 7 d'octubre.
- 1772. Francesc Puig, 5 d'octubre.
- 1773. Antoni de Gimbernat, 5 d'octubre.
- 1783. Francesc Puig: "Oración para desvanecer la infundada preocupación del vulgo y animar a la juventud para la aplicación de lo sólido y verdadero [...]", 7 d'octubre.
- 1796. Josep Antoni de Capdevila: "Acerca del buen uso de la función de la reproducción de la especie humana", 3 d'octubre.
- 1797. Vicente Pozo: "Enfermedades nerviosas", 1er d'octubre.
- 1798. Antoni Bas: "Propiedades nerviosas", 1er d'octubre.
- 1799. Benet Pujol: "Plan de estudios en la enseñanza de la Medicina", 1er d'octubre.
- 1800. Domènec Bover: "Historia de la Anatomía", (manuscrit).
- 1801. Antoni de San German: "Prolegómenos de la Historia de la Medicina", 1er d'octubre (manuscrit).
- 1815. Antoni de San German, 1er d'octubre (manuscrit).
- 1816. Antoni Bas: "El Aire; sus propios caracteres, sus utilidades y efectos que nos causa", 1er d'octubre (manuscrit).
- 1820. Antoni Mayner: "Sociabilidad natural del hombre y poderoso influjo de las formas de gobierno en la constitución física", 2 d'octubre.
- 1824. Ramon Frau: "Historia sucinta de la Anatomía Patológica", 1er d'octubre (manuscrit).
- 1828. Joan Ribot: "Acerca de la Higiene", 2 d'octubre (manuscrit).
- 1832. Ramon Frau, 2 d'octubre.
- 1835. Francesc Juanich: "Del eclecticismo en Medicina", 2 d'octubre (manuscrit).
- 1837. Ramon Ferrer Garcés, 2 d'octubre.
- 1838. Joaquim Cil i Borés: "Efectos de la lectura sobre el hombre", 1er d'octubre.
- 1839. Ignasi Ameller i Ros: "Ventajas de los simultáneos conocimientos médicos y quirúrgicos que deben concurrir en el Profesor de la Ciencia de Curar", 2 d'octubre.
- 1841. Feliu Janer: "Idea de una bibliografía crítica médica", 2 d'octubre (manuscrit).

Com es pot veure, molts dels discursos inaugurals porten en el títol el tema a tractar. En altres, el lector hi trobarà (com és el cas dels vuit primers) tan sols la data. Això es degut al fet que el títol d'aquests discursos és sempre –amb lleugeres variants– el següent: “Oración inaugural que para la abertura de los estudios que celebró el Real Colegio de Cirujía de Barcelona el día [...] dixo Don [...]”

ORACION FUNEBRE.
QUE EN LAS SOLEMNES EXEQUIAS,
QUE CELEBRÓ
EL CUERPO DE CIRUJANOS
DE LA REAL ARMADA,
EN LA IGLESIA DE RR. PP.
CARMELITAS DESCALZOS
DE LA CIUDAD DE CADIZ,
EL DIA 12. DE OCTUBRE DE 1776.
A LA MEMORIA DE
DON PEDRO VIRGILI,
CIRUJANO DE CAMARA DE SU MAG.
Fundador, y Director de sus Reales Colegios,
en Cadiz, y Barcelona,
D I X O
DON LORENZO NUEVE IGLESIAS
Presbitero, natural de dicha
Ciudad.
SACANLO A LUZ
POR ACUERDO DEL EXPRESADO
Cuerpo a expensas de su fondo,
D. FRANCISCO CANIVELL, CIRUJANO
Mayor de la Real Armada, Vice-Presidente
del Real Colegio de Cirujia de Cadiz,
sus Ayudantes, y Maestros.

Portada de *Oración fúnebre*, pronunciada per Nueve Iglesias el 1776 i que es tracta de la primera biografia de Pere Virgili. (Facultat de Medicina de Madrid.)

ANNEX 11

■ L'“endogàmia” entre els professors dels RCC i entre els exalumnes militars

Diuen a Castella: “La mujer y la gata de quien la trata”. O també: “El roce engendra el cariño”. És fàcil imaginar que en la vida social dels professors del Col·legi serien molt freqüents les reunions familiars, atès que la societat del segle XVIII era bastant tancada i era difícil que un artesà que feia botes o sabates es relacionés amb catedràtics.

D'altra banda, fins no fa gaires anys molts matrimonis eren el resultat de pactes entre famílies. En el cas dels cirurgians en exercici, heretar una botiga casant-se amb la filla única del “mestre” era cosa habitual, ben vista pels pares dels dos esposos. D'això en tenim nombrosos exemples, dels quals hem donat compte en la nostra biografia de Francesc Puig, tals com Rafael Oliver, fill d'un cirurgià de la Selva del Camp, que mentre cursava la carrera al RCC de Barcelona era fadrí de la botiga de Tomàs Oller i es va casar amb la filla de l'amo, amb què va heretar el negoci l'any 1782 (1). O el de Pau Querol, graduat de 5 exàmens l'any 1777, casat amb la filla d'un cirurgià establert a Lleida (2). O Armengol Canals alumne del RCC l'any 1779, cunyat de Joan Mitjavila, un cirurgià establert a Andorra (3).

També hem de recordar els casaments “arreglats” per Francesc Puig a petició d'uns amics de Josep Barta, cirurgià de Salàs, que l'any 1781 van demanar al RCC el nom d'un graduat a fi de casar-lo amb la filla de Barta (4). O l'oferta de Puntons, cirurgià de Mura, que ofería una de tres filles (5), o el cas de la vídua de Salvador March, una noia de vint-i-vuit anys amb tres criatures que s'oferia a algú que volgués continuar el negoci del seu marit (5).

Igualment, quan hem procedit a estudiar l'alumnat per comarques és curiós de veure com s'entrecreuen certs cognoms. Són els fruits d'unions matrimonials d'aquesta mena. Sempre, naturalment, que es tracti de cognoms poc usuals, ja que Soler, Ferrer o Puig no tindrien importància. Citem, a tall d'exemple, els casos següents.

A Caldes de Malavella trobem l'any 1730 (6) Josep i Tomàs Trellas (7). Dues generacions més tard (l'any 1795) es matricula al Col·legi Pere Prats Trellas (8). A Sant Hilari Sacalm, estan documentats dos –probablement– cosins, Josep Casaboscà Bosch (9) i Antoni Casaboscà Creuet (10) els anys 1771 i 1776, respectivament. El 1805 apareix Hilari Buscallegu Casaboscà.

En gairebé tota aquesta casuística domina la conveniència com a raó fonamental d'aquests matrimonis. Examinem ara matrimonis fruit de l'amistat entre famílies per raons professionals. Deixarem de banda el clamorós cas del RCC de Cadis entorn de les famílies Roland i Beau, que van implicar noms il·lustres com Virgili, Canivell, Nueveiglesias, Sabater Morell, etc., perquè no guarden cap relació amb el RCC. de Barcelona. Examinem els casos començant per Barcelona.

Cronològicament parlant, segurament el primer cas és el de Diego Velasco, un destacat deixeble del RCC de Cadis que Virgili va nomenar catedràtic de Barcelona per cobrir la vacant de Pere Maville l'any 1762. Velasco es va casar amb una filla de Josep Depaus (11), un cirurgià llatí graduat per Cervera que en dues ocasions –abans de la creació del RCC havia dirigit una mena d'acadèmia científica integrada per uns quants graduats de Cervera que es reunien periòdicament (12).

Un altre va ser Antoni Gimbernat, casat amb Eulàlia Grassot, filla de Carles Grassot i Bellolell, un dels primers mestres del Col·legi (13).

Domènec Bover i Font va contreure matrimoni amb Maria, una dels dotze fills que va tenir Josep Antoni de Capdevila (14). Una altra filla –Ramona– va contreure matrimoni amb Marià Orrit i Fitó, cirurgià llatí de 9 exàmens, que va entrar a l'exèrcit, va prendre part en la Guerra del Francès i va morir a Madrid l'any 1842 formant part del triumvirat que dirigia la cirurgia militar i civil de tot Espanya (15). D'una altra filla del Dr. Capdevila en parlarem més endavant.

Les dues nebodes que vivien a la casa del carrer de la Portaferrixa amb Pere Virgili, Teresa i Maria Montaner, es van casar respectivament amb Francesc Borràs i Casas (16) i amb Francesc Bausili (17).

El catedràtic del RCC de Barcelona Vicenç Pozo va casar la seva filla Concepció amb el cirurgià militar Josep Martorell i Riera l'any 1817 (18).

Josep Crehuet Barceló, natural d'Almeria (8 d'agost de 1819), fill del capità d'Artilleria Francesc Crehuet, va ingressar al RCC de Barcelona el primer d'octubre de 1838. Llicenciat en Medicina i Cirurgia el 22 d'octubre de 1845 (19), va ingressar a l'exèrcit l'any següent i el 1847 es va casar amb Brigida Savirón Esteban, filla de Juan José Savirón, aleshores vicedirector del Cos de Sanitat militar (20). Sabem, també, que Ramon Frau i Armendáriz i Pere Vieta eren cunyats (7 de maig de 1829) (21).

Al RCC de San Carlos de Madrid van anar-hi en qualitat de catedràtics bastants catalans formats al RCC de Barcelona. També el fet d'haver estat el nostre Col·legi el lloc

on –en exclusiva– es formaven els cirurgians militars va fer que abundessin a finals del segle XVIII en gran proporció metges i cirurgians amb cognoms catalans.

Un d'aquests metges –no directament relacionats amb el RCC de Barcelona– va ser Tomàs Aldevó, "médico de número de los hospitales civiles" de Madrid, que es va casar amb la filla de José Severo López, catedràtic de Medicina i "médico de Cámara de Su Majestad" l'any 1812. Referint-nos concretament a persones vinculades directament al Col·legi de San Carlos hem trobat els casos següents.

Gimbernat es va emportar com a professors de San Carlos Manuel Bonafós i Raimon Sarrais. Segurament un germà de Sarrais es va casar amb una Bonafós. El fill Manuel Sarrais i Bonafós, també cirurgià, va ser distingit l'any 1834 amb una creu llorejada per la seva actuació durant la Primera Guerra Carlista (22).

Josep Ribes i Major, natural d'Esparreguera, catedràtic de San Carlos, es va casar amb una filla de Josep Queraltó, també catedràtic al mateix establiment (23).

Una filla de Jaume Bonells (molt conegut perquè era l'autor (1796) del *Tractat d'Anatomia* en col·laboració amb Ignasi Lacaba) es va casar amb Rafael Costa de Quintana, primerament catedràtic de Barcelona i després del Real Col·legi de San Carlos (24).

Tant el Col·legi de Santiago com el de Burgos es van nodrir de catalans. Bruno Roig antic alumne del RCC de Barcelona, on va cursar entre 1769 i 1774, es va casar amb una filla del també antic alumne de Barcelona i, també com Roig, catedràtic de Santiago, Josep Ridecós.

López Gómez (25) en el seu estudi sobre els catedràtics catalans del RCC de Burgos crida l'atenció sobre aquest fenomen de l'endogàmia. Efectivament, el Dr. Francesc Saleta de Cahors i el Dr. Joan Bassas i Compte eren cunyats perquè estaven casats amb dues germanes –Alberta i Francesca respectivament–, nebodes del prof. Leonard Gallí, que va arribar a formar part de la Junta Superior Gubernativa de Cirurgia.

El Dr. Saleta, quan va enviduar es va casar en segones noces amb una filla –Joana– de Josep Antoni de Capdevila. El Dr. Macari Golferichs, catedràtic d'aquell Col·legi, estava casat amb una neboda del Dr. Josep Masdevall, primer metge de Cambra de Carles IV.

El Dr. Bassas l'any 1825 va casar una filla –Maria Bassas i Gallí– amb un cirurgià militar de les forces franceses que van ocupar Espanya l'any 1823 i que treballava a

l'Hospital militar francès de Burgos. Un altre catedràtic de Burgos –Jacint Mayzonada, va casar una filla (Joana Mayzonada i Faura) amb Antoni Velázquez, "cursante de Medicina".

Bibliografia

1. Francesc Puig, p. 101.
2. *Ibidem*, p. 60.
3. *Ibidem*, p. 120.
4. *Ibidem*, p. 158.
5. *Ibidem*, p. 159.
6. Diccionari, núm. 5459.
7. *Ibidem*, núm. 5460.
8. AUC, 134, 1137; 171, 606.
9. Diccionari, núm. 6719.
10. Diccionari, núm. 6720.
11. AGS. Guerra moderna, lligall 1546.
12. Diccionari, núm. 1489 (vegeu p. 241 de l'apèndix).
13. Diccionari, núm. 2.115.
14. Historia de la S.M. II, p. 38.
15. *Ibidem*, IV, p. 344.
16. Diccionari, núm. 730.
17. Rafael Albiol. *Pere Virgili*. Tesi doctoral, Universitat de Reus, 1990, p. 430.
18. Historia de la S.M., IV, p. 352.
19. AUC. 157, 173.
20. Segovia (expedients de Savirón i Crehuet).
21. AUC. 124, 79 D.
22. Historia de la S.M. IV, p. 269.
23. Diccionari, núm. 4185.
24. Guillermo Olagüe y Mikel Astrain. *Dynamis*, 14, 322, 1994.
25. López Gómez.

ANNEX 12

■ El porter-conserge

Al pis sotateulada de l'edifici del Col·legi hi habitava amb la seva família el porter-conserge de l'Escola. El fet d'aquesta domiciliació plantejava un problema cada vegada que el porter moria o, simplement, quedava invàlid, perquè el nomenament d'un de nou suposava desnonar aquella família.

Un Col·legi que comptava amb set professors era, en realitat, una família, i el porter –que era conegut de tots i àdhuc dels familiars dels catedràtics, atès que portava per les cases avisos i encàrrecs– era un parent més en aquella reduïda societat. Treure aquella gent de casa era un problema.

El primer porter del qual tenim constància escrita és Miquel Colomer, mort als inicis de l'any 1796. El Claustre de professors va trobar que la solució més idònia seria trobar un candidat que, a la vegada que acceptava les condicions d'aquell càrrec, es casés amb la vídua (1). Així va ser com el 3 de març de 1796 es va acordar el nomenament de porter a favor de Joan Suñol tan bon punt hagués contret matrimoni amb la vídua Colomer.

Ignorem si el porter Joan Suñol va gaudir d'un casament venturós amb aquella esposa imposada. Solament sabem que al cap de dos anys havia mort i que el dia 29 de març de 1798 li era feta una proposició semblant al candidat a porter Antoni Cots. De totes maneres, la proposta era un xic diferent. Ara es tractava de casar-se amb la més gran de les filles Colomer, reservant 1.000 rals (dels 3.000 rals que tenia de sou) per a la seva sogra, la doble vídua de Colomer i de Suñol (2).

No sabem quan va morir Antoni Cots, però hem d'admetre que va ser abans del 21 de març de 1821, perquè ens consta que en aquesta data el porter –nomenat per la "Dirección General de Estudios"– era Lorenzo Martínez Laguna i, per imperatiu legal, Antoni de San German aquell dia "le tomó juramento de observar y defender la Constitución de la Monarquía española" (3).

L'altra cosa que també ens consta és que els professors deuriem veure amb bons ulls que entrés de porter el fill del difunt Antoni Cots, perquè a l'acta del 26 de març de 1822 s'acorda nomenar-lo porter Zon (4). Segurament, als de Madrid, no els va agradar aquella "llibertat" que es prenia la gent de Barcelona, perquè tres mesos més tard –a l'acta del 26 de juny de 1822– llegim que "los porteros actuales al ser-

vicio de la Escuela sienten asco de los cadáveres [...] se pide a la Dirección [General de Estudios] que Antonio Cots hijo del portero que fue [...] se halla versado en estas obligaciones, fuese nombrado Ayudante de portero" (5).

Quan es va donar per acabat el període constitucional, entre les diverses instruccions que van arribar de Madrid hi havia la de que seguís tothom en el seu lloc àdhuc "el portero (Martínez Laguna) nombrado en período constitucional" (6). Diguem que aquell porter es va salvar perquè el seu nomenament va tenir lloc després de 1820 (7).

La presa de possessió d'un nou porter té data 29 de gener de 1828. Es deia Juan Villena (8). El tal Villena no va durar gaire, perquè al cap de dos mesos (1er d'abril d'aquell mateix any, a les actes ve citat un tal Lazarino, "que había sido portero de la Real Academia de Medicina y ahora lo es de esta Escuela" (9).

Però el destí d'aquells porters era durar poc; a l'acta del 16 d'agost hi llegim: "Lazarino [...] está imposibilitado por una hemiplejia ¿Qué hacemos con él?". Aquella incòmoda situació interina va durar dos anys, perquè el 5 d'abril de 1830 hi consta haver estat nomenat un nou porter per elecció (11), del qual ignorem el nom.

Bibliografia

1. AUC. <u>126</u> , 3 D.	7. " Mss. 763, 776.
2. " <u>126</u> , 27.	8. " Ibidem (29.1.1828).
3. " <u>123</u> , 7.	9. " Ibidem (26.4.1828).
4. " <u>123</u> , 9.	10. " Ibidem (16.8.1828).
5. " <u>123</u> , 26.	11. " <u>124</u> , 80.
6. " <u>124</u> , 53 D.	

ANNEX 13

■ Homes del RCC de Barcelona al Col·legi de San Carlos de Madrid

El Col·legi de Cirurgia de San Carlos va ser creat l'any 1787 per dos antics alumnes del Col·legi de Cadis, que havien estat professors –Ribas– de Cadis i –Gimbernat– de Barcelona. És natural que un i altre reclutessin els seus col·laboradors entre professionals acreditats en els dos col·legis.

Examinem, a continuació, l'aportació d'onze professors antics alumnes i tretze altres professionals en les comunicacions de les sessions dels dijous, en les oracions inaugurals i en les obres impreses.

Dissertacions dels dijous del RCC de San Carlos

Curs 1788-1789

Antoni Gimbernat: "Nuevo método de curar la hernia crural" (9 de novembre de 1788). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Ídem. "Extracto haciendo ver que la naturaleza sola es el verdadero remedio para curar las enfermedades" (30 d'octubre de 1788). Censura: Ramon Sarraís.

Ídem. "Perjuicios de los específicos" (6 de novembre de 1788). Censura: Juan de Navas.

Nicolás Llobera (1) (de Solsona): "Por que conductos pasan a la vejiga desde el estómago los cuerpos líquidos y sólidos deglutidos" (18 de desembre de 1788). Censura: Antoni Gimbernat.

Josep Queraltó: "Carcinoma extirpado con feliz éxito del pecho de una mujer" (15 de gener de 1789). Censura: Antonio Fernández Solano.

Salvi Jover (2): "Observación acerca de un hombre tarantulado curado por la música" (29 de gener de 1789). Censura: Mariano Rivas.

Ramon Sarraís: "Tumor del pecho curado por resolución" (12 de març de 1789). Censura: Juan de Navas.

19 sessions: Treballs de catedràtics: 8; treballs de forans: 6.

Antics professors o alumnes del Col·legi: 5.

Catedràtics procedents de Barcelona:

1. Cessa Gimbernat de catedràtic en ser nomenat "Cirujano de Cámara".
2. Josep Queraltó. Passa a ocupar la càtedra d'Operacions.
3. Des de juliol de 1789 Agustí Ginesta és catedràtic de "Partos".

4. Des de desembre Josep Ribes i Mayor, catedràtic d' "Afectos quirúrgicos".
 5. Segueix Ramon Sarraís catedràtic de Patologia i Terapèutica.
- Quatre catedràtics de Barcelona sobre un total de cinc.

Curs 1789-1790

Esteve Marturià: "Concepción extrauterina" (5 de novembre de 1789). Censura: Ramon Sarraís.

Josep Queraltó: "Sobre una herida penetrante de vientre con salida y ofensa del estómago" (19 de novembre de 1789). Censura: Juan de Navas.

Ramon Sarraís: "Síntomas de menstruación observados en una señora" (28 de gener de 1790). Censura: Juan de Navas.

Josep Ribes: "Un vicio gálico curado por una gangrena del escroto" (8 d'abril de 1790). Censura: Agustí Ginesta.

Josep Queraltó: "Una hernia inguinal de cuyas resultas quedó un ano artificial en el anillo". Una altra sobre: "Fístula recto-vaginal tratada por la sutura en asa" (1er de juliol de 1790). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

El claustre tenia la mateixa composició que el curs anterior.

18 sessions: 10 comunicacions de catedràtics; 8 de cirurgians forans; 5 d'antics professors o alumnes de Barcelona.

Curs 1790-1791

Josep Castellar (3): "Observación de un hombre que crió a sus pechos uno de sus hijos" (7 d'octubre de 1790) (enviada des de Cumanà). Censura: Josep Ribes.

Ramon Sarraís: "Efectos de la cicuta en la curación de varias enfermedades" (21 d'octubre de 1790). Censura: Agustí Ginesta.

Agustí Ginesta: "Nueva operación para reducir las antiguas dislocaciones de húmero" (25 de novembre de 1790). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Josep Ribes: "Sobre el buen efecto del mercurio asociado al alcanfor" (9 de desembre de 1790). Censura: Juan de Navas.

Ramon Sarraís: "Necesidad que los cirujanos tienen de los conocimientos médicos" (3 de febrer de 1791). Censura: Juan de Navas.

Agustí Ginesta: "Parto laborioso" (7 d'abril de 1791). Censura: Mariano Ribas.

Josep Ribes: "Perjuicios que resultan del cateterismo mal usado y ventajas sobre él de las cuerdas de tripas" (12 de maig de 1791). Censura: Juan de Navas.

Josep Queraltó: "Hemorragias que sobrevienen a las contusiones y ligaduras de las arterias" (7 de juliol de 1791). Censura: Josep Ribes.

Claustre sense variació:

22 sessions: 14 comunicacions de catedràtics i 4 de cirurgians forans; 8 d'antics alumnes i/o professors de Barcelona.

Curs 1791-1792

Ramon Sarraís: "Enfermedades curadas con el uso de los eméticos" (6 d'octubre de 1791). Censura: Mariano Ribas.

Gregori Socías (4): "Curación mediante operación quirúrgica de un niño que nació con un oído imperforado" (3 de novembre de 1791). Censura: Juan de Navas.

Agustí Ginesta: "Dolor lácteo curado con repetidos vejigatorios" (17 de novembre de 1791). Censura: Ramon Sarraís.

Josep Ribes: "Blenorragias curadas con candelillas de cuerda de tripa" (22 de desembre de 1791). Censura: Agustí Ginesta.

Josep Queraltó: "Subintracción del cráneo con lesión de las meninges y cerebro" (26 d'abril de 1792). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Ramon Sarraís: "Infección erisipelatosa en un niño" (24 de maig de 1792). Censura: Mariano Ribas.

Agustí Ginesta: "Fractura mui contusa" (28 de juny de 1792). Censura: Juan de Navas.

Josep Ribes: "Caries curadas con el sedal" (12 de juliol de 1792). Censura: Agustí Ginesta.

Claustre sense variació.

24 sessions: 12 treballs de catedràtics; 6 comunicacions de forans; 8 treballs d'antics professors i alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1792-1793

Josep Queraltó: "Operación de trépano" (13 de desembre de 1792). Censura: Juan de Navas.

Ramon Sarraís: "Una enfermedad anómala" (17 de gener de 1793). Censura: Mariano Ribas.

Agustí Ginesta: "Fracturas acompañadas de gran contusión que curaron sin mutilar los miembros" (14 de març de 1793). Censura: Ramon Sarraís.

Josep Ribes: "Tumores escrofulosos, curados al mismo tiempo que se corrigió una erupción herpética" (18 d'abril de 1793). Censura: Antonio Fernández Solano.

Ramon Sarraís: "Inflamación y abscesos críticos en el periné" (11 de juliol de 1793). Censura: Juan de Navas.

22 sessions: 11 comunicacions de catedràtics de San Carlos i 7 de professionals forans; 5 d'antics professors i/o alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1793-1794

Agustí Ginesta: "Herida en la rodilla con arma de fuego" (3 d'octubre de 1793). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Joan Puig (5): "Herida penetrante de pecho curada felizmente en poco tiempo" (17 d'octubre de 1793). Censura: Josep Ribes.

Josep Ribes: "Fístula en el conducto salival fomentada por un vicio venéreo y acompañada de una carie que curó con bordones de tripas" (18 de desembre de 1793). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Ramon Sarraís: "Hidrocefalo interno" (13 de març de 1794). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Agustí Ginesta: Absceso grande situado en el hipocondrio izquierdo" (10 d'abril de 1794). Censura: Josep Rives.

Josep Rives: "Hidrocele doble curado radicalmente en un anciano" (5 de juny de 1794). Censura: Antonio Fernández Solano.

Gregori Socías (4): "Fractura de cráneo en la que se hicieron cuatro trepanaciones con feliz suceso" (10 de juliol de 1794). Censura: Agustí Ginesta.

Claustre sense variació excepte l'absència de Josep Queraltó, que es va incorporar amb cinc deixebles a l'Exèrcit de Navarra i País Vasc en la guerra contra la Convenció francesa. 23 sessions: 11 catedràtics i 8 de professionals forans.

Curs 1794-1795

Ramon Sarraís: "Joven acometido de un vicio venéreo y sucesivamente de una fiebre catarral y de un reumatismo" (27 de novembre de 1794). Censura: Josep Rives.

Antoni Cibot: "Trismo traumático funesto" (11 de desembre de 1794). Censura: Juan de Navas.

Agustí Ginesta: "Aneurisma en la arteria crural que se curó felizmente comprimiendo el vaso con un torniquete" (22 de gener de 1795). Censura: Juan de Navas.

Josep Ribes: "Erupción herpética en la cara y margen del ano" (12 de febrer de 1795). Censura: Ramon Sarraís.

Ramon Sarraís: "Existiendo al mismo tiempo en un sujeto todos los vicios venéreos y reumáticos, desaparecen los síntomas del uno, cuando se manifiestan los del otro" (12 de març de 1795). Censura: Agustí Ginesta.

Agustí Ginesta: "Tumor en el vientre a causa de un absceso lumbar" (23 d'abril de 1795). Censura: Juan de Navas.

Magí Solà (des de Barbastre): "Depósito seroso en el muslo curado por absorción" (7 de maig de 1795). Censura: Fernández Solano.

Magí Solà: "Herida que recibió en campaña el marqués de San Simón" (23 de juliol de 1795). Censura: Josep Ribes.

Variacions en el claustre:

1. Marià Ribas deixa la càtedra en ser nomenat "Médico de Cámara" en propietat. És el professor d'Anatomia Diego Rodríguez del Pino el que el succeeix en la càtedra de "Afectos mixtos".
2. Ignasi Lacaba, professor d'Anatomia.
3. Les altres càtedres sense alteració: Juan de Navas ("Materia médica"); Josep Ribes

("Afectos externos"); Josep Queraltó ("Operaciones"); Agustí Ginesta ("Partos") i Antonio Fernández Solano ("Fisiología e Higiene"), que al desembre de 1795 demana la jubilació.

19 sessions: 12 de catedràtics i 6 de forans; 8 procedents del RCC de Barcelona:

Curs 1795-1796

Ramon Sarraís: "El vicio específico es reumático" (8 d'octubre de 1795). Censura: Ignasi Lacaba.

Agustí Ginesta: "Parto en el que el feto se presentaba de nalgas" (5 de novembre de 1795). Censura: Ramon Sarraís.

Josep Ribes: "Absceso con caries en el hueso ilion izquierdo" (19 de novembre de 1795). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Ramon Sarraís: "Eritema de las vísceras del vientre" (14 de gener de 1796). Censura: Ignasi Lacaba.

Agustí Ginesta: "Disuria reumática" (11 de febrer de 1796). Censura: Ramon Sarraís.

Josep Ribes: "Fungus considerable en el ojo izquierdo" (3 de març de 1796). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Ramon Sarraís: "Anomalía reumática" (7 d'abril de 1796). Censura: Josep Ribes.

Josep Ribes: "Fungus de mal carácter en testículo curado con el cauterio actual" (12 de maig de 1796). Censura: Ramon Sarraís.

Ramon Sarraís: "Erisipela en una niña de 21 días" (2 de juny de 1796). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

21 sessions: 18 a càrrec de catedràtics i cap enviada per forans; 9 comunicacions d'antics alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1796-1797

Ramon Sarraís: "Blenorragia externa" (10 de novembre de 1796). Censura: Agustí Ginesta.

Magí Solà: "Herida de pecho" (24 de novembre de 1796). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Magí Solà: "Herida de arma de fuego" (5 de gener de 1797). Censura: Juan de Navas.

Josep Vila (5): "Gangrenas" (16 de febrer de 1797). Censura: Ignasi Lacaba.

Agustí Ginesta: "Úlceras venéreas" (2 de març de 1797). Censura: Josep Ribes.

Josep Ribes: "Hidrocele anómalo" (20 de març de 1797). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Rafael Costa de Quintana: "Sobre el cáncer" (6 de juliol de 1797). Censura: Ignasi Lacaba.

Variacions del claustre.

Desembre de 1796: Rafael Costa de Quintana, catedràtic d'"Operacions" per oposició.

Març de 1797: Eugenio de la Peña, catedràtic de Fisiologia per oposició.
 Juny de 1797: Sebastián Aso Travieso, "Disector anatómico" per oposició.
 17 sessions: 7 de catedràtics i 9 de cirurgians forans; 6 de professionals graduats a Barcelona.

Curs 1797-1798

Ramon Sarraís: "Bubón reumático" (19 d'octubre de 1797). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Josep Ribes: "Oftalmía periódica" (9 de novembre de 1797). Censura: Ramon Sarraís.

Agustí Ginesta: "Blenorragia reumática" (14 de desembre de 1797). Censura: Eugenio de la Peña.

Rafael Costa de Quintana: "Epilepsia curada por sección del nervio frontal y del uso del vitriolo blanco" (25 de gener de 1798). Censura: Josep Rives.

Rafael Costa de Quintana: "Edema flemonoso de la extremidad inferior" (15 de març de 1798). Censura: Eugenio de la Peña.

Ramon Sarraís: "Gota irregularada" (19 d'abril de 1798). Censura: Juan de Navas.

Josep Vila (6): "Herida por arma de fuego" (31 de maig de 1798). Censura: Eugenio de la Peña.

Agustí Ginesta: "Circunstancias encontradas en un pretendido hermafrodita" (21 de juny de 1798). Censura: Juan de Navas.

Josep Ribes: "Necrosis de los huesos" (5 de juliol de 1798). Censura: Ramon Sarraís.

Variacions en el claustre:

Mort de Juan de Navas entre abril i agost de 1798.

18 sessions: 13 de catedràtics i 4 de forasters; 9 de gent relacionada amb el RCC de Barcelona.

Curs 1798-1799

Rafael Costa de Quintana: "Cuerpo extraño sacado del pene por su perineo" (5 d'octubre de 1798). Censura: Josep Ribes.

Ramon Sarraís: "Reflexiones prácticas sobre el modo de obrar de la quina" (29 de novembre de 1798). Censura: Eugenio de la Peña.

Agustí Ginesta: "Aneurismas de la arteria poplitea curados por compresión de la crural" (3 de gener de 1799). Censura: Ramon Sarraís amb presentació de malalt.

Josep Ribes: "Necrosis de los huesos del cráneo" (17 de gener de 1799). Censura: Rafael Costa.

Rafael Costa de Quintana: "Curación de un hidrocele por derramamiento con eméticos" (31 de gener de 1799). Censura: Josep Ribes.

Francesc Oller (8) (de Puerto Rico): "Niño de 16 meses con peso y tamaño extraordinarios" (28 de febrer de 1799). Censura: Eugenio de la Peña.

Manuel Bonafós: "Bala de fusil en cerebro expelida por la propia naturaleza" (4 d'abril de 1799). Censura: Rafael Costa.

Agustí Ginesta: "Aneurisma falso de la poplitea con gran tumefacción en el miembro curado por compresión; con presentación de enfermo" (18 d'abril de 1799). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Variacions del claustre.

1. Manuel Bonafós, catedràtic de Matèria mèdica per oposició (febrer de 1799).
2. Incorporació al Col·legi del "Real Estudio de Medicina Práctica", catedràtic: José Severo López (de febrer a abril de 1799).
3. José Neira, idem.
4. Catedràtics per ordre d'antigüetat.
 1. Ramon Sarraís
 2. Diego Rodríguez del Pino
 3. Agustí Ginesta
 4. Josep Ribes Mayor
 5. José Severo López
 6. Ignasi Lacaba
 7. Rafael Costa de Quintana
5. Ignasi Lacaba ascendit a "Cirujano de Cámara" (juny de 1799).
6. Substituit per Sebastián Loche (juliol de 1799).
- 7 Eugenio de la Peña, catedràtic numerari de Fisiologia.
- 8 Juan Sánchez y Sánchez, catedràtic de Farmàcia.

Així es completa la unificació d'estudis de Cirurgia, Medicina i Farmàcia.

18 sessions clíniques: 11 a càrrec de catedràtics i 5 de cirurgians forasters; 8 de relacionats amb el RCC de Barcelona.

Curs 1799-1800

Rafael Costa de Quintana: "Aneurisma falso de la femoral curado felizmente por la compresión" (3 d'octubre de 1799). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Manuel Bonafós: "Herida penetrante de vientre por arma de fuego sin lesión intestinal" (31 d'octubre de 1799). Censura: Eugenio de la Peña.

Ramon Sarraís: "Observación de una especie de ataque cataléptico" (27 de novembre de 1799). Censura: Rafael Costa.

Josep Ribes: "Trismus traumático de evolución mortal" (19 de desembre de 1799). Censura: Agustí Ginesta.

Rafael Costa de Quintana: "Oftalmía que curada con el método regular se complicó con una catarata curada –como otras– con uso de revulsivos" (30 de gener de 1800). Censura: Ramon Sarraís.

Manuel Bonafós: "Tremor en el pecho" (27 de febrer de 1800). Censura: Eugenio de la Peña.

A partir d'ara es permet al dissector i als catedratics substituïts prendre part en les discussions.

Ramon Sarraï: "Sobre una hidropesía" (17 d'abril de 1800). Censura: Rafael Costa.
Josep Ribes: "Hinchazón blanca de la rótula seguida de malos efectos" (5 de juny de 1800). Censura (?).

Variacions del claustre.

Març de 1800, José Meneses, ajudant de la càtedra de Farmàcia.

15 sessions i 15 comunicacions totes de catedràtics de San Carlos; 8 d'individus relacionats amb el RCC de Barcelona.

Curs 1800-1801

Rafael Costa de Quintana: "Venéreo asociado a hidropesía, tumores en rodillas, etc." (9 d'octubre de 1800). Censura: Josep Abades.

Manuel Bonafós: "Amaurosis imperfecta complicada con distorsión del ojo derecho hacia el ángulo externo" (15 de gener de 1801). Censura: Joaquín Serrano.

Variacions del claustre:

1. Novembre de 1800: Pedro Gutiérrez Bueno, catedràtic de Química.
2. Novembre de 1800: Joaquín Serranos, catedràtic substituït per reial ordre.
3. Pere Castelló Ginesta, catedràtic substituït per reial ordre.
4. Abril de 1801: Queda abolida la unificació d'estudis de Cirurgia, Medicina i Farmàcia.
5. Setembre: Gimbernat, 1er cirurgia de cambra per mort de Pedro Custodio Gutiérrez. 19 sessions: 7 comunicacions de catedràtics i unes altres; 7 de cirurgians forans, de les quals 5 eren pures consultes sobre casos difícils; 2 comunicacions de dos professors antics alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1801-1802

Pere Palau (7) (des de Badajoz) envia "Sobre la curación de un hidrocardias" (8 d'octubre de 1801). Censura: Sabastián Aso Travieso.

Pere Castelló (catedràtic substituït), sobre "Una señora con síntomas de hemoxitis reumática, curada por medicación tónica y roborante" (19 de novembre de 1801). Censura: Josep Ribes.

Josep Ribes: "Bubonocele operado con feliz éxito" (4 de març de 1802). Censura: Rafael Costa.

Rafael Costa de Quintana: "Catarata reumática curada por los remedios conocidos y recomendados para este mal" (18 de març de 1802). Censura: Josep Ribes.

Manuel Bonafós: "Tumor cancroiforme del testículo resuelto por la cicuta y el mercurio dulce" (13 de maig de 1802). Censura: José Abades.

Francisco Oller (8): "Macrosomía en un niño de 16 meses" (3 de juny de 1802).

Variacions de claustre.

1. Baixa d'Agustí Ginesta en ascendir a "Cirujano de Cámara".
2. Nòmina de professors per ordre d'antigüitat.
 1. Josep Ribes
 2. Rafael Costa de Quintana
 3. Eugenio de la Peña
 4. Manuel Bonafós
 5. Pedro Gutiérrez Bueno
 6. Sebastian Aso Travieso, Dissector
 7. Catedràtics substituïts:
Josep Abades
Sebastian Loche
Pere Castelló
 8. José Meneses, Ajudant de Química

21 sessions: 6 a càrrec dels catedràtics i 9 de forans (dues d'elles eren consultes), 3 comunicacions de catedràtics antics alumnes de Barcelona i dues: una de Pere Palau, mobilitzat amb l'Exèrcit a Badajoz i una altra de Francesc Oller, que s'havia establert a Puerto Rico.

Curs 1802-1803

Pere Castelló: "Retención de orina a causa de almorranas suprimidas" (14 d'abril de 1803). Censura: Josep Ribes.

Agustí Ginesta: "Sobre menorragias reumáticas" (2 de juny de 1803). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

Cap variació en el claustre.

19 sessions: 4 aportacions de catedràtics i 12 de comunicacions foranes; 2 aportacions d'antics alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1803-1804

Josép Ribes: "Aneurisma verdadero de la arteria crural curado por compresión" (6 d'octubre de 1803). Censura: Manuel Bonafós.

Agustí Ginesta: "Fractura de la parte inferior del calcáneo" (3 de novembre de 1803). Censura: Rafael Costa.

Josép Ribes: "Carbunco complicado con malignidad" (5 de gener de 1804). Censura: Pere Castelló.

Variacions del claustre.

1. Separació definitiva del claustre els metges i farmacèutics: Pedro Gutiérrez Bueno y José Meneses.
2. Composició del claustre de professors ordenats per antigüitat.

1. Diego Rodríguez del Pino
 2. Agustí Ginesta
 3. Josep Ribes
 4. Eugenio de la Peña
 5. Manuel Bonafós
 6. Catedràtics supernumeraris:
 - Sebastian Aso Travieso
 - José Abades, Secretari
 - Sebastian Loche, Bibliotecari
 - Pere Castelló
 3. Composició de la "Junta Superior Gubernativa de los Reales Colegios de Cirugía", formada pels cinc primers cirurgians de Càmiara.
 1. Antoni Gimbernat
 2. Leonardo Galli
 3. François Vulliez
 4. Josep Queraltó
 5. Ignasi Lacaba
- 20 sessions: 5 comunicacions de catedràtics i 9 treballs tramesos per cirurgians de fora el Col·legi de San Carlos.; 3 d'antics alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1804-1805

Pere Castelló: "Curación de un hidrocele por absorción a beneficio del mercurio" (21 de març de 1805). Censura: Diego Rodríguez del Pino.

(Malaltia de Queraltó. Anar-lo a visitar)

Mor Josep Queraltó.

Nomenats membres de la Junta Superior Gubernativa de Cirurgia: Pere Vidart i Josep Antoni de Capdevila.

17 sessions: 2 comunicacions de catedràtics i 8 consultes i/o treballs de forasters; una comunicació de Pere Castelló A.A., de Barcelona.

Curs 1805-1806

José M.ª Turlan: "Una observación clínica" (20 i 27 de març de 1806). Censura: Josep Ribes.

Cap alteració del claustre.

15 sessions: cap observació dels catedràtics i 12 treballs i/o consultes tramesos per forasters.

La única comunicació d'algú relacionat amb el RCC de Barcelona va ser la de Turlan.

Curs 1806-1807

Agustí Ginesta: "Cálculo uretral de bastante volumen expelido por la naturaleza" (4 de diciembre de 1806). Censura: Rafael Costa de Quintana.

Rafael Costa de Quintana: "Un tumor enquistado en el pecho de una mujer tan duro que parecía un escirro" (29 de gener de 1807). Censura: Pere Castelló.

Manuel Bonafós: "Parto en el que el feto presentaba un brazo amoratado y de un volumen enorme y que terminó naturalmente" (26 de febrer de 1807). Censura: Pere Castelló.

Cap variació del claustre.

20 sessions clíniques: 7 de catedràtics i; 9 de cirurgians forans; 3 comunicacions d'antics alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1807-1808

Pere Castelló: "Parto que no pudo completar la naturaleza sola por contener la matriz –además del feto– una mola de tamaño bastante grande" (10 de diciembre de 1807). Censura: Rafael Costa de Quintana.

"Presentación de una pieza que representa dos fetos humanos que nacieron juntos a los 6 1/2 meses de edad, regalada por Don Antonio Gimbernat con destino al Gabinete anatómico" (22 d'octubre de 1807).

Agustí Ginesta: "Obstrucción y espasmos reumáticos de un ovario que se confundieron con un cáncer oculto en el mismo" (7 de gener de 1808). Censura: Josep Ribes.

Josep Ribes: "Operación de bubonocèle con algunas manchas gangrenosas en el intestino, curado felizmente" (21 de gener de 1808). Censura: Pere Castelló.

Rafael Costa de Quintana: "Aneurisma de la arteria radial curado por compresión, sin haberse cegado la arteria" (4 de febrer de 1808). Censura: Sebastian Loche.

Josep M.ª Turlan: "Curación de un pólipo situado en la parte superior de la vagina" (10 de març de 1808). Censura: Eugenio de la Peña.

2 de maig. Inici de la Guerra de la Independència.

Cap variació del claustre.

14 sessions: 6 amb comunicacions de catedràtics i 7 aportacions foranes; 5 comunicacions de personatges relacionats amb el RCC de Barcelona.

Curs 1808-1809

Pere Castelló: "Herida que penetraba en vejiga e intestino recto" (17 de novembre de 1808). Censura: Sebastián Loche.

5 sessions en total: dues de catedràtics i dues de forans, i una de Pere Castelló, exalumne del RCC de Barcelona.

A partir d'ara suspeses les dissertacions dels dijous fins la segona meitat del curs 1813-1814

Curs 1813-1814

8 sessions (4 presentacions i 4 discussions) 2 a càrrec d'Agustí Ginesta; una fa referència a "Parto complicado con procidencia de la vagina" (14 d'abril de 1814). Censura: Pere Castelló.

L'altra a "La ruptura completa del tendón de Aquiles"(*) (potser del 28 d'abril de 1814). Censura: Sebastian Loche.

Una altra a càrrec de Josep Ribes: "Anasarca" (16 de juny de 1814). Censura: Manuel Bonafós.

Cap variació en el claustre.

Curs 1814-1815

Agustí Ginesta: "Parto en posición del feto de costado" (6 d'octubre de 1814). Censura: Rafael Costa de Quintana.

Pere Castelló: "Herida de la mano por casco de fusil" (5 de gener de 1815). Censura (?).

Agustí Ginesta: "Absceso grande en el dorso" (23 de febrer de 1815). Censura: Josep Ribes.

Josep Ribes: "Ascitis" (9 de març de 1815). Censura: Agustí Ginesta.

Manuel Bonafós: "Fistula lagrimal" (27 d'abril de 1815). Censura: Sebastian Aso.

Tretze treballs i, per tant, 26 sessions.

Forans: 6. Les altres 7 de professors del Col·legi.

5 comunicacions d'antics alumnes del RCC de Barcelona.

Composició del claustre:

Agustí Ginesta

Josep Ribes

Rafael Costa de Quintana

Manuel Bonafós

Sebastián Aso Travieso

Sebastián Loche

Pere Castelló

Entre 1809 i 1815 van desaparèixer:

Diego Rodríguez del Pino

Eugenio de la Peña

José Abades

(*) A Usandizaga (p. 121) es parla de "Rotura completa de la rótula".

Curs 1815-1816

Pere Castelló: "Cálculo urinario" (sense data coneguda).

Les altres comunicacions –7 en total– eren de forans. Total: 26 sessions.
L'únic catedràtic "comunicador" era antic alumne del RCC de Barcelona.
19 d'octubre: Mor Agustí Ginesta.

Novembre de 1815: és nomenat dissector d'Anatomia: Ramon Trujillo.

Curs 1816-1817

Dotze comunicacions, totes de forans.
Claustre de professors sense variació.

Curs 1817-1818

Rafael Costa de Quintana: "Medicina" (20 de novembre de 1817). Censura: Josep Ribes.

Les 14 restants, totes de fora del Col·legi.
La composició del claustre sense canvis.

Curs 1818-1819

24 sessions, 12 comunicacions. Una enviada pel propi Dupuytren. Tan sols una d'un professor del Col·legi (Ramon Trujillo), que no tenia cap relació amb el RCC de Barcelona.

Cap canvi en el professorat.

Curs 1819-1820

Ramon Bertran (9): "Sigilación venérea con úlcera de garganta" (10 de febrer de 1820). Censura: Bonifacio Gutiérrez.

20 sessions, 10 treballs. Tots de forans, excepte un de Bonifacio Gutiérrez, catedràtic ingressat l'any 1820.

Dues censures del nou catedràtic Ramon Capdevila Massana, també nomenat l'any 1820. Antic alumne de Barcelona.

Composició del claustre:

Josep Ribes
Sebastian Aso Travieso
Pere Castelló
Bonifacio Gutiérrez
Ramon Capdevila
Juan Francisco Sánchez, dissector.

Havien estat jubilats:

Antonio Fernández Solano
Rafael Costa de Quintana
Manuel Bonafós

Curs 1820-1821

Ramon Capdevila Massana: "Nuevas preparaciones del oro" (7 de desembre de 1820). Censura: Juan Mosàcula.

9 treballs en 19 sessions. Dues comunicacions de catedràtics i els 7 restants de forasters.

Un relacionat amb el RCC de Barcelona.

Curs 1821-1822

S'estudia una nova reunificació dels estudis de Medicina i Cirurgia. Set comunicacions, però només hi ha constància de 3 sessions. Tots forans.

El claustre s'adapta a la reunificació d'estudis promulgada el 21 de juny de 1821, i queda de la forma següent:

Josep Ribes Mayor
 Sebastián Aso Travieso
 Pere Castelló Ginesta
 Ramón Trujillo
 Bonifacio Gutiérrez
 Antonio Hernández Morejón
 Vicente Soriano
 Ramon Capdevila
 Bernardino Hatillac
 José Martín de León

Supernumeraris:

Joan Castelló Roca
 Juan Mosàcula
 Juan Francisco Sánchez

Curs 1822-1823

Vuit treballs. Solament un del catedràtic Mosàcula. La resta de metges i cirurgians, de fora de Madrid.

Cap variació en la composició del claustre.

Curs 1823-1824

Tres treballs; 2 de forans i un del professor Juan Francisco Sánchez (10 de febrer de 1824). Probablement no hi va haver Juntas literàries.

Per Reial decret de 18 de març de 1824 van quedar destituïts tots els professors.

Curs 1824-1825

Aparicio és del parer que no es va celebrar cap junta literària, però de la llista d'Usandizaga sembla deduir-se que hi va haver quatre comunicacions. El marasme del Col·legi es va trencar per l'afortunada intervenció de Pere Castelló en curar el rei

d'un greu atac de gota amb complicacions visceral, a partir del febrer de 1825. El 21 de maig d'aquell any, a prec de Castelló, foren readmesos tots els catedràtics excepte Ramon Trujillo.

Finals de maig del curs 1825-1826

Josep Ribes: "Retención de orina" (6 d'octubre de 1825). Censura: Sebastián Aso.

Josep Ribes: "Parto y tumor" (26 d'octubre de 1825). Censura: Juan Francisco Sánchez.

12 treballs en total; 5 de catedràtics i la resta de forans.

Dues comunicacions de Ribes, antic alumne del RCC de Barcelona.

Curs 1826-1827

Ramon Capdevila: "Erisipela flictenosa de la cara" (4 de gener de 1827). Censura: Juan Mosácula.

14 treballs; 2 de professors del Col·legi. Un sol de Capdevila, graduat a Barcelona.

El 16 de juny de 1827 un Reial decret va unificar per tercera vegada –i ja definitivament– les carreres de Medicina i Cirurgia.

Curs 1827-1828

Ramon Capdevila: "Hematemesis por amores contrariados, resistentes a tratamiento farmacéutico, curada por una carta del objeto de su amor" (28 de febrer de 1828). Censura: Antonio Hernández Morejón.

Pedro Laplana (10): "Ascitis" (29 de maig de 1828). Censura (?)

Pedro Laplana: "Cuerpos extraños arrojados por las córnea" (26 de juny de 1828). Censura: Aso.

17 treballs: 10 de catedràtics i la resta de forans i assistents a l'Hospital General.

Una comunicació de Capdevila i dues de Laplana, els dos antics alumnes del RCC de Barcelona.

El claustre format per metges i cirurgians va ser el següent:

Sebastián Aso Travieso

Antonio Hernández Morejón

Bonifacio Gutiérrez

Ramon Capdevila

Juan Castelló Roca

Juan Mosácula

Supernumerari:

Juan Francisco Sánchez

Curs 1828-1829

Ramon Capdevila: "Quemadura por combustión de la pólvora de la cara y de las manos curada con aplicaciones de aceite mezclado a extracto de Saturno".

27 sessions: 17 comunicacions, 7 de catedràtics i 10 de forans. Una sola d'un antic alumne del RCC de Barcelona.

Nous catedràtics.

Maig de 1829:

Diego Argumosa, catedràtic substituït.

Juny de 1829:

Bartomeu Obrador, catedràtic substituït.

Cándido Callejo, catedràtic substituït.

Curs 1829-1830

Bartomeu Obrador: "Sobre la marcha de una herida" (18 de febrer de 1830). Censura: Juan Mosácula.

Bartomeu Obrador: "Amenorrea acompañada de paroxismos epilépticos y suplidia por neumorragia periódica" (15 d'abril de 1830). Censura: Cándido Callejo.

9 consultes foranes i 6 presentacions de catedràtics, i una forana.

Curs 1830-1831

Ramon Capdevila: "Saburra biliosa complicada con pleuroperineumonía de Stoll curada con ipecacuana" (8 de novembre de 1830). Censura: Diego de Argumosa.

Variacions en el claustre.

Octubre de 1830: Joaquim Hysern, catedràtic substituït.

19 sessions en total: 6 observacions per catedràtics, 6 per forans i 3 consultes.

Curs 1831-1832 i 1832-1833

No tenim notícia d'aquests cursos, fora de la reincorporació abans del 7 de març de 1833 al claustre de Ramon Trujillo expulsat al maig de 1825 (11).

Octubre de 1832:

Juan Castelló i Tagell, catedràtic substituït.

Curs 1833-1834

Joaquim Hysern: "Observación propia sobre la operación de la litotricia" (9 de gener de 1834). Censura: Juan Francisco Sánchez.

Bartomeu Obrador: "Observación propia de una epilepsia curada con ácido prúsico" (30 de gener de 1834). Censura: Diego de Argumosa.

El 10 d'abril de 1834 es va produir una violenta disputa entre Argumosa que va descriure com a tècnica original una blefaroplàstia que Hysern havia practicat l'any 1829 a Barcelona. El Dr. Capdevila es va solidaritzar obertament amb Joaquim Hysern (12).

14 sessions: 7 comunicacions de catedràtics i sis observacions trameses.

2 comunicacions d'antics alumnes de Barcelona.

Curs 1834-1835

Ramon Capdevila: "Hernia curada por la taxis" (23 d'octubre de 1834). Censura: Juan Francisco Sánchez.

Joaquim Hysern: "Amputación del antebrazo al teniente Luis Palafox por herida de arma de fuego" (5 de març de 1835). Censura: Ramon Capdevila.

9 comunicacions de catedràtics i 3 consultes foranes. 2 comunicacions d'antics alumnes del RCC de Barcelona.

Curs 1835-1836

Bartomeu Obrador: "Sobre un parto difícil" (7 de gener de 1836). Censura: Juan Francisco Sánchez.

Joaquim Hysern: "Formación de la pupila artificial practicada por él mismo en ambos ojos en un joven de 22 años, por el método llamado cetomía del iris por cuadriconnectomía" (10 de març de 1836). Censura: Bartomeu Obrador.

12 comunicacions: 6 de catedràtics i 5 comunicacions i/o consultes foranes.

Dues comunicacions d'antics alumnes del RCC de Barcelona.

No hi ha constància de més sessions. D'ara endavant la influència del RCC de Barcelona es manté precària amb tres antics alumnes:

Ramon Capdevila (que va morir el 26 de desembre de 1846) i Bartomeu Obrador (mort el 1865) i Joaquim Hysern (mort el 1883).

El curs 1842-1843 queda el RCC. de San Carlos convertit en Facultat de Medicina i Cirurgia. A part els tres antics alumnes abans citats, assenyalem l'ingrés de Ramon Frau i Armendàriz, un mallorquí que havia estat graduat i després nomenat professor de Barcelona.

Curs 1843-1844

En aquest curs van ingressar Joan Drument i Millet, graduat al RCC de Barcelona el 1819 i mort a Madrid l'any 1863, i Pere Mata, que va cursar Medicina a Barcelona i a Montpeller.

Entre tots els noms de les persones que van enviar comunicacions al Col·legi de San Carlos hem trobat els següents cognoms indubtablement catalans, però que no van concórrer a les aules del RCC de Barcelona. Són els següents.

Joan Vergés, nascut a Lleida el 1759, metge a Cervera l'any 1799. Exercí a Lleida. El 1749 era subinspector d'epidèmies a la Seu d'Urgell i l'any següent va passar a Arenys de Mar amb el mateix càrrec. Documentat a Lleida l'any 1808 (27).

En canvi, de Salvador Busquets, que, en col·laboració amb Joan Vergés va presentar la comunicació el 20 d'octubre de 1814, tampoc hem pogut aconseguir cap infor-

mació. El mateix passà amb Josep Trias, la comunicació del qual va ser llegida el 10 d'abril de 1817.

Jaume Parcet (28) (comunicació del 24 de gener de 1831) era natural d'Arbúcies, metge des de 1804 a l'Hospital de Tarragona, i va descriure la rendició als francesos del 28 de juny de 1811. Col·laborador del *Diario general de Ciencias médicas*.

Oracions inaugurals pronunciades el 1er d'octubre

1790: Josep Queraltó. "El abuso de varias piezas de apósito en las soluciones de continuidad".

1792: Ramon Sarraís. "Reflexiones quirúrgico-médicas sobre el clima, aplicadas al de Madrid".

1794: Agustí Ginesta. "Influjo del cuerpo humano sobre el espíritu".

1796: Josep Ribes. "Sobre el modo de quitar los abusos y establecer un método sólido en la curación de las úlceras".

1797: Rafael Costa de Quintana. "Método nuevo de tratar las heridas por arma de fuego según la práctica de José Queraltó".

1799: Manuel Bonafós: "Modo de obrar de los medicamentos en general".

1802: Pere Castelló. "Sobre la fiebre puerperal".

1804: Josep Ribes. "La utilidad de las fumigaciones nítricas y muriáticas para desinfección de salas de hospital, curación de úlceras pútridas y otras enfermedades, practicadas por el método de Smith".

1805: Rafael Costa de Quintana. "Necesidad de la reunión de estudios de Cirugía, Medicina y Farmacia para profesar dignamente el arte de curar".

1811: José Ribes. "Necesidad de la Medicina para ejercer la Cirugía".

1832: Ramon Capdevila. S'ignora la temàtica del seu discurs.

Obres d'antics alumnes de Barcelona enviades al Col·legi de San Carlos cercant dictamen previ a la impressió o bé manuscrits.

Agustí Ginesta: *Conservador de los niños*. Manuscrit, 1797.

Domingo Vidal Abad (traductor). *Tratado de enfermedades de los ojos de Plenck*, (1798).

Obres destinades a l'ensenyament dels alumnes.

Pere Castelló: *Tratado de las enfermedades de las mujeres*, amb l'afegit de *Enfermedades venéreas* y *Tratado de Partos*. Sense data. Manuscrit.

Jospe Ribes: *Afectos externos y operaciones* (1816). Manuscrit.

Jospe Ribes: *Curso de Afectos externos y operaciones* (1820). Manuscrit, pel deixeble J.R.C.

Jospe Ribes: *Tratado de Cirugía, inflamaciones y operaciones* (1825-1828). Manuscrit de l'alumne Antonio Riego.

Diguem, finalment, que durant moltíssims anys el llibre més prodigat de tècnica quirúrgica va ser el *Curso teórico-práctico de operaciones de Cirugia* de Velasco y Villaverde.

Bibliografia

Aquesta relació de les sessions clíniques l'hem presa de les obres de José Aparicio Simon (*Historia del Real Colegio de San Carlos de Madrid*, Aguilar, Madrid, 1956, de la pàg. 168 a la 220) i de Manuel Usandizaga (*Historia del Real Colegio de Cirugia de San Carlos de Madrid*, Consejo Superior de Investigaciones científicas, Madrid, 1948, de la pàg. 99 a la 129).

En els dos llibres les sessions estan ordenades cronològicament, cosa que ens excusa d'assenyalar cap referència a la bibliografia.

1. Nicolau Llobera i Deulofeu. Era el més petit de tres germans que van cursar estudis al RCC de Barcelona. Era natural d'Avinyonet i es va matricular l'any 1772. Alumne brillant, sortí del Col·legi el 7 d'abril de 1779 graduat de cirurgia llatí de 9 exàmens (13). Es dedueix de la seva comunicació que aquell any exercia a Solsona, on era el cirurgià del bisbat.
2. Salvi Jover i Mestres havia nascut a Sant Hilari Sacalm i es va graduar al RCC de Barcelona (14) de cirurgià romancista d'un examen l'any 1773 (15). Desconeixem on i quan va obtenir la graduació de "Cirujano Latino", perquè l'any 1789 figura que era "Cirujano Mayor de la Real Brigada de Carabineros" (16) un cos d'elit destinat a la Custodia de Manuel Godoy, el tot-poderós "Príncipe de la Paz".
3. Segurament es tractava de Josep Castellà i Sans, natural del Pont de Suert, que va cursar entre 1768 i 1773 i es va graduar de cirurgia de 2 exàmens (17).
4. Gregori Socias i Bocer, natural del Vendrell, va cursar al RCC de Barcelona entre 1772 i 1778 (18) (cirurgia llatí de 2 exàmens). Es va establir a Tàrrrega i dos fills seus, Joan i Gregori Socias i Jutglar es van graduar al RCC de Barcelona.
5. Joan Puig i Lluch era cirurgià llatí de 5 exàmens (19) (14 d'agost de 1765) i va ser un dels protagonistes de l'agitada història del Col·legi de Cirurgians de Lleida (destituït del seu càrrec de tinent del Protocirurgianat en 21 de març de 1778 i nomenat el 18 d'agost de 1797).
6. Tenim notícia del cirurgià Josep Vila "Consultor de Cirugia del Ejército de Extremadura y Cirujano Mayor de las Reales Guardias Walonas", vidu de Mariana Suñer i que tenia els seus fills vivint a Barcelona i que es trobava a Mèrida l'any 1800 (20).
Respecte a antics alumnes anomenats Josep Vila, tan sols trobem Josep Vila i Sala natural de Sant Feliu Saserra (Bages), que va començar a cursar l'any 1763 (21); al cap d'un temps va abandonar l'Escola (22), cosa que no vol dir que no acabés essent un cirurgià llatí o un metge en un centre d'ensenyament diferent de Barcelona.
Altres Josep Vila van ser dos cirurgians, l'un de Centelles (23) i l'altre de Calonge (24), que amb data 26 de març de 1758 i 30 de gener de 1757 van aprovar l'examen del Protomedicat per obtenir el "Privilegi de Cirurgia". Com és natural, que un d'aquests dos arribés a "Cirujano Consultor" és summament improbable.
7. Segurament es tractava de Pere Palau i Vila, graduat a Barcelona de cirurgia llatí de 9 exàmens el 29 de juny de 1794 (25).
8. Francesc Oller i Ferrer, natural de Sant Vicenç dels Horts (1757), sembla que va cursar estudis de Cirurgia a Cadis i a Barcelona. Entre 1779 i 1783 va ser cirurgià de les guàrdies valones i més tard va ser enviat a Amèrica, primer a Santo Domingo i, després, a Puerto Rico, on va morir l'any 1831 (26).
9. Segurament aquest Ramon Bertran era Ramon Bertran i Bonet de Cornudella (27), que va cursar Cirurgia a Barcelona de 1815 a 1819 i abans de graduar-se es devia traslladar a Madrid.
10. Pedro Laplana Oriente era natural de Basbastre i es va graduar de cirurgia llatí de 9 exàmens el

22 de març de 1790 (28). Un any abans havia ingressat a l'exèrcit (29).

Va prendre part en la guerra contra la Convenció (1793-1795) servint al front bascnavrès com a segon del cirurgià en cap Josep Queralto (30). Fruit d'aquella experiència va ser el seu *Ensayo sobre el método nuevo de curar las heridas por arma de fuego* (Barcelona, 1795) (31).

Durant la guerra de la Independència es va quedar a Madrid. L'any 1812 era cirurgià de la Real Inclusa (32). L'any 1828 Laplana seguia sent metge de la Inclusa i era numerari de l'Acadèmia de Medicina (33).

11. Aparicio, p. 143.
12. Ibidem, p. 217.
13. Josep M.ª Massons. Francesc Puig i els cirurgians del seu temps. Seminari Pere Mata, P.P.V. Barcelona, 1993, p. 64.
14. AUC. 167, 186.
15. Diccionari, núm. 7.584.
16. Aparicio, p. 170.
17. AUC. 166, 373 i 134, 253.
18. Ibidem, 167, 187.
19. Ibidem, 165, 141 i 134, 19.
20. José Manuel López Gómez. *Presencia catalana en la Mérida del siglo XVIII*, Gimbernat, Z, 101, 1987.
21. AUC. 167, 33.
22. Ibidem, 165, 65.
23. Ibidem, 91, 17.
24. Ibidem, 91, 9 D.
25. Ibidem, 134, 928.
26. Diccionari, núm. 3.405.
27. AUC. 177, 156.
28. Ibidem, 134, 812.
29. J.M.ª Massons. *Historia de la Sanidad militar*, Barcelona, 1994, II, p. 34.
30. Ibidem, III, p. 379.
31. Juan Riera. *Cirugia ilustrada y su comunicacion con Europa*. Acta histórico-médica vallisoletana, VII, Valladolid, 1976, p. 60.
32. "Lista de los Profesores de los tres ramos de la Ciencia del Curar establecidos en esta Corte", Madrid, 1812.
33. "Lista de los médicos del Real Colegio de Medicina de Madrid", 1819.
34. Diccionari, núm. 5.615.
35. Ibidem, núm. 3.503.

ANNEX 14

■ El Reial Col·legi de Cirurgia i l'Obstetrícia

El problema de les llevadores

De temps immemorial i arreu del món l'assistència als parts era cosa privativa de dones. Però aquelles dones –sense cap preparació teòrica– es trobaven de tant en tant amb una distòcia que no podien resoldre. Hi havia també un altre problema que no estava a l'abast de les llevadores; ens referim a la cesàrea *postmortem*. Tant les distòcies com la cesàrea eren problemes encomanats als cirurgians.

Ens trobem, doncs, amb una situació que no havia estat resolta. La solució passava per dues mesures. D'una banda, les llevadores havien de conèixer llurs limitacions, a fi de reclamar l'assistència del cirurgià en el moment més oportú. D'altra, era absolutament necessari que el cirurgià adquirís uns coneixements teòrics i pràctics, per resoldre distòcies.

Res s'oposava a impartir coneixements teòrics. Pel que toca als pràctics quedaven limitats a unes maniobres amb maniquins i l'examen d'unes preparacions de cera de les que es deia: "Entre ellas merecen atención especial [...] las que representan los diversos estados de la preñez desde la concepción hasta el parto, las varias posiciones del feto dentro de la matriz y su comunicación con la madre, circunstancias especialísimas para el acierto en la práctica de los partos" (1).

La cosa era clara: era, per damunt de tot, el respecte al pudor femení i, forçosament, se'n ressentien la formació dels cirurgians cridats a resoldre els casos difícils. Però en el moment que naixien els col·legis de Cadis (1748) i de Barcelona (1760) va començar a posar-se de moda entre les senyores de l'aristocràcia francesa i anglesa, l'assistència als seus parts de cirurgians –imitant Lluís XIV, que va fer assistir una filla seva pel metge Jules Clément– (2) especialitzats, que a Espanya en deien *comadrones*.

Aquesta "moda" va propiciar un gran progrés en aquest camp per part d'alguns cirurgians de París, la figura més destacada dels quals va ser François Mauriceau (mort el 1799). La superació del pudor mal entès va arribar al nostre país amb un cert retard, però no es va limitar a l'aristocràcia. Les classes populars de Madrid uti-

litzaven el servei de “Comadrones o Parteros”. Tenim el testimoni d’un cirurgià romancista –José Luján– que tenia botiga oberta de cirurgia-barberia al carrer de l’Ave Maria de Madrid. L’any 1777 –per unes diferències entre sagnadors i romancistes– Luján es va veure obligat a retirar “una tablilla” de la porta del seu operatori on figurava que era “comadrón”. D’això se’n lamentava dient que “siendo uno de los principales ramos de la Cirugía a la que yo me he inclinado el de comadrón, por lo que he sido conocido, y siempre me han buscado para ejercer este ramo mas que para otro ninguno... y en esto he tenido solo el vivir, así por mis continuos desvelos como también por los muchos aciertos que la misericordia de Dios ha sido servido de darme [...]” (3).

Això documenta el que passava entre el poble de Madrid, que segurament era una imitació del que feia la més alta aristocràcia. Perquè, la mateixa reina era atesa per un “comadrón”, com va ser el cas d’Isabel de Braganza, la segona esposa de Ferran VII, assistida en dos parts per Julián Gutiérrez, un simple cirurgià romancista (4).

Això vol dir que hi havia qui havia superat el tabú del pudor femení a canvi d’una garantia de millor assistència tècnica. Donades totes aquelles circumstàncies, no és gens estrany que l’any 1790 –quan tot just feia tres anys que funcionava el RCC de San Carlos– els estudiants s’oferissin a anar a assistir parts a l’“Hospital de los Desamparados” una mena de maternitat instal·lada al carrer d’Atocha. Amb data 5 de març de 1790 els va ser denegada aquella pretensió (5).

Ignorem si la valoració que del pudor feien les catalanes era diferent del de les madrilenyes. El cas és que Francesc Puig, que aleshores dirigia de facto el RCC de Barcelona, no va abordar francament el problema de l’ensenyament pràctic de la Obstetrícia ni a Barcelona ni més endavant a Palma de Mallorca.

En el seu opuscle publicat l’any 1790 “La enseñanza de la Cirugía en el Colegio de Mallorca” (6) explica el fet del gran progrés assolit recentment per l’obstetrícia i proposa que el mestre encarregat d’aquesta assignatura “procurará leer la grande obra de Solaires abreviada y resumida por Baudeloque, los libros clásicos y manuscritos que publicaron Petit, Levret, Raullin, Delevrie, Astruc, Deventer, Auger de Fot y sobre todo la obra que publicó Smellié Comadrón célebre de Inglaterra y de lo mejor de estas obras podrá formarse un curso completo que establezca lo más sólido para pasar con acierto a lo manual.

“Para evidenciar los casos que exigen la operación estará provisto de buenos esqueletos de muger y de muñecas con resortes y entre estas deberá ser preferida la máquina de la famosa Biheron por estar trabaxada con mucho arte [...] y por que la

bolsa que representa la matriz demuestra al infante en todas las attitudes en que puede sacarle el Comadrón.”

Ara ve la sorpresa per al lector dels nostres dies, perquè tota aquella pedagogia no anava dirigida als estudiants sinó a dones, perquè “este ministerio está encargado a ciertas matronas que ya en los primeros siglos se apropiaron la asistencia del sexo en el acto de la maternidad *deberá esta enseñanza dirigirse a ellas*, para evitar los graves perjuicios que la ignorancia pueda ocasionar”, proposava la dotació d'un mestre que “a puerta cerrada con ellas, en cuya sala [...] deberían colocarse también fantasmas, muñecas y los demás utensilios de instrucción, ejercitándolas en lo manual y práctico que pertenece a su ministerio, más extenso de lo que ellas discurren”.

En resum, l'obstetrícia s'aprenia d'aquesta manera. Les dones acollides a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona o al de la Sang a Ciutat de Mallorca no van ser mai en aquell temps material d'ensenyament.

De tant en tant surt en els llibres de graduacions del segle XVIII el nom d'alguna llevadora que obté del RCC un títol de tal. Hem d'esperar l'any 1803 perquè d'una manera regular figurin en un llibre numerat amb el 161 de l'Arxiu de la Universitat de Cervera titulat “Reválida para matronas”.

Però l'obertura d'aquell llibre no va significar resoldre el problema perquè el llibre comença amb dos primers folis que ens diuen únicament que a Rita Llanes (núm. 1) i a Josefa Brangulí (núm. 2) els ha estat concedit diploma de matrona els dies 16 de maig de 1803 i 27 de gener de 1804, respectivament. I es passa bruscament a l'any 1825, en què es va matricular Francesca Estolt i va rebre el diploma el 30 de juny de 1826.

D'aquesta inacció de vint-i-tres anys en tenim una notícia indirecta. En la Junta de Claustre de professors del 9 de desembre de 1824 es denuncia el fet que a Barcelona *solament hi ha una llevadora titulada*. S'encomana al delegat de Medicina Magí Alegret que s'ocupi d'aquest problema (7). Segueixen setze folis –del número 3 al 18– on figura el nom de la llevadora, d'on era natural i la seva edat i que ha realitzat al Col·legi dos cursos que consistien en una hora de classe diària durant els mesos de maig i juny, havent acreditat quatre anys de pràctica al costat d'una altra llevadora o d'un cirurgià “comadrón” (excepte la núm. 11, que només va aprovar un curs).

A partir del foli 19 canvia la redacció. Es tracta de donar compte que tres professors del RCC –en aquest cas, Ribot, Mayner i Foix– havien examinat M.ª Teresa Rovira, natural de Torredembarra, de 27 anys, prèvia la presentació dels papers corresponents (certificat de bons costums del rector de la seva parròquia i permís

del marit perquè havien d'estar casades) i quatre anys de pràctica, i que havia abonat 800 rals.

Vuit dones del segon grup (del 3 al 18) tornen a ocupar un nou foli amb motiu de llur examen definitiu. L'última llevadora amb títol del RCC és la número 86: Agustina Joera Ponjoan, natural de Sant Feliu de Guíxols, de 35 anys. Són doncs 76 llevadores titulades al Col·legi de Barcelona entre 1803 i 1843.

El llibre continua fins al foli 106 en què Lluïsa Vallescà i Forcat obté el títol el 23 de maig de 1850. És a dir, la Facultat de Ciències Mèdiques –continuadora del RCC va atorgar vint títols en set anys. El nombre de titulacions per any va ser bastant variable. Heus ací els resultats, prescindint dels dos casos de 1803 i 1804.

Taula 66

1826	1				
1827	3	1833	8	1839	1
1828	4	1834	4	1840	0
1829	20	1835	0	1841	4
1830	8	1836	3	1842	1
1831	4	1837	2	1843	3
1832	8	1838	0	Total	74

Com veiem, els anys 1829 i 1830 sumen 28 casos, més 16 els anys 1832 i 1833. La resta o no en presenta cap (anys 1835, 1838, 1840) o no passen de 4 (1831, 1834 i 1841). Queda clar que aquesta abundància de títols de 1829 i 1830 guarda relació amb l'acció de Pere Castelló tendent a millorar l'assistència obstètrica, "empaitant" llevadores i obligant-les a fer els dos cursos i sotmetre-les a un examen. Per si fos poc, d'això que diem en tenim una prova indirecta en l'edat que figura en tots els folis menys en un.

L'edat "normal" d'una llevadora que es presentava a examen era la compresa entre els vint-i-cinc i els trenta anys, és a dir quatre anys més després d'haver-se casat, perquè se'ls exigien quatre anys de pràctica i havien d'estar casades. La mitjana d'edat entre les dinou que es van titular l'any 1829 és de 45,9 anys, amb la menor de 25 i la major de 76. Hi abunden dones de quaranta anys i també n'hi trobem de 58 i de 63 anys, cosa que vol dir que es tractava de professionals amb molts anys exercici que es veien obligades a aconseguir un títol.

Entre les vuit graduades l'any 1830 la mitjana d'edat ja ha baixat: 39,1 anys. En els anys successius abunden dones de trenta-tres anys i àdhuc n'hi ha alguna de vint-i-dos anys, però se'n troben bastants per damunt dels quaranta. Hem dit que –menys

als dos primers— a tots els folis hi figura el lloc de naixement. Heus ací les dades (els números que figuren al costat de cada localitat són els de les llevadores aprovades).

Alcover: 68,83.	Puigcerdà: 75.
Barcelona: 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 16, 18, 26, 28, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 80.	Reus: 38, 82.
Blanes: 81.	Sant Andreu de Palomar: 48.
Capellades: 74.	Sant Cugat: 79.
Castellvell: 85.	Sant Feliu de Guíxols: 86.
Ciutat de Mallorca: 84.	Sant Martí de Provençals: 77.
Clot: 63.	Saragossa: 5.
Inac (Saint Flours): 72.	Tarragona: 41.
Lleida: 17.	Torredembarra: 19.
Martorell: 42.	Tudela: 70.
Mataró: 43	València: 32.
Mirambell (Vic): 73.	El Vendrell: 9.
Pamplona: 11, 20.	Vic: 15.
	Vilafranca del Penedès: 44, 45, 46.
	Vilanova i la Geltrú: 50, 52, 55, 76, 78.
	Vilassar de Mar: 71.

Si es fa un recompte de la numeració transcrita s'hi trobaran a faltar alguns números, com el 21, el 22, el 23, etc. Això es deu al fet que aquestes llevadores estan inscrites en dos folis i tenen dos números, un dedicat al 1er examen i un altre al segon o de revàlida.

L'ensenyament de l'obstetrícia als metges-cirurgians

Acabem de veure com l'empenta de Pere Castelló, brillant mentre ell va manar, va desaparèixer pràcticament en els anys successius. ¿I els metges? Castelló va abordar amb criteri de modernitat el tabú del pudor i de la decència, quan s'oposaven a la formació mèdica, sense pensar que els que defensaven les dones d'un atac a la llur dignitat eren responsables de la seva mort per febre puerperal o altres complicacions o en el millor dels casos de greus seqüeles, com fístules rectovaginals, annexitis, prolapses, etc.

A efectes d'ensenyament, la reglamentació de Castelló de 1828 preveia dues sales de sis llits: una per als parts i una altra per a les malaltes amb afeccions ginecològiques. Les precaucions es referien al personal i al tracte dispensat a les parteres. De la sala se n'encarregaven "dos discípulos internos de la confianza

del Profesor [...] en quienes concurren las cualidades necesarias para tan delicado encargo" (8).

Quant a les pacients, Castelló disposava que la sala "será reservada [...] a las desgraciadas que no tengan albergue ni medios para proporcionársele y las que por efecto de pundonor no quieran ir a parir a otra parte. A fin de cortar todo conocimiento de la persona, no se le tomará ni el nombre ni el apellido y sólo lo expresará en una carta cerrada que traerá si le acomodare y entregará al Confesor del Hospital al tiempo de entrar. Esta carta no se podrá abrir sino en el caso de morir la interesada; pero si sale del hospital, se le devolverá como la entregó. En la sala no se la conocerá sino por el número de la cama o cuarto que ocupare. En esta sala sólo se admitirán las mujeres que estén dentro del noveno mes de su embarazo y únicamente teniendo dolores de parto podrán ser admitidas en cualquier época de preñez".

Com que els dos alumnes interns encarregats d'aquell servei no podien estar-s'hi nit i dia, hi havia "un aparatista y un ayudante de continua guardia en las salas de parturientas, de enfermedades sexuales y de niños; y el Ayudante de Profesor médico-cirujano socorrerá todos los accidentes que ocurran en ellas, incluso los partos naturales, pues el Catedrático de Obstetricia no tendrá obligación de asistir sino a los trabajosos".

Quedava la formació de tots els alumnes. Per això –l'article següent, el núm. 13, capítol XIX– deia: "para que los discípulos adquieran mayor instrucción en la práctica de la Obstetricia, además de concurrir todos a las visitas de las parturientas, asistirán por turno, dos cada semana a los partos que ocurran junto con el colegial de guardia y el Ayudante de Profesor, quienes los instruirán en el modo de reconocer y asistir a las parturientas" (9).

Però ens queda el dubte de si això es va fer realitat a l'hospital de la Santa Creu. Per una instància que dels alumnes de 5è curs (Josep Antoni Fors i Cornet, José Ballesteros, Josep Carreras i Joan Duran), de data 18 de desembre de 1837 (a deu anys de les disposicions de Castelló), sembla que no es va fer el més mínim, segurament per una oposició frontal de la MIA.

Aquells alumnes en instància demanaven al director de l'Escola que "se les proporcione una sala con el mayor número posible de embarazadas y parturientas y, como no obstante lo prevenido en el capítulo 19, artículo 8º del Reglamento vigente *no se ha puesto en planta nada de los que allí se dice...*".

Veladament culpaven d'aquesta obstrucció a "la oposición que haya ofrecido alguna corporación por circunstancias particulares [...]". Al marge hi figura una nota del

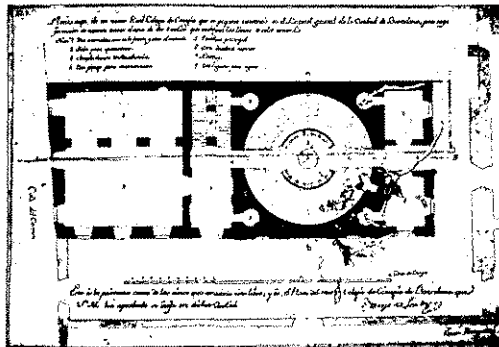
que aleshores era secretari del Col·legi Ramon Ferrer Garcés que deia: "El Sr. Director hablará con los Señores Administradores" (10).

Bibliografia

1. Josep M.ª Massons. *Un català a Madrid*. Santaeulària, Guissona, 1990, p. 44.
2. P. Diepgen. *Historia de la Medicina*, Labor, Barcelona, 1932, II edició, p. 191.
3. José M.ª Massons. *Historia de la Hermandad de San Cosme y San Damián de Madrid*, obra inèdita, p. 167.
4. *Ibidem*, p. 122.
5. José Aparicio Simón. *Historia del Real Colegio de Cirugía de San Carlos de Madrid*, Aguilar, 1956, p. 74 i 76.
6. Francisco Puig. *La enseñanza de la Cirugía en el Colegio de Mallorca*, 1790. Obra reeditada i prologada per Juan Riera. Ediciones de la Universidad de Valladolid, 1977, p. 48.
7. AUC. Mss. 763, 785.
8. Josep M.ª Massons. *Un català a Madrid*. Santaeulària, Guissona, 1990, p. 43.
9. *Ibidem*, p. 44.
10. AUC. Caixa 308:551.

Façana del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona. Traçat original de D. Ventura Rodríguez. (Arxiu Universitari de Santiago de Compostel·la.)

Planta baixa del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona. Plànol original de D. Ventura Rodríguez. (Arxiu Universitari de Santiago de Compostel·la.)

ANNEX 15

■ El RCC de Barcelona i la seva borsa de treball

Peticions municipals i peticions militars

El nostre Col·legi es va acreditar al cap de pocs anys. És natural que qui necessitava cobrir un lloc de cirurgia es dirigís al Col·legi. Les peticions eren variadíssimes però, essencialment, eren civils o militars. A l'annex anterior ens hem referit a places cobertes o per cobrir mitjançant un matrimoni (Barta de Salàs, March de la Riera, Puntons de Mura). Però aquestes peticions eren una excepció. El cas més corrent era un Ajuntament que s'adreçava a la Direcció del Col·legi demanant un cirurgià romancista o un sagnador si es tractava de pobles mitjans o petits.

En la citada biografia de Francesc Puig el lector podrà trobar peticions d'aquest tipus de Tivenys (1780) (4), Prat del Comte (1781) (5). Més endavant trobem que poblacions de certa importància de fora de Catalunya s'adreçaven al Director del Col·legi demanant-li la tramesa d'un graduat. Altres vegades l'Ajuntament convocava un concurs.

Les peticions dels militars recorrien un camí diferent, ja que era el Coronel del Regiment el que es dirigia al Director –en la seva condició de "Cirujano Mayor de los Ejércitos"– demanant-li tres noms. Això, no obstant –i sobretot a començaments del segle XIX–, quan la vacant era una plaça d'ultramar es convocava un concurs. El sistema era fixar l'anunci de les peticions a la porta principal del RCC.

De les vacants militars d'ultramar tenim els exemples següents. El 13 de gener de 1802 es va publicar la vacant de Felix Chazari, cirurgià d'un regiment a Mèxic (6). Al cap d'un mes (4 de febrer) sortia a concurs una altra plaça semblant també a Mèxic per defunció de Francisco Valdés, cirurgià del Regiment d'Infanteria de "Nueva España" (7). De les de la península, val aquest exemple. El 29 de maig s'oferia una plaça –de les que en deien de jubilació remunerada, amb 4.400 rals anuals al "Castillo de las Águilas". Els aspirants havien de ser "cirujanos de Regimiento que sean aceedores por sus méritos a este descanso" (8).

Aquest sistema era efectiu. Almenys, la vacant de Chazari a Mèxic la va demanar Rafael Roca (9) (cirurgià del 2on Batalló del Regiment d'Infanteria de València) i Bonaventura Godall (10) va demanar la plaça de Francisco Valdés.

Una altra plaça de Mèxic va ser la de cirurgia de la guarnició de la fortalesa de San Felipe de Bacalar al Iucatan. Aquella tropa, que era de 276 homes, havia passat a 94 l'any 1800 i no constava que disposessin de cap cirurgia. De totes maneres, hi havia una consignació de 40 pesos mensuals (11). Segurament, l'any 1802 van decidir proveir aquella plaça i es va anunciar la vacant al RCC (12). Més endavant –el 30 de gener de 1806– va ser anunciada una vacant a Arizpe, població que havia estat la capital de la província de Sonora (Mèxic) (13).

Les peticions civils eren variadíssimes. Un sistema era demanar tres noms. Tal la convocatòria de l'Ajuntament de Peralta. Demanava al RCC de Barcelona la tramesa d'una terna de "médicos-cirujanos para ejercer la Medicina y colaborar en los casos graves con el cirujano que hay o que hubiere". Oferien uns honoraris de 9.600 rals "en dinero físico" (14). Van demanar aquella plaça Joan Gallostra, Sebastián de Messa y Nieto, Pere Borràs, Joaquim Motger i Barrera i Jacint Riba.

La terna enviada va ser la formada pels tres primers en el mateix ordre. El 20 de febrer de 1817 el "Cabildo" de Toledo va demanar al Col·legi el nom d'un cirurgia llatí. La persona proposada per Barcelona va ser Ramon Capdevila i Massana (15).

Altres vegades l'Ajuntament havia triat el candidat i aleshores demanava informació al Col·legi sobre aquell graduat. Tal, l'Ajuntament de Reinosa demanant l'11 de març de 1819 informació sobre Josep Martorell Gelabert, que havia cursat tres anys al RCC (1811, 1812 i 1813) i havia aprovat el batxillerat en Arts el 18 de setembre de 1806 (16).

De manera semblant l'Ajuntament de Colmenar de Oreja sol·licità el 4 de setembre de 1834 informes de Rafael Forns (17). El Col·legi els va donar bons. També va emetre informe favorable a la "Seguridad Pública" de l'Ajuntament de Zamora el 16 de juliol de 1837 sobre Francesc Josep Baiges, que havia estat molts anys practicant i "desempeñó interinamente la Ayudantía de Profesor con mucha aplicación y celo" (18).

D'aquesta manera va procedir el "Cabildo" de Sigüenza. El 27 de juliol de 1816 el Claustre va rebre una sol·licitud d'informació sobre Antonio Reyes, Bonaventura Ramonet y Pedro José Esteban. La Junta va informar que creien que Reyes era el millor i que d'Esteban no en tenien cap notícia (19).

De manera semblant l'Ajuntament de Tafalla va enviar una llarga llista de sol·licitants a fi que el Col·legi confeccionés una terna amb els que considerés millors. El Claustre es va excusar al·legant que no coneixia a fons els graduats de la llista però que, de totes maneres, els enviava dos noms: "Cristóbal Montón y Jacinto Riba, ambos

médicos-cirujanos y discípulos del Colegio de Barcelona" (primer de setembre de 1834) (20).

El 4 d'agost de 1825 va ser la Junta de Govern de la Inclusa i de l'Hospital de Pamplona que, en decidir crear una càtedra d'Anatomia i una altra de Cirurgia, van enviar al RCC de Barcelona una llista de pretendents. Demanaven dues coses: informació sobre aquells exalumnes i la tramesa de temes d'examen (21). El Col·legi va enviar al cap de dos dies una terna dels seus tres millors exalumnes, que eren: José Antonio Fernández-Vallejo (medalla d'or de final de carrera), Jaume Salvà i Munar (en aquell moment, professor encarregat de l'Anatomia) i Miquel Llotge (un cirurgià veterà de la Guerra de la Independència) (21).

Bibliografia

1. AUC. Caixa 302, 1990: 116.	12. AUC. <u>123</u> , 80.
2. " Caixa 301, 1975: 62.	13. " <u>123</u> , 115.
3. " Caixa 306, 1456: 2,3,4.	14. " Caixa 270, 1610.
4. Francesc Puig, p. 96.	15. " <u>123</u> , 177 D.
5. AUC. Caixa 302, 1990:36.	16. " <u>123</u> , 184 D.
6. " <u>126</u> , 81.	17. " <u>124</u> , 91.
7. AGS. Guerra moderna, llig. 7300.	18. " <u>124</u> , 118.
8. AUC. <u>126</u> , 82 D.	19. " <u>123</u> , 172.
9. " <u>123</u> , 74 D.	20. " <u>124</u> , 90 D.
10. " <u>123</u> , 76.	21. " <u>124</u> , 72 D.
11. Historia de la S.M. I, p. 49.	

ANNEX 16

■ Primer Reglamento del Colegio (1760)

«Reglamento aprobado por su Magestad para la formación del nuevo Colegio de Cirugía, que ha resuelto establecer en el Hospital Real de la Plaza de Barcelona, con el fin de que en el se enseñe esta Facultad según se practica en el de Cádiz; el cual es su real voluntad se observe por todos los Individuos del expresado Colegio sin la menor variación, interín se forma la Ordenanza General que comprenda el todo de las partes que deberá constar su gobierno, regimen y disciplina, y asegurar con las reglas de ella, que sus Reales Ejércitos, los Regimientos, y el Estado sean asistidos de idóneos Profesores de esta Facultad.

I

Para que esta Escuela no padezca en tiempo alguno decadencia en la enseñanza, antes si llegue a la total perfección, que S.M. desea, se ha servido ponerla bajo autoridad del que es, o fuere su primer Cirujano de Cámara, con el carácter de Presidente, concediéndole todas las preeminencias y facultades que como a tal le corresponden, y se explicaran en los Artículos que su contexto tenga precisa relación con ellas; entre las que será la principal, poder tomar por sí todos los medios, que juzgare más eficaces a promover, y mejorar la enseñanza y reformar qualquiera abuso, que en lo sucesivo se haya introducido o quiera introducirse, sin que ninguno de los Individuos del Colegio pueda oponerle en manera alguna; antes si deberán todos contribuir respectivamente a la puntual observancia, no solo de estas providencias, sino de las demás que tomare para utilidad de la misma Escuela, y beneficio de la casa guardándole todo el respeto, decoro, y subordinación que corresponde a la superioridad, en que su empleo le constituye, y la Real volujntad le declara.

II

Siendo fijo el establecimiento que precisamente ha de tener en la Corte el Presidente de este Colegio, siguiéndose de esto la imposibilidad de asistir personalmente a ejercer las funciones propias de su empleo, ha nombrado S.M. a su Cirujano de Cámara Don Pedro Birgili por Director de él, para que siempre que permanezca en Barcelona, sirva la ausencia del Presidente, en iguales términos, ya que éste lo excutaria sin aquel motivo: por cuya razón deberá gozar la misma autoridad, y preferencia que el

Presidente en todas las Funciones, Actos, Consultas, Exámenes, y demás ocurrencias, así pertenecientes a la Escuela, como en las que correspondan al gobierno interior, y económico del Colegio; de modo que solo ha de depender del presidente, tanto en los casos consultivos, como resolutivos: bien entendido, que en aquellos por cuya naturaleza se prevenga en los Artículos donde corresponda, haya de preceder Conferencia, o Consulta en los Maestros del Colegio, se lo regulará como uno de los concurrentes a ella; pero siempre guardando a su voto la preferencia que el corresponde.

III

Asegurado S.M. del zelo, y actividad del referido Don Pedro Birgili, se ha servido poner a su cuidado, así la elección del parage que le parezca más a propósito (dentro del Hospital de la misma Plaza de Barcelona) para construir en él el Colegio, como atender a su fábrica, para afianzar la calidad, y brevedad, de ella; pero con advertencia de que al acto de elegir el terreno, deberá concurrir el Intendente del Principado, a fin de que executándose de acuerdo, y de buena armonía, se eviten Recursos, y no resulte perjuicio a la asistencia de los enfermos en otros fines.

IV

Practicado esto, hará el Director delinear la planta del Colegio, así en la extensión, y distribución de piezas, de que deba constar, como de la dimensión de cada una, expresando la repartición de sus destinos, y separadamente formará un tanteo del importe a que ascenderá el todo de la obra, y los gastos que sean precisos para disponer cada pieza con lo que sea necesario al fin que deba servir; y uno, y otro lo remitirá al Presidente, para que, pasándolo este al Secretario del Despacho Universal de la Guerra, sea S.M. informado de todo, y pueda en su vista aprobarlo, si fuere de su Real agrado.

V

Con estas noticias remitirá el Director otra al Presidente, en que especifique, así la asignación de goces anuales de él, los Maestros y demás Individuos del Colegio, como también la dotación que éste necesitará anualmente para sus gastos ordinarios, a fin de que del modo expuesto pueda llegar a la Real aprobación sin la cual no podrá hacerse aumento alguno de goce, ni gasto extraordinario, que exceda de trescientos reales de vellón, a menos que la urgencia de él no pida pronta providencia: en cuyo caso, después de executado, se dará inmediatamente cuenta al Presidente, para que por el conducto señalado la traslade a la Real inteligencia; y obteniendo su aprobación, quede la partida calificada de legítima data.

VI

El Director deberá vigilar exactamente que los Maestros, y demás Profesores, que tengan destino en el Colegio, observen puntualmente la distribución de horas de estudio, curaciones, y demás actos en que hayan de exercitarle: Y para que sea con el orden, y método que corresponde, hará un reglamento, que comprenda todo el repartimiento de los ejercicios diarios en que deban emplearse, y le remitirá al Presidente al mismo tiempo que la Planta del Colegio, y presupuesto de su coste, para igual fin de estos Documentos.

VII

En ausencia del Director, ha de entrar a exercer sus Funciones, con las mismas distinciones, y autoridad, el primer Maestro del colegio, cuyo lugar a resuelto S.M. le ocupe. Con el caracter de Vice-Presidente, el que fuere Cirujano Mayor del Exercito, y en su ausencia, o enfermedad, aquel que propusiere el Director, y sea aprobado por el Presidente: Y hallandole actualmente vacante la referida Plaza de Cirujano Mayor del Exercito, se ha servido nombrar para ella a Don Lorenzo Roland, Ayudante que era de Cirujano Mayor de la Armada, y Maestro Anatómico del Colegio de Cádiz, y consiguientemente por Vice-Presidente, y primer Maestro de este colegio, quien como tal tendrá la obligación de recoger, y custodiar todas las Constituciones de él, y órdenes, que para su regimen le comunique el Director, aprobadas por el Presidente; y en lo demás seguirá el método, que corresponde a las Funciones peculiares del Director, en ausencia suya; observándole por cualquiera de los dos, cuando se hallen a la cabeza de la Escuela, una exacta puntualidad en dar cuenta al Presidente de todo lo que ocurra, para que pueda providenciar por sí lo que pidiere, consultarle a S.M. por la Via Reservada de Guerra, para entender por ella su Real resolución.

VIII

Que la distribución de las materias, y método de enseñanza ha de depender del arbitrio del Director, o Vice-Presidente, con acuerdo del Presidente, a quien podrá representar en derecho los otros cuatro Maestros, o bien juntos, o separados, cualquier reparo, inconveniente o abuso que en ello hayan experimentado, para que, informado el Presidente, tome la providencia que juzgue útil a evitarle, y al mayor adelantamiento.

IX

Que también ha de ser obligación del primer Maestro del Colegio, y sus dos Consultores, asistir a la curación diaria de los enfermos del Hospital de Barcelona,

acompañado de los dos Cirujanos Mayores de él, y distribuir a cada uno la Sala, o Salas que le pareciere; y siempre que en cualquiera de ellas ocurriere algún caso arduo, de enfermedad aguda, operación, o Anatomía, deberán todos consultarle, pasando primero aviso al Director (si no estuviere ausente) para que acuda a presidir en la Junta; y estándolo, lo executará el Vice-Presidente; y a falta de éste, el que se le siga; para cuyos actos, y demás de la Facultad manda S.M. el Capitán General del Principado, al Intendente de él, y a los Administradores, primer Maestro del Colegio, y sus dos Compañeros, que asistan, y curen a los enfermos de Cirugía, que hubiere en él, del mismo modo que lo hacen sus dos Cirujanos Mayores; pues es su voluntad, que todos estén subordinados al Director del Colegio, ó Vice-Presidente, y que se le cede la Sala de Anatomía del mismo Hospital, facilitándole los cadáveres, que para el estudio, y enseñanza de ella sea necesarios.

X

Que los practicantes, que actualmente asisten en el Hospital de Barcelona, sean admitidos por individuos del mismo Colegio; y los que en adelante reciban, sean examinados en Latinidad, Lógica y Phýfica Experimental, del modo que se practica en el de Cádiz; y presentarán sus informaciones de limpieza de sangre y buenas costumbres: procurando los Maestro con particular cuidado llevar Estudiantes de todas las Provincias del Reyno; y que para hacer más inteligible, y perceptible la enseñanza en lo general, se explique en Lengua Castellana; y en el mismo idioma se harán las Lecciones, Exercicios, y demás Actos Literarios.

XI

Que los Mancebos de las Tiendas de Cirujanos, que asistieren a las Lecciones, estudios, y demostraciones de los Maestros del Colegio, gocen de los mismos Privilegios, que los Estudiantes, que estuvieren dentro de él, o sirvieren de Practicantes en el Hospital; pero han de estar sujetos al mismo examen, y pruebas, que los Colegiales; sin que por esta razón pueda llevarseles dinero alguno por vía de entrada, refresco, ni otro motivo: con cuyas circunstancias estarán en igual aptitud para los ascensos, que los Discípulos internos, respecto que los estudios de los que estan fuera, exámenes, y pruebas, son las mismas, que las de los Colegiales.

XII

Que el Estudiante, ó Aprendiz de Cirugía, examinado, aprobado y recibido de Bachiller por este Colegio, ha de reputarle del mismo modo que si fuera graduado en una de las Universidades de España.

XIII

Que luego que hayan acabado los Discípulos sus años de Estudios (que nunca bajarán precisamente de seis) podrán ser examinados de Cirujanos por el Director, si no estuviere ausente, y los cinco Maestros del Colegio; y cuando, por hallarlos idóneos en la Facultad, los aprobaren de tales, remitirá el Director, ó Vice-Presidente su relación, e informe al Presidente, para que éste mande despachar el Título, o Títulos, firmados por él, de los Alcaldes Mayores, y demás Examinadores del Proto-Barberato, refrendado de su secretario; quedando; siempre la facultad de volver a llamar a exámen al Cirujano que se supiere, que por falta de aplicación descuidare el estudio, declarándose, que cuando se averigüe que el Discípulo ha sido examinado por los Maestros del Colegio antes de los seis años señalados, todo lo demás deberá darse por nulo.

XIV

Que todos los Discípulos de este colegio, que hubieren estudiado Latinidad, Lógica y Filosofía, y fueren examinados, y aprobados por el Director, y los cinco Maestros de él, para obtener el Grado de Bachiller, y Título de Cirujano Latino, y los que antes de entrar en él se hallaren adornados del mismo estudio (precedido el exámen y aprobación expuesta para el referido Grado y Título) gozarán, como los Médicos, el distintivo de traer espada en todo el Reyno, y que sean recibidos en los Colegios de Cirujanos de él, mediante que los Estatutos, y reglas establecidas previenen las de aquellos; y también gozarán las prerrogativas, que por Leyes de Castilla están concedidas a los de este Grado; pues quiere S.M. sean considerados como si hubiesen sido recibidos en la Universidad de Salamanca, ó en el Proto-Medicato, y quede en su fuerza, y vigor la Real Cedula, que sobre esto mismo se dignó expedir su amado hermano el Señor Don Fernando Sexto (que está en Gloria) exclusivos los Estudiantes Romancistas; pues aunque éstos podrán ser admitidos en el Colegio, para aprender la Cirugía, y ser examinados de Cirujanos, no les será permitido usar el privilegio de ceñir espada.

XV

Que todos lo que se hallan en posesión de gozar de él, han de ser atendidos para las plazas de Cirujanos de Regimientos, así porque es el principal fin del establecimiento de este Colegio, como porque de esta suerte tendrán salida los Profesores; en cuyo caso no se ha de atender sólo a la antigüedad, sino a la suficiencia; pero si en el que tuviere la primera circunstancia, concurriere la segunda, deberá ser preferido: entendiéndose, que esta elección no ha de ser privativa entre los individuos, y Discípulos del Colegio, sino que ha de poder hacerse de los del de Cádiz, y de otros

parages en que la Cirugía se estudie con el mismo método; pero deberán ser atendidos recíprocamente los Profesores de esta Escuela de Cirujanos de la Armada; y a fin de estimular más el fomento de ella, y que no decaiga el estudio de tan útil Arte, quiere S.M. que a seis ú ocho sobresalientes, y acreditados Maestros, Cirujanos de Barcelona, se les dé por el Colegio el Título, y honores de tales, como si en él hubieran estudiado la Cirugía.

XVI

Que para ser qualquiera aprobado de Cirujano en este Colegio, han de preceder dos exámenes en días diferentes, uno de Theorica, y otro de Practica, debiendo durar cada uno tres horas precisas; cuyo acto no podrá practicarse para recibir de tal a ninguno por espacio de tres años, contados desde el establecimiento de este colegio, ni tampoco curar en adelante en todo el Principado Cirujano alguno, que no pase primero por el exámen de él, ó le haya tenido en el de Cádiz, reservándose S.M. el establecimiento de otras Escuelas de esta clase, con iguales prerrogativas, y honores, según el progreso que observe en estas dos: Y por lo que respective al coste que deberá pagar cada Profesor para ser recibido de Cirujano, se ha servido declarar sea el de mil y quinientos reales de vellon por una vez; de los cuales ha de percibir sesenta reales de vellon el Presidente, por derechos del Título, que deberá despacharle en los terminos prevenidos al Artículo VIII, como Proto Cirujano de Cataluña, y treinta reales cada Examinador por cada examen; y la restante cantidad a los mil y quinientos reales, se depositará inmediatamente en una Arca, que a este fin se mandará hacer con tres llaves, de las quales ha de tener una el Director, ó Vice-Presidente del Colegio; otra el que sea Primer Consultante; y la otra el Cirujano más antiguo de los dos del Hospital, en el que ha de permanecer siempre la referida Arca, ó Depósito, situándose en la Sala donde han de celebrarse las Juntas: en inteligencia, que en ausencia, enfermedad, suspensión, u ocupación de qualquiera de los tres en quien quedan repartidas las llaves, deberá pasar la del que faltare a poder de aquel que le substituya en los demás actos.

XVIII

Que el que quiera exercer en Cataluña de Comadrón, Dentista, Oculista, y las Mugerres de Comadre, ó Partera, ha de ser examinado precisamente por el Director, si estuviere en Barcelona, y los cinco Maestros del Colegio; y si fuere aprobado, se dará cuenta al Presidente, como queda prevenido, para que le despache su Título en la forma que á los Cirujanos; por el qual solo pagará cada uno quinientos reales de vellon; y las Comadres, ò Parteras ciento; y à la que de estas fuere pobre, y viviera en Aldea, se le dará el Título gratis: cuyos caudales se depositaran en la Caxa inmediatamente.

XVIII

Que el expresado Colegio, sus Colegiales, Discipulos y Profesores han de quedar enteramente esentos del Proto-Medicato, Proto-Médico de Cataluña, y su Teniente; y sujetos únicamente al primer Cirujano de Cámara de S.M. como Presidente declarado de esta Escuela del Proto-Barberato, y del primer Maestro de ella, que es en el que recae la Vice-Presidencia; por los quales, y los otros quatro Maestros, se observarán todos los artículos aquí contenidos, sin interpretación; y con advertencia, de que ha de ser sin perjuicio de los Cirujanos actuales del Principado, que tentan la correspondiente suficiencia, pues con estos no se ha de hacer novedad.

XIX

Que todos los años se formarán quenta, con cargo del fondo que quedare existente de uno á otro, y del que hubiere entrado en caja en el precedente, poniendose en data, por sus clases, los gastos ordinarios y extraordinarios causados en él.

XX

Que esta quenta la deberán firmar los tres en quien quedan repartidas las llaves, con intervención del Director, ó Vice-Presidente, el qual la remitirá al Presidente, para que del modo prevenido llegue á la aprobación de S.M., y vuelva al Colegio, a fin de que se guarde en el Archivo de él, y se evacuen las resultas, si las tuviere.

XXI

Que se ha de procurar revervar en Caja el caudal correspondiente, para satisfacer las obligaciones de dotación del Colegio de dos años; y del fondo sobrante pondrá oportunamente el Director, o Vice-Presidente, al Presidente lo que le parezca debe emplearse en compra de Instrumentos, Libros, y lo demás que sea conducente a los mayores progresos de la Escuela, para que este lo traslade a la inteligencia de S.M., y obtenga su Real aprobación.

XXII

Que quando hubiere que enmendar, quitar, o añadir algun Artículo siendo preciso, de los que comprehenda la Ordenanza General, que ha de formarse, se dará cuenta a S.M. por mano del Presidente, con su dictamen, y el de los cinco Maestros de él, exponiendo los inconvenientes, ó causas que hubiere, con toda claridad, para su Real decisión; la qual, y todo asunto, que la merezca, se entenderá por la Via Reservada de Guerra, como asunto privativo a ella, mediante que el principal fin a

que dirige la Real intención de S.M. el establecimiento de esta nueva Escuela es, á que la Tropa en sus Guarniciones, y Cuarteles, y el Exército quando saliere a campaña, no carezcan del importante alivio de Profesores acreditados: Y por ahora, y hasta tanto que salgan á luz las expresadas Ordenanzas, se hará con D. Pedro Birgili, de quien ha fiado S.M. la plantificación, y dirección de este nuevo Colegio de Cirugía, en calidad de Director de él como queda declarado en el Artículo II.

Buen-Retiro doce de Diciembre de mil setecientos y sesenta.

D. Ricardo Wall.

1760

1842

FUNDACIÓ URIACH 1838